Jo: Hopkin

MARCELLI PALINGENII STELLATI

Poetæ doctissimi Zodiacus vitæ hoc est,

De hominis vita, studio, ac moribus optime instituendis,

Libri. XII.

Cum indice locupletissimo.

Ex officina Thomæ Mars[redacted]

Ad Illustriss. Omniq. laude dignissimum Ferrariæ Ducem HERCVLEM secundum, Marcelli PALINGENII STELLATI Præfatio,

COnsueuerunt scriptores tum antiqui tum recentiores (Illustrissime atque inuictissime dux Hercules) Estensis familiæ summum decus, splendor, & gloria, postquam libros suos, imò liberos, quos ingenio suo pepererunt, ad calcẽ perduxere, illisq; vltimam manum imposuere, virum quempiam amplissima dignitate ac potestate conspicuum quærere cui labores suos dedicent, nuncupent, atque commendent, vt eius fauore ac Patrocinio muniti, pestilentissima inuidorum spicula criticorumque temeritatem non reformident. Quandoquidem in hac vitæ tragicocomœdia contingere plerumque sòlet vt ignaui homines voluptatibus addicti, eos contemnant quos virtute præstare vident. Diuina tamen prouidentia fieri semper solet vt in tanto humanæ vitæ errore, aliquis Princeps reperiatur qui virtutem diligat, suóque patrocinio tueatur: ne studiosis viris præsidium desit, & locus ad quẽ confugere valeant, Cæterùm, antiquos vt reges atque imperatores silẽtio prætercam qui viros ingenio præcellentes amplexi sunt, tu vnus es tempestate nostra (Dux excellẽtissime,) cui Deus talem tribuit mentem vt nil pulchrius, nil honestius, nil diuinius virtute ipsa existimes: ideoq; virtutem habẽtibus præstò esse consueuisti. Minimè mirum igitur videri debet si ad celsitudinem tuam confugi, librosq; meos tibi dedicare consti-

ſui. Nam quem alium patronum in tota Italia inuenire poſſum cui muſæ cordi ſint? qui carmen ſibi oblatum aut intelligat, aut examine recto expēdere ſciat? O corruptiſſima tempora! Quid mihi cum principe qui alienis oculis videt? ore loquitur alieno? illū volo qui per ſe poſsit curuum diſcernere recto: cui non auſint maligni homines dicere candida de nigris, & de candentibus atra. Talé igitur cùm te eſſe omnes prædicent (Dux illuſtriſsime) audacter ad te profect⁹ ſum: eo maximè quòd Antonius Muſa Braſauolus, vir ſingulari doctrina integritateq; conſpicuus, qui excellentiam tuam fideliſsimè colit mihi de te ſpē optimam attulit: quippe qui doctrinam, prudentiam, humanitatemq; tuam mirificè apud me cōmendauit. Cuius verbis tantum habeo fidei, quantum dici pôſsit. Eo igitur ſuadente, opus noſtrum cui titulus eſt ZODIACVS VITAE, in duodecim libros digeſtum, multoſq; per annos elaboratum, Celſitudini tuæ donamus, dicamus, nuncupamus: vt apud poſteros nomen tuum clarum ac memorabile fiat. Sed quanquam longè precioſiori munere dignus es, tamen hoc exiguum noſtrū accipere tua Celſitudo ne dedignetur, magìsque donantis animum quàm donum ipſum aſpicere velit. Spero tamen fore ſi opus hoc tuis auſpicijs ſemel in lucem eruperit, vt apud viros bonos ac verè doctos laudem haud ſpernendam ſit habiturum, præſertim apud poſteros. Quādoquidem poſteritas ipſa ſolet abſque inuidia iudicare, iuxta illud, Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit. Nónne ſua etiam ſæcula Mœonidé riſere? Accipe igitur (Dux illuſtriſsime) exiguum pauperis clientis munus: tuóque fauore, quaſi Palladis ægide, ab inuidorum maledictis defende. Si tamen in tātò opere

tô opere aliquid fortè reperitur quod à noſtrâ religione aliquantum diſſentire videatur, mihi minime imputandum cenſeo. Nam dum aliquando de rebus Philoſophicis loquor, diuerſorum philoſophorum opiniones refero, præſertim Platonicorum. Quæ ſi falſæ ſunt, non ego, ſed ipſi reprehendi debent: cùm mea ſit intentio, à catholica fide nunquam declinare. Quo circa in omnibus quæ ſcripſi, orthodoxæ Eccleſię me humiliter ſubijcio: eiúſq; cenſuram, vt virum Chriſtianum decet, libenter accipio. Vale Princeps optime: Dij te nobis diutiſsime ſeruent.

THOMAS SCAVRA-NVS ad Lectorem

PRælia grandiloquo ſcribunt mauortia verſu
Pugnaceſq; ſolent tollere ad aſtra viros,
Aut mœſtos referunt alterno carmine caſus
Aut lyricis celebrant te Cytherea modis.
Multi atque egregij vates, Oenotria tellus
Quos tulit, aut Graij quælibet ora ſoli.
Hæc via iam cunctis nota eſt, hæc trita Poëtis
Materia, hanc omnis tractat vbique liber
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare ſeueras
Conantur docto carmine Pieridas.
Pauci audent veri cæcas aperire latebras.
Quiſque iocos ſequitur, ſeria quiſque fugit.
Quàm facile eſt chartas nugis implere canoris,
Quàm facile in Calamum fabula blanda venit!
Auſonios inter vates Lucretius vnus,
Scrutator veri ſedulus ipſe fuit:
Abdita naturæ cupiens irrumpere clauſtra,
Et ſuperos acie mentis adire Deos.
Sæpe tamen recto deflexit tramite, & errat,
Deceptus dictis, ò Epicure, tuis.
At nunc Marcellus meliori numine ductus,
Vera magis, necnon vtiliora canit.
De dijs. deq; anima oſtendit quid credere ſit fas,
Dum ſequitur noſtræ religionis iter.
Carmine complexus, Phœbo muſiſq; ſecundis,
Quæ intra ſe, et quæ extra maximus orbis habet.
Viue igitur fœlix, Vates dignisſime, donec
Suſpendet mundi pondera vterque polus
Tu Marcellus eris: nunquam, tua fama peribit,
Et tua laus nullo eſt interitura die.
Candide Lector, habes diuinum carmen, in illo
Inuenies animi grata alimenta tui.
Quæ ſint ſumma bona, & quo pacto ducere vitam
Conueniat

AD LECTOREM

Conueniat, præſens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat ſophiæ cæleſtia munera, per quæ
Te poteris ſummo conciliare Ioui:
Hoc tibi naturæ myſteria multa recludit:
Denique te doctum, te facit eſſe bonum.
Zodiacus vitæ fertur: quia vita per ipſum
Ducta nitet, ceu ſol per ſua ſigna means.
Maioremq; vt ſol mundum, ſic iſſe minorem
Illuſtrat, vegetat, ornat alitq; liber.
Quem quicunque Deo charus cupit eſſe, tenebis
Sepe manu, & magna ſedulitate leget.

MARC.

tomi Philosophici in 12 Pralis

MARCELLI PALINGENII STELLATI POETÆ ZODIACI VITÆ, LIBER PRIMVS.

(*)

ARIES.

Ens mea nescio quo iamdudum impulsa furore
Ardet lauriferos Parnassi inuisere colles
Ruraq; Castaliæ Musis celebrata canoris:
Cyrrha placet, sẽperq; virens nemus, ô ego quãtas
Effugiam tenebras! video surgentis Eoo
Luciferi radios paulatim albescere cælo. (fundo
Liuor abi, et stygio ꝓcul hinc te abscõde pro-
Vincit amor Musæ, vincit Deus: ardua quanuis
Sit via, non metuit virtus inuicta laborem.
Phæbe pater, vatumq; decus da noscere calles
Ambiguos: auidumque reple ambrosia Aganippe:
Lux tua monstret iter, per quod penetralia templi
Ingrediar veneranda tui, & me subtrahe vulgo,
Non ego, quòd veniã nouus ignotusq; sacerdos,
Gratus ero fortasse minus: si numine dextro
Excipies, blandoquẽ sinu. tu tollis ab imo,
Nobilitasquẽ viros: sine te mortale peribit
Ingenium, vox raucescet nil dulce sonabit
Vana chelis: quòd si fueris mihi dexter adibo
Sidera, spectabitquẽ altos mens enthea diuos.
Sis igitur mihi, quæso, fauens Latoe tuumquẽ
Tollere humo (nisi fata vetent) dignare clientem.
Et vos Castalides Nymphæ, si pectore puro
Limina vestra adij: si non contagia cæcæ

Luxuriæ

Luxuriæ iuuenem potuere auertere veſtro
A cultu, nec me vicit veſana libido,
Tradite me famæ, ne prorſus inutilis olim
Vixiſſe hîc videar, peream què in funere totus.
Spes famæ ſolet ad vìrtutem impellere multos
Tu verò dux, Herculeo qui nòmine gaudes,
Auſonios inter proceres celeberrime noſtro
Tempore, & Eſtenſis certiſſima gloria gentis,
Quem Parnaſſiacis Pallas nutriuit in antris,
Et ſacro à teneris aluerunt lacte Camœnæ:
Vnde ſibi ſperant decus immortale futurum,
Cyrrhæasquè iterum per te reuireſcere lauros:
Quanq̃ obſtat Mauors, atq; inuidus in ſua quæris
Promiſſis, alijsquè modis te dùcere caſtra:
Caſtra, vbi perpetuos merearis victor honores,
Et tua lauriferis decorentur ſigna triumphis:
Adſis, & placido vultu dignare poetam
Aſpicere, inſolitas intentataſquè volentem
Ire vias, vatum quas non vlla orbita ſignat
Hactenus: & timido optatum largire fauorem.
Sic tua te incolumem videat Ferraria ſemper,
Donec poſt lòngæ fœlicia tempora vitæ,
Decedens terris, ad cœli ſidera migres.
Illa dies olim veniet (modò flamina nobis
Lõga trahat Lacheſis) quũ te & tua facta canem
Vberius, nomenquè tuum Gangetica tellus,
Et tarteſſiaci reſonabunt littora ponti:
Ibit Hyperboreas paſſim tua fama per vrbes,
Et per me extremis Libyæ noſceris in oris.
Tunc ego maiori Muſarum percitus œſtro,
Omnibus oſtendam quanto tenearis amore
Iuſtitiæ, ſit quanta tibi pietaquè fideſquè,
Quantum conſilio valeas, & fortibus armis:
Quàm ſis munificus, quàm clemens: deniq; per me
Ingenium moresquè tuos mirabitur orbis.
At nunc, iſta tibi quæ tradimus, accipe læto

Interea vultu,& preſentibus annue cœptis.
Scribere fert animus multa & diuerſa,nec vno
Gurgite verſari ſemper:quò flamina ducent,
Ibimus,& nunc has,nunc illas nabimus vndas:
Ardua nunc ponti,nunc littora tuta petemus.
Et quanquàm interdum fretus ratione,latentes
Naturæ tentabo vias,atque abdita pandam:
Præcipuè tamen illa ſequar quæcunq; videntur
Prodeſſe,ac ſanctos mortalibus addere mores.
Heu pœnitus(liceat verum mihi dicere)noſtro
Extinctos æuo:quo non obſcœnius vllum
Aut fuit,aut poſthac erit:& quæcunq; nocentes
Languenti valeant animo detrudere morbos.
Non melior,non virginibꝰ magis apta Camœnis
Materies,quàm quæ tractat de moribus,vlla eſt.
Hæc hominem reddit ſanum,ingenioq́; valentem,
Sit quanuis hebes,& ſtolidi cognatus aſelli,
Impius,& recti contemptor,turpiter & qui
Luxuriam ſequitur,vel quem ſcelerata cupido
Solicitat,cuiuſue premit præcordia dirum
Inuidiæ virus:mendax vafer,atque bibendi
Conſultus:demum vitio quocunque laborans,
Hac poterit ſola peruerſæ crimina mentis
Exuere,atque viam vitæ reperire ſalubrem.
Efficit hæc claros homines,& honoribus aptos,
Qui ſibimet,domuiq́3 ſuæ,patriæq́3 decenter
Conſulere,ac dubijs rebus ſuccurrere norint.
Non tantùm facies roſeo niueoq́3 colore
Miſta placet,pulchriq́3 oculi,pulchriq́3 capilli,
Singulaque æthereas imitantia membra figuras:
Quantum compoſiti mores,& ſplendor honeſtæ
Mentis,quam vitio virtus ſecluſit ab omni.
Quid quòd iuſtitiæ cultor,morumque bonorum
Lætus agit,ſperatque Deos ſibi profore ſemper?
Nec curat,ſi quis ſecreta in aure loquatur:

Nec

Nec trepidat Regis, vel iudicis ora vocatus.
Contrà, qui malus eſt, formidat ſemper apertum
Ne fiat facinus, quòd clam commiſit: & ictus
Fulmineos, tonitru audito, ſibi conſcius horret.
Si quid ſecũ homines muſſant, nunc dicit heheu
De me, nunc recitant noſtræ præconia culpæ,
Quid faciam? iudex, vel Rex me accerſit, adibon?
An potius fugiam miſeræ diſcrimina vitæ?
Lege deûm ſtabili ſemper metus angit iniquos.
Nanque malus, quãquã interdũ gaudere videtur,
Æſtuat ipſe tamen, medijs vt ſtrongylos vndis,
Æthnáue, quum fabricat flagrãtia tela Pyracmon.
Num magis ergo canam mille oppugnata carinis,
Pergama, periurum ſtultè miſerata Sinonem?
Ogygiás ve domos infauſto Marte petitas?
An laudabo aliquem dictis mendacibus, vt pars
Magna ſolet vatum: & coruum Phœnica vocabo?
Num melius, plumis Iunonia regna ſecantem
Dædalon, Icarioſq; auſus & fata gementem
Mutataſq; deum atq; hominũ memorare figuras?
Et vacuas aures nugis mulcere canoris?
Num melius iuuenum laſciuos dicere amôres,
Quodq; nefas maius, dictis temerare prophanis
Cælicolas? quid enim dementia noſtra veretur?
Côncumbunt, rapiunt pueros, vitiantq; puellas:
In cælo eſt meretrix, in cælo eſt turpis adulter.
Prò pudor hæc pietas? hoc fas? hæc debita diuis
Gratia, thura, foci, pecudes, altaria, laudes?
Quid non mentiri, uel quid non protinus audet
Fingere mortale ingenium: vt ſibi maior eundi
In præceps pateat via, liberiorq; poteſtas
Peccandi detur, minus & peccata pudoris
In ſe contineant? O ſtulta, ô putida certè
Scriptorum turba Anticyris purganda duabus
Ad vos hic ſermo eſt. alios vexatis & ipſi,
Nec parcit cuiquam veſtræ petulantia linguæ

Quid mirum, ſi vos eadẽ quoque fulmina tangũt?
Dicite, quid tantum noctesque, diesque laborem
Fertis? duntaxat pro vobis? at nihill inde
Laudis habere licet. nam qui ſua commoda ſolũ
Quærit, nec prodeſſe alijs curat, potius ſed
Damna aliena malus ridet, dum quod ſibi credit
Vtile perſiciat: ſæuiſſima iure meretur
Bellua, non homo dici. Ergo ſic ſcribere oportet,
Vt quicquam inde boni valeant haurire legentes.
Ne fruſtra tempus ſeſe triuiſſe querantur,
Fallaces nugas & inania monſtra legendo.
Atqui ſcire opus eſt, triplex genus eſſe bonorum,
Vtile, delectans, maiusquẽ ambobus honeſtum.
Horum aliquot, vel plura ferat quodcunq; poema
Sic tamen, vt meta nunquam frangatur honeſti.
Sed quibus eſt dignus titulis, qualiue corona,
Qui non vana modò, ac nullam prebentia frugem
Verum quæ potius vitam corrumpere, necnon
Inſanis poſſint maiorem adhibere furorem,
Affigit chartis: diræ monumenta relinquens
Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?
Heu quantos vrget ſtimulos, & qualia nequam
Sermo animis aconita propinat. ab auribus audet
Improba vox, imas cordis penetrare latebras:
Ad ſcelus inde ſolet torpentia mẽmbra mouere,
Dicet fortè aliquis, delectant talia magnum
Sæpe virum, cuius florente ſatelles in aula
Plurimus eſt, & quem rẽrum iubet eſſe verendum
Copia cui ridet modici fortuna cerebri.
Quid tũ? proinde licẽt, & ſunt laudãda, quòd ipſis
Diuitibus placeant? Non ſic. nã quilibet haudſcit
Quot bipedes aurum, quot purpura veſtit aſellos,
Sunt ó ſunt multi, Sidonia concha ſuperbos
Quos facit, & Seres depexæ frondis honore
Obducunt, quorum digitis, nitet aureus ingens

Anulus

Anulus,& rubro collecta in littore gemina:
Hos tu iurares magnum ſuperare Platona
Ingenio,& ſanctis non cedere moribus illi,
Quem ſolum cecinit Phœbi cortina beatum.
Nil tamen intus habet ſpecies hæc tãta: ſed ipſos
Nomine non vano,ventoſos dixeris vtres.
Magna voluptatem generat fortuna,voluptas
Stultitiam,& prorſus lumen rationis obumbrat.
Inde fit vt rarò ſapiant.tolerare laborem
Propter virtutem quis vult,ſi præmia deſint?
Præmia quis quærit,niſi quem dura vrget egeſtas?
Gaudia ſectatur diues,dulcemquè quietem.
Dumoſos odit calles,cliuosquè viarum
Difficiles per quas doctrinæ ſcandimus arcem.
Non poſſum tota non excandeſcere bile:
Quin ego deuoueo verſus,pariterquè poetas:
Cùm video pueros,obſcœna docente Magiſtro
Carmina,peiores fieri,primumquè pudorem
Linquere paulatim,& ſceleratos diſcere mores,
Vnde magis poſſit natiua augerier illis
Nequitia,& citius ſub tartara delabantur.
Sed mihi non deſunt ſolatia debita.nam cùm
Scribant,vt magnam poſſint acquirere laudem,
Magnã ignominiam pro laude, & dedecus ingens
Accipiunt meritò.quis enim non iudicet illos
Flagitio imbutos omni,talesquè fuiſſe,
Qualia ſunt,chartis quæ mandauere nefandis?
Index eſt animi ſermo,morum què fidelis
Haud dubiè teſtis:quòniam quiſq; illa libenter,
Et crebrò loquitur,quibus oblectatur.arator
De bobus,raſtris,de vomere:nauita narrat
De velis,remis,de reſtibus,atque carinis.
Miles equos memorat,gladios,haſtilia,pugnas:
Sic obſcœni homines plerunq; obſcœna loquunt.
Vos moneo quorum eſt fidei commiſſa iuuentus,

Et

Et quorum eſt teneras puerornm ſingere mentes
Ceu molles digito ceras:hæc ſcripta peroſi
Deteriora,alijs incumbite:& illa docete,
Arida quæ non ſint,& non indigna referri.
Hiſtoriæ placeant noſtrates,ac peregrinæ:
His ſe cirrati oblectent,has mente reponant:
Nectareos manant ſuccos,(mihi credite)vitam
Inſtituunt,quæ ſint fugienda ſequédaq; môſtrant
Fabula non omnis ſpernenda eſt.ſæpe legatur
Vtile quid moneat puris Comœdia verbis,
Sunt etiam(fateor)complura poëmata,prauis
Haud temerata iocis:ſed quæ grauitate virili
Procedunt,placidoque tegunt ſub cortice mella,
Iſta iuuant,eadem pariter ſine crimine proſunt:
Iſtis diſcipulos epulis educite veſtros.
Firmior at poſtquam viuendo acceſſerit ætas,
Liberius poterunt lato diſcurrere campo,
Et quaſcunque volent, decerpere tutius herbas
Eſt operæ pretium poſt hæc perpendere,maius
Vtrum opus atque vtrū potiori in ſede locandū.
Quo probitas,an quo tantùm ipſa ſciētia creſcit
Præſtet vtrū,eſſe bonū,an doctū,diuina quidē res
Doctrina eſt:decorat mites,oditque ſuperbos:
Ipſa voluptatis refugit ſomnique clientes:
Nec niſi per longum tempus multoque labore
Percipitur.regit hæc vrbes:hæc arma ciere,
Hæc auferre poteſt,terras & ſidera monſtrat,
Morborum expultrix:varias formare figuras,
Et numerare docet,fidibusque apponere vocem:
Tecta Dei ſcandit,naturæ arcana recludit:
Qua ſine nemo poteſt perfectus dicier,hæc nos:
Diſſimiles pecudum reddit,ſimilesque deorum.
Fit tamen exigui precii,perditque nitorem
Ipſa ſuum,quoties viciorum fæcibus oblita
Induit informes vultus:ceu ſordet Iaſpis,

In putri

In putri demersa luto: ceu Phœbus, ab atrà
Obductus nebula, vel cùm premit ora sororis.
Nec modò vilescit, sed fit quoque noxia: quippe
Si malus hanc habeat, poteris concessa furenti
Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
Bacchariq; magis. Quisquis sine crimine vitam
Ducere conatur, diuina humanaque seruans
Iura, scelusque cauens, tanquam præuisa draconis
Guttura, quem stimulat pastus insana cupido:
Sit licet vpilio, vel agaso, aut mulio, libros
Qui nullos penitus norit, preciosus haberi
Laudibus ac debet magnis ornarier: illum
Spernere non homines, non cæli numina possunt.
Quis, nisi mẽtis inops, virtutumq; improbus hostis
Non amet, atque illum laudet, qui sacra veretur,
Iustitiamquè colit, cæco non vincitur auro
Non aliena rapit, miseris succurrit, & arcet
Infames à se: ast humiles fouet, impia linguæ
Mordacis vitat contagia, lædere quenquam
Non gaudet, potius cunctis prodesse laborat?
Quodq; decus mirũ est, in re quacunq; modestũ
Ostendit sese? fœlix hic nempe sed illum
Fœlicem magis esse reor, qui pollet vtroque,
Qui probus atque idem doctus: diademate talem
Quis dignum neget? hic alijs præcellit, vt aurum
Est oricalcho nobilius, vitroquè pyropus.
Tu tamen inuenies raro peccare peritum,
vel cautè, aut leuius, rudibus vix vlla pudoris
Est ratio, atque palàm vetitos labuntur in actus,
Irridetquè sacras petulans inscitia leges
Vt cæcus nescit scrobibus diuertere ab imis,
Impinguntquè pedem tenebrosa nocte vagantes,
Quum silet inferno recubans Proserpina lecto:
Sic mens quæ cæca est, sine lumine doctrinarum,
In quodcunque nefas facili descendere lapsu

Non

Non dubitat, niſi ſit pœnæ compreſſa timore:
Nec quicquã ꝙ non placeat ſibi, iudicat æquum.
Sæpe vicem tamen ipſa gerit natura magiſtri,
Inqué vtero ingenium multis largitur. vt illi,
Quod ſchola non docuit, cæleſti munere diſcant
Quid prohibet tales inſontem ducere vitam?
Maximá ergo illi debetur gratia, cuius
Præſtat vtrumq; liber. Biſidi vos numinã montis,
Quæ colui, quibus & reliquos deuouimus annos,
Múnera ſi fas eſt paruos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæſo concedite. vel me
Apipere & [illegible]mbris ſaltem defendite, noſtros
Tardipedis nec vulcani voret ira labores.
Hactenus hæc. Aries, qui noſtri lumina ſeruat
Zodiaci, iam vult properanti cedere Tauro,
Mequé noui finire iubet præludia cantus.

LIBER II.

TAVRVS.

TRaxiſti longam portu mea cymba quietem:
Iam tẽpus dare vela notis, & ſoluere funem
Ceſſit hyems, canæq; niues de mõtibꝰ altis
Diſtillant, viret omne ſolum, lapſaſqué reponit
Sylua comas, renouat dulces Philomela querelas
Floribus ornatæ crines per prata Napææ
Deducunt choreas, Dryades, Satyriqué petulci.
Carmina muſcoſis iterant laſciua ſub antris:
Aurea nunc volucer iaculatur tela Cupido,
Et iuuenum placidis incendit pectora flammis.
Iam tutum vaſtos pelagi proſcindere campos:
Vnda ſilet, Zephyrus redit expectatus ab orbe
Occiduo: quid ſtulta times? eſt Lucidus aer,
Atque ſuo curſum ſuadent Atlantides ortu

Quid

Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?
Laurea deſidiæ præbetur nulla: potenti
Eſto animo,atque aude: audenti fortuna fauorem
Sæpe tulit,pauidoq́; vetat gaudere triumpho,
Vt video,terrent*frictu te monſtra canino:
Sed turpe eſt,fœdis virtutem cedere monſtris.
Perge igitur,iam rumpe moras, altumq́; petamus.
Rex ille omnipotens,vaſto qui præſide orbis,
Aurea qui ſolo moderatur ſidera nutu,
Tot voluit latas habitare animalia terras,
Tot pontum,& liquidis Vitam ſeruare ſub vndis,
Orba ſuis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantùm homni, quid ſit cognoſcere verum
Quid decens,& poſſe loqui,conceſsit* at ore
Cætera ſunt muto, & tellurem cernua lambunt.
Hic ratione potens,validiſsima quæque ſubegit:
Alipedes tigres, iracundosq́3 leones.
Et quanuis diro ſunt corpora plena veneno
Serpẽtum,tamen hunc metuũt:huic maxima cedit
Oceani moles,loris Balena ſupini
Hoc ſine,quid tellus eſſet?denſiiſſima certè
Sentibus,& nullas ſegetes inculta crearet.
Hic leges,& quæ ſeruantur legibus vrbes
Condidit:ornauit cæleſtia numina templis.
Repperit innumeras artes,imitantia fulmen
Tormenta: emiſſum quibus,ignis turbine clauſi,
Per ſpatia effertur longè diſtancia plumbum:
Quo pulſæ tutres,& mœnia celſa trahuntur
In præceps:vaſtosq́; procul quicunque boatus
Accepit,dubius,ſe audiſſe tonitrua credit.
Væ vobis ſuperi,ſi talia fortè Gigantes
Olim Phlegræis habuiſſent fulmina campis.
Repperit & puppes,vetitum quibus ire per æquor
Poſſet,& extremum ventis famulantibus orbem
Quærere,quà Titan populos deſpectat Eoos,

Et Tarteſsiaca pronus quà mergitur vnda,
Quà Cynoſura nitet. & quà contrarius axis,
Aſpicit Antipodas, pendentes virtice: qui iam
Caſuri, opponunt pedibus viſtigia noſtris.
Cùm tamen ingenio excellat, mentisque vigore
Vt credi poſsit diuino ex ſemine natus,
Neſcit adhuc, nec ſcire ſtudet (res mira, nefasque
Et centum tauris, & larga cæde piandum)
Viuere quo pacto, vel quid vitare, ſequi ue
Debeat, ô cæcis mortalia plena tenebris
Pectora, & ô mentes caligine circumſeptas
Stultitiæ! incendunt deſerta per auia: vix heu,
Vix paucis nouiſſe datum, quò tendere tutum.
Quà ſit iter, per quod vera et bona ſumma petã.
Non docet hoc gemini nodoſa ſcientia Iuris,
Non quæ Pæonio ſanat medicamine morbos,
Non Rhetor, non Grammaticus, Sapientia ſola
Hoc aperit: fida hęc hominũ dux atq; magiſtra eſt
Hanc mihi ſi dederit Deus. & ſubtegmina ſi non
Ante diem triplices truncabunt noſtra ſorores.
Ipſe bonum ſummum quod ſit, quî poſsit haberi,
Vt ſpero, expediã, quã quã hæc prouĩtia magna eſt
Principio ſummum eſſe bonũ pars maximo cẽſet,
Numorũ plenam bene ſemper habere crumenã,
Atque auri tantũ, quantum vel Lydius amnis,
Vel Tagus, equoreas ſplendens eructat in vndas
Iugera tot campi, quot crines vertice: longum
Poſſediſſe agmen ſeruorum; armenta, gregesque
Quot non Trinacrijs pauit Polyphemus in aruis
Quot nec Ariſtæo fuerant, Tirynthius & quot
Non Erithees tulit à præſepibus Heros:
Pulchraq; vt Alcinoi pomaria, Heſperethuſæ:
Nec non marmoreis miranda palatia cruſtis.
Hæc ſũt quæ cupiunt omnes, quæ quiſq; requirit
Quæ ſuperes gennrix tenero petit anxia nato,

Suppli-

Supplicibus votis,his qui affluit,eſſe beatum,
Fœlicemque putat craſsi dementia vulgi,
Sed neſcit quanti lateant ſub floribus hydri,
Quotque roſas inter ſpinæ naſcantur acutæ.
Illum etenim,quiſquis fieri vult diues,oportet
Nocte dieque animo diuerſas voluere curas,
Fortuna variante vices:nunc cogitat vnum,
Nunc aliud:ſi fortè epulis acumbit,iniquæ
Morſus auaritiæ ſtimnlat,vix vlla palato
Eſca placet,properatque ingratas linquere mēſas
Abſtrahit inde illum exigui ſpes dira lucelli,
Vix ſomnum capiunt nocturno tempore ocelli:
In latus,in faciem iacet,quandoqne ſupinus,
Verſaturque thoro:haud aliter quàm ſaxea moles
Siſyphia reuoluta manu.quid luce peracta
Geſſerit,& quid ſit redituro ſole gerendum,
Penſitat.en pereunt pecudes,cras pabula quærā
O brumæ deuota dies,quam frigora bobus
Hæc nocuere meis,ſed diſpenſator iniquus,
Paſtoresque mali: rapiunt hi,decipit ille:
Inuaſere lupi caulas,prædatus & ipſum
Eſt pecus inſanus miles,magalia fregit,
Incendit ſegetes,deſecta eſt vinea ferro:
Debitor aufugiens,portat cum fœnore ſortem:
Nulla fides,nulla eſt homini reuerentia diuûm.
Omnia plena dolis.prò Iupiter:ille bonus vir
Prorſus habebatur,ſed fallax gratia linguæ,
Atque oris: non eſt ſemper vera effigeti
Regula.quid doleam? remeat mea nauis,& affert
Lucroſas,ohe,merces:graue pondus amomi,
Thura,electra,piper,Serûm velamina,veſtes
Sidonias,mercesque alias quas vexit ab Indis:
Quàm ſi concurſu Symplegades infregiſſent,
Si vel Scylla vorax,dubij vel ſaxa Capharei
Soluiſſent tabulas,muliebri more quarelis

Impleſſem totas ædes,lacrymiſq; maderent
Pectora non deerunt nummi, niſi viuere deſit.
Nil frumenta valent·quid tum? mercabor olium?
Eſt fodiendus ager iactendaque ſemina,meſſes
Occandæ,fabricanda domus,viteſq; putandæ:
Illud emã,hoc vẽdã:accipiã:& quod debeo redã
Non ſecus huc illuc impellitur,ac pila magno
Luſorum cœtu ſolet,aſpiciente theatro,
Iactari:hinc atque hinc ingenti miſſa tumultu
Pellitur,ille ferit pugnis,hic calce retundit.
Lætitia, mœrore,metu:ſpe,fluctuat æſtu
Continuo,veluti ventorum flatibus æquor.
Ixion verus: qui,captus imagine nubis,
Concubitu fœdo prolem genuiſſe biformem
Dicitur:vnde eius voluit ſine fine rotari
Membra,colubriferis radijs affixa,Deûm rex.
Diuitiæ quid ſunt? res nempe ſimillima nubi,
Quam ſi Ripheo Boreas demiſſus ab axe
Incutiat,videas vnde eſt concreta reſolue
In tenues fumos:monſtra hinc gignuntur,habẽtia
Humanam faciem.quid enim ſpecioſius ipſo
Diuitii aſpectu primo ? ſed noſcere poſtquam
Ipſius vitam licuit,diuerſa videntur
Partibus à tergo non reſpondentia primis.
Aſsiduo motu rotat hunc fortuna,colubri
Agmina curarum ſunt,quæ præcordia rodunt.
Vel ſcit vel neſcit diues,quæ poſsideat,ſi
Neſcit,quid proſunt? quoniam nil inde boni,vel.
Accipit aduerſi,velut is qui non habet at ſi
Quæ ſua ſunt nouit,vel amat,vel non amat illa,
Si non cur tenet hæc? ex his quæ gaudia ſumit?
Qualia, quum potat ſuccos abſtemius vuæ.
Si quidem amat,pariter curat,ſtudet illa tueri,
Proque his ſeruandis eſt anxius,atque laborat:
Sollicitatq;illum quicquid contigere rebus

Poſſe mali credit quas poſsidet: excruciatur
Si perit inde aliquid: fieri quod ſæpe neceſſe eſt,
Cùm nil ſtarę diu videas, incommoda cùm ſint
In promptu ſemper: demum quo plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet, ſæuiq; laborus.
Quid memorē, ſubeat quàm crebra pericula pōto
Ac terris: cenſum cupiens augere paternum?
Syluicolas latrōnes, ponticolas piratas
Sæpe fugit: capitur tandem, laniandaq; phocis
Viſcera, ſiue lupis præbet. captiuus herili
Collum ſæpe iugo ſummittere cogitur, is qui
Vt dominus fieret, ſe obiecit caſibus audax:
Vix menſa tutus proprio ve cubili,
Exitialè datur ſitienti ſæpe venenum.
Stertentem ve necat cupidi manus impia ſerui.
Pinguior in cædem vt petitur magis hoſtia, necnō
Nobilior potius ſpoliatur fructibus arbos:
Vtque apibus muſcisq; perit quæ dulcior vua eſt;
Sic cui plura dedit ſors & meliora tenenda,
Inſidias patitur plures propiorq; periclo eſt.
Nota, Siracuſij ſolertia mira tyranni.
Euge bone, es fœlix? quid ni? non pocula deſunt
Non epulæ pueri ſceptrum, diadema, cupitę
Deliciæ: gemmis, auro (quid cernis?) abundas.
Heu mihi: namque tholo ſeta ſuſpenſus equina
Enſis adeſt, iamiam miſeri caput infodietur.
Inuidia vexantur opes namque optima liuor
Quæq; malus lædens, odit fœlicia ſemper.
Hoc pretio miſeri damnoſum quæritis aurum,
Veſtra Palæſtinæ ſtimulent vt corda ſorores
Aſsiduè, ac nigrum citius tendatis ad orcum.
Nònne Midæ fuluo quem Bacchi dona metallo
Ditarunt, cunctis ridenda inſania. iure
Huic aſini auriculas, iratus Phœbe dediſti?
Aurum cuncta precor fiant quæ corpore tangam:

Mox

Mox petijt ſtolidus primis contraria votis,
Quum cibus in vacuum nullus deſcenderet aluũ
Talis auare tibi fortuna eſt peſsime,qui cùm
Plus habeas,plus ſemper eges:vt Tantalon vndis
In medijs cruciat ſitis arida.ſi tibi pleno
Effundat cornu,quicquid vis,Copia: nunquid
Quod ſatis,an nimium,ſumes? hoc officit:illud
Quiſquis habere volet,facili mercede parabit,
Noſtra etenim minimis rebus contenta quieſcit
Natura,in vitium ſi non delapſa repugnet.
Diuitis in menſam ſyluæ pelagique feruntur.
Optima,non deſunt lepores, non caprea,ceruus,
Hædus,aper,volucrumq; genꝰ,non turdus obeſꝰ
Perdix,ficedulæ,nec non quas Colchica tellus
Mittit aues,grandes capi,grandesq; columbi:
Portantur rhombi,ſquillæ,muræna,locuſtæ,
Mugilis,& piſcis nomen qui traxit ab auro,
Oſtrea,cœruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
Multa alia,eſt verſu quæ claudere difficilis res.
Vina dehinc,nigro nunquam ceſſura falerno,
Ni potius placeant aruiſia nectaris inſtar.
Sed quæro nũquid cuncta hæc lupus iſte vorabit?
Non credo:vel ſi cupiat,non poſſe putandum eſt.
Quod ſi poſſe volet,rumpetur venter,& ibit
Turgidus ad tumulum turba comitante rudentũ.
Nam qui plus æquo ſtomachi penetralia replet:
Læditur,& clamat. Medici ſuccurrite: demum
Euomit,& totas putor capit improbus ædes.
Hinc variæ inſurgũt febres,hinc ſcrupeus humor
Inſidias manibus pedibusq; affigit inertes,
Cui non compertum eſt,multos inducere morbos
Ingluuiem?vexare animos & corpora,bacchi,
Humorem immodicũ ſitibunda in viſcera merſũ?
Ergo parcus erit,de multis pauca capeſcens,
Qui non ante diem vult dulcem obrumpere vitã:
Nec plus quàm pauper ſaccum ſtipabit opimũ.

Muricediſtinctos locuples veſtitur amictus.
Auratamque togam,tenuiq; ſubucula byſſo
Enitet:& Scythicæ redimitus vellere frondis,
Geſtat fœmineo pretioſa monilia collo.
Num magis iſta fugant mordentia frigora,quã ſi
Muniat incultæ vilis te penula lanæ?
Nam quæ vulgari lino contexitur,æſtum
Arcet tela minus,tunc quum per torua leonis
Signa Molorchæi gradiens,calidiſsimus eſt ſol,
Flauaque væſanus diſcindit Syrius arua,
Quàm ſilena tuum velet bombycina corpus?
At dices, ille in pretio eſt quem pulcra decorant
Veſtimenta:caput venienti inclinat,& omnis
Aſſurgit populus,ſolusque hic nobilis:atque
Creditur eſſe bonus,prudens,ac dignus honore,
Dignus amicitia pannoſo prorſus habetur
Nulla fides,tritamq; irridet turba lacernam.
Sis licet Arpinas,cuius facundia toti
Præfertur Latio:vel fabri filius ille,
Attica quem tellus mirata eſt ſæpè loquentem:
Carminibus quamuis poſſis æquare Maronem,
Mæonijq; ſenis diuinos reddere cantus:
Non tamen id circo ſperes tibi præmia laudis:
Sperneris mihi crede,locum proiectus ad imum,
Tu Ganymedæos fruſtra ſectabere vultus:
Optabis fruſtra teneram tractare puellam,
Si tectus vili pauper gradieris amictu.
Non equidẽ inficior:magna eſt nã gratia pulchri
Veſtitus,verùm fuerit virtutibus ipſa
Si mens nuda,malis imbutaq; moribus omnis
Ecce perit cultus,fies inglorius, ac te
Deſpiciet quiſquis norit,tua terga cachinni
Mordaces ferient,vel cæcæ iurgia ſannæ.
Nec ſeruus,propria quẽm tu nutrire farina
Conſueſti à puero,ſi te cognouit auarum,

Crudelem,tumidum,vinoſum mentis egentem,
Æſtimat: idcirco ſecum clàm murmurat in te.
Hunccine herum fortuna mihi non æqua dediſti?
Hunccine herum tolerare diu me fata iubebunt?
Laudabunt alij,quem turba domeſtica temnit?
At fortis prudens,iuſtus,pariterq́; modeſtus
Si fueris,ſi te non parua ſcientia clarum
Reddiderit,quæuis tribuet tibi veſtis honorem,
Nec(modò ſit ſanus)poterit te ſpernere quiſquã.
In primis,quicunque cupis venerabilis eſſe,
Laudari multum,nec non vehementer amari,
Virtutem ſequere,ac vitij contagia vita:
Et caue committas quod poſsit iure putari
Cenſura dignum, atque autori inferre pudorem:
Nam ſolet egregiam ſtolidum contemnere vulg⁹
Virtutem minima ſi infectam labe notauit.
Sed quis nam prorſ⁹ viuit ſine crimine?nemo eſt
Qui non legitimo quandoque a calle recedat,
Qui non à recta interdum declinet amuſsi.
Ille tamen rarò ac minimum qui peccat, haberi
Atque bonus dici debet.ſed gratia linguæ
Maxima,quæ doctè ac prudenter ſingula profert
Cultus habet ſermo,& ſapiens,mirabile robur:
Imperat affectus varios, animumq́; gubernat
Hęc plus quam veſtes,poterunt te reddere clarũ.
Nec tu formoſi ſpecie capiaris ephebi:
Talis amor ſcelus eſt,quem qui ſapit effugiet.(nã
Eſt pueris,nec mens,nec amor, ratio ve, fides ve.
Ah pereat quiſquis puerorum flagrat amore
Si te delectant formoſæ membra puellæ,
I pete coniugium:vel non meretricula deerit.
Quid mauis demens cupere,& ſperare negata:
Pellere cùm poſsis facili medicamine morbum?
Sunt tamen hoc propter cupienda forſitan ipſæ
Diuitiæ,vt melius virtutem acquirere detur.

Quan-

Quandoquidem argẽto loculi si fortè vacabunt,
Nullus erit qui te doceat nam soluere oporttet
Mercedẽ haud paruã doctorib' est quoq; habẽda
Sumptibus haud paruis librorum copia tempus,
Quo valeas studijs incumbere,plura legendo:
Ne mala pauperies alias te voluere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quã difficile est,quã paucis numina præstãt
Ex humili volitare gradu virtutis in arcem.
Quam rarò egregios pauper sortitur honores·
Præterea qualis vita est,quàm proxima letho,
Quam meritò spernenda,animum si nulla volup-
Mulceat,atq; leuent solatia nulla laborem, (tas
Cùm nunquam desint curæ,cùm plena dolorum
Omnia sint,præstat stygiam tranare paludem,
Cerbeream saturare famem,miscerier vmbris:
Si nunquam fas est rebus gaudere secundis.
Gaudia si miserum pectus non vlla serenent.
Ast inopi quid nam dulcedinis,aut solati
Esse potest?cui deest panis vinumque frequenter:
Nunc lecto,nunc veste caret: nunc calceus ipsos
Ostendit digitos,veteri dissutus aluta.
Viuere vix potis est,nedum sectarier illa,
Iucundum quibus esse solet mortalibus æuum.
Talibus at certè quicunque est diues, abundat.
Illud enim assequitur quicquid desiderat,& vult:
Tantum habet imperij,tantasq; pecunia vires,
Vt sibi nil obstare diu patiatur : ab alto
Deducit montes,& valles tollit in altum·
Si vult ergo canum pernici prendere cursu
Ceruos,aut capreas,vulpes,lepores ve fugaces:
Si volucres captare libet,vel fallere pisces
Retibus aut hamis : Veneris si grata voluptas,
Si cibus & potus delectant,otia, ludus,
Si choreæ,cytharæ ve placent,si plaudere cantu:

Omnia

Omnia diues habet:nam præſtant omnia nummi:
Accipe quid contrà referam,ſi diſcere quiſquã
Geſtiet,id certè dabitur,modo firma voluntas
Nunquam deficiat:nec terreat aſpera cliuis
Anguſta. & primo ingreſſu ſatis horrida dumis
Semita,virtutis qua culmina celſa petuntur.
Si non ſunt nummi tibi,væneat ipſa ſupellex;
Vel domus,aut fundus,quid ni?quo viuere pacto
Tunc potero?cogar mendicus quærere panem.
Ah miſer:eſt melius mendicum viuere,dum te
Cælicolis ſimilem diuina ſcientia reddat,
Quàm ſi poſsideas Perſarum,bellua gazas.
Noli iudicio tenebroſi accedere vulgi,
Haud magis atq; pecus,verũ agnoſcetis:at ipſe
Si ſapis,hæc memori quæ dicam mente teneto.
Præter virtutem,non eſt durabile quicquam.
Diuitiæ pereunt,ſpecies quoque,robur,honores,
Cuncta cadunt.virtus æterna in tempora durat,
Quàm fortuna nequit,nec tollere longa vetuſtas.
Ipſe tamen vidi nunquam,& vix credere poſſum,
Vel perijſſe fame,vel mendicaſſe diſertum:
Quem ſi fortuna interdum conatur iniqua
Obruere,auxilium virtus feſtinat,alumnos
Protegit alma ſuos ſemper doctrina,diuque
Non patitur miſeris vrgeri caſibus:affert
Naufragio tabulam,qua tuti littora poſſunt
Spumoſos inter fluctus attingere nando,
Qui pollet virtute,Arabum deſerta,nigroſque
Æthiopas,rigidoſque Getas luſtrabit, & Indos,
Tutus & incolumis.fortunæ ſola reſiſtit
Virtus,atque illi dubio certamine pugnat.
Nullis eſt igitur parcendum ſumptibus omnem
Ne dubita, vt virtutem habeas,impendere cenſũ,
At ſi forte tibi,valeas quod vendere,nil eſt,
Eſto

Eſto bonus ſaltem,ſi non potes eſſe peritus.
Cum doctis verſare libens(nam diſcere multa
Sic poteris)nec non auidè quæcunque loquũ tur
Auſculta,atque roga interdum,tum,cætera diuis
Committe,& patiare animo tua fata ſereno.
Gaudia,ſi ſequeris,ſi te inſidioſa voluptas
Implicat & dulces tranſmittere luſibus annos
Te iuuat,atque ideo diues cupis eſſe voluta
Sedulus hæc tecum,ratio quæ prouida dictat.
Nulla voluptate eſt res pernicioſior: auferr
Conſilium, mentemque premit virtutibus obſtat:
Corrumpit mores,vitiorum maxima nutrix:
Debilitat corpus,ſenſus obtundit,amaro
Fine nocens,homini multorum cauſa malorum eſt
Clarius iſta ſequens ſermo,meliusque docebit.
Si tamen aduertas,habet & ſua gaudia pauper,
Nec forſan leuiora.magis nam dulcia ſunt quæ
Rarius eueniunt ſolatia,credite,longè
Gratior ac longè eſt iucundior illa voluptas
Quæ dilata diu fuit,ardenterque cupita,
Sic cibus eſurie ſuauis, requiesque labore.
Sic potus vexante ſiti,ſic frigore flamma,
Frigora ſic æſtu, ſic intermiſſa diuque
Suſtentata Venus grata eſt magis omnia demum
Rebus ab oppoſitis vires contraria ſumunt.
At locuples tolerare nihil vult,ſemper abũdat
Delicijs,adeò vt moueant faſtidia ſæpe,
Et cupiat bulbos,ſiliquas,holus,allia,ſardas,
Solennes epulas & prandia lauta peroſus.
Nil adeò dulce eſt quod non videatur amarum
Et non diſpliceat,ſi plus durauerit æquo.
Delectant alterna magis,vetitisq; potiri
Dulcius eſt,ſordent quæ poſſunt ſemper haberi.
Præterea non res hominem,ſed ſola voluntas,
Iudiciumque animi,contentum reddit amari

Eſt

Eſt dignum, quodcunq; placet, quid proderit ægro
Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
Guſtum? quid vini ſuàuem præbere ſaporem
Illi qui gaudet puris abſtemius vndis?
Hic hœdum, aſt alius carnes cœnare ſuillas
Mauult: hunc cantus iuuat, illum ludus, amorq;:
Omnibus haud idem: hic puerũ cupit, ille puellã
Huic ſcortum placet, aſt illi matrona. beatum
Efficit ergo animus, non res, rationibus iſtis,
Non minus ac diues, lætatur pauper: ab illo
Grandia poſcuntur, paruo hic contentus abibit.
Impenſa diues maiori, at ſæpe minori
Lætitia viuit quàm pauper, gratius ouo,
Et cicere, eſt veſci: atque famen compeſcere porro
Nautæ aut foſſori: quàm regibus & reginis,
Quicquid terra ferat lauti, prandere, vel vnda.
Dignior illa autem iure eſt dicenda voluptas,
Quæ nec ſumpta nocet, nec contradicit honeſto,
Nil tamẽ eſt melius quàm pauca optare, animúq;
Vincere concilio: ne ſpes te affligat inanis.
Qui quod habere nequit deſiderat, excruciatur,
Sperando fruſtra, & nequicquam tempora perdit,
Id cupias igitur quod certe poſſit haberi,
Aut nihil: atque animo frænos impone tenaces:
Aſt opibus quiſquis pollet, vult plura, petitque,
Quam licet, & paruo contentus viuere neſcit:
Indiget idcirco multis, fœlicior ille eſt,
Sufficiunt cui pauca ſatis, res amplà, ſuperbum
Riſoremq; hominum, contẽptoremq; deorum,
Inſanum, mollemque facit. virtutis & hoſtem.
Nam quis virtutem curat, ſi cenſus abundat?
O bona paupertas, ô nondum cognita diuûm
Munera virtutum cuſtos, & amica pudori,
Luxuriæ frænum, vitæ tutela: procacem
Fortunam tu ſola potes, ventique furorem

Ac pelagi rabiem contemnere : dum vada lintre
Tuta tenes paruo, vicinaque littorra ſeruas.
Sæpius æthereos feriunt vaga fulmina montes,
Et quatit excelſas Boreas rapidiſſimus ornos:
Ima latent ignota malis, humilesque procella
Iuniperos rarò infeſtat, lentæque myricæ
Stant inter ſyluas immotæ, ac pace fruuntur.
Spreuit Anaxagoras, ſpreuit Democritus, atque
Complures alij (quorum ſapientia toti eſt
Nota orbi) argentũ atq; aurũ, cauſasq; malorum
Diuitias. quare? niſi quòd non vera putarunt
Eſſe bona hæc, animum quæ curis impediunt, &
In mala præcipitant quam plurima Fabriciꝰ quod
Quod Cato, quod curiꝰ ſãctiſſima, pectora quõdã
Senſerunt: non quid vulgus, plebsq; inſcia dicat
Mente agita, atq; tibi propone exempla bonorũ.
Nonne olim victor fœlicia ſigna Quirinus
Sæpe tulit, poſito quum ſumere conſul aratro
Arma iubebatur, requiem factura ligoni?
Tum caſa parua viros, & frugi menſa ferebat:
At nunc deliciæ & laqueata palatia, molles
Imbellesque edunt fœtus, ac luſibus aptos.
Diſcite mortales tandem, longiſq; tenebris
Exuite obſeſſam mentem, ſurſumq; leuate
Iam caligantes oculos: quò cæca voluntas
Vos ducit, ne forte gradum, ratione deorum
Naturæ ſimiles eſtis ratione tenetis
Imperium mundi: ratio vos dirigat ergo,
Non error: finemque animo perpendite rerum.
Sufficiat cibus ille, famem qui ſedat: & illa
Veſtis, quæ corpus velet, frigusque repellat.
Sit ſopor ille ſatis, reficit qui feſſa labore
Mẽbra. etenim tribꝰ his opꝰ eſt, cũ corpora noſtra
Sint fragili contexta luto, ſed talibus vti
Sic licet, vt tanquam medicinæ munere cures

Quos

Quos tribuit morbos homini natura nouerca?
Ast hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Vestibus, hanc alius vitã vix sentit ab arte
Dum fugit, assiduoque premit sua lumina somno.
Fœlix qui didicit contentus viuere paruo:
Nec spem vllã in reb⁹ ponit, quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam nostri non iuris: & æui
Quàm breue sit spatiũ reputat, quàm friuola demũ
Omnia quæ in terris longè lateque creantur,
Qui minor aduersis non fit maior ue secundis,
Minoisque vrnam spernit Stygiosque furores:
Securus quodcunque ferat fortuna, tenere,
Infœlix sensu qui ducitur, atque futuri
Cæcus, ceu pecudes, tantum præsentia cernit:
Qui nescit ꝙ quanto animus præstantior ipso est
Corpore, tãto animi pluris sunt munera, quàm quę
Ad corpus spectant. igitur non diuitiæ sunt
Prima bona: quæ quoniã pro corpore cõquirũtur
Quæ possessorem non efficiunt meliorem,
Quis bona summa vocet? multos at sæpe videmus
Quadrupidum similes istis qui rebus abundant.
Quantum ergo satis, est vitæ nihil amplius opta.
Nanque superuacuo stulti lætantur: aceruos
Ingentes frustra, frustra horrea plena requiris:
Cùm modio cumeràue famem propellere possis.
Cùm tibi sufficiant cyathi, cur dolia quæris?
Si te Plutus amat tamen, & tibi Copia ridet,
Diuitiasq; dedit fatorum ignota voluntas:
Quid facias, operæ pretium est didicisse: tenendo
Ne peior fias ne possis stultus haberi.
Dic age nunc quæso, quæ nam prudẽtia, quodnã
Consilium est illi cui sunt bona multa, sed ipsis
Insipiens nescit quo pacto debeat vti?
Hinc vires persæpe nocẽt, damnosaq; forma est,
Hac ratione suum autorem facundia perdit,
Hac

Hac ratione artes aliæ compluribus obſunt.
Nodus auaritiæ non te coſtringat,ab ipſa
Heu fuge.nam certè nulla eſt hac maior Erinnis
Hanc memorant Acheronte ſatã,per triſtia Ditis
Regna truces agitare faces 'centumque colubris
Colla veneniferis geſtare minacia: fauces
Humano expleri nunquam potuere cruore,
Semper hiant,aliosq; tenent,aliosq; requitunt
Ora cibos:nulli parcit,nec templa deorum
Dedecorare timet, malum & inſatiabile monſtrũ
Naſcuntur variæ hinc peſtes,diſcordia,cædes,
Proditio,rixæ,fraudes,iactura pudoris,
Contemptus diuûm,periuria,iurgia bellum,
Atque aliæ plures quàm dici carmine poſſint.
Hanc igitur vita:nil quippe nocentius,&nil
Quod magis oſtendat vile atque ignobile pectus
Sic mulier,ſenior,pueri inueniuntur auari:
Sunt etenim imbelles,fragiles,animiq; puſilli:
Huic alia eſt vitio labes contraria'ſed non
Tam grauis:hanc etiã ſtudeas depellere. nam ſi
Prodigus es,menſam alterius pinguemq; culinã
Ieiunus fruſtra aſpicies, patrimonia poſtquam
Abſumpta,& nimio fuerint deperdita luxu,
Inter vtrunque manet virt⁹,extrema relinque:
Et cui fas quantũque licet,largire:nec vltra
Impenſam facias quàm,ſit permiſſa facultas.
Diuitias hic finis habet:,prodeſſe tenemur
Omnibus,at noſtris potius,natura creauit
Nos,non vt ſolùm nobis,noſtrisq; propinquis,
Aſt alijs etiam,quum poſſumus,emolumento
Simus,quid quæſo præclarius,atque deorum
Dignius eſt ſolio,auxilium quàm ferre ruenti,
Tradere pauperibus victum,miſeriſque mederi?
Sic nos turba colit,ſic famam acquirimus atque
Ad ſuperos multi per talia facta volarunt,

Natu-

Naturæ humanæ nil aptius,& nihil ipſo
Digniꝰ eſt hoīe,vt perhibet ſchola docta ſophorū
Quàm prodeſſe homini,& ſocio ſuccurrere lapſo
At nunc,ô mores ô triſtia tempora,prorſ⁹
Extincta eſt pietas:nulli largitur auarus
Diues,cùm teneat quæ tradere plurima poſſit:
Nulliusq; ipſum miſeret,ſunt ferrea cunctis
Corda quis exigua mendici nunc ſtipe caſum
Solatur ? lacrymas rident,miſeroſq; precantes.
Siqua tamē donant,dant ſcurris,dantque cynædis
Dant lenis potius, dant ſcortis callipareis:
Nemo dabit vati,Muſæ ſpernuntur vbique.
Calculus huic loculos,vel teſſera reddit inanes,
Ille autem pictis ludit patrimonia chartis.
Nònne hoc turpę magis numos abſumere pacto,
Vnde nec vullus honos,nec gratia quæritur vlla?
Mens oblita Dei,vitiorumq; oblita cœno,
Sicne licet fieri? nònne olim nudus ab aluo
Exiſti,& nudus terræ es rediturus in aluum?
O demens,nō hæc tua ſunt:ſed Iuppiter harum
Eſt dominus rerum,tu diſpenſator & hoſpes.
Non res,ſed nobis rerum conceditur vſus:
At poſtquam vetus ille Charon te vexerit,vltra
Quam trepidant ſuperi falſò iurare paludem:
Hic miſer, hic alijs hæredibus iſta relinques.
Ergo his vtendum eſt rectè, dum ſtamina Parcæ
Noſtra trahunt,nobis ſumendo,aliosque iuuādo.
Iam patet ex dictis, an ſint bona ſumma putandæ
Diuitiæ.mea cymba redi,ſatis ardua ponti
Nauimus :ecce auſter pluuias iam cogere nubes
Incipit,ecce vndas Typhones in aëra portant,
Abſorptas pelago:vnde ingens promittitur imber
Amplius hîc tutum non eſt(mihi crede)morari.
Heu metuo fidum malè puppibus Oriona:
Dum licet,in portum tendamus,nubila clarum

Reddi-

Reddiderint vbi pulſa diem, reuocabit ab alto
Nos Tritõ ſcopulo, atq; iterum tentabimꝰ æquor

LIBER III.
GEMINI.

LVtea quadriiugo curru ſurrexerat Eos:
Aſtraque cedebant euaneſcentia cœlo:
Iam diuiſus erat Titã, mediũque videbant
Antipodes, mediũ noſtrũ mõſtrabat horizõ:
Mirabar, quia nam medijs de fluctibus ignis
Exit inextinctus? certè hæc contraria ſeſe
Mutuò corrumpunt: quin ſol extinguitur vndis?
Igneus aut igitur non eſt, aut tingier ipſum
Oceano vulgus mentitur, talia mecum
Voluebam, gradior dum propter littora ſolus:
Obuius ecce ſenex quidam mihi venit, acerno
Innixus baculo, nitidoq; indutus amictu.
Cana tenus medio pendebat pectore barba,
Pulchra cutis, læta & facies, varioque colore
Florea candentes decorabant ſerta capillos.
Comminus vt dedimus citroq; vltroque ſalutẽ:
Quò pergam, qui ſim, quo dicar nomine, quærit.
Reſpondi, atque eadem pudibunda voce rogaui.
At poſtquam propriũ nomen mihi reddidit (ipſe
Nanque Epicurus erat) ſtupui ceu ruſticus agrũ
Qui fodiens, reperit latitantem obſcurius arcã.
Atq; ego tunc, venerande ſenex, ſic numina ſemꝑ
Cuncta tuis faueant votis, ſapientia quando
Mira tuis habitat fibris: niſi falſa loquuntur
(Vt plerunque ſolent) homines: præcepta ſalutis
Da precor, & iuuenem prudentibus inſtrue dictis,
Dummodo non te aliò grauiora negotia ducãt.
Ille autem contra, Me nulla negotia ducunt.
Sed quoniam vito curas, fugioque laborem,

Huc ſoleo vacuus crebrò aduenture,legoque
Per prata hæc varios capiti geſtamina flores,
Vnde libens & promptus agam quodcũq; petiſti:
Quippe loqui ſenibus res eſt gratiſsima cunctis.
At ne noſtra aliquis diſturbet verba viator,
Hinc diuertamus,denſaq; ſub ilicis vmbra,
Iuxta illas quas cernis aquas, reſidebimus ambo.
Iuimus,& placida ſic tandem voce profatur.
Nimirum huc aliquod iuuenis te numen adegi,
Vt diſcas hodie quæ ſit Sapientia.nanque,
O ſuperi,quanta rerum caligine totum
Immerſum eſt mortale genus?ſimulacra videre
Mille ac mille hominũ facile eſt,ſed rarus vbiq;
Verus homo:vt poſsit non falſo nomine dici,
Mundus ſtultorum cauea,errorumque taberna.
Quare adhibe puram noſtris ſermonibus aurẽ,
Pellere ſi quæris miſeras à mente tenebras,
Principio,verũ atque bonũ cognoſcere oportet,
Perſpicua ratione quidem,atque examine recto.
Hinc ſcatet,hinc magnos ducit ſapientia riuos,
At paucis hoc ſcire datum eſt.nam maxima turba
Diuitias ſummum eſſe bonũ,pars altera honores:
Diuerſi diuerſa putant:mihi ſola Voluptas
Optima cunctarum rerum cenſetur:!& iſtud
(Ni fallor)vera poterit ratione probari.
Omniũ enim eſt finis rerũ,atque nouiſsima meta
Ad quam ſic hominum facta omnia diſponuntur
Spicula vt in certum ſignum mittuntur ab arcu.
Nam quis tellurem raſtris,quis Nerea tonſis,
Aut quis Gradiuum validis tentauerit armis?
Denique virtutem quiſnam quæſiuerit vllam
Si nõ hunc præſens mouet,aut ſperata voluptas?
Nempe hęc principiũ,medium,finisq; laborũ eſt
Quod magis vt pateat, quæ dicam attentius audi
Omne opus ob finem, ratio niſi deſit agenti,
Sumi=

Sumitur:hic ſpecie prior eſt in mente,mouetq;
Artificem, ſed re poſt facta nouiſsimus exit.
Finis item bonus eſt,igitur placet: atque voluntas
Hunc ſibi vt acquirat, primis medijsque libenter
Partibus incumbit,ſic delectatur,amœnus
Sic labor efficitur:cauſa eſt ergo ipſa voluptas.
Quippe aliud non eſt quàm delectatio quædam.
Sed quia non facile eſt rudibus ratione doceri,
Tentabo exemplis melius recludere verum.
Cur fodit,atque graui ſulcum deducit aratro
Agricolæ calloſa manus?non Sirius æſtu
Terrificat,non bruma gelu, cur nauita ponti
Inſanam rabiem,ſyrtes,ſcopulosque minaces,
Non timet,admoti ſpernens confinia lethi,
Veliuola fretus pinu?cur prælia miles
Inſequitur, gaudetq; ferox,vbi claſsica Martem
Sæua canunt, acuitq; animos hinnitus equorum?
Cur iuuat aſsiduis alium palleſcere chartis,
Et varios verſare libros noctesq; diesq;?
Nempe vt poſt longos lucrum vel fama labores
Iucundum efficiat.nam ſi non ipſa placeret
Vtilitas & honos,virtus artesque perirent.
Eſt finis per ſe dulcis:primordia verò
Cum medijs propter finem.nil denique refert,
Turpia,vel potius cuncta hæc videantur honeſta
Nam veluti exultat laſciuus turpibus, ipſa
Sic virtute bonus placidiſsima gaudia ſentit
Ergo voluptatem propter tandem omnia fiunt,
Vel mala declinēt homines,vel commoda quęrāt
Vel laudanda gerant ,vel non laudanda ſequāř.
Hac etiam ſola ſuperi mercede fruuntur:
Vtile nanque illis non conuenit. indigeant cùm
Nullarum rerum.ſed dices forſan,honeſtis
Numina plena bonis quid tum?ſi talia lætos

Non faciunt diuos? tanquam si lignea gemmis
Nobilibus, fuluoque ornes simulacra metallo.
Adde aliud, quoties perfecta est causa, necesse est
Inde paré effectum procedere. vis igitur quũ suat
Quæq; animæ bene disposita est, atq; optimo ser-
Obiecta, esse bonum summũ nemo hercle negabit
Qui sapiat: verùm tali de fonte voluptas
Cogitur effluere. auditus sic lætificatur
Harmonia, numeris contexta dulciter aptis,
Sic forma egregia, visus: sic nasus, odore
Mirifico: hoc ipsum reliquis de partibus aio:
Quid, quòd cuncta Venus terris animalia gignit:
Atq; eadem (nisi vera neges) est summa voluptas?
Præterea, labor atq; dolor mala maxima, cùm sint,
Atque voluptati contraria: iure voluptas
Esse bonum summum censebitur. oppositorum
Opposita est etenim ratio: proinde omnia quærũt
Naturæ instinctu quæ sunt iucunda: cauentque
Tristia. quis verò naturam fallere credat?
Et summum ergò bonũ, quod amãt animalia quæq;.
Sed quid amãt, vel quid nisi dulcia gaudia quærũt
Multi autem dicunt: virtutem acquirere oportet,
Sudando, algendo, dum viuimus: atque voluptas
Est fugienda, frui tamen hac post fata licebit:
Gaudia quippe Deus iustis æterna parauit.
Nil rationis habet vox hæc, prorsusque videtur
Irrita. nanque animas post funera viuere, perq;
Tartareos volitare lacus, & pendere dignas
Pro meritis pœnas, vel sumere præmia facti,
Credere quis debet, nisi cui mens integra nõ est?
Hæc sunt, ò miseri, vatum commenta furentum,
Mos quibus est semper varias effingere nugas
Vt stolidas dictis delectent talibus aures.
Finxerunt Stygij pallentia regna tyrranni,
In quibus est Phlegethõ, flãmis crepitãtib⁹ ardẽs

Tergeminus canis,& pictis armata colubris
Tiſiphone,extenſi per iugera longa Gigantes,
Et ſine luce vmbræ,& vaſti non vlla cremantes
Ligna focis riget hîc hiemis ſinetempore frigus:
Roboreq; ex nullo gemit hîc compacta phaſelus
Dum ſenior nimias tranſuectat portitor vmbras,
Aeolides ſaxo cruciantur,Tantalus vnda:
Vaſa mariti nece geſtant rimoſa ſorores,
E quibus vnda fluit, vano repetenda labore,
Plura etiam,quæ nec pueris credenda videntur,
Talibus in regnis cecinerunt eſſe poëtæ.
O dij,quàm magna eſt penuria mentis vbique,
In nugas quàm prona via eſt,quid creditis iſta,
Inſani?quæ nec poſſunt ratione probari
Vlla,nec ſenſu agnoſci? quid vana timetis?
Qui facilis credit,facilis quoque fallitur idem.
Lucra ſacerdotum ſunt hæc,arteſq; doloſæ,
Aſt vbi vita ſemel tenues defecit in auras,
Nil ſumus,vt nondum geniti nil prorſus eramus.
O nimium infirma& fragilis,nimiumque ſuperba
Atq; audax natura hominũ, quo freta perennem
Stulta tibi vitam promittis? deſine velle,
Cùm ſis vile lutum,ætatem ſperare deorum.
Quælibet orta cadunt, & finem cœpta videbunt:
Ingentes vrbes,populosque ingentia regna,
Supremos montes,& maxima flumina,tandem
Aufert longa dies: at tu viliſsima puluis
Semper eris? tanta eſt modicæ fiducia mentis!
Nempe laboramus fruſtra,virtutis amore,
Somnia ſperando,& uanas fingendo Chimæras.
Stulti ſunt qui pro certis incerta ſequuntur:
Et qui pro dubijs,quæ ſunt manifeſta relinquunt,
Dulcia ſed remanent longæuæ præmia famæ.
Hoc certè nihil eſt,cum tu poſt funera nil ſis.
Fama quid eſt, ſi nil delectat fama ſepultos?

Quid lapis, aut ſtipes, laudum præconia curant?
Si non lætaris viuens, lætabere nunquam.
Proindè ætas donec breuis hæc incertaq; durat,
Gaudebit quicunque ſapit, pro viribus: & non
Frangetur quoties fortunæ vrgebitur ira:
Dulce autem quæret, ſi quid continget amari.
Ergo ne longis teneam te ambagibus vltra,
O iuuenis, dum fata ſinunt te viuere lætum
Hortamur, quantumque potes lugubria pelle.
Talia barbati poſtquam mihi verba magiſtri
Haud paruam fecere fidem: Pater optime, dixi,
Pro tantis nequeò dignas tibi reddere grates
Officijs: verum donec ſpirare licebit,
Debebo, ac memori ſeruabo hæc pectore dicta.
Scrupulus aſt vnus reſtat, nam diſcere oportet
Non ſolum quid agas, ſed quæ via detur agendi.
Ergo voluptatem doceas quo acquirere pacto
Poſſim, quà ſit iter per quod tendatur ad illam.
Tum ſenior, Breuis & lata, & decliuis eunti
Eſt via, non procul hinc habitat regina Voluptas
Quæ ſi fortè tibi cordi eſt, veſtigia noſtra
Iam ſequere, hac per me poteris gaudere reperta
Portio ſiderei nondum tranſmiſerat orbis
De tribus vna diem, niſu quum ſurgit anhelo
Grandæuus ſapiens: quo præcedente ſequebar
Ponè ſimul, gradiens per deuia comminus ibam.
Progreſsiſque parum, moles oblata palati
Eximia eſt, ſcitorque ducem, Sublimis, & auro
Tam precioſa domus, quo poſſeſſore tenetur?
Plutus ait, tenet hanc, indutusq; arma ſatelles
Seruat iter, prohibetque vltrà tranſire volentes,
Ni prius hunc adeant, & blando munere placēt
Ipſe autem celſa reſidet, quam cernis, in arce.
Tres tantum natæ thalamo verſantur eodem,
Quarum ſi quæris cognoſcere nomina dicam:

Sordi-

Sordida Luxuries, tumidisque Superbia buccis,
Nec non audaci ſtolida ignorantia vultu.
Tunc ego,quis,dixi,dominum nos ducet ad iſtũ?
Tres illi ancillæ ſunt,per quas ire licebit,
Reſpondit ſenior:Sors,Fraus,Vſura.patebit
Cuilibet ingreſſus facilis,ducentibus iſtis.
Dona mihi non ſunt,inquam,quæ tradere poſſim:
Nec tutum ancillis confidere talibus:ergo
Mõſtra aliam mihi quæſo viam,tunc reddidit ille,
Eſt alia,eſt,per quam,ſi vis, tranſibimus. Eia
Duc inquam.& pariter digreſſi,tendimus imam
In vallem,præbebat iter qua ſemita nobis
Scrupea ,& incultis homini vix peruia dumis.
Hîc paupertatis pergendo offendimus ædes
Exiguas,lacero pendentes culmine:præter
Iuimus,& vaſtum nemus è regione videmus.
Hæc.quam proceris ferientem ſidera cernis,
Arboribus ſylua,eſt(inquit dux)inclyta ſedes
Reginæ,per quam nobis licet eſſe beatis.
Sed facie & manibus lotis accedere oportet:
Quaque potes,totum te orna; vultũque ſerena.
Nam dea nec ſordes,nec vult admittere curas,
Paruus erat veniens per leuia ſaxa deorſum
Riuulus & blando ſuadebat murmure ſomnos:
Hic faciem laui,atque manus,rigidosq́; capillos
Pectine compoſui, totoque in corpore veſtes
Aptaui,atque leues pepulerunt ſeria ludi.
Sic hilaris gradior nam quantum funda retorto
Verbere ferre poteſt, iactu non amplius vno,
Emiſſum lapidem diſtabat ſylua:canentum
Suaue melos volucrum ſuaues ſentimus odores
Quorum illic magna apparebat copia florum.
Tale nemus non mollis Arabs, Panchaia quãuis
Thura ferat paſsim, vidit: non Indus Eous,
Non Scytha laurifero ſpectabilis vndique ramo

Non demum cæli qui pondera sustinet Atlas:
Illa licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Vrit amor Dryadũ, et choreas per gramina ducat
Dulcibus & nitidis vndis, cursuque silenti
Ibat circum amnis: quantum transcendere saltu
Posset, venantum fugiens conuicia ceruus.
Tantum distabant ripæ, sed plurima claro
Squammigeri pecoris ludebant agmina fundo.
Vltima cingebant syluæ quasi mœnia pulchro
Ordine dispositæ, & superantes nubila pinus:
Pinus quæ duro clauserunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ iuuenem: Phœbea cupressus
Iuxta aderat, paribusq; comis surgebat in altum:
Non illic deerat quercus, non esculus, ilex,
Robur, acer, platanus, suber, nux, arbutus, alnus;
Orni, castaneæ, coryli, piceæ, tiliæque,
Palma, abies, myrtus: veterumq; obsonia fagus,
Aurea Saturno fluerent quum secula rege,
Non vitis, ficus, malusque: & amica Priapo
Lothos: non hederæ, & vatum gestamina lauri,
Morus, & Alcidæ gratissima populus arbor,
Non pyrus, atq; salix, prunusq; & pallida buxus
Mespilus, atque olea & cerasus, nõ sorbus, & vlm'
Et siliqua, & primos quæ mõstrat amygdala flores
Quid memorẽ cedrũ, atq; hebenũ, mensisq; petitã
Materiam citrum, cui cedere creditur aurum?
Quid ve alias plures? quarum si nomina tentes
Dicere, Marmaricas citius numerabis arenas.
Ingredimur, qua pons ripam iungebat vtramque,
Intus erant spatijs amplis, visuque decoris,
Huc illuc longo tendentia compita tractu,
Purpureæ niueæque rosæ, pictique hyacynthi,
Narcissi & violæ, & vaccinia mista ligustris,
Liliaq;, & longum viuens amaranthus in æuum,
Puniceis folijs, nec non caryophilus albis:

Bal-

Balſamaq; & caſiæ,& coſti,myrrhæq;,crocique
Mēta,thymū,thimbra:& bene olētis amarac⁹horti
Deliciæ,Idalijs eritur quæ plurima ſiluis.
Hinc atque hinc ſuaues ſpirabant vndiq; odores
Mile auium ſpecies implebant murmure ſiluam,
Et liquidum vario feriebant æthera cantu.
Coniugis infandum Progne deflebat amorem,
Fortunāque ſuam atq; Itali Philomela gemebat,
Pſittacus humanas operoſo gutture voces
Reddebat,tenuesque ſonos variabat Acanthis.
Iugis aquæ riui nitidis de fontibus,inter
Manabant flores,& gramina læta regabant
Non maſſyla illic degebat bellua,nec vox
Sacrilegi eſt illic audita Licaonis unquam,
Non aper,aut vrſus,non velociſsima tigris
Prorſus erant,trifidis nec triſtia ſibila linguis.
Talia ſpargebant tumidi per rura ceraſtæ.
Denique non illic niſi blanda & amantia pacis,
Auritile pores,cerui,dammæ,capreæque.
Et quanquam ver ſemper erat?dulciſsima ibidem
Poma tamen deerant(dictu mirabile)nunquam,
Pene polum medium lampas Phœbea tenebat
Quum locus eſt uiſus nobis,vbi diua manebat.
Camp⁹ erat nemore in medio ſpatioſus,& herbis
Plenus odoriferis:nulla illic creuerat arbos.
Circū aderant menſæ ægregiæ,dapibusq; refertæ
Qualibus accubuit Capuæ Dux luſcus:& ipſi
Accubuere olim qui Ancylia ſacra gerebant.
Tunc ſenior,Iam tempus adeſt,potemus,& eſca
Inſtauremus (ait) vires nam ſobrius ire
Ad diuam, vel ieiunus prohibetur:& omnes
Huc quotquot veniunt,impunē abſumere poſſūt
Gratisq; has epulas:dea ſic vult,cumque comeſæ
Deficiunt,famulæ reparant,renouantque ſapores
Veſci-

Veſcimur·atque merò madidi vix ſurgim⁹,& pes
Figebat dubios titubanti poplite greſſus.
Tum magis optamus reginam accedere ad ipſã:
Quam medio in campo ſpatiantem.maxima turba
Ponè ſequebatur,iuuenes,pueri atque puellæ,
Maturique ſenes,at non matura gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima ſecum
Ibat,habens puerum: cuius pendebat ab armo
Feralis pharetra & diris metuenda ſagittis,
Cæcus erat,nuduſq;, & verſicoloribus alis:
Arcum geſtabat manibus,neruumque trahebat:
Quanquã oculis captus,certis tamẽ ictibus omnes
Figebat puer ille ferox præcordia pulſans,
Atque iterum facto remeabat vulnere telum,
Iamque illum penitus populũ miſiſſet ad vmbras,
Fœmina ni quædam tales miſerata ruinas,
Auxilium miſeris mira pietate tuliſſet.
Nanq; vbi cuiuſquam per ſaucia pectora ferrum
Viderat intraſſe,& tepidum emanare cruorem,
Accurrens,pariterq; ſalubria pocula præbens,
Seruabat vitam:ſed vulnera dira manebant,
Reginæ ad læuam,mulier ſtans altera,habebat
Semper in ore cibos:manibusq; & veſtibus vnctis
Sordida curabat ſolius gaudia ventris,
Grandiaq; inuerſo ſiccabat pocula fundo.
Hærebat puer huic alter,qui vertice nutans,
Conniuensq; oculis,vigilare nec ipſe valebat:
Nec vigilare ipſam,dapibus vinoque grauatam,
Neſcio quo ſæpe aſpergens humore,ſinebat.
Rauca Cytoriaco reſonabat tibia buxo
Illic:aſt alij citharas & plectra mouebant.
Orpheus Eurydicen ſerpentis dente peremptã,

Immi-

Immitesq; Erebi leges,iactumq; laborem
Deflebat,ſecumq; feras & ſaxa trahebat
Carmina delphinis miranda canebat Arion,
Nauigium infœlix,referens,nautasque doloſos,
Oedipodionias iterum conſurgere Thebas,
Nobilis Amphion cantu fidibusq; iubebat,
Turba ſequebatur ſaltando cætera, cuius
Lumina caligo quædam ſatis atra premebat,
Et cuiuſq; caput nebulæ circumuolitabant:
Inter quos vnum vidi,nouiq;:tabellam
Quippe manu,ſcriptam per talia verba tenebat,
Sardanapalus ego,Aſſyrio diademate quondam
Inclytus,hæc habeo quæcunque famelicus edi,
Et quæcunque hauſi ſuadente libidine:donec
Viuitis ô miſeri,quid gaudia poſtergatis?
Heu mihi,poſt mortē nulla eſt ſperanda voluptas,
Diſcite ab exemplo,mortales,diſcite noſtro.
Poſt omnes, extrema acie duo moſtra ſubibant:
Quorum vnum varijs linguis fœdabat euntes,
Aſt aliud ſemper ſtimulis vexabat acutis.
Quapropter dulces luſus turbabat amaror.
Vſque adeò nobis æterni regia cœli
Inuidet,atq; malis hominum gaudere videtur:
Vſqueadeo votis contraria numina noſtris.
Cumq; tot aduerſis æuo fugiente premamur,
Lætitiæ vix hora datur,vix hora quietis.
Et ſiqua eſt,breuis eſt,et non ſincera voluptas,
O vita,exilium meritò dicenda,quid ipſos
Damna?iuuantadeò ſuperos mortalia?quare
Maluntnos triſtes potius quàm viuere lætos?
Vnde in nos odij tanti manauit origo?

Vince

Vince deos, animo patienti aduerſa ferendo.
Haud multo ſpatio iam turba aberamus ab illa;
Quum ſubito à dextra nemoris, matrona venuſto
Corpore, virgineo vultu, inceſſuque ſeuero,
(Qualis in ætherea Iouis vxor creditur aula,
Quum medios inter graditur pulcherrima diuos)
Occurrit nobis, crines lacerata ſinusque:
Et mœſta, & vili quanuis circundata panno,
Non ſpernenda tamen, roſeoque hæc edidit ore,
Quò ruitis miſeri? quò vos inſania ducit?
Siſtite, neu faciles in damnum currite veſtrum:
Et quæcunque loquar vobis, audite parumper.
Siſtimus. atque eius dictis intendimus aures.
Principio, non eſt, vt forſan creditis (inquit)
Hæc dea: nec prorſus diuum de ſanguine creta,
Ad quam nunc itis, cuius vos iungere caſtris
O cæci cupitis, ſed dira & peſſima Erinnys
Incautos blanda ſemper ſub imagine ludens,
Promittensque fauos, aloen infida miniſtrat.
Neu vos decipiat, facies ꝙ pulchra, quòd extrà
Tota nitet gemmis atque auro: namque ſub ipſa
Neſcitis quàm ſit turpis, quàm ſordida veſte.
Intus mille latent mendæ, perditque clientes
Ipſa ſuos, falſa captos dulcedine: ſicut
Perduntur piſces, quos fallit harundine longa
Piſcator, dum littoreas demittit in vndas
Fila, ſedens ſcopulo, atq; hamos tenet eſca latẽtes
Illi concurrunt auidi, rapiuntque tenaces
Ore cibos, ſed mox hærent, ac fila ſequuntur.
Non tantum Lybicæ Syrtes, vel tecta nefandi
Antiphatæ, vel Scylla vorax, vel ſæua Charybdis,
Vel quodcũque aliud: quãtũ eſt fugiẽda voluptas
Eheu, quas infert mortalibus iſta ruinas:
Quot claros alioqui hoĩes, quot regna, quot vrbes
Perdidit hæc, ſed ne multis vos ipſa fatigem

Exem-

Exemplis vnum ſat erit,notumque referre.
Quis fuit Alcida maior? quis tanta peregit?
Nam geminos infans ſuffocauiſſe chelydros
Dicitur,exiguis elidens guttura palmis:
Ipſe Molorchæum fertur ſuperaſſe leonem,
Extinxiſſe caput ſemper creſcentis echydnæ:
Hic domuit ceruam æripedem,taurumque ferocē
Expulit,& valido volucres Stymphalidas arcu.
Fregit Threicijt præſepia dira tyranni,
Fregit & hic Acheloe tibi de cornibus vnum:
Heſperidas pomis,bobus ſpoliauit Iberum:
Infernas adijt ſedes.triplicemque retraxit
Inde canem, ſpumis inſana acconita ſerentem:
Eiuſdemque manu Erymanthius occubuit ſus,
Senſit & Antæus ſublatus in aera,vires
Herculeas:raptorque boum Vulcania proles:
Hic demum feſſo potuit ſuccurrere Atlanti,
Grandibus aſtra tenens humeris,axemque labātē
Attamen(ô fallax,ô perniciosa voluptas)
Imperioſa tulit Gygeæ iuſſa puellæ.
Et qui non timuit toruam cum Dite Megeram,
Tartariūque gelu,& flammas Phlegetōtis,& ipſū
Porthmea,terrifico aſpectu,hirſutisque capillis:
Sæpe minas teneræ demens expauit amicæ,
Pro clypeoque colum geſſit pro caſside mitram.
Quæque prius clauam ingentem vibrare ſolebat
Fœmineo ritu torquebat dextera fuſum,
Et calathis dominæ referebat penſa peracta,
Dum metuit ſcuticam muliebri indutus amictu.
Amphytrioniade,quis te furor obcæcauit?
Vtque Ithaci ſocios mutaſſe venefica Circe
In porcos fertur, texiſſeque corpora ſetis:
Non ſecus iſta ſuos mutat regina clientes.
(Si debet regina magis quàm ſerua vocari)

Nan-

Nanq; manu paterã, quæ dulci plena veneno eſt
Porrigit his, de qua ſiquis bibit. illico fiet
Vel leo, vel ſpumoſus aper, vel tardigradus bos,
Aut canis, aut pauido peſtis lupus improba ouili,
Atq; alias alij coguntur inire figuras,
Pauci ex hoc populo lethalia pocula vitant,
Vos eadem quoque fata manent, ſi forte velitis
Iſtius vexilla ſequi meretricis iniquæ.
Quare vos moneo, crudelia retia cauti
Dum licet aufugite, atq; animũ frænate lupatis
Præcipitem occultos laqueos aduertite: ne vos
Haud aliter fallat, quàm fallit aranea muſcam,
Dum tenuem texit telam latitatque deorſum
Anguſto in thalamo: ſed ſi cognouerit hoſtem
Delapſũ in caſſes, quamprimũ accurrit, & arctis
Stridentem inuoluit laqueis. & ſtamina circum
Cruribus aſsiduis glomerat, roſtroque peremptũ,
Perforat, & ſugit fuſum per membra cruorem.
Demens, heu nimiũ demens: qui cum ſimilis dijs
Eſſe queat, ratione vtens. veſtigia mauult
Sectari pecudum, Veneri, Venerisq; ſodali
Ventri indulgendo, & turpiſsima quæq; ſequẽdo
Talia non potuit patienter ferre meus dux.
Nanq; pudore gemens, ſtomachoq; iratus amaro,
Neſcio quid ſecum ſecreto murmure rodens
Terga dedit, notũque tripes properauit in agmẽ,
Tunc Arete, (hoc etenim nomẽ ſibi dixerat eſſe)
Ne cures, inquit, fugiat ſine noctua Phœbi
Non patitur radios, gelidis aſſueta tenebris.
Vtque æger longa vexatus febre, recuſat
Optima, quæ amiſſam valeant ſibi ferre ſalutem,
Deteriora petens propriæ contraria vitæ:
Sic ſtulti verum fugiunt, & falſa ſequuntur.
At tu, ſiqua tui curà eſt tibi, ne retrahas te
A noſtris monitis: quę vt promptius accipias, hinc

Mecum

Mecum digredere, hæc etenim ſpectacula mentē
Perturbant, ſtrepitusque attentas impedit aures,
Tunc me dextrorſu ducit, pariterque ſub vmbra
Semotæ lauri concedimus, atque ita fatur,
Ille opifex cœli & terræ, pelagiq; tumentis,
Vt reliquos primo aduerſos ne impulit orbes,
Sic aduerſari affectus voluit rationi
Complures: ne ſola ſua torpeſceret aula,
Mēs nanque vt ſonipes calcaribus, & ſtimulo bos,
Vrgentur, ſumuntque magis per vulnera vires
Sic mentem affectus acuunt, creſcitq; premendo:
Qui ſi non eſſent, prorſus tabeſceret, & nil
Egregium faceret: ceu nauis in æquore torpet,
Ni remi impellant, vel habentes carbaſa venti,
Proinde erant quidam, dicentes quod ſapienti
Haudumquàm licet hos animi ſentire tumultus.
Hi differre hominem ſignato à marmore nolunt,
Et delirantes prorſus verba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dediſſet
Fruſtrà: quod dictu abſurdum eſt. vti ergo licebit
Ipſis legitimè norma rationis & arte.
Hos inquam, motus validis moderatur habenis,
Et regit vt præclarus eques, nec vincitur illis
Is, cuicūque dedit verum ſapientia nomen.
Sed pauci norunt mediū reperire, modumque
Seruare: idcirco tollūnt hi prorſus, at illi
Prorſus amant: vnde hos error conturbat & illos,
Nam diui ſola viuunt ratione: ſed ipſæ
Duntaxat ſenſu pecudes ornantur: vtroque
Mortales: vtroque igitur gaudere iubentur:
At ratione magis, nāque hæc præſtantior eſt pars,
Et ſummi cognata poli, quæ ducit in altum
Semper, at in præceps ſenſus trahit, & deliros
Efficit: idcirco minus huic ſeruire licebit,
Quanuis hūc (ô cæca hominū natura) ſequātur.

Pene omnes, paucique adeo ratione regantur.
Propterea innumeros media modo ludere ſilua
Vidimus: atque illuc ſtulto ductore meabas,
Noſtra retraxiſſet niſi te vox, nónne timebas
Illa duo, à tergo quæ furtim monſtra ſubibant?
Noſtin' quæ ſint hæc? Dolor atq; Infamia, quare
Non interdico prorſus, nec talia prorſus
Gaudia concedo, à ſola manantia ſenſu:
Sed ſint rara vlli non aduerſantia recto:
Propter quæ nunquam fas eſt dimittere honeſtũ.
Atqui opus eſt frænis & clam ſumenda, nocebũt
Sumpta palàm, quoniam liuor non deerit iniqu⁹,
Dulcibus & lætis, qui fel confundat amarum.
Quoque minus ſeſe quiſquam his inuoluit, eo fit
Dignior, ac propius ſuperos accedit ad ipſos:
Qui magis hæc ſequitur, minus eſt laudabilis, & ſi
Deprimit: & mutis animalibus inſerit, obſunt
Hæc eadem, ſi ſint vſu repetita frequenti,
Et mentem impediunt, & dira pericula gignunt.
Non ſemper tamen eſſe poteſt intenta ſeueris
Mẽs: quippe eſt homini fragilis natura: neceſſe eſt
Seria poſt aliquam tandem captare quietem, &
Montibus à ſummis valles deſcendere ad imas.
Haud aliter quàm quum dimittere fulmina terris
Vult pater omnipotens, exoſus crimina mundi:
Fert aquila exactum Sicula fornace triſulcum
Aut roſtro aut pedibus telũ: poſtquã alta polorũ
Culmina conſcendit, miratur clara pyropis
Mœnia cœlicolûm, atq; alijs ſplendentia gemmis
Et ſtupet auratas ædes, ſtellisque micantes:
Aſpicit & ſolido factas adamante columnas,
Et conſtructa videt laquearia dentibus Indis:
Miratur latos campos, lucemque perennem,
Deliciasq; deûm: quales nec lingua referre

Vlla, nec humanum pectus comprendere posset:
Illa volans nunc huc, nunc illuc, ludere gestit
Aethera per liquidū, & blādis sese obijcit auris
Et iam dediscit terras, nidosque relictos:
Vsque adeo iucunda illi sunt regna Tonātis,
Sed postquam stimulante fame, ieiunia vires
Hauserunt, & nulla insunt alimenta calori:
Quæ modò laudabat, contemnit sidera: abalto
Deuehitur: & quas nuper, contempserat, omni,
Conatu repetit terras, escamquè requirit
Tunc ego qui pressa iandudum voce tacebam,
Rumpere festinans tam longa silentia: tandem
Hiscere non timui, atque interpellare loquentē
Et dixi Qnoniam sol iam declinat ad axem
Hesperiū, properatque diem demergere ponto,
Ante precor quàm lux penitꝰ decedat, & vmbræ
Aduenitant, mihi ne paucis aperire recuses,
O dea (nam certe dea, non matrona videris)
Nomine quo mulier quā dextra, quāque sinistra
Riginæ stantem vidi, puerique vocentur
Ipsarum. dictis respondit talibus, Eia:
Ne dubita, par me (breuitas nisi temporis obstet)
Quæ cupis agnosces: nam non indigna petisti,
Incipiamque ab ea, lateri quæ proxima læuo est.
Hanc igitur scito esse Gulā, cui semper edendi
Est animus, nocte atq; die, studiūquè bibendi.
Quā plerique deam credunt, & prorsus adorāt,
Libantes læti pateris ardentia vina,
Lautaque vescentes plenis obsonia mensis: (rāt
Et summū esse bonū, seruire huic rentur. at er-
Haud dubiè, nanq; hac nil est obscœnius, & nil
Quod naturæ hominis magis aduersetur, & obsit
Cætera enim tantum vt viuant animalia, fecit
Iupiter: ast hominem, vt viuendo intelligat & se
Cognitione alijs præstando, cœlicolarum

Efficiat ſimilem, & vaſto dominetur in orbe.
At quicunque Gulæ indulgent,& gaudia ventris
Sectantur,fiunt hebetes,fumoq; ciborum
(Haud ſecus ac nebula ſol)offuſcatur eorum
Ingenium,& nequeunt veri ſpectare nitorem.
Præcipuè quoties ſtomacho feruentia vina
Obtundunt,cæcaq; premunt caligine mentem:
Nec ſtudijs ſaturo poſſunt incumbere ventre.
Vnde fit vt minimum ſapiant,finemq; relinquant,
Propter quem terris illos natura locauit:
Nec plus cognoſcāt,quā grex ouiúmve,boúmve:
Immo etiā quādoq; minus,quum vina cerebrum
Cōfundunt,geminasquè putant ardere lucernas,
Et menſa & paries ſeſe motare videntur.
O fœda ebrietas, animi lethum:ô vitiorū
Nutrix ac ſcelerum:quid non mortalia cogis
Pectora?quid per te non audent?iurgia,lites,
Prælia dira moues,& gaudes ſanguine fuſo:
Per te occulta patēt,animum linguamq; reſoluis
Te fugiunt metus atque pudor. Vitate pudendā
Hanc peſtem,ô miſeri,quæ vos facit eſſe furētes,
Nec minus inſanos reddit quàm mater Oreſtē,
Sordidior quæ res quæ bellua vilior eſt quàm
Ebrius? hic epulas quas non multò ante vorauit,
Euomit,atque mero putet:tremit ille,caditque
Sæpe caput frāgēs,oculòs ve, aut crura:loquēdo
Balbutit,nec habent vllum verba edita ſenſum:
Multa facit,multa & dicit,quæ mox vbi nubes
Diſcuſſa eſt,redijtq; iubar,damnantur ab ipſo
Autore vnde rubet factis,infectaque vellet.
Rex Macedûm,quōdā proles generoſa Philippi,
Ebrius in menſa(vt fama eſt)perdebat amicos:
Sed,poſtquam furor ille animo deceſſerat,& iam
Sanus erat,tunc ſe arguebat,tātumq; dolebat,
Vt fleret,cuperetq; mori,quid vana Cytheron
Orgia,

Orgia,quid thyasos,deliraque tympana iactas?
Non deus est Bacchus vester,Cadmea propago,
Nec Ioue plena vtero Semele concepit: at ingés
Tartarus húc genuit puerum,de matre Megæra.
Nó de⁹ est:sed,nempe deûm,cótemptor & osor.
Nam diuina parum curant qui vina sequútur:
Nec bene tractabit vinosus sacra sacerdos (lores
Quid memorare op⁹ est,quot morbos,quotq; do-
Dispergat nimius potus per membra,cibusq3
Immodicus?scatet hinc,tanquã de fonte perenni
Febris,& vlcus atrox,scabies, porrigo, podagra,
Articulosq3 premés,manibusq3 infesta chiragra:
Hinc lippi stillant oculi,resolutaq3 Baccho
Membra tremũt,dentesq3cadũt:olet halitus oris:
Hinc stomachus lãgués,atq3 intestata venit mors
Sæua quidem plures letho gula tradit acerbo,
Quã gladius,quid, ꝙ césus citò deperit?& mox
Mergitur in vẽtrem fundus domus,atq3 supellex:
Et modò qui fuerat diues,fit pauper,egensque?
Vt viuas,comede at non viuas propter edendum.
Iam dixi quæ sit mulier,nunc accipe,quis sit
Ille puer,qui stat iuxta hanc,& vertice nutat.
Nec vigilare valet.puer hic est filius eius,
Quem labor ex ipsa genuit: Somnusq3 vocatur.
Nutrijt húnc Lethe,multoque papauere pauit:
Germanus Mortis:sed non æternus,vt illa.
Hic hominum pellit curas,& fessa diurno
Membra labore leuat,reuocatq; in corpora vires:
Quo sine non potis est quisquam ꝓducere vitã.
Infert multa tamen damna,& caligine quadam
Obducit mentem,morbosque inducit,& ipsum
Eneruat corpus,quoties sine lege modoque
Sumitur,& nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit,si parca gula est: nam venter inanis
Excubat,aut minima contentus nocte quiescit:

Et leuius dormit, melioraque somnia gignit,
Est tam afflictis magnum solamen, & omni
Optandum voto interdum præcordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel casus acerbus:
Tunc melior gemmis, tunc fuluo est gratior auro.
Vt mors, sic somnus miseros fœlicibus æquat.
At dextra cui Parca colonet candida fila,
Qui facere & qui nosse cupit quãplurima, & altũ
In terris virtute aliqua sibi quærere nomen:
Hunc vigilare opus est. nam nõ præclara gerũtur
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.
Tu verò hunc vita, quantum potes, & vigilato.
Eheu quàm longam tribuent tibi fata quietem,
Quum semel aduenict nox illa nouissima postquã
Non redit vlla dies: gelodosque reliqnerit artus
Spiritus iste leuis, volucriq; simillimus auræ:
Tunc tibi perpetuò claudentur lumina somno.
Hæc nobis dum Diua refert, Thaumantias alto
Ecce venit demissa polo: cui mille colores
Hinc atque hinc sole aduerso rorantia præbẽt
Nubila, purpureis quæ sic est fata labellis:
Diua Panomphæo salue charissima regi,
Cunctarumq; Arete (me iudice) prima dearum
Huc veni, quoniam turba omnis cœlicolùm te
Visere iampridem gestit. iam desere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non sedes hîc tuta bonis, hîc omnia regnant
Crimina religio nulla est, pìetás ve fides ue.
Hîc comtempta iacet virtus, inscitia sceptrum
Obtinet, & fraudes cuncti exercentur in omnes.
Quare agedum cœptos sermones rumpe, morasq;
Tolle omnes, cursuq; pari volitemus ad astra.
Tunc me respiciens Arete, inquit: Non tibi possũ
Vt vellem, dictis exponere singula. sed mox
Crastina cum roseo rediens Pallantias ore
Expule

Expulerit tenebras iam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam,gaude,quo cætera diſces:
Iamq; vale:his dictis,petierunt æthera ſaltu,
Excepitq; ambas Zephyrus, ſurſumque vehebat
Donec læta vtraque in liquidas euanuit auras.
Ceu quum Scylla patrẽ fugiens ſcelerata ſequen
Paulatim ſeſe attollit:ſubit ille proteruo (tem,
Inſiſtens animo, ducitq; per aëra gyros,
Deſecti cupiens facinus punire capilli:
Hæc vero denſas inter ſe condere nubes
Nititur,atque oculos fruſtratur cæca,tuentum:
Illuc & Nyſus penetrat,neuterq; videtur.
Phœbus Atlantæo iam merſerat æquore currum,
Et Veſper ſtabulis educens aſtra recluſis,
Ambroſiæ in campos ad pabula nota redibat:
Digredior mœrens eadem qua duxerat olim
Meſenior, repetoque domum, promiſſaque ſolis
Gaudia venturi,ſatis anxius expectabam.

LIBER IIII.
CANCER.

*

SOL, qui perpetua mundum vertigine luſtras,
Alme parens rerum, cæli decus, & ſtellarum
Princeps, æterni fons luminis,vndique cernens
Omnia,punicio dum Perſida linquis abortu:
Et pergens,tandem exremo tua lumina condis
Heſperiæ fluctu, Calpemque nouiſsimus vris,
Atque eadem rurſus repetis veſtigia ſemper.
Per te cuncta patent,noctis quib⁹ vmbra colorẽ
Abſtulerat:tenebris tua non patientibus ora,

Mundi oculus : qui tranſuerſo dum limite curris
Per duodena means animantum idola, quaternis
Diſpenſas annum ſpatijs, & tempora mutas,
Et cum temporibus quicquid generatur in orbe.
O ſanctum iubar, ô diuûm pulcherrime, ſalue:
Te colimus, tibi ſincero de pectore laudes
Fundimus: at tu hodie læto nos reſpice vultu,
Et lætum concede diem, redeasq; benignus:
Nubila diffugiant, aër ſit vbique ſerenus,
Aduentisq3 tuo ponti vada ſalſa quieſcant,
Et ſit iter tutum cupidis per cærula nautis:
Non ſegeti, non arboribus, non vitibus, imber
Inſanúſue obſit turbo lapidos áue grando:
Sed blandas Pyrois affiet mortalibus auras,
Accipiantque tuo reditu Deos omnia pacem.
Salue præſidium, & ſacris tutela poëtis:
Tu vatum mentes diuiuo numine reples,
Ipſorumque moues ad dulcia carmina linguas:
Tu dignos lauroquè facis, famaquè perenni.
Salue igitur, dexter que mihi ſis quæſo canenti,
Et faueas cœptis, & noſtros dirige curſus,
Donec ad optatum veniat mea cymbula portũ.
Hæc ego Caſtalias flexo dum poplite ad vndas
Orarem ſupplex, nympharum adſtante corona,
Audijt excelſa Delphorum Phœbus ab arce:
Audijt, & viſum eſt templi nutare cacumen,
Eq3 adytis ingens effulſit ſplendor, & ingens
Vox audita, meas quæ ſic peruenit ad aures,
Infœlix iuuenis, quem adeò fata impia vexant.
Qui tam crudeles viuendo tranſigis annos:
Eſto animo forti, & dura: patientia vincit
Omnia: in aduerſis rebus ſunt proſpera ſemper
Magnanimo ſpernenda viro: tunc celſior exit,
Quũ premitur virtus. vident vt foruna frequẽter
Quos peſſum dederat mutata extollat eoſdem!

Alter-

Alternetq; vices? nihil eſt durabile ſemper
Sub cœlo,redeunt poſt triſtia nubila ſoles
Iucundi:poſtquam ventis maria alta fuerunt
Exagitata diu tandem pacata reſidunt.
Et remeat brumæ poſt frigora floriferum ver,
Ergo animum firma, & duris ne deficе rebus.
Teque ipſum ſerua fatis melioribus:olim
Adueniet tempus,curſum variantibus aſtris,
(Si non ante diem Parcæ tua fila ſecabunt)
Quando tuũ,ꝙ nunc merſam iacet atq; ſepultũ,
Mille per ora virûm fiat memorabile nomen.
Ipſe adero,ſemperque nouem mea turba ſorores
Aſtabunt comites quocunq; acceſſeris:& te
De plebe eripient,clarumque in ſæcula reddent
Iſta mihi reſponſa dedit cortina precanti,
Aſt ego vix poſſum dijs credere talia de me:
Vſque adeò ſum peruerſo ſub ſidere natus,
Vſque adeò aſsiduis cælum me caſibus vrget.
Inde tamen decedo hilaris,perque auia ſolus
Errabam,& pariter voluebam talia mecum,
O ſi forte aliquis mihi nũc hominúmue deúmue
Occurrat, quem diua Arete,vt promiſerat,ad me
Doctorem mittat,quo diſcere cætera poſsim,
O ſi ipſa æthereo potius diſcendat ab axe,
Meq; ſuis iterum doceat pulcherrima verbis:
Vallis erat montes inter porrecta propinquos,
Atque iter anguſtus limes præbebat eunti·
Progredior, videoque duos in gramine læto
Paſtores,pariter quadam ſub rupe ſedentes
Qui poſitis peris iuxtà,& quos ferre ſolebant
Nodoſa è corno baculis,certare canendo
Inter ſe accenſi laudis mercede volebant.
Sed iudex deerat,cuius ſententia litem
Solueret & palmam victori ferret honeſtam,
Vt me viderunt,ex templo accerſit vterque.

Et rogat, vt vellem secum residere subillis
Cautibus, & tanti certaminis arbiter essem.
Tunc vnus postquam sumpta prælusit auena
Talia sublatis in cælum cœpit ocellis,
O flos Dardaniæ, puer, ô dilecte Tonanti,
Pocula qui superis spumantia nectare misces:
Cede polo, iam cede polo, formosior alter
In terris nunc est qui pocula sacra ministret,
Iuppiter hunc rapiens, te spreto ad sidera tollet:
Inuidia rumpêre miser, moriere dolore.
Sed potius ne cede polo, tu vina propines
Cælicolis, maneat mecum mea cura Philetus:
Quo sine nec mihi dulci aliquid nec viuere gratũ (est
Hunc quoties pernicis equi per deuina tergo
Inuectum capreas arcu ceruósue petentem
Naiades aspiciunt, cæco stimulantur amore.
Multaque cum multis cupiunt dare basia donis.
Certatimque ferũt vario deflore corollas.
Et calathos pomis pleuos, & dulcibus vuis.
O si non adeò puer implacabilis esset.
O si se facilem misero præberet amanti.
Me foret in toto nullus fœlicior orbe,
Sed spernit nostrasq; preces, nostrũq; dolorem,
Et fugit, vt neruo Asserio transmissa sagitta
Nefuge me neu sperne precor formose Philete
Non ego sum Læstrygonio de sanguine, amari
Sed dignus fortasse tibi, si me bene noris.
Nam quanuis hirtæ in nostro sint corpore setæ,
Et barba à mento impexis cadet horrida villis
Non sum deformis tamen, & sua gratia barbæ est
Et setis, suntq; ista viris pugnacibus apta,
Robustosq; decent sint leuia membra cynædis.
Quid? quod diuitijs pastorũ haud vincor ab vllo?
Quandoquidẽ mihi non desunt armẽta, gregesq;
Mille meæ viridi pascuntur grammine vaccę.

Mille

Mille mei per densa sues querceta vagantur,
Enixas habeo pecudes, fœtasque capellas:
Lactis acetosi nunquam mihi copia desit,
Est vetus, estq; recens plena mihi caseus arca
Sume tibi quodcũque velis: nanque omnia nostra
Sunt tua, sumq; tuus quãquã hoc ingrate recusas
Si me diligeres, mecumque aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis hærentia ramis,
Quę referunt cerasq; nouas, maturaq; fraga,
Implerem que tibi corylis nucibusq; canistrum.
Ah quoties quoties medijs te amplecterer vlnis,
Imprimerem roseis mille ac mille oscula labris.
Ne dubita, mellite puer, mecumque venito:
Stabimus ad nitidum fonté gratumque soporem
Amplexu iuncti pariter capiemus in vmbra
Allecti strepitu ramorum & murmure riui,
Dum feruéte die crepitant per rura cicadæ. (stra
Heu mihi, me spernis, spernis quoq; munera no-
Nec mœstis lacrymis, nec blanda voce moueris,
Sæuior Hyrcana sublato tigride fœtu,
Surdior ex pario quæ fiunt marmore signis,
Durior alpina caute, Arabioq; adamante.
Quo tibi forma tua est, si sis crudelis, & omnes
Despicis, atque mori miseros compellis amantes?
Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in hyblæo miscetur melle venenum,
Pone tuos fastus: inimica superbia diuis.
Nec te décipiat fulgitiuæ gratia formæ:
Forma breuis flos est primò spectabilis ortu,
Mox languéns fugiente die. dum florida durat
Ætas, dumq; cutis tenero fulgescit in ore,
Ne puer incassum fœlicia tempora perde,
Vtere concessis tibi, dum potes, vtere donis.
Omnis quippe suo res commendatur ab vsu
Tempus erit, quum tetra genis horrescere barba
Inci-

Incipiet, faciem criſpantibus vndique rugis,
Caniciesq; premet laudatos fœda capillos.
Tunc fruſtra amiſſum lugebis ſtulte decorem,
Sæpius, & tecum dices: quò priſtina ceſsit
Gratia? quò roſeus niueaque albedine miſtus
Migrauit color? ah noſtræ ſpes irrita forma,
Mutatosq; gemes vultus, deformiaque ora,
Ipſum te quoties ſpeculo referente videbis.
Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas:
Quid ſtudeo ſterili committere ſemen arenæ:
Me miſerum, fruſtrà (ſic vultis fata) laboro:
Sic vultis fata, ô nimium contraria nobis,
Præcipue quum dirus amor mea pectora vexat:
Fatũ in amore valet, pluſquam gaza oĩs, & omnis
Nobilitas: etiam fato eſt obnoxia virtus,
Fato diſpicitur princeps, & ſeruus amatur.
Sis tamen ipſe licet preſſo truculentior hydro,
Meq́; minus fronde aut vlua liceare paluſtri,
Te ſemper mea vita ſequar, te ſemper amabo.
Corde Philetus erit noſtro, noſtro ore Philetus.
His tacuit dictis, mox talia ſubdidit alter:
Polline candidior Mellina, & virgine calce,
Et pelagi irati ſpumis, & lacte recocto:
Maturis ceraſis eadem rubicundior, atque
Moris, quæ nondum nigro ſunt tincta colore:
Pulchrior arboribus, verno quũ tempore florẽt:
Dulcior arenti ficu, muſtoq; recenti,
Non habuit credo tales Cytheræa papillas,
Non tales oculos, nec tam ſpecioſa labella.
Quid laudem femur, aut femori confinia mẽbra?
Has tractare iuuat potius, quàm dicere partes.
Nõ modò mortales inter laudata, ſed ipſis
Dijs etiam Mellina placet, vidi ipſe ſequentem
Hanc Satyrũ, & tãdem captã ſub ſubere preſsit:
Clamabat, volui demens accurrere, opemque
Ferre,

Ferre,ſed hirſuti metuebam cornua diui,
Riualemq; auſus non ſum tentare ferocem.
Ah quoties nutu blandi me inuitat ocelli,
Accerſitq; vltro, & niueis mea colla lacertis
Haud aliter nectit,ſoleat quàm nectere ramos
Admotos hedera,aut vitis? laſciuaq; mordet
Ceruicem,leuiterq; manu mea percutit ora
Ludendo:iuratq; mihi,me præter,amare
Se nullum? ſed non adeò ſum ſtultus,vt iſta
Vera putem:quoniam nil eſt mendacius ipſa
Femina:& inſuetis quo te magis improba palpat
Blanditijs hoc eſſe magis tibi ſcito cauendum.
Dixerat iſta cauens atque addere plura volebat:
Ecce autem veniens per ſaxa crepidinis,inter
Pendentes frutices,anguſto calle,latenter
Septem fortè lupi,ſtimulante cupidine paſtus:
Inuaduntq; greges,nunc has nunc,morſibus illas
Dilaniant pecudes,merſantq; in ſanguine rictus
Contrà,conatur magnis latratibus hoſtes
Pellere turba canum,ferro circundata collum.
Ingens fit ſtrepitus,valles reſonare boatu:
Conſurgunt tripidi,poſito certamine cantus,
Paſtores:baculis nodoſo è robore ſumptis,
Et funda,accurruntq; ſimul,ſolusque,remanſi.
Tunc alia diſcedo via ſperansque timensq;,
Atque animi dubius,mecum diuerſa volutans,
Progredior,quantum ſpatij ter plumbea maſſa
Impete tormenti exiliens metitur aheni.
Illimem fontem ſcatebris gliſcentibus,inter
Frondoſas platanos reperi,quem mollia circum
Gramina cingebant, ſcabroque ſedilia topho:
Vt puto,nympharum ſedes: quum torrida feruet
Æſtas,& mundum rabioſus Sirius vrit.
Haud procul hinc aberāt,plenos onerātia ramos
Sorba:ego confeſtim,quoniam matura videbam
Acceſſi,

Accesſi,& nonnulla manu decerpta comedi.
Inde ſitim cupiens hauſtis extinguere lymphis,
Ad fontem propero,& fonti prona ora reclino.
Dũque bibo,in nitidis ſplendebat calcul⁹ vndis.
Interea iuuenem quendam demittit Olympo
Diua Arete,noſtri non immemor.Ille volatu
Præcipiti ſecat æthereas velociter auras.
Dum volat,accipitres curſu præuertitur ipſos,
Prendere quum prædã pennis ſtridentibus ardẽt.
Actutumquè ad me venit,qui fortè iacebam
Graminea in ripa,feſſus,dicitq; ſalutem,
Ilicet aſſurgo,& iuuenem reuerenter adoro.
Ille autem ſuperans humanam corpore formam,
Diuæ Aretes,inquit ſum filius:ipſe Timalphes
Nominor:huc genitrix miſit me,vt ſingula demũ
Quæ reſtant dicenda, ſuo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo,dehinc fari talia,cœpit,
Audiſti quæ ſit mulier de parte ſiniſtra,
Quis puer ipſius:nanque hoc tibi mater apertè
Oſtendit.quare hunc reſtat dicere quæ ſit
Altera,quæ dextram puero comitata tenebat.
Hanc Venerẽ appellant homines,dicũtq; creatã
De pelagi ſpumis,tunc quum Saturnus in æquor
Creditur ingratus teſtes ieciſſe paternos.
Sic perhibent Græci,gens multũ accõmoda nugis
Garrulitate potens,fingendiq; apta magiſtra.
Vranius tamen hanc genuit de Lopade nympha
Vranius rerum genitor,quo vaſtior Atlas
Nõ fuit,Enceladúſue ferox,tumidúſue Typhoe⁹
Nec quotquot tellus produxit fœta Gigantes.
Huic natura nouẽ capita addidit, inde ſupremũ
Abſq; oculis,verſũ eſt Tartheſsi ad littora ſemp
Cætera ad auroram ſpectãt,plus mille ſecũdo
Lumina ſunt,reliquis vnum:iactatur ad arces
Dextera Riphæas,boreæq; cubilia tractat,

Sed

Sed qua parte Notus mittit ſua flabra ſiniſtram
Extendit,mundũque manu metitur vtraque:
Contingens pedibus manes,& vertice cælum,
Omnigeni pecoris paſtor ditiſsimus idem,
Quod latè in terras omnes diffundit alendum.
Non eſſet pecori numerus,niſi filius eius
Pamphag⁹,horrificũ rabie atq; trigutture mõſtrũ
Aſsidue cum vxore ſua(quæ nomine fertur
Atropos) armenta atque greges ſine fine vorarẽt.
Hanc Venerem idcirco Vranius tulit,atq; deorũ
Cuidam Pædogeni æterno ſociauit amore,
Conſortéque tori fecit:quo fœdere iuſsit
Inſtaurare aliam prolem,& ſupplere creando.
Hæc eſt illa Venus,ſine qua cultore careret
Maximus,& denſis horreret ſentibus orbis.
Hanc Deus inſtituit,naturæ vt damna rependat.
Quod verò Deus inſtituit,damnabile non eſt.
Quid de illis igitur dicam qui cœlibe vita
Contenti. dulces non curant gignere natos:
Sed ſteriles obeunt radicitus,& moriendo
Poſt cineres non vlla ſui monumenta relinquũt?
Hi peccant certè,& ſi verum dicere fas eſt,
Naſcitur indignè per quem non naſcitur alter:
Indignè viuit,per quem non viuit & alter.
Qui tamen aut morbo,aut alia ratione tenẽtur,
Quò minus hac poſsint vti,preſsiue maligna
Paupertate,timent mendicam educere prolem:
Aut qui cæleſtem ſapienter ducere vitam
In terris malunt,quorum rariſsima turba eſt,
Abſtineant:nam tunc fas eſt,veniamq; merentur.
Sed multi nolunt vxorem ducere,multas
Vt paſsim inceſtent,diuerſaq; pabula carpant:
Quoq; magis fallant vulgus,ſe adijcere ſacris
Haud dubitãt,& templa colũt,diuùmque miniſtri
Cenſentur:varias leges,habitusque capeſſunt:

Insuetos,raso sperantes virtice cælum:
Insani fugiunt mundum,immūdumque sequūtur:
Et cum se ventri dedant ,mollique quieti,
(Quæ duo nequitiæ sunt nutrimenta)pudici
Credantur,cæcis condunt sua furta latebris,
Et satagunt nigram vitijs obtendere noctem,
Nemo quidem castè consueuit viuere,saluis
Inguinibus:nisi quem iam debilitata senectus,
Aut lāguorgrauis,aut animi dolor impedit ingēs,
Aut regit ætherei sapientia plena pudoris:
Omne superuacuum natura è corpore pellit.
Hinc est quòd venerē nocturna insomnia soluūt,
Gaudiaq; informant,veros immitantia lusus.
Multi autem,quia sunt cauti,casti esse putantur.
Esto tamen,quòd Vestales,ipsasque Sibyllas
Virginitate sua vincant,cedò, dignior vtra,
Vtra est nobilior:sterilisne,an fertilis arbos ?
An quæ est terra ferax, an quæ nil gignit arena?
O vanas hominum curas, ô futile votum!
Discite naturæ sanctas non temnere leges :
Quæ vult,vt genitus generet:quæ gaudia fecit
Tam bona concubitus,non vt te absterreat,imò.
Vt magis alliciat.naturæ obsistere cur vis?
Nempe Venus nulli culpæ estobnoxia,si sit
Legitima,atque modum seruet,si debita fiat.
Ast nimia eneruat vires,effœminat artus,
Ingeniū obtundit,breuiat quoque tempora vitæ.
Iam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.
Hic est ille hominum domitor,domitorq3 deorū
Qui face,qui,pharetra totum perterritat orbem:
Qui quanuis puero & cæco tamen omnia parēt,
Quæterras pelagusq3 colūt,quæq; æthera summū
Heu quantos ignes, & quanta incendia passim
Excitat iste puer, quantum ô pharetrate Cupido
Arbitrij tibi concessum est.tibi nulla resistunt
Robo-

Robora:tu pecudes,tu homines,tu numina vincis
Sæpe tuis fixum telis gemuisse Tonantem
Nouimus,& varias compulsum assumere formas,
Fulmine deposito,& cæli regione relicta,
Non dedignatum miseras insistere terras:
Nunc equilam fieri,nunc torua fronte iuuencũ,
Nunc se pastorem,nunc se simulare colubrum,
Interdumque ignis speciem,Satyrique figuram
Aut auri induere,aut candenti corpore oloris.
Ennosigæus item liquido mutatus Enipeo,
Dum tua tela miser sentit,Salmonida pressit,
Sæpe ætiam voluit delphin,ariesquè viderit,
Aut equus: & toto flammas extinguere ponto
Qúas tu condideras in pectora cæca,nequiuit,
Fabula longa nimis cunctos ex ordine diuos,
Et factum accipitrem Phœbum factumquè leonem
Dicere: vel stygij furias memorare tyranni.
Talia non opus est referendo absumere tempus.
Quippe ego si cunctos heroas & heroinas,
Quotquot dirus amor lethali vulnere fixit,
Enumerare velim: crescet mihi longior ordo
Historiæ, atque prius condens sua lumina Titan
Abluet Hesperio fumãtes gurgite currus,
Ergo operæpretium puto omittere talia:cum sint
A multis iam dicta alijs,nunc vera sequamur.
Nõ puero huic Bacch⁹ pater est,vt Græcia fingit
(Non etenim,si sic,ab stemius vllus amaret)
Sed fatum:quoniam fato iunguntur amores.
Nimirum fatis mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores,fortunam,& terminat annos.
Plus fatum quàm forma valet:sit maxima flãmæ
Causa cupidineæ licet hæc,& corda tenaci
Præcipuè iuuenum soleat vincire catena,
Plus quoq; quã nummi quanuis corruperit auro
Inclusam Danaën turri Saturnius alta:
Con-

Consuetudo etiam,& facilis concessa manendi
Sæpe simul,nulloque simul spectante,loquendi
Libertas:quæ prona via est & lubrica, per quàm
Ipse amor ingreditur,per quã venus ipsa paratur
Haud multum certè,fato renuenteiuuabunt.
Fato iunguntur,fato soluuntur amores.
Hinc vilis,deformis,inops,quandoque fruetur,
Quod neque formosus poterit,nec diues habere,
Hinc pulchra & generosa viro cotemnitur vxor:
Interdum et pluris pellex triuialis habetur:
Hinc vxor pulchrum & generosum sæpe maritũ,
Odit,& immundi penem calonis adorat:
Aut aliquẽ externum,quẽ vix bene nouerit,ardet
Denique ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuique suus,nisi sit.diuisus limite certo,
Nõ dubiũ est quin possit ab omnib⁹ vnus amari:
Nõ dubium est,possit quin omnes vnus amare
Et passim,quancunque velit sibi quisque potiri.
Sed veluti pisces piscatur non capit omnes,
Non omnes volucres auceps,non omnia lustra
Venator spoliat sed quod sua cuique dedit sors
Hoc habet,hoc potitur: sic dispensantur amores
Arbitrio superùm,dominæ sic sæpe placebit
Ipse suæ seruus:sic pulchram sæpe puellam
Enterocelosus,grandeuus,lippus habebit,
Ac veluti infausto qui sidere mercibus implet
Mercator nauim,nocituraque cærula tentat
Naufragio,aut diris prædonibus expoleatur:
Si quisquis cælo aduerso,fataque sinistro.
Vritur,incassum tempus terit,atque laborem,
Imò ignominiam & crudelia vulnera sæpe
Accipit:interdum letho mercatur amorem
At cui fata fauent, & cui fortuna secunda est,
Pace frui poterit quod vult,& tutus amare,
Verùm hæc quàm paucis cõcessã est gratia,pauci

Tam faciles habuere Deos,tãtumq́ue benignos,
Excepto,ſiquis cautè ſua gaudia celet,
Vſque adeò,vt nulli fidat,nulliq́ue recludat,
Quippe homini nũc nulla fides,nũc omnia plenę
Inſidijs,ſocio nunc quiſque imponere tẽtat .
Quòd ſi arcana ſuo quiſquam commiſit amico.
Hunc metuat, ne quando fides frãgatur,oportet,
Ne quando infenſus mutata mente reuelet,
Quod prius in cordis penetralibus occultabat.
Ergo ſi liber vis eſſe, & viuere tutus,
Non vlli credas quod tu clàm feceris : & ſic
Semper amicũ habeas,dum durat fœdꝰ,vt ipſum
Poſſe putes hoſtem fieri quod ſæpe videtur.
Nam qui ſemper amẽt noſtro ſunt tempore rari,
Inuidia eſt etiam multum metuenda,ſecundis
Quæ ſemper rebus dirum miſcere venenum
Nititur:inuidiam moneo timeatis amantes.
Propterea quid ames nemo ſciat:occulè amorem
Qui ſapis,atque tuus fac ne ignis luceat extrà.
Inuidia horrendum monſtrum,ſæuiſsima peſtis,
Exitiale malum,quo non violentius vllum:
Virtutem inſequitur, lacerat benefacta, bonosq́ꝫ,
Odit,& alterius iuſto indignatur honore.
Quanquam nemo ſatis proprium celabit amorẽ
Si fata impediant,inimicaq́ue ſidera nolint.
Quippe humana parũ prodeſt prudentia, quãdo
Decernunt aliter ſuperi:fruſtraquè laborat,
Qui rem cunq́ꝫ parat dijs aduerſantibus vllam,
Non tamen idcirco non omni eſt arte cauendũ:
Non omni vtendum ſtudio pro viribus,atque
Conſilio, nam qui fecit quod debuit,& ſpe
Fraudatus tamen eſt,meritò.laudatur, & omnem
Inuidiam in ſuperos transfert: quos ſæpe fauere
Stultitiæ,atqꝫ bonos peſſundare ſæpe videmus.
Fœlix,cui fauor à cæleſti traditur ærce;

Quem Deus ipſe fouet, qui dextro eſt ſidere natꝰ.
Huic etenim iucundus amor continget, & abſque
Felle frui, longa poterit dulcedine lætus.
Nempe amor eſt dulcis: nẽpe eſt res blãda, iocoqꝫ
Plena & delitijs, ni fato fiat amarus.
Cuius qui nunquam eſt expertus tela, vocari
Iure poteſt ſenſus expers. nam bellua quæ non
Igne cupidineo flagrat? certe omnia, quanuis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas:
Sic ſtatuente Deo: quare qui quærit amorem,
Rem quærit diuinam. etenim niſi cuncta perenni
Ipſe deûm atqꝫ hominũ rex proſequeretur amore,
Deficeret mundus, pariterqꝫ elementa perirent.
Quilibet id ſeruat quod amat, gaudetqꝫ tueri.
At quod non amat, id nemo ſeruare laborat,
Idcirco rerum ſeries æterna manebit:
Quippe Dei eſt æternus amor, qui cunctaqꝫ tuetur
Et licet orta cadant, ſpecies nulla atterit ætas:
Diligit has etenim per ſe Deus optimus at non
Sic ea quæ rapidæ debentur corpora morti.
Nanqꝫ perire ſinit nemo quod diligit, illud
Si ſeruare poteſt. ſed quis neget omnipotentem
Eſſe Deum? ſeruare poteſt, ſed non amat ipſe
Corpora: corrumpi idcirco ſinit, at ſpecies non.
Quid figulus curat, ſi frangitur iſta vel illa
Olla? rotam pedibus voluens, cretaquè reſumpta,
Ipſe nouas iterum fingit, ſpernitqꝫ priores.
Præterea cælum, tellus, aerqꝫ, fretumque,
Atqꝫ ignis, demum totius machima mundi
Hoc ſtat & hoc durat tot iam per ſecula nexu.
Nam niſi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa ſolutis:
Non cælum terris lucem, radiosquè calentes,
Nec generandarum præberet ſemina rerum,
Aëra finitimum conſumeret improbus ignis:

Nec tempeſtiuas pluuias demitteret aër.
Nuda foret tellus,æquorq; extingueret ignem,
Aut igni potius piſcoſum areſceret æquor:
Vt quondã, quum flammiuomos Clymẽtia proles
Non bene rexit equos,metuens cæleſtia monſtra,
Infœlixq́ȝ ſui renuens præcepte parentis,
Corruit in voto, ſenſitquè incendia mundus,
Donec fulmineo præceps deiectus ab ictu,
Eridani medijs flammas extinxit in vndis.
Gignit amor pacam:pax eſt digniſsima rerum,
Omnia pacè vigent, & pacis tempore florent.
Paci ſummus honos,paci eſt quoq; ſũma voluptas
Tunc tuti viuunt homines,tutusq́ȝ viator
Carpit,nec ſit ſæuorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris, tunc arua coluntur
Aſsiduè,& largas pariunt pro tempore fruges:
Copia tunc Cereris,tunc lac,tũc Bacchus abũdat
Palladiusq́ȝ liquor:tunc paſsim luditur,& tunc
Inflata ad thyaſos inuita tibia.ſoli
Oderunt pacem ſtulti,& certamina quærũt.
Talia fluxerunt Saturno tempora rege:
O fœlix ætas,ipſo precioſior auro?
Ac nunc(proh dolor)inſano diſcordia motu
Omnia conturbat,terret,repletq́ȝ tumultu
Nunc iuuat eſſe trucem,& leges diſcindere ferro
Iuſtitia eſt,potuiſſe magis.nunc mille colubros,
Mille faces quatiunt,toto & bacchantur in orbe
Eumenides,populosq; agitant regesque ſuperbos.
Quid iuuat,ô miſeri,pugnando laceſſere mortem?
Nunquam fera venit,ſed dira ſuperbia tanti
Cauſa mali,& væſana fames,atque ardor habẽdi:
Heu cur vſqueadeò viliſsima terra ſuperbis,
Cuius fœda breui corrodent viſcera vermes?
Quid tantum quæris? te ſemper forſitan eſſe
Victurum credis? miſer ha miſer aſpice, quam ſit

Incertus, velox, angustus, terminus æui.
Sufficiet breuis vrna tibi paruumque sepulchrũ
Quod si amor humanos animos astringeret, ista
Nõn fierent, sed quisque suo inseruiret amico,
Quisque sibi charum qua posset parte iuuaret.
Certè nec melius quicquã, nec dulcius est, quàm
Sincerè à multis, dum vita hæc durat, amari,
Rebus in aduersis magnum munimen amici:
Solantur, firmant animum, prodesse laborant:
Quaq; valent, miseras curas & damna leuare
Conantur tecumq; dolent, tecumq; queruntur.
Haud facilè ille perit quicunq; est diues amicis
At quum te vultu spectat fortuna sereno,
Et versat meliore rota, tua commoda tecum
Percipiunt, gaudent tecum, conuiuia tecum
Plena iocis celebrant, augent tua facta fauendo.
Quare qui tutam & lætam vult ducere vitam,
Quàm multos studeat semper sibi iungere amicos
Pluribus hoc autem fiet rationibus. ipsas
Qua potero expediã, sed primũ scire necesse est,
Esse voluntatis motum hunc, quẽ vulgus amorem
Appellat, nã velle bonum est, quod fertur amare.
Semper habere bonum desiderat ipsa voluntas,
Et vitare malum solisq; mouetur ab istis.
Hæc duo sunt igitur causæ & fũdamina amoris,
Omnia sed bona sunt triplici discrimine secta,
Quædam iucunda, & quædam dicuntur honesta
Vtiliumq; aliud genus, & natura bonorum est.
Sicq; malum triplex: damnosum turpe molestum
Quisq; amat, hęc animo fugiens, aut illa requirẽs.
Est igitur diuersus amor, diuersus vt est fons
Vnde oritur, laude aut probro non dignus eodem
Hæc tria non solùm inter se differre putandum,
Per genus. ast etiam species habet vnũmquodque
Per se multiplices, delectans, vtile, honestum.

Quæ cûm ſint variæ, varij redduntur amores.
Vtile enim eſt quicquid prodeſt, nõ eſt tamẽ vnũ
Sicut, multa etiam bona corporis, atque animi ſũt
Quatuor ad corpus ſpectant bona: robur, & ipſa
Forma, valetudo, leuitas: quodcunq; dat iſta,
Vel res ſit, vel homo, prodeſt, atque vtile fertur.
Aſt animi duo ſunt bona, mos, doctrinaque: ſicut
Sunt animi geminæ virtutes: ipſa, voluntas,
Cuius ſunt mores: & mens, cui noſcere verum
Eſt proprium mentis dona ſunt complura, nouéq;
Doctrinæ hãc ornant: quas vatum carmina Muſas
Appellare ſolent, ter ternis orbibus aptæ.
Sicq; voluntatis bona plura, & quattuor horum
Præcipua exiſtunt: prudentia, iuſtitia, atque
Grãdia quæ aggreditur fortis diſcrimina virtus,
Nec non quæ frænis nos temperat, atq; modeſtos
Efficit. ex iſtis, tanquam de fontibus, omnes
Emanant aliæ: quas quiſquis diſcere quærit,
Voluat Ariſtotelis libros, vel ſcripta Platonis
Inſpiciat: duo ſunt hæc magni lumina mundi.
Ergo, quicquid erit tribuat quod talia nobis,
Vtile dicetur, veluti medicina, medensquè
Corporibus, velutiq; animis, liber atq; magiſter.
Vtiliora tamen ſunt & meliora putanda
Quæ proſũt animo: quia corpora dignior ipſe eſt,
Vt ſeruo dominus, rate nauta, aurigaq; curru.
Sed mediatè aliquid prodeſt, aut immediatè:
Vt ſator & nummi, cocus & cibus eſurienti.
Idque ipſum dico de delectantibus: hæc nam
Per multas ſpecies, per multaq; membra ſecãtur.
Quorum animos quædã delectãt, corpora quędã:
Suntq; voluptates animi quam corporis, omnes
Sinceræ magis, & ſtabiles, & nobiliores,
Cum dijs communes nobis, at cætera ſenſus
Gaudia ſunt etiam brutis conceſſa: ſequuntur

Hæc pecudes propriè,nanq̃3 his dulcedine mẽtis
Posse frui vetitum est,neq3 cunctis sensibus ipsæ
Lætantur,solo gustu tactuque mouentur:
Quippe nec harmoniã,sed nec diapasmata curãt
Nunquid Apellęas tabulas,aut æra Corynthi
Mirantur,vel clamosi spectacula circi?
Si quid odorantur tamen,aut si vocibus vllis,
Vel si nonnunquam aspectu gaudere videntur:
Id gustus fit vel tactus ratione·velut quum
Massylus visa in campis leo fortè iuuenca
Exultat,tollitq; iubas,caudamq̃3 retorquet,
Prædæ auidus:vel quum sonipes per prata vagãtẽ
Vidit equam,Veneris stimulante cupidine fertur,
Et resupinato dumeta per auia collo,
Subsultim graditur,cælũque hinnitibus implet,
Cumq3 cibi & Veneris,pecudum sit sola voluptas
Et propria:idcirco est etiam vilissima,vix que
Conueniens seruis:hebetat nam mentis acumen
Immoderata,solet multum quoq̃3 lædere corpus.
Ergo quicunque est huic deditus,insipiens fit,
Et seruire magis quàm alijs dominarier aptus.
Non est turpe tamen moderate talibus vti.
Ad bona si quæ sint cognoscere quæris honesta:
Quod nuper dixi reminiscere. nanque animi sũt,
Doctrina & mores,veluti paulo antè relatum est
Sed quod nunc dicam solerti mente notato.
Quæ bona delectant,quàm longo tempore durãt,
Tam longo existunt iucunda, & postea nil sunt.
Exemplo tibi sit,veneris cantusque voluptas.
Ast quicquid præbet bona corporis,vtili fertur,
Ipsa autem bona sunt iucunda,velut valetudo
Iam data delectat,medicina sed vtilis ipsa est.
Id quoque quod confert animi bona,iure vocatur
Vtile:verùm,animi bona postquã tradita iã sunt,
Fiunt iucunda, & simul efficiuntur honesta.
Quic=

Quicquid enim virtutem affert,eſt vtile.at ipſa
Tradita iam virtus ,iucũda & honeſta & putãda
Quippe honor eſt ſoli virtuti debita merces.
Quicunque ergo cupit multum,dum viuit amari,
Aut ſtudeat delectare,aut prodeſſe,vel in ſe
Virtutes habeat:quas compelluntur & ipſi
Commendare mali,& quanuis odere,verentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Quies placuiſſe volet,nanq; eſt nõ vna voluntas
Omnibus:hinc homines ſtudia in diuerſa ferũtur
Vſqueadeò tribuit difformia ſemina nobis
Gignendo natura Parens quod diſplicet illi,
Hic amat:hic laudat quicquid damnatur ab illo:
Ergo non eadem ſunt cunctis grata,nec omnes
Vtile idem cupiunt,eadem nec honeſta requirũt.
Quare opꝰ eſt nouiſſe prius quid cuique magis ſit
Acceptum,placeatq; magis: ne fiat inane
Officium caſſusque labor,ne littus aretur,
Si fortè aut iniucunda aut odioſa ferantur.
Hoc autem non difficile eſt cognoſcere :ſermo
Haud dubiè oſtendit mores, animũque latentem.
Id quod amat crebrò loquitur quiſq; atq3 libẽter
Audit:multa domi poterunt quoque ſigna videri.
Nam cum vomeribus,ſtimulos,iuga,raſtra,ligones
Agricolæ ſeruare ſolent: arma horrida miles
Parietibus ſuſpenſa tenet:ſed quiſquis abundat
Codicibus,poterit meritò ſtudioſus haberi.
Sic de alijs dico:nimirum arcana reſignat
Lingua manusq3 animi.quare quæcũq; placebunt,
Efficere hæc ſtudeat, quiſquis ſibi quærit amicos.
Obſequio generatur amor: ſed maxima lucrum
Pars hominũ ſequitur, nummos & munera cuncti
Affectant,donis multi acquiruntur amici.
Vèrùm talis amor non eſt durabilis, & quum
Deficit vtilitas, fugit illico(præcipuè ſi

Vlterior non vlla manet ſpes vtile habendi,)
Seruilis,,fidusq; parum:tamen inueniuntur
Quidam,ſed rari, acceptorum qui meritorum
Aſsiduè memores,non ceſſant ſemper amare ;
Eſto quòd ingtati ceſſent:nõ proinde bonus vir,
Qui rarus veluti phœnix reperitur in orbe,
Multis prodeſſe, ac pro viribus auxiliari
Debet deſinere, eſt etenim via ſola merendo
In cœlum,perq; hanc Alcides maximus olim
Inceſsit,multiq3 alij,quorum inclyta fama
Durat adhuc,nullum poſthac moritura per æuũ,
Nempe Deo eſt ſimilis vir dapſilis atque benign9
Pars magna eſt etiam,quæ delectabile quærit,
Hinc & amant,quicũque ſibi iucunda miniſtrant
Præſertim pueri,iuuenes,nec non locupletes,
Gaudia ſectantur,ſectantur ludicra ſemper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi
Debet:namq; fugit,quum deficit ipſa voluptas,
Si modò non redeat,vel non reditura putetur.
Eſt tamen interdum valde vtilis,atq3 per ipſium
Diuitias multi, multi accepere fauorem.
Delectare igitur ſtudeat qui quærit amari,
Dũ neq3 ꝙ iuſtũ eſt,neq; tranſgrediatur honeſtũ
At prodeſſe modis & delectare duobus
Quiſque poteſt,verbis ac rebus:tutius autem
Et leuius multò eſt,verbis quàm rebus amorem
Quærere,pinde op9eſt,quo id fiat noſcere pacto
Vtile ſi doceas quenquàm , moneas ve loquendo
Efficies,monſtrando etiam quid proſit & obſit,
Quo nocitura modo vitentur,& ipſa parentur
Commoda,in aduerſis pro ipſorũ orando ſalute,
Vel commendando,vel pro ipſis grata petendo,
Quos in amore voles tibi iungere.ſi cupis autem
Delectare aliquem verbis,laudato decenter
Idſum resq3 ſuas:vel ſiquid geſſerit vnquam

Egre-

Egregiè, ne te pigeat, laudando probare:
Nam ſapiens æquè ac ſtultus laudarier optat.
Interdum lepidis, riſumq; mouentibus, aures
Mulceto dictis, referendo ſiqua iocoſa eſt
Fabula, vel ſi qua eſt vetus aut noua digna relatu
Hiſtoria, & demum ſiquid ſcis poſſe placere:
Non contradicas, imò aſſentire loquenti,
Sint nòn vera licet. quod ſi pudet illa fateri,
Tu ſaltem taceas: nam diſſimulare tacendo,
Maxima plerunque eſt prudentia. viuere neſcit,
Vt bene vulgus ait, qui neſcit diſsimulare.
Nonnunquam, mihi crede, nocet defendere verũ.
Tẽporis atq; loci proinde eſt ſeruãda, hominũq;
Conditio ſemper nequid te lædere poſſit,
Aſt aliqui abſentem malunt laudare, putantque
Id melius: faciunt aſtute talis enim laus
Gratior, atque minus ficta & ſuſpecta videtur.
Quippe ſolent multi præſentem extollere dictis,
Semper adulantes, vt veri habeantur amici:
Aſt vbi terga abiens vertit, mordaciter vrgent
Abſentem, & rident non valdè eſt fidere tutum
Laudanti corã, mos eſt hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui ſingula, plures,
Aut vnus ſaltem, fueris quæcunque locutus,
Vel bona vel mala ſint: multus delator vbiq; eſt.
Hic te laudauit, dicet, vel vituperauit:
Sed tamen, vt paucis liceat concludere verum,
Non magis eſt gratũ cunctis & amabile quicquã
Moribus ingenuis, integroq; ordine vitæ.
Hoc plus diuitijs, plus cognitione ptobatur.
Nãq; malus, quãquã doctrina & rebus abundet,
Neutique deligitur vitijs odioſus eſt nil.
Si bonus atque probus fueris, vel amabere, vel te
Non odio ſaltem (velut arbitror) vllus habebit.
Eſt autem vetus autorem ſententia, mores

Quod

Quod ſimiles,ſimile & ſtudiū,ſunt fomes amoris:
Sic vanus vanum,ſtudioſus ſic ſtudioſum
Diligit,& ſocios adeunt animalia cœtus.
Hoc non inficior: nam quo iungentur amore
Hi quibus eſt mens diuerſa & diuerſa voluntas?
Cùm ſit amicorum cupere & contemnere idipſū?
Sed ſceleratorum citò fœdera diſſolunntur,
Stultorumq; breui commercia tempore durant:
Nam propria vtilitas quam quiſq; requirit iniqu⁹
Per fas atque nefas,& ſæua cupido nocendi,
Quā malus omnis habet,pariterq; ſuperbia & ira
Stultorum fidæ comites, accendere bilem,
Bella mouere ſolent.amor eſt durabilis ille
Duntaxat,cuicūque dedit fundamina virtus,
Qnem genuit probitas·amor hic pia pectora tātū
Sinceroſquè animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris facendus amore eſt,
Quo genitū & generans,& ab vno ſāguine creti,
Mutuò ſe obſeruant & amant. nam ſæpe parētes
Oderunt nati,oderunt ſua pignora patres.
Germano inſidias germanus ſæpe parauit:
At nunquam verus Pyladæ inſidiatur Oreſtes:
Nec Pylades mortem curat,modò proſit Oreſti.
Sed dubium eſt,fierine vllo conamine poſsit,
Vt nos omnis amet populus,iuſtiquè,maliquе.
Nemper amor in plures diuiſus debilior fit,
Fortior in paucos.vnita potentior eſt vis
Quælibet,at partes in plures ſecta peribit.
Rectè igitur dicunt,raros tibi quære ſodales:
Difficile eſt etenim cum multis viuere poſſe,
Et conuerſari aſsiduè:quæ maximè amicos
Res decet:à multiſque fides negat ipſa teneri,
Cum paucis habitat potius:non ergo fideles
Eſſe tibi multos credas:nec dilige vulgus,
Nec te vulgus amet:comes eſt dicordia vulgi
Cum

Cum paucis pax læta manet, turba omnis abeſto,
Nanque à turbando nomen ſibi turba recepit.
Paucos atque bonos tibi delige, cum quibus æuũ
Ducere ſecurus valeas, & lite remota,
Vt non ergo potes multos vehementer amare:
Sic tu non potes à multis vehementer amari,
Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.
Eſt alius ciuilis amor, communis, & omni
Præſtandus populo, quo quiſq; bonusq; malusq;
Diligier debet, quum nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam. quum taliter ipſi
Viuimus, vt nemo merito nos carpere poſsit:
Quum ſumus erga omnes blãdi: vultuq; benigne
Quemque ſalutamus, laudamus, honorificamus,
Sed tamen in primis eſt vtile, conuerſari
Rarò, vel nunquam cũ multis, ſi tibi cordi eſt
Vitare inſanas, lites, pacemquè tueri.
Præſertim quos eſſe malos noſti, aufuge: nanque
Hand facile eſt tribulos & ſpinas inter euntem
Illæſos habuiſſe pedes, illæſaq; crura
Nec cures ſi te non diligit improbus. at ſi
Non odit, ſatis eſſe puta. non oderit autem
Si longè ſteteris, abſenti nõ nocet anguis.
Vel conuerſari tibi quandoque libebit
Cũ populo, & ſtolidæ interdũ te adiungere turbę,
In primis ſtudeas moderamina ponere linguæ.
Et caue quid dicas, ſemperquè libentibus audi.
Rarò autem loquere: eſt mentis grauitate carẽtis
Indicium ſermo nimius, peccatquè frequenter
Multiloquus: verùm parcè, cauteq; loquentes
Laudantur: decus eſt ingens prudentis in ore.
Præſentem, abſentémve aliquem ne læde loquẽdo:
Hoc ſit præcipuum monitum, ſit regula prima:
Atque ea dicas quę nil referre videntur.
Nec verba incaſſum, & nulla ratione profundas.

Nam

Nam te ridebunt homines, fatuumq́; vocabunt,
Verùm ſiue rogas aliquem,ſeu fortè roganti
Reſponſurus eris, prius ipſam conſulè mentem,
Quam vox exiliat: quæ poſtquam eſt edita,retro
Haud remeare poteſt.verbum ſemel ore ſoluto
Emiſſum longe nequit ad ſua clauſtra reuerti,
Gratia magna etiam eſt,ſapientum dicta referre,
Atq; loquendo aliquos vatum interponere verſ9,
Interdum exempla hiſtorijs inuenta probatis,
Talia nanque ſolent ſermoni inſerta decere
Apprimè modò ſint non ab re. idcirco frequẽter
Nunc hos,nunc illos opus eſt euoluere libros:
Atque,vt apes,varios paſsim decerpere flores.
Iram pelle procul, tecumq; ſuperbia non ſit:
Nam tales homines non poſſunt prorſus amari.
Verùm te mitem,blandúque oſtende: placebis
Omnibus hoc pacto. at ſi te quis læſerit,ipſum
Ingenio ſtudeas magis quàm ſuperare furore.
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat:rabidæ tigres,tumidiq; leones
Manſueſcunt arte,arte rates vaſta æquora tranãt
Arte gerit turrim barrus,iuga taurus, & arte
Aſper equus tolerare equitem frænosq; iubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta miniſtris.
Infirmi & timidi eſt nimirum,multa minari:
Verbaq́; fœmineæ vires ſunt,facta virorum.
Diſsimulat prudens,fortis tacet.aſt vbi venit
Opportuna dies,facienda viriliter audet.
Ergo prius caueas nequis tibi iure moleſtus
Eſſe queat:quod ſi iniuſtè læderis ab vllo,
Ipſum quando potes tu contà vlciſcere iuſtè.
Sin tibi non licet hoc,incluſum corde dolorem
Diſsimula,atq; tace,ne deteriora ſubinde
Damna feras:ſtultum eſt hoſtem irritare potentẽ
Atq; malum maius tumidis ſibi quærere verbis.
Expec-

Expectat tempus ſapiens, iramq́; coërcet:
Sæpe etiam vtiliter cedit, placidisquè furentem
Demulcet dictis, & dulcibus allicit hoſtem
Blanditijs, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum ſic vincit equiſo,
Sic inſueta boui ſenſim iuga ponit arator.
Sic trahitis Cybeles, torui ſarraca leones,
Sicquè feræ tigres Bacchi paretis habenis,
Nimirum magna eſt prudentia vincere blandè,
Atque animi ad tempus preſſum celare dolorem.
Hoc aliud quoq; ſeruandū eſt: quocūq; manebis
In cœtu, laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed quum opꝰ eſt, parco, moderatoq́ue vtere riſu
Nempe eſt inualidæ mentis, capitisque minuti
Indicium, ridere nimis: contra eſſe ſeuerum
Semper inhumani eſt animi. fuge cautus vtrūque
Atque tene medium. medio ſedet inclyta virtus.
Non volo te ſcurram: ſed ſi potes eſto facetus.
Iam videor dixiſſe ſatis, iam iuſſa peregi,
Propter quæ imperio matris deſcendimus ad te
Nunc tēpus remeare monet, locaq́ue infima mūdi
Deſerere & ſuperas volitando reuiſere ſedes:
Vnde ego tellurem ſoleo ſpectare frequenter,
Admirans adeò paruam minimamq́ue videri,
Exiguiquè inſtar pomi pendere rotundam
Aeris in medio, ſultam molimine nullo,
Atque ſuo tantùm libratam pondere cerno
Inde etiam Oceanum totas circundare terras.
Perq́ue ipſas flexo, velut anguis, ſerpere curſu
Nerea cæruleum, modici ſub imagine riui,
Inde Padus, Tanais, Ganges, Hiſterque videntur
Agrorum foſſæ, quoties implentur ab imbri.
Quumque tua aſpicio, quamuis ingentia, Nile,
Oſtia, tam longè, ſeptem reor eſſe canales,

Sæpe etiam video telis pugnare coruſcis
Agmina,purpureoq́ꝫ vndantes ſanguine cãpos,
Et ſtolidos reges bona dum fugitiua ſequuntur,
Seque putant non poſſe mori diuerſa mouere
Prælia,& inſontes populos opponere morti,
Tradereq́ue inuitis ſpectacula triſtia diuis.
Inde etiam mutare locum freta, flumina fontes,
Aſpicio:fieri valles ex montibus altis,
Inque altos montes imas conſurgere valles,
Temporis anfractu longo,& nemora alta ſecari
Vomeribus,cultisq́; prius ſuccreſcere ſyluas.
Oppida transferri huc illuc, & cuncta nouari.
Fœlix,cui talem ſpeculam contingit,habere:
Vnde Aſiam mollem videat,Lybienq́; ferocem,
Europamq́ue armis & fertilitate ſuperbam:
Inque ipſis varias gentes,quos Carcinus vrit
Æthiopas, primoque Indos ſub ſole iacentes:
Getulos,Nomadasque agiles, Cilicasq́ꝫ rapaces,
Sauromatas,Parthosque arcu pugnare peritos,
Thuriferos Arabas,Thraces,validosq́; Arimaſpas
Hiſpanos,Italos,Gallos,rigidosq́ꝫ Britannos:
Totq́; alios populos, quos ſuprà quum rediјt ſol,
Aut quum deceſsit,radiјs illuminat infra,
Nonne illuc velles concendere poſſe, liceret
Hoc ſi mortali cuiquam, niſi membra grauarent
Te tua? ſed nobis tantùm conceditur iſtud
Cælicolis,quibus eſt concretum ex æthere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus.
Vnde feras, donec tandem ſit morte ſolutus
Spiritus: interea valeas,iam ſeparor abs te
Protinus his dictis, me reſpondere parantem
Deſeruit nec non ventis velocior ipſis,
Digrediens iterum cæleſtia templa petiuit.

LIBER

LIBER V.
LEO.

NON ego diuitias Arabum, rubrive lapillos
Æquoris insignes cupio, nec quicquid Iberus,
Amne Tagus rutilante vehit, populòsue superbos
Sceptrigera domitare manu: non fata dedere
Talia, nec doleo nobis non fata dedisse.
Nam bonus atque malus, nullo discrimine diues
Esse potest, auroq; potens. plerunque videmus
Expertes animi indignos diademate crines
Cingere, sarranoq; amplè vestirier ostro,
Illa mihi vellem mundi concederet autor
Quæ nec habere valẽt praui, neque mentis egẽtes,
Quę verum efficiunt hominẽ diuisquè propinquũ
Iuppiter omnipotens, abs te sapientia quare
Aut nulli, aut adeò paucis donatur? vbique
Formosos reperire licet, robustus vbique
Nascitur, & diues: contra rarissima tellus,
Qui sapiat quenquam, tam vasto gignit in orbe.
Num melius fortasse putas & dignius, esse
Stultorum regem ac dominum: nẽpe illa potestas
Nobilior, sub qua positi sunt nobiliores.
Dignius est certè castris aut vrbibus amplis,
Quàm stabulis aut armentis gregibùsue præesse.
Forsitan hoc facis vt tibi sint mortalia ludo
Facta & habes hominem dro scurra, nẽpe videtur
Vita hominum nil esse aliud quàm fabula quædã
Vtq; mouet nobis imitatrix simia risum:
Sic nos cælicolis, quoties ceruice superba
Ventosi gradimur, quoties titubante cerebro
Diuitias nimium, nimium affectamus honores,
Spiramusq; acres piperosis naribus auras

Grandia

Grandia iactantes,& gandia multa minantes.
Qui mimus quæ ſcena datur quũ ſceptra tenentẽ
Atque coronatũ bubonem,aſsinumque verendũ:
Aſpiciunt alto in ſolio ſublime ſedẽtem,
Spernentemquè alios omnes,ſit cætera tanquam
Turba hominũ ſine mẽte pecus:dominũq; volẽtẽ
Dici & adorari;& pedibus ſibi baſia figi?
Nec videt inſanus quid ſit,quàm,friuolus,& quã
Turgenti bullæ ſimilis,pappoque volanti.
Non ego ſum talis,nec prorſus talia curo.
At vos ætherei ciues,quibus eſſe beatis
Contingit ſolis,quibus eſt æterna voluptas:
Humanas ſi fortè preces attenditis,& ſi
Non penitus miſeros homines auertitis,oro
Egregiam puramque mihi concedite mentem.
A falſo verum diſcernere quæ ſciat aptè,
Quæ bona cognoſcat vera & contraria veris:
Ne ſtultus fugienda ſequar,fugiamue ſequenda,
Nam ſi mortali cuiquam licet eſſe beato,
Arbitror hoc pacto fieri me poſſe beatum.
Sed fallor,mecũquè omnes qui talia credunt,
Nemo etenim fœlix eſt,aut fuit,aut erit vnquam:
Non ſi poſsideat totum ditiſsimus orbem,
Non ſi plus ſapiat quàm quiuis natus in orbe.
Sed dubitat fortaſſe aliquis, niſi pagina præſens,
Id firma ratione probet:quare aſpice libri
Huius materiam,quicunque hoc diſcere quæris,
Qua melius poterunt te carmina noſtra docebũt
Pandite Pierides veſtrò ſacra oſtia vati,
Et ſatiate auidum ſcatebris Parnaſſidos vndæ.
Secretos reſerate aditus,oſtendite verum:
Vos etenim noſtis quicquid fuit,aut erit,aut eſt.
Principio expediam,quis fœlix atque beatus
Debeat à nobis haud falſo nomine dici,
Poſt hoc progrediar,quò me deducet Appollo.

Dico

Dico igitur,ſolus fœlix eſt iure vocandus
Is quicunq; bonum ſummum iam poſsidet. at nō
Omnes hoc norunt verè,cúm quilibet illud
Quodſibi plus placeat,melius putet,hordea mulus
Aut aſinus,pluris quàm lauti obſonia rhombi,
Quàm leporis clunes, quàm turdos æſtimat aſſos:
Sic & auarus opes,ſic ambitioſus honores,
Sic Venerum mollis ſuper omnia laudat & optat.
Heu mihi quam pauci poſsunt dignoſcere verum
Quam denſa errorum caligine noſtra premūtur
Iudicia id propter,quod paucis integra mens eſt
Quiſque vt habetmores, ita iudicat,atq; ita fatur.
Sed bona ſunt quædam per ſe,quæ tempore nullo
Eſſe mala,& nullo quæ tempore lædere poſſunt,
Sunt etiam quædam non per ſe,quæ modò proſūt
Nònnunquā officiūt:hæc ſunt bona corporis,atq;
Externa,vſus enim cauſa eſt vt ſint bona,vel non.
Vt ſiquis patriam natiuo robore ſeruet,
Eſſe bonum robur dicetur:ſed noceat ſi
Indignis,ciuesquè ſuos hoc robore perdat:
Eſſe malum rurſus robur cenſebitur ipſum.
Sic de diuitijs & honoribus,imperijsquè,
Et cunctis alijs dico,quin talia propter
Sæpe perit,quanquam vtatur poſſeſſor honeſtè.
Sic obſunt ſua mella apibus,ſic inguina fibro,
Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis vnda,
Nec ſtant certa diu,dubioq; errore vagantur.
Sūma bona idcirco nō ſūt,nec quiſquis abūdat
Talibus,eſſe poteſt verè,diciue beatus,
Imò etiam ſiquis plene vult vera fateri,
Non bona ſunt,quæcunq; valēt prodeſſe & obeſſe
Nam ſic eſſe bonum poteris cenſere venenum.
Cúm ſæpe ex ipſo fiat medicina ſalubris,
Et nil eſſe malum toto inuenietur in orbe,
Cū res nulla adeo ſit praua & noxia,quæ non

Pofsit prodesse interdum, atque afferre salutem,
Illa aute bona quæ sunt per se & semper,habẽtẽ
Fœlicem efficiunt: sed quæ sint talia,non est
Omnibus explicitum.quare hîc quærenda sagaci
Sedulitate mihi sunt,aspirante Minerua
Atqui aliquis dicet, non res hæc ardua scitu est:
Nam cùm fortunæ non sint & corporis,ergo
Sunt animi bona,quæ nos reddunt sola beatos.
Dictũ hoc est aliquid, sed nondum missa sagitta
Perfecte potuit signum tetigisse petitum.
Vnde prius quædam communia dicere oportet,
Quæ monstrent iter,obscura vt funalia nocte.
Omne quod est, opus est,aut est operatio quædã,
Aut operans:sed opus quendã finem esse fatemur
Principium est operans,mediũ est operatio: ꝙ sit
Horum nobilius,meliúsue,requirere refert.
Omne mouens moto, quantum sunt talia semper
Dignius est:patet hoc. mouet autem finis agentẽ,
Nam quis agit,nisi finem animo cõceperit ante?
Ergo est nobilior:nec non operatio fine,
Vilior,hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonũ summũ finẽ quendã esse putãdum
Optimus est autem non omnis finis:at ille (est
Duntaxat, quisquis cunctorũ est vltimus,ad quẽ
Omnes procedunt alij recto ordine fines,
Omnia ceu currunt in vastum flumina pontum.
Quippe ad perfectũ imperfectum tendere par est
Et fieri propter melius quod deterius sit:
Non aliter bonus ac rectus seruabitur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum est vltima finis,
Eximiũ esse bonũ,& summũ primũq; necesse est.
Prærerea rerum quas ingens continet orbis,
Absq; anima quædam sunt,& viuentia quædam.
Ast eà quæ viuunt,alijs sunt nobiliora.
Viuere proinde opus est,quicquid la' prima bono-
(rũ est.

Illorũ quoq; quæ viuunt,quædem ratione
Prorſus egent,ijſdemq; vti ſermone negatum eſt.
Aſt alijs ſermone vti ac ratione tributum eſt,
Nobiliora ideo ſunt hæc,ſunt & meliora
Ergo bonum ſummum perfecto more loquetur,
Perfectæ rationis erit.compluribus autem
Ex his quæ poſſunt vti ratio ne,loquiquè
Plena voluptatis vita eſt,ſed plena laboris
Eſt alijs etiam compluribus,at meliora
Sunt quæcunque hilari vita dulciquè fruuntur.
Ergo boni ſummi lætiſsima vita putanda eſt.
Illorum verò quę viuunt dulciter:annos
Poſt paucos pereunt quędam,ſed longa quibusdã
Fila trahunt Parcæ,quibus eſt diuturnior ætas,
Pluris erunt.quare longiſsima ſæcula viuit
Illud,quodcunque eſt cunctorum ſumma bonorũ
Hoc autem vocitare Deum,vocitare Tonantem,
Atque Iouem,mortale genus ſolet.ille tremendo
Cùm ſtrepitu vibrat fractis de nubibus ignem
Ille ciet nigros imbres,& fortia mittit
Flamina,quæ vaſtis cum fluctibus Amphitriten
Funditus euerſam clamoſa ad littora pellant,
Ac terràm quatiant imis incluſa cauernis,
Vnde arces quandoque ruunt,atque oppida tota.
Sed fortaſſe aliquis dubitat,ſi Iuppiter iſte
(Qué ſummũ eſſe bonũ iam dixi)eſt finis:eundem
Quoddam opus eſſe patet, veluti diuiſimus antè:
Nec non principiũ, mediũq; habuiſſe fatẽdũ eſt.
Id verò nemo ſapiens exiſtimat:imò
Semper erit,ſemperq; fuit,nec terminus illi
Eſſe poteſt:hic cuncta facit,nec factus ab vllo eſt;
Nil fuit ante ipſum,poſt ipſum prorſus erit nil.
At nos huic dubio ſic reſpondemus:agentem
Primum,cunctarum rerum,totius & orbis,
Dicimus eſſe Deum:finemq; putamus eundem

Cunctarum pariter rerum, totius & orbis: (eſt.
Non tamen idcirco eſſe opus ipſum credere fas
Quandoquidem non eſt opus omnis finis;agensq;
Non hoc præcipuè quærit:ſed cogitat vltra
Quiddam aliud melius.veluti qui fabricat arcã,
Non hanc præcipuè vt faciat fabricãdo laborat:
Aſt vt eam vendat,vel quicquam ſeruet in ipſa.
Quanto eſt poſterior, tanto eſt præſtantior omnis
Finis,& ad melius quæ ſunt peiora feruntur.
Sic Deus eſt finis poſtremus & vltimus,in quem
Omnia contendunt,propter quẽ mũdus,& omnis
Res mũdi eſt:ſiquidẽ propter ſe ipſe omnia fecit,
Non propter nos,vt ſoliti ſunt dicere quidam,
Clamando in templis doctores ſtultitiarum,
Et deceptores vulgi,errorumquè magiſtri,
Inſanos homines ex ſtultis efficientes,
Nam quæ nobilitas,aut quæ ſapientia noſtra eſt,
Quę noſtra eſt probitas,propter quã cõdere mũdũ
Debuerit tantus princeps?nos vndique pleni
Criminibus,ſtultiquè ſumus:vix vnus in orbe eſt,
Quem vel auaritiæ peſtis,vel fœda libido
Non premat, aut quem nõ vẽtoſa ſuperbia vexet,
Quem nõ præcipitem trahat ira,aut cęca voluptas
Ergo quibus meritis,noſtris motũ eſſe putamus
Tam magnũ artificem,vt pro nobis cũcta crearit,
Frugiferas terras,fluidum mare,ſtelliferumquè
Æthera?ſed forſan dices,non ipſe benignus
Diligit immeritos, ſtultũ eſt hoc credere nã quis
Diligit immeritos,niſi demens ? præterea,quæ
Sunt tam diſſimilis naturæ,quomodo poſſunt
Seſe diligere?eſt etenim Deus omnia vincens
Sæcula cui nullus finis,nulla extat origo:
Cunctarum tamen eſt rerum finisq; & origo,
Optimus,omnipotens,immenſus:quo melius nil,
Et quo nil maius,nil excellentius vſquam

Eſſe

Eſſe poteſt:qui re nulla indiget,& tamen ipſo
Omnia egent qui cuncta videt, nec cernitur vlli:
Omne bonum in ſeſe retinens,experſq; malorum
Contrà nos miſeri fœdo de ſemine nati
Ad planctũ & lacrymas,ad mille pericula ſẽper
Aut his aut illis morbis affligimur, æuum
Deguntes breue & incertum, plenumq; laboris:
Heu quibus,errorũ tenebris verſamur: & omnes
Quàm ſumus exiguæ mentis,quàm ſæpe malignis
Caſibus impliciti,nunc hæc nunc illa dolemus,
Innumeris tantum vitijs & fraude potentes.
Qui poſtquam paſsi fuimus mala plurima,tandem
Anguſtam & miſerã & ſceleratã linquere vitam
Cogimur, & putri deponere membra ſepulchro,
Mox carne abſumpta fieri ſine nomine puluis,
Ergo inter nos atque Deum diſtantia maior,
Quàm ſi collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam diſtantes nodus coniunget amores?
Nũquid amore poteſt elephas cum pulice iungi?
Nempe inter ſimiles amor & concordia,contrà
Inter diſsimiles odium & diſcordia regnant,
Vel ſaltem nec magna fides,nec gratia magna eſt,
Hinc aliqui,quos eſſe iubet lex noſtra prophanos,
Hæreticosque vocant collegia tecta cucullis,
Nos eſſe inſanos aiunt,craſsique cerebri,
Speramus quoniam cælum & conſortia diuûm,
Æternumq; æuum fœlici ducere curſu,
Innumerasque alias nugas , quas ſtultus hebesq;
Promittit nobis animus,& garrula lingua:
Quæ facit vt cedant animalia cætera nobis.
Nam ſi ſermo homini non eſſet munere diuûm
Conceſſus,geminæq; manus, quibus omnia fiunt,
Nullũ animal foret in terris miſerum magis, atq;
Infœlix homine. his noſtra eſt natura duobus
Nobilior,meliorq;: hinc tota ſuperbia noſtra eſt:

Hinc artes veniunt. nam præsens voce monetur,
Quid faciat caueat ve: absenti scripta loquũtur.
Pandere si possent animalia cætera fando,
Vt nos, arcano clausos in pectore motus,
Mutuaq; inter se dictare & reddere verba,
Ac varios aptis digitis conscribere libros:
Interdum nobis sapientior esset asellus,
Plusq; aliæ interdum pecudes rationis haberent
Progeniemq; suam auderent præponere cunctis;
Diceret & nobis asinus, se nobiliorem.
Lingua manusq; igitur faciũt succumbere nobis
Omnia, non ratio: hæc aiunt illi. insuper addunt,
Si truncis manibus mutisquè parentibus orti,
In siluis homines degant, agrisquè remotis,
Sintquè ipsi pariter manibus linguaq; carentes,
Vt pecudes aliæ: humanum quid quæso valebit
Ingenium? quænam ratio apparebit in illis?
Nónne aliæ vt pecudes inculto corpore viuent?
Quid sapient meliusquàm cætera turba ferarum?
Spiritus in cunctis animalibus vnus & idem est:
Dissimilis tamen ac varius proinde esse videtur,
Corpora quòd non sunt cũctis animalibus æqua,
Et varijs membris varia est concessa facultas.
Sic plures fabri licet inueniantur eadem
Prorsus in arte pares, atque equo examine docti,
Si ferramentis careat pars altera, multum
Dissimiles, multum inter se differre videntur.
Nil etenim poterũt agere hi quibus omnia desũt
Quæ faciunt ad opus: nec secum saxa ferasquè
Oeagrius vates ducet, si barbitos absit:
Nec Paris armatus Pelidæ cedet inermi.
Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
Sollicitant: verùm hæc aliâs fortasse requiram,
Quũ dè anima humana fuerit quãdoq; loquẽdũ.
Quippe hâc diuinam, immortaléq; esse docebo:

Quæ

Quæ duo de brutis non eſt concedere tutum.
Nũc ad iter primũ redeo: Deus ipſe ſupremũ eſt,
Eximiũquè bonũ propriè, vereq; vocandus:
Quẽ qui habet, is debet fœlix dici atque beatus.
Sed quis habere poteſt ipſũ? nã quicquid habetur
Vilius eſt illo quod habet, poſſeſſaq; res eſt
Poſſeſſore ſuo ſemper minor. ocyus omnem
Oceanum parua poteris concludere concha,
(O mortale lutum, ventisquè obiecta lucerna)
Quam tantum Dominum pacto complectier vllo.
Omnia ſolus habet Deus ipſe, & ſolus habet ſe:
Ipſe igitur ſolus fœlix, ſolusquè beatus,
Quoddã aliud in eſt ſummũ bonũ, & illud habere
Omne poteſt animal: ſed non eſt omnibus vnum:
Nam diuerſa ipſis multum natura tributa eſt.
Conuenit hoc illis, alijs aliud magis ergo
Eſſe poteſt fœlix genus vnumquodque animãtũ:
Si non ſimpliciter perfecteque, vt Deus ipſe,
Aſt aliquo ſaltem pacto, paucisque diebus,
Dum poſsit quod conueniat ſibi maximè, habere
Semper: & aduerſi nihil vnquam perpetiatur.
Sex miſsis alijs, de homine eſt nũc dicere tempus
Qui tunc eſt fœlix quum poſſidet omnia quæ ſũt
Naturæ ipſius bona conuenientia, quumque
Nil damni tota in vita, nil ſentit acerbi.
Hoc etenim eſſe bonũ ſummũ, concedere fas eſt,
Quod bona cuncta in ſe cõplectitur & mala pellit
Omnia, cui nil triſte datur, nil dulce negatur.
Nam virtus ſola, aut fœlicem ſola voluptas.
Non facit, vt quidam ſcribunt de gente Pelaſga.
Quãdoquidẽ bona multa ſimul meliora putãtur,
Quàm pauca, vt grano frumenti magnus aceruus.
Non vnum, licet eximium, primumquè beatos
Reddit: at omne bonũ ſimul omni ex parte rotũdũ
Sic etiam ſolus princeps non efficit vrbem,

Sic etiam non eſt ex ſolo pollice dextra.
Cùm nobis igitur duo ſint, corpuſque animuſq;
Qui verè eſt fœlix, parte eſt perfectus vtraque.
Eſt agilis, pulcher, robuſtus, ſanus, & idem
Eſt ſapiens, fortis, prudens, doctuſq; bonuſq;,
Perfectoſq; tenet ſenſus, perfectaque mentis
Munera, pauperiem neſcit caſuſque malignos:
Et ſi non implet longæuæ tempora vitæ:
Non eſt dicendus fœlix, licet omnia ſint huic
Commoda. nanq; bonũ paruo quod tẽpore durat,
Eſt propè nil, veluti quidam dixere priores,
Ver non vna dies, non vna reducit hirundo,
At poſtquam vitæ iam meta nouiſsima venit.
Mors huic contingit facilis, minimoq; dolore
Soluitur, & ſtygias lætus deſcendit ad vndas,
Nec viuendo illi aut moriendo gloria deſit.
Sed nunquid cũcta hæc habet ex mortalibus vllus?
Credo equidem nullum talem reperirier vſquam,
Aut perquam rarum, cui nil optabile deſit,
Cui nil triſte vnquam toto contingat in æuo,
Qui fœlix viuat, fœlici morte recedat.
Hic Phœnix ille eſt, quẽ fingere Græculus audet,
Græculus inſani capitis, qui poſſe putauit
Et vno ſpeciem fieri, putremquè fauillam
Gignere auem, cui quam non vllo tempore viſam,
Sed modò mira canat, nil curat dicere verum
Gens hæc, & tota eſt monſtris ac dedita nugis:
Qua duce noſtri etiam delirauere Latini,
Eſt igitur fœlix, vt Phœnix rarus: at omnes
Heu ſumus haud dubiè miſeri, tamẽ hic magis illo
Quãdoquidẽ nõ eſt cunctis ſtatus vnus, & æqua
Conditio. quicunque tenet bona plura, minuſquè
Aduerſi patitur, fœlix cenſetur: at ille
Plurima quem verſant incõmoda, cui bona paucæ
Contingunt, miſeri nomen ſibi vendicat aptè.
Quare

Quare cùm nemo ſit fœlix: dicere oportet
Quomodo poſsimus ſaltem miſeri minus eſſe
In terris, quæ ſit viuendi forma modusquè
Nobilior meliorque & vitæ blandior vſus:
Si non fœlices, ſaltem minus infœlices
Quo fieri pacto liceat nobis igitur quod
Fermè omnes credunt. verum non arbitror eſſe,
Pontifices ſummos, & mundi ſceptra tenentes,
Viuere quàm reliqui mortales dulcius æuum.
Nanq; in diuitijs, veluti in cunctis quoque rebus,
Extremum quodcunq; malũ eſt, mediũq; ſalubre
Omne nocet nimiũ, propter quod quiſquis habet plus
Quàm ſatis eſt, nõ eſt melior quã quiſquis eget plus,
Quàm ſatis eſt, paribusq; malis vexatur vterque;
Vt pinguis craſſusq; nimis, qui ſe ſquipedali
Ventre tumet, non eſt leuior, citiusve mouetur,
Quàm cui ſicca cutis miſeris tãtùm oſsibus hæret.
Huic deſunt macie atq; exhauſto corpore vires,
Ille autem nimio ſit carnis pondere tardus.
Vtque ingens pelagus ſurgit maioribus vndis,
Excelſosq; æquat montes dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen atra ſilenti
Gurgite ſæuit hyems, taciteque profũdius æquor
Sed magis a dira ventorum peſte mouetur:
Contra cum ſtrepitu magno, multoque fragore
Paruus arenoſo verſatur littore Nereus:
Sic qui ſumma tenent rerum faſtigia reges,
Sollicitudinibus maioribus atque tumultu
Iactantur grauiore quidem: ſed vulnera vulgo
Tanta latent, tacitique gemũt, celantq; dolorem,
Adde aliud quoq;, quod cruciat comes ĩprobus ipſos
Aſsiduè, metus atque timor: ſuſpectaq; eiſdem
Omnia ſunt, hinc inſidias, hinc dira venena
Concipiunt, ſoli nec poſſunt ire, nec audent,
Nec ſine fas illis prægustatore comeſſe,

O bona libertas, pretio pretiosior omni?
O summum primumq; decus: qua prorsus adeptá
Nil gratum, nil dulce viris, et viuere mors est?
Ast pauper nocte atque die securus vbique,
Et quo fert animus graditur, siue ire per vrbem,
Et varios lustrare locus, & cernere ludos,
Aut monumenta cupit: siue extra mœnia mauult
Per cultos hortos, per florida prata vagari,
Aut desiderio ruris torquetur amœni,
Nil prohibet, solus vadit, non indiget vllo
Seruorum strepitu, & comitantum nube clientum
Et quoties stimulis agitur famis & sitis, ore
Haud dubio, tutusquè dapes ac pocula sumit.
Vilibus exiguisque cibis vescuntur in altis
Liberæ aues melius siluis: & dulcius escam
Quæsitam in campis, multoq; labore paratam
Accipiunt quàm si cauea teneautur eburnea,
Aut in gemmato atque aurato carcere clausæ
Pinguescãt epulis regalibus, vberibusquè,
Sæpe igitur miser atque infœlix est etiam rex.
Nec quenquam, mihi crede, facit diadema beatũ.
Sed stulti exterius dulce admirantur: at illud
Quod latet interius non contemplantur amari.
Illum autem vitam meliori ducere cursu
Arbitror, est cuicunque magis fortuna modesta.
Cui non est census nimius, nec sordidus, & cui
Nõ cõducta domus, sed honesta habitat: agerq; est
Quantus sufficiat domino bene, cultus abundè,
Qui det hero segetes & vinum sufficienter,
Fertilis, atque alias fruges producat inemptas.
Fœnerat ò quantum tellus bene culta. colonus
Sedulus ac prudens, non multis rebus egebit.
Plurima seu scrobibus lõgo ordine figitur arbos,
Diuersi generis, minimo quæ maxima sumptu
Emolumenta ferat: varium seu fortè legumen

Mandatum ſulcis,cumulo maiore refertur:
Seu magis hortorum delectat cura,laborq;,
Ex quorum reditu conuiuia lauta parantur,
Nec regum menſis cedentia luxurioſis:
Ni ſeruire gulæ quis mauult quàm rationi,
Ergo eſt optandus potius cenſus mediocris,
Quem vel ſors tribuat,vel teſtamenta,vel vxor,
Aut artis labor aſsiduæ:aut induſtria mentis
Sollicitæ, mercando aliquid quod tempore poſsit
Vendi alio,aut alibi pluris:vel multiplicando
Per ſobolē pecus,et gregibus ſtabula atq; armētis
Implendo,aut Paphijs ſublimia tecta columbis,
Melliferísve apibus præſepia multa parando,
Aut ſtatuendo oleis nigris brumale trapetum.
Aut etiam Cereri ſaxa opportuna terendæ.
His alijsq́ue modis multis ſolertia lucrum
Illis oſtendit, qui non torpore vèterno
Sunt ſoliti, quos dulce malum,blādūq; venenum
Deſidia,atque animi languor non reddit inertes.
Præcipuè tamen hoc fortunæ munus opusq́; eſt.
Hęc etenim quos vult facilè euehit,ac locupletat
Hæc domina eſt rerum,& donatrix diuitiarum.
Inſuper optandum,nulli ſeruire decet nil
Libertate magis generoſum pectus.at illo
Natura eſt ſeruus,natura ignobilis,imò
Infœlix prorſus,prorſus miſer,alterius qui
Eſſe poteſt,vltroq; aliena faceſſere iuſſa:
Et quicunque aliqua lucri ſpe ductus,iniquum
Fert placida ceruice iugum non iugera tanti
Plurima ſunt,nō omne aurum,nō quicquid arenis
Indus Erithræis cupidus legit: vt patienter
Vel ſtomacho alterius comedas , capiasve quietē
Ad ſomnum alterius,dominoquè iubente feraris,
Nunc huc,nunc illuc,veluti pila miſſus ab illo:
Interdumq; hominis te longè deterioris,

In.

Indocti, inſani, vinoſi, luxurioſi,
Imperio parere vellis, turpiſsima res eſt
Nimirum, poſſis cùm liber viuere paruo,
Quærere ſeruitio maioris præmia cenſus:
Ac libertatem, ſine qua laudabile nil eſt,
Vendere, & imperium domini tolerare ſuperbi.
Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas,
Dedecus vt vobis, illis tribuatis honorem!
Væ vobis, qui ceu pecudes paſtores egetis,
Tam viles, vt non valeatis viuere per uos
Qui ſeruus quocunque modo eſt nulla eſſe beat'
Parte poteſt. aſini eſt, clitellum ferre libenter.
Ingenuis igitur quicunque parentibus ortus,
Nobilibùs ve magis, quantum ſibi ſufficit aptè,
Poſsidet, iniuſtè queritur de numine diuùm.
Sed forſan multi dubitent an cœlibe vita
Coniugiũ melius: nanqȝ vxor ſæpe ſuperba eſt,
Litigioſa, ferox, demens, & adultera ſæpe,
Adde quòd & grauis eſt natorum ſollicitudo:
Nũc morbo ancipiti languent, nunc lumina vitæ
Intempeſtiuo ſublati funere linquunt,
Filia iam grandis poſcit cum dote maritum:
Vel mœcha eſt, maculatq; domũ: vel filius eſt fur
Scortator, vacui capitis, rixoſus & effrons.
Ille etiam penitus liber non eſſe videtur
Cuicunque eſt vxor: mores mutare neceſſe eſt.
Et iuuenilem animum compeſcere, linquere lites,
Stare domi, non ire procul, longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari,
Has illas pulſando fores, & ſcorta petendo.
Aſt opus eſt grauius tunc viuere. ſolliciteqȝ
Rem curare, minor ne fiat. ſed mage creſcat:
Ne premat extremam paupertas dura ſenectam.
Hæc quamuis ita ſint, melius tamen arbitror eſſe

Quæ-

Quærere legitimas tædas,ſãctosque hymenæos,
Naturamquè ſequi,quę nobis prouida monſtrat
Exemplo volucrum,pecudum, pariterq; ferarum,
Quòd mas ad prolem iungi cum fœmina habẽdã,
Atquè manere ſimul debet,ſobolemque creatam
Enutrire ſimul iuſto placidoquè labore,
Ne genus intereat:ſed cuncta in ſæcula duret.
Quandoquidẽ ad Venerem cõpellimur exercẽdã
Nõ modò nos,verũ omne animal,terræq; mariſq;
Naturæ imperio:facias peiora neceſſe eſt,
Si non fœminei ſorberis ab ore barathri.
Præterea tandem ſterilis morieris,& hæres
Parta labore tuo & ſudore alienus habebit:
Cũquè ſenex fueris,aut morbo oppreſſus iniquo,
Quis tibi ſuccurret?vel quis tua damna leuabit?
Nunquid cognatus, vel frater?nunquid amicus?
Hi te ſandapila mallent efferre repoſtum,
Resquè tuas auidi expectant ſibi morte referri:
Te captant viuum,vt poſsint ſpoliare ſepultum:
Nummos quiſque tuos,non te reueretur,amatq;.
O ſcelus,ô rabies,& habendi infanda cupido,
O miſeranda lues totum diffuſa per orbem!
Vile nunc omnes ſpreta virtute ſequuntur.
Quis iuſtum curat?quis non contemnit honeſtũ?
Sit modò ſpes lucri.dominatur legibus aurum,
Auri maiores vires quàm ſanguinis,auro
Venalis pudor atque fides,cultusque deorum eſt.
Aſt vxor patrem,ac matrem, propriosq; penates
Deſerit,vt maneat tecum noctesquè diesq;
Et pariat fœcunda tuo de ſemine prolem,
Cõſtituatq; nouam tecum gẽtemque domumque,
Sitque tibi auxilio,& ſimul obſequioſa laboret:
Ambobus commune bonum eſt,cõmune periclũ:
Alterutri quicquid damno eſt,vtrique nocebit:
Aterutri quicquid lucro eſt,vtrique placebit.

Si

Si te debilitat morbus,vel grandior ætas,
Fatur,& hortatur,ſolatur,& auxiliatur,
Subuenit,aſsiſtit,vigilat,vigilando miniſtrat:
Hoc etiam faciunt nati,charumq; parentem
Qua poſſunt ratione fouent communis enim ſūt
Amborum commixta caro,communis imago.
Quumq; dies venit, poſtquam tibi nulla dies eſt,
Non totus moreris,viuuſquè videris in illis.
Sed malunt quidam incertos de pellice,natos
Sumere proptereaq; vxorem ducere nolunt.
Hos ego non laudo,nec ſanæ iudico mentis.
Nanq; vxor te dote iuuat,nil dat tibi pellex:
Vxoris ſunt affines,ſunt pellicis hoſtes,
Illam tutus habes,& honeſtè,hanc turpiter atque
Sollicitè.fida eſt illa,hæc infida timensquè
Diſsidium,rapit occultè,ſibi congregat,vnde
Si fuerit dimiſſa,queat poſt viuere. demum
Si tibi ſit pellex.tibi erit non tuta ſupellex.
Quid quòd legitimos certosq; ex coniuge natos:
Infames,dubiosq; nothos de pellice gignis?
Ergo vxor ducenda:prius tamen aſpice quæ ſit.
Præcipuè matris mores aduerte,patrisquè:
Nam ſimiles fiunt nati plerunque parentum:
Qualis quæque orbos,tales ſolet edere fructus.
Conſule vicinas clàm.vel tibi ſiqua fidelis
Eſt mulier,mitte vt videat,ſed diſſimulanter,
An ſit formoſa, an vitiato corpore & ægro.
An ſit iners,nec nere ſciat,nec texere telam,
Nec ſuere.hæc etenim mulier,quæcūque pudica
Exercet, ne ignaua domi,neu languida ceſſet.
Otium enim fomes vitiorum eſt,otia mentem
Ad mala multa trahunt,oti comes ipſa libido eſt.
Otia fœlices euertunt funditus vrbes.
Quod niſi lanarum ſtudio Lucretia quondam,
Dedita,ſi telæ non Penelopea fuiſſet,

Sed

Sed pigræ medijs sedissent ædibus ambæ,
Huic de mille procis placuisset forsitan vnus,
Illi non tantum laudis mors casta dedisset.
At melius si fortè potes, tute ista videbis.
Nanq; alijs nō certa fides: ferme omnibus est mos
Fallere: mentiri, potius quàm dicere verum,
Cuiq; placet: raros poteris reperire fideles.
Si non vis falli, si vis tibi crescere cuncta
In melius, studeas res ipse agnoscere præsens,
Et curare tuas, tuaquè impiger omnia cerne.
Ergo iterum atque iterum videas (si fortè licebit)
Quæ sit quam tibi vis vinclo sociare iugali,
Ne frustra doleas, ne facti pœniteat te.
Si tamen (vt fieri contingit) coniuge praua
Mœres, deceptus fato, & Iunone sinistra:
Hāc blandè prius admoneas, placidisq; frequēter
Castiges verbis, interdum munere placa
Iratam, illecebris doma nunc brachia collo
Inijce, nunc etiam inuitæ blanda oscula fige,
Quoquè potes conare modo sedare furorem,
Dulciter. hoc si non prodest, tunc vtere amare.
Succense, inclama, & vultu conuicia toruo
Adde, minisq; simul terre. quod si minus ista
Sufficiunt, nec verba timet, tu verbera misce,
Tergaquè tunc duro resonent, pulsata bacillo.
Si tibi suspecta est vxor, dubiq; pudoris,
Nō habeas pulchros famulos, pulchrósve sodales,
Cum quibus illa domi versetur. decipieris
Si quenquam fidum credes. est nemo fidelis
In venere: illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor, Veneri gratissima fraus est.
Sed tua præcipuè non intret limina quisquam
Frater vel monachus, vel quauis lege sacerdos:
Hos fuge: pestis enim nulla hac immanior. hi sūt
Fæx hominum, fons stultitiæ, sentina malorum.

Agno-

Agnorum ſub pelle lupi, mercede colentes
Non pietate Deum falſa ſub imagine recti
Decipiunt ſtolidos, ac religionis in vmbra
Mille actus vetitos, & mille piacula condunt.
Raptores, mœchi, puerorum corruptores,
Luxuriæ atque gulæ famuli: cæleſtia vendunt.
Heu quas non nugas, quæ non miracula fingunt,
Vt vulgus fallant, optataque præmia carpant?
Inde ſuperſtitio, & ludibria plurima manant:
Quæ dij, ſi ſapiunt rident, renuũtque videre,
Non pretio, ſed amore, Deum vir iuſtus adorat.
Deme autem lucrum, ſuperos & ſacra negabunt.
Ergo ſibi, non cælicolis, hæc turba miniſtrat.
Vtilitas facit eſſe deos: qua nempe remota,
Templa ruent nec erunt aræ, nec Iuppiter vllus,
Hos impoſtores igitur, vulpesq; doloſas,
Pelle procul: quantumq; licet tua ianua vitet,
Pelle procul, ne te probitas ſimulata maritum
Caprarum efficiat. nec ſi tibi compater vllus
Contingit, nimium confidas: nanque ſub iſto
Nomine peccandi procliuior eſt via multis,
Hoc etiam ſerua, ne ſæpius egrediatur
Sola domum, neu tecta adeat vicina: frequenter
Vicini latitare domo conſueuit adulter,
Illi da comites caſtas, vitæque probatæ:
Infames vetulas, & lenas cautus auaras
Secum ſtare veta longeque arcebis ab illa:
Nec tu aliam venerẽ atque aliena cubilia quæras
Nec te cõcubitus delectet pellicis. eſt nil
Quo doleat magis, ac vehementius excrucietur,
Quod magis vlciſci cupiat, quàm fœdera lecti
Inſtabili temeràta fide: tunc ardet, & odit,
Fallere tunc vellet ſimili ratione maritum:
Sique poteſt fallit, bilis tunc maxima feruet,
Tunc furit, vt Thias nimio ſtimulata Lyæo,
Crede

Crede mihi,rara eſt quæ non ſit adultera,quando
Legitimo fraudata thoro ſua gaudia perdit:
Saltem animo,ſi non conceſſũ eſt corpore peccat.
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprehenſa tamen fuerit,tunc legibus vti
Ne pudeat,legum tibi ſit reuerentia ſemper
Præcipua eſt etenim noſtræ lex regula vitæ,
Ne temere iratus maiorem crimine pœnam
Infligas,lædasq; Deum,vulgiq; ſequaris
Ingenium & mores:quĩ non ratione mouetur,
Sed veluti pecudes furijs atque impete fertur.
Nec ducta vxore idcirco non liber haberis,
Quod tibi non licet eſſe malo,neq; noctè vagari,
Nec multis alijs rationibus inſanire.
Non hæc libertas, ſed praua licentia dici
Debet,qui ſic eſt liber, ſeruire videtur.
Talis libertas non eſt cupienda,frequenter
In mala præcipitẽ quam plurima mittit habentem
Eſt melius,non poſſe malum cõmittere,quàm ſi
Vndiq; peccandi pateat via.quot perierunt
Ob talem libertatem? quot ſœpe fuerunt
Incolumes,quoniam fræuos habuere tenaces?
Si verò nati morbo vexantur ab vllo,
Quid facias?cur te crucies? ſuccurrẽ medelis.
Quæ ſi nil proſunt,& mors tibi ſurripit illos,
Æquo animo ſufferre velis:non ſolus in iſto
Gurgite iactaris, comitum tibi maxima turba eſt.
Quæ mala cum multis patimur,leuiora videntur.
Naſcimur hac omnes lege vt moriamur: ab ortu
Exitus ipſe fluit.cunctis menſura dierum
Certa datur. ſtygias citius vel ſerius vndas
Quiſq; petet.quáquã mors vltima meta malorũ
Nec forti metuenda viro,quid munere vitæ(eſt,
Defunctos tantis opus eſt deflere querelis?
Eſt ne adeò miſerum moriendo relinquere mũdi

Stultitiam,& ſeſe innumeris auferre periclis:
Proq; tot ærumnis,tranqûillam acquirère pacem?
Aut mors eſt æterna quies,aut ianua vitæ:
Eſto enim doleas quantumuis tempore,tandem
Ceſſabũt lacrymæ & gemitus,quécunque doloré
Finit longa dies,diſſolunt tempora curas.
Si tibi laſciui,aut alia ratione pudendi
Contingunt nati,tu tu culpandus,& huius
Cauſa mali es demens pater,& quatiéde flagellis,
Qui pueros neglexiſti,nec moribus,ætas
Dum mollis poterat flecti,faciliquè labore
Inſtitui,nondum vitiorum aſtricta catenis,
Curaſti imbuere,& virtutibus exornare:
Neglectis animis,aluiſti corpora tantùm,
Vt pecudes faciunt.hinc eſt vrtica,filixq;,
Et caprificus iners,quibus vrbs nũc omnis abũdat
Quiſq; illos mores,quos primis hauſit ab annis
Cùm ſenuit retinere ſolet:peccabit adultus,
Si puer hoc fecit.tenera eſt dum virga recensquè
Flectitur huc illuc,vt vis:quæ pòſt vbi creuit
Iam robuſta arbor,flectenti cedere neſcit,
Et quem parua locum tenuit,non deſerit vltra.
Sic puer ad vitæ partem eſt quácunque paratus
Dum tener eſt animus:qui poſtquam duruit æuo,
Quam prius ire viam aſſueuit, mutare recuſat.
Nimirum quicquid primis inoleuit,ab annis,
Non facilè aufertur: naturam parturit vſus,
Ipſaq3 non multo eſt natura potentior vſu.
Optandum tamen vt tribuant bona ſemina diui,
Incluſis vtero:nam qualis quilibet illic
Concipitur,talis viuendo eſt:qui malus inde
Exierit,rarò poterit iuſtusquè bonusquè
Eſſe licet doceat ſanctos academia mores,
Et licet hinc atq; hinc habeantur mille magiſtri.
Naturam frænare potes,ſed vincere nunquam.

Gul-

Cultura eſt enim natura potentior omni.
Non nihil ipſa tamen longo mollitur ab vſu.
Sic cultu aſsiduo ſteriles compeſcimus agros,
Sicque feri diſcunt homini parere leones.
Omnis ab aſsiduo nimirum ars naſcitur vſu.
Ergo dum mollis,dumquè eſt tractabilis ætas,
Inſtrue filiolos virtutibus,& doce honeſtas
Maturare vias,nec eos permitte vagari
Huc illuc,quocunque volunt.res pernicioſa eſt,
Libertas pueris:tu ſi ſapis,admoue frænos,
Et cohibe, namque in vitium mortalia quæque
Naturæ iſtinctu,niſi ſint adiuta labore,
Sponte ruunt.nihil perfectum naturo ſine arte
Ferre ſolet.quoniam non vult Deus ipſe veterno
Nos torpere graui,ſed curis atque labore
Excitat,& ſegnes tanquam calcaribus vrget.
Eſt locus ætherei prærupto in vertice montis,
Delicijs plenus,quo non fœlicior alter
Creditur eſſe vſquam,cui cedunt Theſſala Tẽpe,
Elyſijquè lares,& fortunata vireta,
Hic habitat vicina polo,conterminaꝗ aſtris,
Innumerisquè bonis fruitur ſanctiſsima virtus:
Sed ſalebroſa via eſt,anguſta,atque ardua,denſis
Sẽtibus hinc atque hinc horrens,quò tẽdere viles
Ignauiquè animi & terrena fæce grauati
Haud poſſunt,ſurſũꝗ vehit mens ignea paucos,
Quos Deus ad cæli ſedes elegit habendas.
Difficiles aditus virtus habet:at vitiorum
Prona via eſt,illuc vltro deſcendimus omnes.
Quocirca quicũque bonam,nullaquè pigendam
Parte cupit prolem,multum inſtituẽdo laboret.
Non etenim fieri egregiũ ac memorabile quicquã
Abſque labore poteſt,vis eſt immenſa laboris
Aſsidui, longusquè labor dura omnia vincit.
Curandum in primis,vobis dico patribus,ne

Filioli veſtri cum prauis conuerſentur.
Conſuetudo poteſt quoſcunq; inducere mores,
Corrumpunt etiam ſanctos commercia praua:
Vitent præcipuè iuuenes: nam prona iuuentus
In quæcunq; malū eſt: ſemperq; obſcœna loquūtur
Inter ſe iuuenes & ſemper turpia verſant.
Luxuriæ tota eſt hæc ætas dedita: quare
Ne iuuenum celebrent cœtus, omnino caueto.
Tu, cuicunq; bonam mens eſt educere prolem,
Corripe nunc verbis duris, nunc vtere verga,
Si ſit opus, mõſtraq; viam, qua incedere oportet.
Nec faueas illis, patriumq; iratus amorem
Diſsimula ſemper, nil pernicioſius eſt quàm
Blandiri pueris: animos ad crimina ſumunt.
Tunc nil non audent quum tu quęcunq; loquūt
Vera putas, aſinusq; bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, veſano captus amore.
Damnoſus fauor eſt pueris ſoloq; timore,
Non ratione ſcelus fugiunt: peccantq; libenter
Ac promptè, ſi non duris cohibentur habenis.
Vt ſæpe in vitium nullo impellente labaſcunt:
Sic rarò à vitijs nullo reuocante recedunt.
Quales quiſque ſibi natos eduxit, habebit.
Vltra hæc nitendum, vt viuamus corpore ſano:
Quippe valetudo eſt cenſu præſtantior omni.
Robuſtus foſſor rege eſt fœlicior ægro.
Scire igitur cauſas debes prius vnde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexantia corpus.
Perceptis etenim cauſis, vitare malignos
Effectus poteris melius: cauſiſq; remotis
Effectus pereunt, quicūque ſequuntur ab illis.
Ergo morborum quorundam cauſa & origo
Natura eſt, quoties ſub iniquo ſidere quiſquam
Naſcitur, atque in ſe cœli tormenta recepit:
Vel quum corrupto de ſemine gignitur, ipſi

Sunt cauſa ægrorum natorum ſæpe parentes,
Quum malè diſpoſiti coëunt, nec ſanguine puro.
Sunt aliæ plures cauſæ,requieſq́; laborq́;,
Et calor,& frigus,ſomnus,cibus,ac venus:horum
Singula debilitant vires,atque artubus obſunt,
Vtimur his quoties nimium,nimiúmve caremus.
Vtrunq́; extremum damno eſt,vſus mediocris
Non nocet:imò etiam prodeſt,vitamque tuetur.
Immodici affectus animi quoque gignere morbos
Conſuerunt,nimiusq; timor,mœrorq́;,dolorq́;.
Lætitia interdum nimia officit,interimitq́;:
Si ſit habenda fides ſcripturis hiſtoricorum.
Noxius eſt aër:eſt noxius humor aquai
Corporibus,quando vitium contraxit vterq́;.
Hinc peſtes ſubeunt,hinc viſcera diſcruciantur,
Communiſq́; lues dat plurima corpora morti.
Affert nonnullos etiam contagio morbos,
Et rixæ,& caſus,& mille pericula vitæ.
Hos igitur fontes,hæc fundamenta malorum
Si ſanus vis eſſe,omni ratione caueto.
Si tamen ægrotas,quoniam ægrotare neceſſe eſt
Nõnunquàm,quid ages?nõ tu medicamina differ,
Sed citò curã adhibe,tenuis dũ morbus adhuc nõ
Aſſumpſit vires,nec ineſt penetralibus hoſtis.
Ignis ab exigua naſcens extinguitur vnda:
Sed poſtquam creuit, volitátq; ad ſidera flammæ,
Vix putei,fontes,fluuij ſuccurrere poſſunt.
Ergo feſtina morbi cognoſcere cauſam:
Vtquè illi facilè occurras,contraria ſume.
Oppoſita oppoſitis curantur:frigora ſi te
Læſerunt,calida opponas:ſi cura,laborquè,
Siue cibus nimius nocuit,contraria ſemper
Exerce,hæc ſeſe expellunt perimũtq́; viciſsim.
Conſule item,ſi opus eſt,medicũ,vel clinicus ille,
Vel ſit chirurgus. chirurgi certior eſt ars:

Nam quid agat certũ eſt, & aperta luce videtur:
Clinic⁹ ipſe autem qui nũc phyſicus quoq; fertur
Dũ lotium infœlix ſpectans,inde omnia captat,
Dum tentat pulſum venæ,dum ſtercora verſat,
Fallitur & fallit ſed non diſcriminis æqua
Conditio:ille miſer moritur.cauſáque cauendi
Linigeris caluis præbet,caluiſque cucullis:
Hic alius contrà ſceleris mercede recepta,
Cauſatur ſuperos,ac fatis imputat ipſis
Si quis obit,lætusq; implet multo ære crumenam.
Heu mihi,penè omnes caſu,non arte medentur:
Quippe aliquã quicũq; artem benè nouit,agẽdo
Aut nunquam,aut ſaltem raro peccabit: at iſti
De quibus eſt ſermo,de centum vix erit vnus
Quem ſanare queant,quem non fortaſſe trucidẽt:
Vnde iſtud? niſi quod pars horum maxima neſcit
Quid faciat,quid ſit prorſus medicina: ſed ipſi
Dũ tantùm incũbunt ſophiæ, & dialectica diſcũt
Vincla,quibus valeant indoctum nectere vulgus,
Vix elementa artis medicæ & primordia libant.
Sic labyrinthæis ambagibus ad ſua tecta
Inſtructi redeunt atque enthymemata vibrant:
Hinc tumidi incedũt,hinc publica prēmia poſcũt
Id ſatis eſſe putant(nec decipiuntur)ad hoc,vt
Carnifices hominum ſub honeſto nomine fiant.
O miſeræ leges,quæ talia crimina fertis?
O cæci reges qui rem non cernitis iſtam?
Vos quibus imperiũ eſt, qui mundi fræna tenetis,
Ne tantum tolerate,nephas hanc tollite peſtem,
Conſulite humano generi quot nocte dieq;
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum!
Vel perfectè artem diſcant,vel non medeantur.
Nam ſi aliæ peccant artes,tolerabile certè eſt:
Hæc verò niſi ſit perfecta,eſt plena pericli,
Et ſæuit,tanquam occulta atq; domeſtica peſtis.

Non multum eſt igitur tutum, his cōmittere ſeſe,
Quorum doctrina eſt, pretioſa in veſte videri,
Gemmatoquè auro digitos ornare cynædos.
Aſt hoc quod dicam, vt valeas, ſeruare memento:
Sit victus tibi cura tui, ne noxia ſumas,
Nè ve nimis comedas. ſolet hoc mortalibus eſſe
Maximà pernicies, hinc plurimus ingemit æger.
Præſertim hoc caueas, tanquam lethale venenum,
Ne nouus in ſtomachū cibus intret, ſi benè nōdū
Conſumptus fueritq; prior, & digeſtus ad vnguem.
Nec nō quaq; die, iuſto exerceto labore
Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo,
Quo moti caleant artus nam cauſa caloris
Eſt motus, ſtomachūq; iuuat, roburq; reducit.
Humoresq; ſuperuacuos putresq; reſoluit.
Noli etiam iuſta vitam fraudare quiete,
Corporis inſtaurat ſomnus vires animiq;:
At vigilando nimis, corpus corrūpitur & mens,
Præterea procul eſt mœror pellendus, & omnem
Triſtitiam de corde fuga: nam macerat artus
Deformatq; ipſum corpus, canosquè capillos
Ante diem reddit, contra præcordia læta,
Ætatem efficiunt viridem, robuſtaq; membra.
Cætera tu videas quæ paulò diximus antè.
Poſtremò eſt aliud quiddam pretioſius, atque
Nobilius, per quod fœlices efficiuntur
Mortales, ſimilesquè Deûm, cœloquè fruuntur
In terris poſiti: quanuis ea gratia paucis
Tradita ſit, pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid ſit, dicam, ſapientia nempe eſt.
Nempe bonū quodcūque aliud ſapientia vincit.
Hoc homini nequeunt diui dare munere maius.
Huic cedit, quicquid rubra reperitur arena:
Huic cedit quicquid Tag⁹ & Pactol⁹, & Hermus

Aurifero gignunt (ſi verum dicitur) alueo.
Huic par eſſe poteſt nullius gloria regni.
Hæc eſt ſemideûm genitrix, & maxima virtus.
Fœlix, ô vere fœlix, vereque beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donauit munere tanto.
Sed fortaſſe aliquis quærit, ſapientia quid ſit.
Nil aliud certè eſt, niſi prima ſcientia per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere preſſa,
Libera terrenis affectibus, atria cœli
Scandit, & ætherea cum dijs verſatur in aula,
Omnia deſpiciens prorſus mortalia, tanquam
Friuola & aſsiduè tendens velut ignis in altum.
Inferiora parum curans, ſublimia ſemper
Cogitat, & verè quæ ſint bona, quæ mala nouit,
Ac verum à falſo rectè diſtinguit: & illa
Quæ cæci & miſeri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes tumidosq; triumphos,
Pro quibus vſqueadeo noctesq; diesq; laborant,
Pro nihilo pendens, curas miſeratur inanes,
Oſtendens rectè viuendi iter ac moriendi.
Præfulget ſapiens alijs, ceu ſideribus ſol,
Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat ſub pedibus conſtanti pectore caſus.
Quinetiam nullo mortis terrore mouetur,
Nec timet infernas pœnas ſibi conſcius: imò
Lætus obit, ridens pauidi fantaſmata vulgi:
Nõ dubitãs miſerũ hoc, plenúque laboribus æuũ
Linquere, & ęternam moriendo acquirere pacem.
Demũ vno minor eſt ſapiens Ioue. quatuor autẽ
Ipſi conueniunt: quoniam benè conſulit, atque
Iudicat, errore amoto, recteq; gubernat,
Et contemplari diuina humanaquè, ad ipſum
Pertinet. extremũ hoc quod dixi, maxima res eſt,
Vltra quam nihil eſt melius quod poſsit haberi.

Nemo

Nemo tamen ſapiens fiat prius,expulerit quàm
A ſeſe omne nefas,purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat fœdũ ſapientia pectus,
Impurasq́; odit,cùm ſit puriſsima,mentes.
Nemo etiam fiet ſapiens,niſi ſit prius idem
Prudens,multarumq; peritus doctrinarum.
Hos ſcito eſſe gradus ,per quos ſapiẽtia habetur,
De qua plura quidẽ loquerer:ſed claudere opor-
Iam librũ,ſat cauda, meo prolixa Leoni eſt. (tet
Qua propter nũc Muſa tace,& requieſce parũp.

LIBER VI.
VIRGO.

CREDO aliquos tetricæ mentis,naſique ſeueri,
Qui ſolos ſe ſcire putent & noſcere verum,
Atque ſibi ſolis diuûm bonitate tributum
Omnia iudicio perplexa expendere recto,
Dicturos,nũquam me deguſtaſſe beatos
Aoniæ fontes,& ſacras Phocidos vndas,
Nec prorſus lauro dignum,titulòue poetæ,
Quòd non inflatas nugas,mirandaq́; monſtra
Scribimus,ac nullas fingendo illudimus aures
Nam ſolas tribuunt fabellas vatibus:ac ſi
Vera loqui,fœdumq́; foret,vetitumq́; poetis.
Horum ego iudicium falſum & dãnabile duco:
Nilq; mihi melius, nil dulcius eſſe videtur.
Quàm verum amplecti.vetulis puerisq; relinquo
Has nugas,alij eructent fera bella Gigantum,
Harpyiasque truces,& gorgonas,& Cyclopas,
Et captos blando Sirenum carmine nautas,
Adde his monſtriferã Circen,tripliceq; Chimerã
Stelli-

Stelliferumquè humero cælum qui fulcit Atlanta,
Mutatum ſaxo,& ſulcantem Perſea nubes,
Tātalum & Tityon, miſerique Promethea furti,
Belidas:& quicquid delirans Græcia noſtros
Tempore iam longo docuit garrire Latinos.
Non mihi ſit tanti potaſſe Aganippidas vndas,
Bellerophontæi quas protulit vngula monſtri,
Nec mihi ſit tanti Phœbeæ gloria lauri,
Atq; Corymbiferis hederis ornare capillos,
Vt ſic delirem,pudet ah ,pudet eſſe poëtam,
Si nugis opus eſt puerilibus inſeruire,
Et iucunda ſequi ſpreto mēdacia vero.
Tradita(crede mihi)eſt multis facundia,paucis
Conſilium: multi ſublimia carmina condunt,
Sunt & Romano & Græco ſermone diſerti,
Et cū multa ſciāt,ſapiūt tamē aut modicè,aut nil
Verba nitent phaleris:at nullas verba medullas
Intus habent,ſola exterius ſpectatur imago,
Et pictura leuis : verum quis ſuccus in illa eſt?
Quam mens inde capit frugem?qui talia legit,
Quid didicit tādem?quid ſcit niſi ſomnia,nugas?
Quæ nihil ad vitam faciunt,nihil vtile ponunt,
Quæ ſcire & neſcire,pari diſcrimine refert.
Ergo ſeu vulgus me iudicet eſſe poëtam,
Seu neget, haud ideo mendacia vana ſequemur,
Sed verum:quoniam verum eſt perfectio mentis.
Quod quicunq; magis nouit,magis eſt ſimilis dijs
Atque magis fœlix licet hunc inſcitia vulgi
Non merito extollat plauſu,meritoquè fauore
Excipiat,licet huic non grandia nomina donet.
Quare iam muſæ adſunto,Criticiq; valento.
Ecce viam ingredior, qua plurima taxus vtrinq;,
Atque cupreſſus inter funeſta protegit vmbra.
Iam video triſtes campos,pallentia regna
Perſephones.quos obſcuris perlabitur vndis
Le-

Letheusq; ambit torrens,late arua papauer
Lurida somniferum vestit,ripasq; silentes.
Quo me Calliope ducis?quæ monstra videre,
Quas voces audire iubes?bubonibus omnis
Circúm silua tonat,mœstos dat noctua cantus,
Non desunt vlulis miseræ strygibusq; querelæ.
Quo me musa rapis?lacrymoso en murmure col-
Et valles resonant,respondet plāctibus Echo. (les
Quis dolor hîc tantus?quæ tāti est causa doloris?
Heu quæ gens illa est, ater quam vestit amictus,
Syrmata pulla trahens?quæ sic velamine nigro
Flens adoperta caput, clamoribus æthera cōplet?
Heu mihi,quas cædes,quā multa cadauera cerno
Passim strata solo?quis funera tanta peregit?
Quis dedit hanc latè stragem?quot corpora regū
Pontificumq; iacent? agnosco insignia. nunquid
Mors est illa procul? quæ visu & falce cruenta
Horribilis,furibunda venit? præcedere mille
Agmina morborum,pariterquè pericula mille
Aspicio, ò nimium sæuis armata ministris?
Nescio,quid magno ueniens clamore profatur.
Audio quid dicat,referamq; audita libenter.
Mors ego sum, quæ fœni instar viuentia quæque
In terris hac falce meto:mihi Iuppiter orbis
Iura dedit,iussitque simul me parcere nulli.
Sed magnos humilesquè pari prosternere lege:
Vnde manus,viresque meas euadere nemo,
Et nemo vitare potest ego grandia regum
Colla premo,sternoq; animos fastusque superbos
Pontificum:nobis nulla est non debita ceruix,
Siue quis arctoas fugiens penetrauerit oras,
Riphæasque vltra rupes concesserit,iram
Sentiet hic nostram,nostros hic sentiet ictus:
Siue quis ad manes imos descenderit,austri
Qua plaga pressa iacet:qua sūt incognita nobis
Sidera,

Sidera, me inueniet tamen, inuentaqʒ peribit.
Falx hæc occaſũ, falx hæc populatur & ortum:
Non ego diuitias vereor, nec ſtemmata priſcis
Credita imaginibus. ſolio detraxit ab alto
Quot mea dextra viros, & nigra in tartara miſit
Præcipites? Priamũ memini, quum cæſus ad aras
Victima noſtra fuit: Macedûm dux ille ſuperbus,
Qui tot regna ſuis pugnando euerterat armis,
Par animo cuius totus non extitit orbis,
In Babylone cadit telo confoſſus ab iſto.
Quid memorẽ heroas Latios, Martisque nepotes,
Terrarum dominos: quorum clariſsima virtus
Imperium Oceano, famã coniunxerat aſtris,
Nonne omnes potui cæſos demittere ad orcum?
Priuauique manus ſceptris, diademate crines,
Os verbis, & luce oculos, membra omnia motu:
Corporaque obſcuro clauſi examinata ſepulcro.
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: denique
Europãq; Aſiãq; colit, lybicosq; calores (quiſquis
Nullũ ego diſcrimẽ facio generisque locique,
Tempora nec ſeruo, nec mores curo, nec annos:
Improbus atque probus, ſapiens ſtultusq; peribit.
Infantes, iuuenes, longaque ætate grauatos,
Formoſos, turpes, æqua ratione trucido.
Hũc quoq; quẽ video ꝓcul hĩc mea regna petẽtẽ,
Quũ ſua fata ſinent, mittam pallẽtibus vmbris.
Edidit hæc Stygio diua implacabilis ore,
Tũc me cõcuſsit timor ingẽs, membraqʒ ſanguis
Vndique dilapſus venis, extrema reliquit,
Inquè imum pectus coijt, ſuccurrere cordi.
Præcipuè, quũ tartareos dea ſæua miniſtros
Præſentẽ in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tantæ ſecura ruinæ,
Mitteret: irrumpunt illi, prẽdunt què, tenentque
Quiſque ſuũ: ſternuntur humi lãguentia paſsim

Cor-

Corpora,multipliciquè gemũt vexata dolore.
Mox ipſa adueniens,non nullos falce necabat:
Nonnullos etiam,quorum ſubtegmina nondum
Finierat Lacheſis, iuſto illis debita fato,
Præteriens,cædi ſeruabat diua futuræ
Tunc ego ſic mecum,attonitus,totusq; tremiſcẽs!
O curas,ô vota hominum,vanosquè labores!
O ſpem fallacem,ô cæcæ ſolatia mentis!
O fluxum decus humanũ,ô variabile tempus!
Quàm breuis,incerta,& multorũ plena malorum,
Et quantis noſtra eſt obnoxia vita periclis!
Quæ iucunda quidem facie,dulcisquè videtur,
Sed quãtũ intus habet fellis,quantũquè veneni!
Quid ſumus? ô miſeri,niſi puluis motus ab aura!
Et fragili vitro ſimiles,vmbræquè fugaci?
Atq; roſis,quæ mane nitẽt,mox veſpere lãguẽt?
Nũc viui atque hilares,paulò poſt vermibus eſca:
Nũc pulchri & validi,paulò poſt turpe cadauer.
Heu mihi quid prodeſt congeſta pecunia nobis?
Quid gemmæ,argentũ,atq; aurũ,precioſaq; veſtis
Quid populos, magnasquè vrbes ditione tenere?
Marmoreosquè habitare lares,vultuq; ſuperbo
Omnes deſpicere,atque parem ſe credere diuis!
Si mors cuncta rapit,ſi tanquam puluis & vmbra
Deficimus miſeri,ſi tam citò faſtus & omnis
Gloria noſtra perit,nullum reditura per æuum!
Hæc ego cùm loquerer ſummiſſo murmure mecũ
Pallentem vultu aſpiciens,gelidũquè timore,
Incertoquè gradu titubantem Orpheia mater:
Quid te(inquit) tãta obſeſſum formidine cerno!
Eſto audax:animi vilis timor argumentum eſt:
Nec decet ille viros.cedò,quæ te cauſa timere
Mortem adeò cogit?tũc ſic ego,Diua neceſſe eſt,
Naturæ impulſu quippe hãc animalia quæ non
Horreſcunt,fugiunt?hæc vitam tollit,& omnes

Diuitias ac delitias, corpusque resoluit
In nihilum, remanetque nihil, nisi puluis & ossa,
Quæ pariter puluis longo post tempore fiunt
Deniq; cũcta bona hęc adimit, sũmũq; malorũ est
Ergo tam dirum & tam formidabile monstrum
Quem non terrebit, nisi cui sit ferrea fibra?
Tunc Ioue nata, mihi subridens, sic ait, Erras,
Nimirum veri specie deceptus & vmbra,
Non cuiuis facile est ipsum cognoscere verum.
Hic ille est ramus, medium quem maxima silua
Arboribus densis cinctum, atque erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea virga
Cõspicitur, nisi cui puræ ostendêre columbæ.
At mihi quæ sata sum fœlici semine cæli,
Verum nosse licet: verum tibi dicere possum,
Si me audire voles. ego tunc, Dea nil magis opto,
Respondi, illa autem, Nos hinc diuertere oportet
Paulisper, sequere: & secum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina solis
Cernere erat, radijs ferientibus ardua montis,
Iucundumq; iubar tenebras disiecerat atras.
Sedimus ad fontem quendam, lauriquè sub vmbra
Tunc mea dux tandem pulchro sic incipit ore.
Simia cœlicolûm risusque iocusque deorum est
Tũc homo, quum temere ingenio cõfidit, & audet
Abdita naturæ scrutari: arcanaq; diuûm,
Cùm reuera eius crassa imbecillaque sit mens.
Si posita ante pedes nescit, quo iure videbit
Quæ, Deus & natura sinu occuluere profundo?
Omnia se tamen arbitratur noscere ad vuguem,
Garrulus, infœlix, cæcus, temerarius, amens,
Vsque adeò sibi palpatur, seseque licetur.
Stultitiæ fons est, & origo philautia vestræ,
Caligoq; ingens, quæ vos cognoscere verum
Posse vetat: tolle hanc, oculi meliora videbunt:

Et quæ nunc bona prima putas, fortasse negabis
Esse bona: & quæ nũc credis mala maxima, forsan
Non mala sunt dices, pulsis à corde tenebris.
Ergo scias, mortale genus nihil esse, nisi vtrem
Æolijs plenum ventis: quem iugiter vrget
Huc illuc, lapidi insistens fortuna rotundo.
Cui, siquid saperet, vita mors gratior esset:
Cùm viuendo, malis homines sine fine premantur:
Exiguisquè bonis, sed nec sine felle fruantur.
Quod verum credes, puto, si bona si mala vitæ
Mortalis referam, quanta breuitate licebit.
Collatisque ipsis, tunc vita humana patebit
Quæ sit, & an tantum mors debeat ipsa timeri.
Principiò de diuitijs, quas omnis vbique
Gens sequitur, laudat, quærit, miratur, & optat,
Dicere constitui, & quid sint ostendere nitar.
Tunc ego diua (inquam) si vis huic parce labori:
Quandoquidẽ prius hoc olim referente Minerua
Edidici, nunc perge aliò, nec nota recense.
Deque voluptate vbertim quoque retulit olim
Nobis diua Arete, missusque à matre Timalphes:
Quare id transi etiã quæso, & quodcũq; aliud vis
Expedias, tunc Diua inquit, De nobilitate
Dicã igitur, quoniã bona prima hęc inter habetur:
Quilibet hanc hodie sibi vult, sibi dicit inesse,
Plus licet inde absit, quàm distet Iberus ab Indo.
Sed quid nobilitas, aut quanti est? vera fateri
Conabor: quanquam quid prodest vera fateri,
Credere si renuunt? fugiunt animalia quædam,
Oderuntquè diem, tenebris ac nocte vagantur:
Sic homines multi, lumen cognoscere veri
Nec possunt, nec amant: adeò natura, Deusquè
Distinxit mortale genus, rectequè videnti
Vna hominũ species animalia cætera monstrat:
Vsque adeo mores varij mortalibus, & mens
Dissi-

Dissimilis: multi tenebras vmbrasquè. sequuntur,
Nec verum spectare queunt, solemq; nitentem,
Infirmis oculis, quem fixo lumine pauci
Aspiciunt, quibus est animus diuinior ergo
Nobilitas, veluti vulgus putat inscius, aut est
Copia nummorum, & collectio diuitiarum:
Aut sāguis, quoties generoso è stemmate quisquā
Natus, auos, attauosquè suos. gentiliaquè arma
Iactat, & eximios laudat virtute parentes.
Iudiciū tamen hōc vulgi mendaciter errat,
Vt plerunque solet communis opinio multis:
Paucorum ratio est: si nobilis ille putari
Debet, quicunque est diues: sic nobilis esse
Cerdo potest, lanius, tonsor, piscator, equiso,
Pastorquè, & pistor, coriarius, atque bubulcus,
Et leno, & latro, & quiuis de plebe lutosa.
Nanque ex his multi rebus nummisquè potentes
Et sunt, & possunt fieri. fortuna frequenter
Extollit miseros: eadem detrudit ad imum
Sæpe illos quos antè rotæ commiserat altæ.
Nobilis ergo fuit tātùm quum mœnia victor
Æneadū intrauit Marius, plaudente, senatu
Ac populò, insignis lauro, niueisquè quadrigis:
Sed postquam eiectus Syllanis viribus, exul
Minturnis latuit, latuit quoque carcere fœdo:
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Pro superùm leges, non benè nota potestas)
Quærebat panem duris fossoribus aptum,
Nō erat infœlix tunc nobilis: abstiterat tunc
Nobilitas, fugiens longè mox ipsa reuertit,
Quum Marius rediјt, mutato sidere, Romam.
Nimirum stulta hæc sententia, si fit ab auro
Nobilitas certè te terra nascitur aurum,
De fraude & furto, de fœnore nascitur ergo
De fraude, & furto, ne fœnore, nobilitas, ô

Iudi-

Iudicium vulgi insanum?ô sine pectore turba?
Nobilitare hominem non vlla pecunia, nullæ
Diuitiæ possunt: pretio nam dignior omni est
Nobilitas. hæc non emitur, nec venditur auro.
At genus ille suum iactat, laudesquè suorum
Inculcat, cùm sit turpissimus: atque recenset
Gesta patris, monumenta ataui, patruiq; trophæa:
Et quanquam innumeris, demens, ignauus abũdet
Criminibus, virtutis inops, tamen esse putatur
Nobilis, est alto quoniam de sanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis? laudemq; tuorum
Esse tuam censes? cùm tu sis dedecus illis,
Degener, infamis. mentitó nomine cygnum
Gracculus appellat sese: cornicula plumas
Pauonis furata, cupit pauo ipsa videri:
Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo est.
Hinc animi viles, hinc & cælestia corda
Proueniunt: hæc largitur sua semina cunctis.
Nempe animũ propter, nõ propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes: nam corpora multa
Seruorum, pulchra, & magna, & robusta videtura
Nobilitas quidã est animi proprius decor, atque
Vis quædam natiua, cupit qua grandia semper,
Vilia contemnit, qua sursum tendere vt ignis
Nititur, & summas penetrat velut ardea nubes,
Infima despiciens. hanc vim qui munere cæli
Accipit, ille bonus fiet, patiensquè laborum,
Consilioq; potens, curis vigilantibus, vt quid
Dignum laude gerat, vt sit laudabilis ipse.
Sed tantum natura bonum non omnibus, imò
Perpaucis donat, quorum fama inclyta longo
Tempore, post cineres, populorũ in pectore viuit.
Attamen (ô mores, ô mira insania) quis non
Vult dici & credi nunc nobilis? ò nebulonum
Turba audax, ô vile pecus: te nomina clara

Delectant,tibi fama placet, tibi gloria: cur non
Et labor & virtus etiam placet,vt meritò ſis
Nobilis? an mauis ſapiens iuſtusquè vocari,
Nomine mentito,quam vero? cur tibi nummus
Falſus, cur panis falſus,cur cætera falſa
Non ſunt grata, velut mendax ac futile nomen
Nobilitatis amas? ô larua,ô ſimia diſce,
Diſce prius frænare animum, compeſcere cæcos
Affectus, ratione vti,vitare nefanda,
Iuſta ſequi, te noſce prius,duroſq; labores
Amplecti ne te pigeat,vilemquè fugato
Deſidiam,vt poſſis culmen virtutis adire.
Tunc iure ac merito dicêris nobilis: hæc eſt,
Hæc eſt nobilitas vera: hæc ſunt illa deorum
Munera,ab indoctis non intellecta.per iſtam
Inceſſere viam Phrygia de gente Quirites,
Hac duce Romanum imperium ſe ſuſtulit aſtris:
Hac abeunte iterum in præceps deſcēdit ab aſtris
Nam ſimul ac ſegnes conſurrexere nepotes,
Iam parto imperio,iam proſperioribus annis,
Delicias,ludoſq; leues,luxumquè ſecuti,
Degenerare ſuis cœpere à patribus,vnde
Nobilitas tales homines exoſa receſsit
Protinus ad ſuperos,donec creſcente nepotum
Luxuria & vitio,deleta ſuperbia Romæ eſt.
Non igitur genus eſt,non ſanguis, non ſtatuarum
Mutarum ſeries,non auri copia,quæ te
Nobilitet: Virtus,virtus.hac nobilis Hector,
Alcidesquè fuit: fuit hac quoq; nobilis ille,
Ilias æternum cui præbuit inclyta nomen:
Hac proceres ali ,quorum tot fama per annos
Durat adhuc.quid te iactas, natalibus ortum
Egregijs? te præcipui genuere parentes:
Quid tum,ſi nihili es? ſi turpis, turpiter omnem
Inceſtas maculaſq; domum? tibi dedecus eſt hoc,
Non

Non honor:ac veluti ſtolidum ſi gignat aſellum
Magnanimus fortisquè leo,ſi ſimia barro
Naſcatur,monſtrum es,claræquè iniuria genti,
Non ſic nobilitas per teſtamenta relinqui,
Aut virtus,potis eſt: velut ædes rura,ſupellex.
Hanc natura tuis tribuit maioribus,at non
Omnibus: antiqua repetas ab origione gentem,
Inuenies fortaſſe tuo de ſanguine multos
Cerdones aut agricolas,vnumquè videbis
Ex humili natum fortuna, nobilitatis
Principium feciſſe alijs,quæ tempore creuit
Paulatim,ſed poſt quoque tempore victa ſeneſcit.
Omnia fert tẽpus,pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeij de ſtirpe, aut Cæſaris eſſe
Noſcitur?aut eius,domitis cognomen ab Aphris
Cui virtus inuicta dedit?quis credere tantam
Progeniem perijſſe poteſt?domus alta deorſum
Sæpe capit,penitusq; ruit:ſurſumque leuatur
Sæpe humilis: nulla eſt hominũ fortuna perennis,
Sic cælum variare ſolet mortalia quæque.
At dices,quale & ſemen,tales quoque fructus
Inde venire ſolet:ſi ſum de ſemine claro,
Clarus ero. non ſic:proceri ſæpe parentes
Exiguum genuere hominem,turpemquè decori,
Robuſti infirmũ, ſapientes inſipientem:
Nec mens,vt corpus,patrio de ſemine manat.
Non patris eſt,animum pueris præbere,ſed ipſũ
Largiri natura ſolet.quid nobile ſemen
Egregiumquè feret,faueat niſi debita cæli
Tẽperies? verum eſt vulgò quod dicitur,annus
Producit ſegetes,non cultus:ſemina quamuis
Optima ſi terræ fuerint mandata ſiniſtris
Sideribus, parient lolium,vel iacta peribunt.
Ergo ſufficiens non eſt pater ipſe creandis
Nobilibus natis, adſit niſi gratia cæli.

Hinc eſt,quòd multos humili de plebe videmus
Illuſtres naſci: qui magnum nomen adepti
Virtute ac meritis,ſe poſtmodo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro?quis Tullius ille,quis ille
Tã ſapiens ſanctusq; Cato?quis Horatius?omnes
De medio plebis geniti.quis doctus Homerus?
Cuius nec patriam certam, certosq; parentes
Scimus adhuc.dic quæſo patrẽ Demoſthenis,atq;
Euripidis matrem.dic Socratis,illius inquam,
Socratis,in cuius gremio Plato maximus hauſit
Diuinos latices,qui ſolus Apolline teſte,
Eſt viſus ſapere:hunc genuit,qui marmora fodit
Naſcentes pueros mater capiebat ab aluo.
Nonnullos etiam reges,de plebe creatos
Nouimus haud rarus quoq; cõſul & induperator
De populi fæce ad ſummum peruenit honorem.
Quid quod equi,pariterq; canes,ac cætera bruta
Degenerare ſuo perſæpe videntur ab ortu?
Nempe diu res nulla manet, nempe omnia ſẽper
Deteriora ſolent fieri,in peiusq; referri,
Naturæ imperio,& fatorum lege perenni:
Deinde iterum ex alio fœtu inſtaurata renaſci.
Hoc variare,decus mundi eſt:hæc gloria ſummi
Artificis,facere ex minimis ingentia,nec non
Ex ſummis minima,& rerum mutare tenorem
Iugiter,ac faciem,ſapienter cuncta nouando.
Non tamen inficior,claros habuiſſe parentes,
Eſſe bonum,& claro naſci de ſanguine:nanque
Hoc verè pulchrũ atq; bonũ eſt,proſũtq; parẽtes
Auxilio,exemplis,hortatibus,efficiuntquè
Sæpe ſui ſimiles natos,niſi fata repugnent,
Et natura potens nimium:quam vincere ſi quis
Nititur,ille etiam congeſtis montibus,altum
Æthera conſcendet,pulſo Ioue:qualiter olim
Fama Gigantæos quum ſenſit Phlægra tumultus,

Ence-

Enceladũ memorat, ſummi iuga maxima Olympi
Impoſuiſſe Oſſæ, premeret cùm Pelion Oſſa.
Sed tamen hoc non eſſe ſatis cõcludimus. ergo
Quanuis à populo dicaris nobilis omni,
Sisq; licet mollis, nitida cute, corpora lauto,
Egregijs veſcare cibis, ac veſte ſuperbus
Conſpicua incedas, referas gentemquè domũq;:
Nobilis haud ideo es, ſed fortunatus, & vtri
Aurato ſimilis ſimilisq; ex marmore ſigno.
Quis tamen hoc curat? ſatis eſt de nobilitate
Ac virtute, ipſum nomen: maluntque videri,
Quàm ſic eſſe homines. prò dij, nũc nomina tantũ
Magnifica, & claros titulos ſibi quilibet optat,
Arrogat, affectat, ſequitur, rapit vt merito iam
Et ſe aſinus pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult ſapiens, generoſus, iuſtus haberi,
Et probus & doctus? contentus cortice ſolo
Atque vmbris rerum: vt tali velamine mores
Occulat infandos? lis eſt de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, ſic nobilis eſto,
Vt Romæ Paſquillus homo eſt: vt ſæpe vocatur
Nobilis aut latro, aut meritrix, aut nobile marmor,
Eſto tamen quod ſis & nomine nobilis, & re:
Quid tum? laudabor, dices, decorabor honore.
Nũquid parua tibi hæc, & non cupienda vidẽtur
Præmia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Naſcitur, ex virtute autem laus ſurgit honorque,
Non volo, nec fas eſt virtutem carpere ſed ſi
Interius videas meliori lumine verum,
Cognoſces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miſeros homines: quàm reddat amaram
(Stoicus id quanuis nolit concedere) vitam,
Moralem primùm videamus: difficilis pars
Nimirum hæc, quã ſi quærit quis rite tenere,
Heu quãtos opus eſt ſubeat toleretq; labores:

Naturæ bellum indicat,confligat oportet:
Quandoquidem mortale genus natura creauit
Infirmum,pronumquè malo,aduersabile recto.
Prò superi,in vitium facili decurrere lapsu
Quisq; solet.cur hæc homini mala semina quōdam
Indita sūt?nūquid fuit hæc tua culpa Prometheu?
An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit,(vt fama est)scelerisq; iniecit amorem?
Heu quàm difficilis,salebrosa,& plena laboris
Semita,quæ ad mores ducit,vitamq; deorum.
Quis bonus est?nō spōte vllus,quis nō malus?ille
Qui legis regisve metu,peccare recusat·
Vel qui fortè nequit,quod vult,committere crimē
Nimirum haud facilè est naturæ obsistere,sequè
Vincere,& insanos compescere pectoris æstus.
Quapropter pugna assidua,iugiq; labore
Est opus à puero,vt vitijs ponantur habenæ.
Assuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpe solet,si sit multos firmata per annos.
Ergo militia est hominum vita:hostibus omnis
Plenus ager,multi latitant vbicunque latrones,
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus,
Effugiet?nam quum fortuna est prospera cuiquā,
Actutum subit & stimulat vesana libido,
Tum sua castra mouet ventosa superbia,tunc &
Desidia atque gula,& petulans audacia surgit:
Contrà illum doloratque metus derumq; venenū
Occupat inuidiæ atque iræ,quum forte sinistra
Viuit,& indignam quærit propellere quouis
Pauperiem pacto:tunc fraudibus atque rapinis.
Et furtis studet, vt sua damna rependere possit.
Eheu,mortales inter Scyllam atq; Charybdim
Iactantur miseri,& vitijs læduntur vtrinque.
Dūq; mala hæc vitare volūt,labuntur in illa,
Si cupiunt fortes fieri,discrimina oportet

Multa

Multa pati,& multos coguntur ferre labores.
Si virtutem illã, quæ humanos temperat astus
Affectant ,opus est expellere gaudia,tristi
Consilio ,gratamquè parũ deducere vitam.
Si iustus vult esse aliquis,non vtile quærat.
Iustitia est multis laudata domestica paucis.
Quòdsi fortè placet cuiquã prudentia,semper
Vt caueat nulli credat,fidatque necesse est?
Quãdoquidem sunt cuncta dolis & plena periclis
Denique qui bonus est,& mitis,sæpius ille
Læditur:ille minus tutus,plus insidiarum
Sustinet:hic siquidẽ mũdus domus ampla malorũ,
Ac scelerũ patria est:probitas hîc exulat,vnde
Imbelles lepores,damæ mites,capreæque,
Idq3 genus sine animalia quæque petuntur
Sæpius,& pereunt:rarus venator ad vrsos
Accedit, tutos conseruat silua leones.
I nunc,& mitis,simplex,innoxius esto,
Vt citius fias auidorum præda luporum.
Heu mũdus totus quædam est natiua tyrannis.
Debilibus robusta nocent,& grandia paruis.
Ales fulminiger timidos infestat olores,
Accipiter laniat turdos,mollesquè columbas:
Versicolor coluber ranas,miserasquè lacertas
Deuorat:in siluis fera fortiorore minorem
Dilacerat: tua mõstra tenes quoq; maxima Nereũ
Quæ rapido infirmos absumunt gutture pisces.
Non mare,non tellus,nõ aër tutus ,vbiquè
Hostis adest: prodestq3 parũ non esse nocentem:
Ergo vide quàm sit pars hæc virtutis amanda,
Quæ facit esse bonos:nam tanto parta labore,
Hostibus in medijs tandem vos reddit inermes.
At dices,probitas defendi legibus,atque
Principibus solet:ô vtinam fieret sed vbique
Vincuntur nummis leges,magnoque fauore:

Placantur donis Reges.& voce precantum:
Damnāt iura illos quibus aut exhauſta crumena,
Aut nullus fauor eſt:alij quocunque premantur
Iudicio,inſontes abeunt.vt paruula muſca
In tenui tela,quam pendens texit arachne,
Voluitur ac remanet:ſi grandior horridiorque
Impulerit,frangit caſſes & tuta recedit:
Sic leges(veluti Scythica de gente canebat
Barbarus ille ſophus(miſeros nectūtq;,tenentque:
Tranſmittūt laxis foribus,renuuntq3 potētes.
Altera virtutis pars,quæ ſtudioſa requirit
Naturæ cauſas,& vix penetrabile verum,
Quam ſit difficilis,quàm magni plena laboris,
Experti norunt.primo coguntur ab æuo
Sub præceptoris ferula,formidine multa,
Verberibus cædi,& lacrymis dictata referre:
Incluſi tanquam in cauea cohibentur,vt ire
Non liceat quoquam,niſi permittente tyranno,
Quanquam ventris onus iubeat,,veſicave turgēs,
Et pueris cognata fames,& ludere gratum.
Tempora ſed calidæ poſtquam acceſſere iuuētę,
Maiori ſtudio eſt opus.hic Antenoris vrbem,
Adriaci tentans rabioſam gurgitis iram,
Partenopènve petit,Tyrrhena per æquora currēs:
At Peruſina alius,Romanave mœnia quærit:
Vt procul à patria tellure,incommoda multa,
Et mala multa ferat,veneris,ſomniq;,cibique
Parcus,& aſsiduus ſtudio,librisq3 legendis,
Haud aliter quiſquam fiet,niſi nomine, doctus.
Sunt etenim docti re pauci,nomine multi.
Gaudia nempe nocēt,nocet illecebroſa voluptas
Apprimè his, cupiunt qui diſcere plurima,et actū
Doctrinæ culmen.conſcendere nāq3 reflectunt,
Ac remouent animos à durò tramite,per quem
Itur ad auricomæ ſacraria celſa Mineruæ.

Nempe

Nempe labore opus eſt longo,áſsiduoq; voléti
Nobile per populos vrbesquè acquirere, nomen.
Hinc verò multos cruciat dyſpepſia:multos,
Dum nimium nimiũq; legũt,ophthalmia vexat,
Præ ſtudio ſtomachus crudeſcit, viſus hebeſcit,
Et pallor venit,& macies,& acerba ſenectus.
Nec mirum:quoniam ſcire & cognoſcere verum,
Eſt præter naturam hominis propriumq;deorum
Ac veluti infirmo radiantem lumine ſolem
Noctua ferre nequit: ſic mens humana deorſum
Imbecilla ruit,quoties contendit in altum
Surgere,& audaci cælum penetrare volatu.
Quod propriũ eſt ſuperũ,mortales turpiter audét,
Deſipiũtq; magis,quanto magis illa requirunt,
Quorum cognitio nil prorſus ſpectat ad ipſos,
Ni fortè auxilium ac lumen deſcendat ab alto.
At dij fœlices,mundum quis, quantus,& vnde,
Atq; ipſũ mundi dominum,ſpeciesq; animantum
Et rerum innumeras norunt,cauſasquè latentes,
Semina,& occultas vires,quibus omnia conſtãt.
Hæc vita eſt,hæc eſt ipſorum tota voluptas:
Non cibus,aut ſomnus,non morbus,cura,labórve,
Non lucri ſpes,non damni metus impedit illos,
Quin ſemper valeant optatum inquirere verum.
Ergo cælicolûm ſapere eſt:prudentia tantùm
Conuenit & confert mortalibus,vt ſibi poſsint
Conſulere,& vitare ſciant incommoda, necnon
Commoda congerere, & trãquillam ducere vitã.
Quid faciat,quid nõ homini prudentia mõſtrat.
Huic ſtudeat quicũq; cupit bene viuere . & inter
Tot ſpinas rerum gradiens non lædere plantas,
Quis non eſſe putet ſtultum,qui rebus omiſsis
Vtilibus proprijsque,aliena & inania quærit?
Dumquè ſuas neſcit vires,maioraquè tentat,
Dũ nimis alta petit.præceps,velut Icarus,vndis
Mergi-

Mergitur æquoreis:cupiens æquare bibendo
Rana bouem,rupta nunquam bibit amplius aluo.
Dum ſtudet inſanus Phaëton cæleſtia fræna
Mortali tractare manu,nonne infima preſsit
Stagna Padi,currumque cadens vitamq; reliquit?
Seſe metitur prudens & continet intra
Naturæ fines:nec plus quàm debeat,audet,
Excepto,ſi illum Deus impellitque iuuatque.
Curent mortales quæ ſunt mortalia:omittant,
Quæ ſuperûm:ne ſi contendant altius æquo
Scādere,præcipitent potius, moueātq; cachinnū:
Vt ſi fortè velit ſumma de rupe volare
Bos grauis,aut aſinus citharam pulſare canoram.
Eſto autem quiſquam doctrina præditus omni,
Vſqueadeò vt multos norit componere libros:
Quid quæſo inde boni accipiet?tantūq; laborem
Præmia quanta manent?dices,laus,gloria,fama,
Inq; animis hominū diuturna in ſæcula viuet.
Atqui ego quid ſit honor,quid laus,quid fama ve-
Clarius & melius perpēdere plurima nāq;(lim to
Apparent aliter quàm ſint,oculosq; tuentum
Atq; animos fallunt ſpecie,velamine & vmbra.
Hinc bona,q̄ mala ſūt:& quæ ſūt turpia,pulchra
Cenſentur:ſcatet hinc fons omnis ſtultitiai.
Sæpe ſub argento latet,æs,ferrūque ſub auro,
Et ſub ſincero claudūtur corticè putres
Caſtaneæ,multosque lupos ſub pelle videbis
Agnorum.nonne aulæis carioſa teguntur
Ligna,vel antiquus paries,rimisq; pudendus?
Eſt acies mentis potior,quæ perſpicit intus
Quicquid in abſtruſo eſt.quicūq; hac vtitur,ille
Verus erit rerum iudex, & mira videbit.
Quæro igit,quid fama iuuat?quid gloria?quid la-
Oppreſſos ſomno,aut viuendi munere caſſos?
Nil plus quàm ſurdū cytharę,aut ſpectacula cęcū

At

At reſpondebis:viuentes & vigilantes
His gaudent, nec nō pro talibus omne periclum
Vltro adeunt,vltroq; animas cū ſanguine fundūt.
Nimirum ambitio multos ad fortia,tanquam
Calcar agit,multoſque trahit virtutis ad arcem,
Torpentes vrgens ſtimulis compellit, vt armis
Grāde aliquid faciant: vel ſi non viribus audent,
Ingenio ſaltem exhibeant memorabile quicquā.
Ipſa tamen vitium eſt:vnde ambitioſus haberi
Nemo velit.quicūque etenim ambitione tenetur,
Creditur eſſe leuis,ventoſus,turpis:vt olim
Romulidæ orabant iacto poſt terga pudore
Plebeios,quoties ſuffragia venabantur,
Cerdonūq; animos precibus ſeruilibus atque
Turpibus obſequijs captabunt,muneribusque,
Vt proprijs rebus curarent publica omiſſis,
Perq; forū medium multis commitantibus irent,
Inflati vt vento folles,ac fronte ſuperba.
Propter ſe virtus petitur,nō propter honorem:
Ipſa licet propriè ac verè mereatur honorem:
Quid?quod vulgus iners neſcit virtute moueri
Hanc poti⁹ ridet,faueat fortuna neceſſe eſt,
Diuitiæq; adſint,tunc laus,honor,& decus omne
Adueniet,virtus ſine cenſu languet vbiq;:
Quāquam nil refert,ſi gallo ſordet iaſpis,
Nec minus idcirco eſt pretioſa & nobilis:vnde
Vir bonus,& veræ compos virtutis:abundè
Contentus,vulgi laudes contēnit & odit.
Nec fumum quærit,nec inani paſcitur aura.
Inſignis facies fucis non indiget.aurū
Quod per ſe pulchrū eſt,nudū mōſtatur:at ille
Qui nō eſt,aliqua ſaltem cupit arte videri,
Perſonāq; ſibi inducit velut hiſtrio.quare
Si rectè aſpicias, vita hęc eſt fabula quædam,
Scena autē,mūdus verſatilis,hiſtrio & actor,

Quili-

Quilibet eſt hominum. mortales nam propè cūcti
Sunt perſonati, & falſa ſub imagine, vulgi
Præſtringunt oculos: ita dijs riſúq; iocumquè
Stultitijs nugisquè ſuis per ſæcula præbent,
Ergo honor & fama, & mortalis gloria, lausquè.
Somnia ſūt, prorſus nil conducentia: quando
Sorte magis quàm virtute acquiruntur. at eſto
Quòd tantùm dignis tribuantur: dic mihi nūquid
Corporibus proſunt? certe nil. dic, animis ne?
Tantumdé, hos inflāt potius, tumidosq; leuesquè
Necnon ſolicitos reddunt, ſe ſubdere multis
Et ſeruire ſolet multis, ambire, precari,
Munera largiri, quiſquis ſectatur honores.
Vita igitur talis miſera eſt, & plena tumultus,
Subiacet inuidiæ, & magnis quandoq; periclis.
Virtutem veram qui poſsidet, ille quietus,
Ille ſatis fœlix: permittat cætera diuis,
Sufficiēs honor eſt homini, quū dignus honore eſt:
Qui datur indigno, non eſt honor: eſt onus, imò
Ludibrium, veluti in ſcena quum ludius eſt rex.
Iā mala quæ humanū patitur genus, adnumerabo
Principio poſtquā è latebris malè olētibus alui
Eductus tandem eſt, materno ſanguine fœdus,
Vagit, & auſpicio lacrymarum naſcitur infans:
Vt puto, quā mala ſit vita hæc quā plena periclis
Natura monſtrāte videt. ſic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto
Pectore dat gemitus, metuēs ſcopulos, freta, vētos,
Naufragiū, occurſus piratarum, omnia demum
Terribilis quæcunque tenet diſcrimina pontus.
Vix natus, iam vincla ſubit, teneroſq; coërcet
Faſcia longa artus: præſagia dira futuri
Seruitij quis enim liber? ſunt legibus omnes
Subiecti: necnon & regibus, & vitijs &
Iudicijs hominum: ſeruit quoq; quilibet vltro

Spe

Spe pretij,faciendo aliquid,vel forte coactus.
Omne aĩal poſtq̃; natu eſt,ſubitò ambulat,et quò
Cũque libet graditur:nõ ſic homo,tempore lõgo
Nõ pedibus,non ore valet,non mente: ſed inſtar
Vocalis ſtatuæ,ſolis vagitibus omnem
Nocte dieque domũ vexat,turbatque quietem.
Poſt vbi iam valido ſe poplite ſuſtinet,& iam
Ritè loqui didicit,tunc ſeruire incipit,atque
Iuſſa pati,ſentitque minas ictusque magiſtri,
Sæpe patris matriſq; manu,fratriſque frequentes
Pulſatur.facient quid vitricus atq3 nouerca?
Fit iuuenis,creſcunt vires:iam ſpernit habenas,
Occluditque aures monitis:furere incipit,ardens
Luxuria atque ira:& temerarius omnia nullo
Conſilio aggreditur,dictis melioribus obſtat,
Deteriora fouens:non vlla pericula curat,
Dummodo id efficiat ſuadet quod cæca libido:
Rixatur, nec iura timet,cerebroſus & exlex.
Nẽpe agitur furijs iuuenum pars maxima:pauci
Quos frænat metus,aut pudor,aut prudẽtia,recto
Tramite ſinceram ducunt ſine labe iuuentam.
Succedit grauior,melior,prudentior ætas,
Cũque ipſa curæ adueniunt,durique labores:
Tũc homo mille modis,ſtudioque enititur omni
Rẽ facere,& nũquam ſibi multa negotia deſunt.
Nũc peregre it,nũc ille domi,nunc rure laborat,
Vt ſeſe,vxorem,natos famuloſque gubernet,
Ac ſeruet, ſolus pro cunctis ſollicitus,nec
Iucundis fruitur dapibus,nec nocte quieta.
Ambitio hũc etiam impellens,ad publica mittit
Munia:dũque inhiat vano malè ſanus honori,
Inuidiæ atq3 odij patitur mala plurima:deinceps
Obrepit canis rugoſa ſenecta capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis,atque
Mentis:nam vires abeunt,ſpecieſq3,colorque:

Nec non deficiunt ſenſus: audire, videre
Langueſcunt, guſtusq; minor fit. denique ſemper
Aut hoc, aut illo morbo vexantur inermi
Munduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
Suſtentata meant: animus quoque vulnera ſentit,
Deſipit, & longo torpet confectus ab æuo.
Ergo ſuis ſubiecta malis eſt quælibet ætas.
Plurima ſunt etiam mala quæ cõmuniter omnis
Ætas ferre ſolet: nunc frigus lædit acutum,
Hybernæq3 niues: nec non furibundus ab arcto
Riphæisquè iugis Boreas, quum ſtiria pendet
Horrida culminibus, glacie cum flumia torpent,
Nunc æſtas nimis inſana caloribus vrit,
Quũ tenet ardẽtem Nemees Hyperiona monſtrũ,
Aruaq3 flaueſcunt, & tellus arida aperto
Ore vocat pluuias. nullus morientibus herbis
Humor adeſt, lamæ ſiccæ, ſiccæquè paludes
Torrentur, candet cæleſtibus ignibus aër.
Nũc ſitis atq3 fames, nunc & penuria rerum
Vtilium cruciat, quis poſsit carmine morbos
Innumeros quibus eſt obnoxia vita, referre?
Quot febres, quot languores, quot vbiq; dolores
A capite ad plantas? humanum corpus vt extra,
Sic intus patitur: per ſingula membra venenum
Infudit natura homini. caput & manus, & pes,
Et latus, et ſtomachus, grauiter torquẽtur, & aures
Atque oculi & fauces, renes, quid cætera dicam?
Quid cupio numerare grues quot Strymonis vnda
Excipiat? vel quot Phrygius Meander olores?
Mens etiam plerunque ſua de ſede recedit,
Vel philtris, vel carminibus, vel turbine morbi,
Vel quum Cæritus cacodæmona pectore quiſquã
Baiulat inſano, vel quum furit improbus Euan:
Quãquã & auaritia, ambitio, dolor, ira, voluptas,
Non minus ac vinum humanos confundere ſẽſus

Atque

Atq; animis tenebras soleant inducere: quare
(Dicere si verum volumus) pars maxima viuis
Ebria væsanis affectibus inueniuntur
Heu pauci, qui non titubent, qui lumine sano
Aspiciant quid agant, ac se ratione gubernent.
Hinc non inscitè quidam, numerun infinitum
Stultorum dixit: nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyræ? vix Græcia septem
Inter stultorum tet millia connumerat qui
Credantur vero sapientis nomine digni.
Humani generis mater nutrixq; profectò
Stultitia est, sine qua mortalia cuncta perirent
Nilq; agerent homines in terris, hac duce fiunt
Bella, & quæ bellis sunt opportuna tot arma,
Tot clipei, tot signa suis distincta figuris:
Hac rursus monstrante, ioci, thyasiq;, choriq;
Inuenti, tot deliciæ, tot ludicra, totq;
Ornatus, nónne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia saltem
Plurima facta hominum veniunt ab origine tali.
Iam verò tristes casus, & tristia fata,
Sunt quibus expositi mortales, dicere ad vnguem
Nemo quidem posset, quamuis facundus in vndis
Mergitur hic, auidisq; miser fit piscibus esca:
Ille cadit, præcepsq; ruens perit, aut malè languet
Perfractis membris: alius niue, grandine, & imbri
Obruitur: multos inopino fulminis ictu
Interijsse liquet: quosdam delapsa ruina
Contriuit: nónne absumunt incendia multos:
Nónne aliquos aut herba nocēs, fūgusve, maligni
Incautos perimūt? nōnullos gutture fixus
In medio cibus elisit quot bellua morsu
Exanimat? mulùsve malus, vel nō equus æquus,
Dum furit atq; ferit ferratis calcibus? aut bos
Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?

Quid referā, quot damna homini perſæpe venire
Culpa hominū ſoleāt? adeò vt fera nulla magis ſit
Formidanda illi quàm ſemine natus eodem.
Hinc tot prædones, tot fures, ſacrilegi tot,
Tot delatores, tot falſo in crimine teſtes,
Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant
Otia, ceu lætos turbat lea viſa iuuencos.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palam rapit, hic clàm: ſūr & qui ſimulæto
Nomine amicitiæ, vel nomine religionis
Imponant multis, quos credulitate fideque
Inſulſa faciles falli nouere ferè omnes
(Prò genus infandum) damnis gaudent alienis.
Nō frater fratri, nec amicus fidus amico,
Nec patri, natus. verè hîc ſūt tartara, ſunt hîc
Cerberus, & furię, et chaos, et ſtyx: deniq; quic-
Horribile, & fœdū nigri tenet aula tyranni (quid
Sola quies ſomni pacem mortalibus affert,
Dū viuunt nihil hac (niſi tetra inſomnia turbēt)
Dulcius eſſe poteſt nam curas atq; labores
Eximit, & blandis miſeros amplectitur alis.
Hanc homini tamen inuidit natura quietem.
Iuſſit enim vt dirus pulex, cimexq;, culexq;,
Morſibus inficerent huius tam dulcia pacis
Gaudia: ne: deſint vnquam mala nocte dieq;.
Longè igitur melior mors eſt quam mortis imago
Nā quicunque fretum vitæ gaudente carina
Tranauit ſemel, & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos ridet tumidasquè procellas,
Leucotheamquè caput ſertis redimitus adorat,
Atq; Athamanteū donis onerat Melicertam,
Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit pœnas mors omnia ſoluit
Vincula, morte fugit metus omnis & omne periclū

Vtque

Vtquè dolor nullus,te nulla,vrgebat egeſtas,
Quum patrios nondũ lumbos ingreſſus, eras nil:
Sic poſtquam extrema fueris iam morte ſolutus,
Te nullus dolor,& te nulla vrgebit egeſtas.
Quis damnoſa ſibi, quis pernicioſa fuiſſe
Tempora crediderit, quæ tunc fluxere ? fuit quũ
Ipſe nihill,nondum materna conditus aluo?
Quis queritur nocuiſſe ſibi mensésve diésve,
Quos nunquã vidit,vel quos nũquã ipſe videbit?
Vel quis noctẽ illã vt prauã,miſerãq3 grauemque
Vituperet,qua nil ſenſit? ſomnoq3 profundo
Obrutus,vt lignum iacuit,gelidũq3 cadauer?
Quid mors? ætern⁹ ſõnus ſomnus?breuis eſt mors
Sed multis placet immortales eſſe animas,&
Viuere defunctos perhibent,membrisquè relictis
Nudatos,veluti proprio de cortice tracta
Cochlea nudari ſolet,ad Plutonia regna
Tendere præcipites,ac tartara nigra ſubire:
Myrtiferũq; nemus fingunt, vbi vulgus amantum
Ingemit,atque addũt feruentes ignibus amnes,
Monſtraq; viperium manantia gutture virus,
Diſtinctasq; locis ſedes :vbi vagiat infans,
Atque vbi verberibus ſæuis facibusq3 cruentis
Eumenides agitent fontes: vbi rura beatis
Debita perpetuis vireant pulcherrima ramis.
Aſt aliter dicunt alij,& poſt funera credunt
Eſſe quidem manes,ſed qui vixere decenter
Ac rectè,in cælum ſublatos iungier aſtris:
Contrà qui pecudum ritu terena ſecuti
Neglexere deos,pecudum quoq; corpora iuſto
Iudicio induere,& mutatos carcere pœnas
Soluere tantiſper ſcelerum,dũ prorſus ab omni
Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
Quæ ſi vera forent,etiam metuenda foret mors.
Aut ſaltem bene viuendum,vitijsq; carendum:

Namq; pijs iustisq; daret bona præmia, contrà
Iniustis meritas pœnas meritumq; dolorem.
Atque mortè obita superéntne, aij sint patius nil,
Et quum corporibus pereant animæ quoq; (tãquã
Sole niues verno) aut nubes Aquilone solutæ,
Dicere nõ nostrum est: videor satis esse loquuta,
Germanam scitare meam, quam nomine Graij
Appellant Sophiam: (nanque hęc doctissima tales
Assiduè versat curas, sẽperquè requirit
Occultas rerum causas, & amabile verum.)
Hac igitur monstrante potes naturam animarum
Noscere, (ni fallor) si te tenet ista cupido.
Mi satis id fuerit tibi dicere, quòd metuenda
Mors non est, saltem iustis, qui pectore puro
Vixerunt: quoniam vel dulci pace fruentur,
Æterno, addicti somno, vel præmia habebunt
Debita virtuti, & fœlices efficientur.
Quare agedũ sanctos mores amplectere, & omnẽ
Pelle animo noxam pro viribus: hoc tibi pacto
Mors leuis ac facilis fiet, nulloquè timore
Depositum reddes naturæ, & lætus obibis,
Quin hæc tecum animo versa, sic cogita, & inque,
Quid mihi mors oberit? quo me lux vltima damno
Afficiet? nullo nimirum, quid mihi demet
Diuitias? sed diuitijs tunc neutiquam egebo,
Nec vlla prorsus cur non ditissimus ergo
Censeri potero? nempe est locúpletior ille,
Non qui plura tenet, sed qui minus indiget. aurũ,
Argentum, gemmas, palatia, prædia, vestes,
Atque alia id genus, omnino aspernabor, vti nil
Apta mihi: nec me torquebit adempta voluptas,
Vt neque torquentur pecudes, quòd mollia vina
Non habeant, vel mellitas croceasq; placentas.
Quæ non optantur, quid tum si non habeantur?
Sed dulces natos, & dulces linquere amicos

Cur

Cur adeò miſerum eſt? nónne eſſet deteriuus ſi
Me ſuperante illi morerentur? perpetuoquè
In mœrore manerem? vt ſcribunt Neſtora acerbo
Antilochi fato: aut Euandrum funere nati,
Quē Rutulus ferro ſtrauit, Phrygia arma iuuātē,
Æterno in luctu vitam duxiſſe moleſtam.
Pręcedā? at paruo poſt tempore noſtra ſequentur,
Quum volet ipſe Deus, veſtigia, meq; reuiſent:
Si modò ſunt aliquid manes, vt credere par eſt,
Vt chriſti præcepta docent, multiquè ſophorum.
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
Mors debet, quòd diuitias & dulcia vitæ
Gaudia ſurripiat nanque hæc ſunt tradita nobis
Mutuò: & vſuram rerum natura benigna,
Non res conceſsit miſeris mortalibus: ergo
Quum nil ſit noſtrū, moriendo aliena relinquam,
Nilq; meum amittam. quid tum ſi aliena relinquo?
Quid doleam, ſi quæ ſua ſunt natura repoſcit?
Nudus ego huc veni, ſimul hinc ego nudus abibo,
Mūdꝰ enim quoddā hoſpitiū eſt, vbi turba animā-
Diuerſorum ingens habitat: quæ tēpore certo (tū
His fruitur dapibus, quas conuiuator habendas
Vbertim, & gratis permittit: ſumite, dicens,
Sumite: non meritis veſtris, ſed munere noſtro.
Hæc bona tradidimus vobis obſonia, donec
Mî fuerit viſum vos hinc demittere, donec
Eia agedum dicam, noſtris decedite menſis.
Veſcimini, & genio læti indulgete. ſed hora
Vltima quum veniet qua vos hinc ire iubebo,
Parete æquo animo, & venturæ cedite turbæ,
Conuiuasquè alios ijſdem gaudere ſinatis.
Ergo quis, niſi ſit demens, ingratus, iniquus,
Talibus auditis alieno excedere tecto
Nolit, & inuito domino reſidebit? at ille,
Peſſime vade foras, clamabit, & eijciet vi.

Tunc malè cōfuſus,lacrymās,querulusq́; recedet
Cur ego ſortiferæ ſi me vocet arbiter vrnæ,
Mordicus inuitam vitā retinebo,vel ægrè
Migrabo,vt multi? neq; enim fas:imò libenter
Deſtituā mundū hunc fœdū,innumeriſq́; refertū
Fraudibus atque dolis,inceſtibus atq; rapinis,
Eſt vbi nulla fides,pietas vbi nulla,nec vlla
Iuſtitia & pax & requies,vbi crimina regnant
Omnia,vbi frater fratri inſidiatur,vbi optat
Interitum patris natus,mulierquè mariti,
Atq; vir vxoris:nemo eſt,vel rarus vbiq;,
Qui non furetur(modò poſſit)non rapiatq;,
Qui non ſit fallax,qui non ficto ore loquatur:
Vt meritò poſſit mundus ſpelunca latronum
Dicier en reges ſub honeſto nomine,necnon
Pontifices,ſpoliant populos.en depeculantur
Certatim ciues,laniantes viſcera matrum.
Quid tot ſtupra loquar?ſunt cūcta libidine plena
Et paſſim proſtant.& clàm fodiuntur ephebi.
Quis non mœchatur?myſtæ,vafriquè cuculli,
Quos caſtos decet eſſe,palàm cū pellicibus,vel
Furtim cum pueris,matronis,virginibusquè
Nocte dieq́; cubant:ſunt qui conſanguinearum
Inguinibus gaudent,ineunt pecudes quoq́; multi:
Et rura, & ſiluæ infames,vrbs quæq; lupanar.
Adde tot inſtantes caſus, tam multa pericla,
Quæ impendent ſemper mortalibus:adde labores
Aſsiduos,& tot ridenda ſuperſtitionum
Agmina quis opus eſt ceruicem ſubdere:quando
(Proh pudor)ignari ſophiæ,craſſiq; cerebri,
Doctrinæ oſores(quibus eſt ſola alea curæ,
Aut nutrire canes & equos,volucresq́; rapaces,
Continuisq; iocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenēt,præſunt populis,vrbesq́; gubernāt.
Hinc tanta errorum ſcabies,tot ſtultitiarum
Col-

Colluuies,hinc & tot millia flagitiorum.
Talia ſi tecum reputas,animoq; reuoluis,
Nō metues mundū hunc tā ſtultū,tamq; malignū
Linquere,ſed potius rectè feciſſe Calanum,
Atq; alios dices,qui ſeſe ſponte necarunt.
Et ſponte hanc ſcelerum caueā,ſtabulumq; ferarū
Deſeruere, manu ceſſantia fata vocantes
Nec voluere vltra moribundum paſcere corpus
Et miſeræ carni tanto ſeruire labore:
Quod niſi relligio obſtaret,legeſq; Platonis,
Et Deus,hortarer te vltro dimittere vitam,
Et ſortem inſanam & ſceleratas linquere terras,
Non vinum,vt vinū appetitur:ſed tale, bonumq;.
Sic vita,vt vita,eſt nihili,niſi ſit bona:quod ſi
Eſt miſera,vt vinum corruptum deſpiciatur.
Eſſe quidem,per ſe nec amādum,nec fugiendū eſt
Quippe habet hoc quāuis viliſſima recula vermis
Muſca,lapis,cortex:nihil eſt optabile,dempta
Conditione boni,niſi ſit tale,eſſe,bonumque,
Non video cur optari,cur poſſit amari.
Quare qui mortem metuit,valde inſipiens eſt,
Quum mala tot tantoſq; pati ſine fine labores
Corporis atq; animi malit,quàm vel cruciatum
Omnem cum carne exuere,& requieſcere ſempēr
Æternaq; frui ac tranquilla pace,vel ipſis
Depoſitis membris, nulla re prorſus egentem
Viuere,nec ſentire aliquem iam poſſe dolorem,
Atque vnà cum dijs totum percurrere mundum,
Singula ſpectando,& ventos ſuperare volando,
Ni fuerit pingui vitiorum fæce grauatus,
Cogaturq; imas terrarum habitare latebras.
Poſtquam ſic fata eſt Muſarum maxima,ſurgit,
Et me Phœbæa renuentem fronde coronat:
Deinde abiēs per inane amplū,ſeſe abdidit aſtris.

LIB,

LIBRA.

MVSA agedum ſurge & melioribus vtere pennis:
Alta pete, atque humiles iamdudum deſpice curas:
Rebus in excelſis decus eſt & gloria maior.
Contemplare deos, totumque per æthera curre,
Eſt vbi ver æternum, vbi, pax æterna, vbi ſemper
Lucidus apparet Titan, nullisque tenebris
Læditur alma dies: non illic nubifer Auſter,
Væſanusve Aquilo: Zephyri ſed blandior aura
Spirat, & ambroſiæ lætiſsima gramina mulcet.
Hac ſpaciare igitur: tamen inde relapſa viciſsim
A centro ad centrum vario diſcurre volatu.
Ac veluti ſpeculam quærit, quicunque videre
Optat multa procul, ſic te ſuper aſtra neceſſe eſt
Scãdere, ad vſq; Iouis ſolium: hac ſublimis ab arce
Subiectum claro ſpectabilis lumine mundum.
Principiũ primum, imméſum, admirabile, ſummũ,
Ex quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,
Vnum eſt duntaxat, nec recte plura putantur:
Nam ſi plura forent rerum primordia, vel nil
Inter ſe prorſus differrent. ſic erit vnum.
Vel mage differrent, & fateamur oportet,
Eſſe aliquod maius, meliꝰ, præſtantius, inter
Cætera principia, vnde alijs tribuatur origo,
Arbitrio cuius moueantur cætera nam ſi
Plura mouent pariter, ſi vires omnibus æquæ,
Si par imperium eſt nõ eſt tamen æqua voluntas,
Parque illis animus, crudelia prælia fient
Iupiter, atque omnem impediet diſcordia motum.
Vt ſi forte ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc, nunc flatibus illuc

Am-

Ambiguis agitata hæret,cui pareat,aut quem
Audiat, vnde loco ſemper verſatur eodem.
At ſi animus cunctis idem eſt eadémque voluntas
Principijs,fruſtra ponentur plura,ſed vnum
Sufficiet.nam ſi non ſufficit,atque aliorum
Indiget auxilio,ſi non niſi iuncta mouere
Poſſūt,haud dubiè imperfectū erit vnum quodq;
Nec poterunt verè primordia prima vocari.
Nā perfectum imperfecto prius eſſe neceſſe eſt,
Nec non compoſito ſimplex,& pluribus vnum,
Et mixto purum,quod prudens nemo negabit.
Eſt operæpretium tamen hoc ratione probare.
Cauſa ſuo effectu prior eſt, authorq; opere ipſo
Perfectum verò,quia partes continet omnes,
Nilquè illi deſit,longè eſt robuſtius,atque
Fortius,ergo facit,mouet,imperat,vnde putatur
Iure quidē cauſa atque author:ſed debile contrà
Eſt imperfectum,quia partes non habet omnes,
Huicq; aliquid deſit:proin vincitur,atq; mouetur
Perfecti iuſſu,paret,non imperat:ergo
Iure quidem effectus dici,atq; opus eſſe meretur,
Poſteriusq; ipſo perfecto debet haberi.
Quòd ſi principium primū,quo cuncta creantur,
Imperfectum eſſet:miſerū foret vſq;, & ab illo
Nil poſſet fieri perfectum:ſicut ab arte
Quæ non perfecta eſt,perfectum non opus exit.
Quare non poſſunt plura eſſe exordia rerum,
Aſt vnum quia perfectum non amplius vno eſt.
A quo ſic rerum æternus deducitur ordo,
Vt monade à prima innumeri numeri generātur:
Eſt etiam purum ac ſimplex: nam poſteriora
His ſunt cōpiſita & miſta.an componere quiſquā
Aut miſcere poteſt,ſi non prius inueniantur
Ex quibus id fiat?prius hæc extare neceſſe eſt
Singula per ſe,deinde ſimul coniuncta manere.
Ergo principium primū(ceu diximus)vnum eſt,

Ac simplex,nec non purū :quod viuere si non
Credimus,erramus.quoniam nisi viueret,vnde
Esset vita alijs.quum viuant cuncta per ipsum?
Viuit nimirū, atq; sapit quia condere nunquam
Tot bona,tā varia et pulchra,et tāto ordine posset
Ni sapiens foret,& cognosceret omnia ad vnguē.
Nec dubitandū etiam, sed corde atq; ore fatēdū,
Hoc ipsum esse bonum. nūquid bonitate carebit
Illud cunctorū quod origo & causa bonorū est?
Num fonte ex dulci,riui effunduntur amari?
Num dulces riui ex fonte effunduntur amaro?
Aut op' est nihil esse bonū:aut bonus ille putād'
Qui rerū fons est,& mundi maximus autor.
Hunc homines variè appellant:nos ore Latino
Qui loquimur,plerūq; Deūq;,Iouēque vocamus
Qui quum sit primum ens,& ab ipso cætera fiant,
Idcirco est per se viuens,sapiēsque bonusquè,
A nullo accipiens quod habet,verū omnia ab illo
Accipiunt.igitur quod habent,amittere possunt,
Si modò nil conferre velit dator ille supremus.
Vt riui possunt arescere,si neget vndas
Fons solitas,tamen haud ideo fons deficit ipse.
Nam per se producit aquas,neque pendet ab vllo
Sic Deus est per se idcirco non deficit vnquam:
Nec si cuncta simul pereant, ideo ipse peribit.
Quicquid enim per se est,sēper durare necesse est.
Quum nullo indigeat,quum solo pendeat à se:
Quum vi non possit, quum nolit sponte perire.
Demū ipse est totum:sunt autem cætera partes.
Tale tamen totum non est,quod constituatur
Partibus ex ipsis. quum sit super omnia simplex.
Sed virtute(inquam) totū est, quia condidit orbē
Tam vastū,& quicquid tam vastus continet orbis,
Omnia quæ viuunt,& quæ viuentia non sunt:
Omnia quæ apparent,& quæ apparētia n n sunt,
Ipso

Ipſe facit ſolus,ſolus quoque facta tuetur.
Hac ratione igitur totum eſt,totumq́3 vocatur.
Vt ſemen tota eſt arbos :quia vir bus eius
Quanquá ſit minimũ,tamen ingens naſcitur arbos
Quæ validis ramis ſpatioſas explicat vmbras.
Multi autem dubitant an corpus corporeúsve
Sit Deus.eſſe etenim nil præter corpora credunt.
Atque ea corporeo quæ ſenſu perci piuntur.
Quare nos vtrum hoc ſit verum diſpiciamus.
Omne quod eſt corpus,quãtũ et quale eſſe neceſſe
Atque duo hæc propter, nimirũ ſenſile corpus(eſt
Redditur,his demptis,quid ſenſu percipietur?
Quod verò quãtũ & quale eſt,componitur: atqui
Simplex eſt Deus ipſe, velut iam diximus.ergo
Neutiq; corp⁹ habet.prædictis adde quòd omne
Corpus materia ſaltem,formaq3 coactum eſt.
Præterea non finitæ virtutis oportet
Eſſe Deum,æternus quum ſit,ne deſinat orbis.
Nullum infinitam virtutem corpus habebit:
Quodlibet eſt etenim finitum,nempe rotundũ,
Corporibus cunctis maius,meliusq́3 ſuis eſt
Limitibus cinctũ:ſic quod quater angulus,aut ter
Format,ſic alias quod habet quaſcũque figuras.
Ergo infinitæ non eſt virtutis.& iſtud
Monſtra ſic:partes hoc deuide corpus in æquas,
Sitq́; A dimidium ſit B pars altera:quæro
An poſſit tantum A,quãtũ B,& vtrique poteſtas
Infinita ſit? hoc pacto pars altera fruſtra eſt,
Altera ſufficiet.quòd ſi pars Vtraque vires
Finitas habet,& totum tale eſſe neceſſe eſt.
Finitis etenim conſtare ex partibus ipſum
Infinitum,audet qui dicere,deſipit.ergo
Corporis eſt expers,qui corpora cuncta creauit.
Fortè aliquis reſpondebit,Deus infinitum
Eſt corpus,nos verò iſtud poſſe eſſe negamus.

Omne

Omne etenim ſpatium compleret,nec locus vllus
Reſtaret vacuus qui claudere cætera poſſet:
Sic nec mūdus erit,nec nos,nec deniq; quicquā.
Præterea corpus viuens quum nobilius ſit
Ac melius quā quod vita caret,haud dubitandū
Nubiliorem eſſe ac meliorem corpore vitam,
Propter quam corpus melius ſit nobiliusq;
Quæro igitur nunquid vita eſt ſubſtācia?vel quid
Accidit?hoc ſi ſit,ſubſtantia vilior eſſet,
Nec non deterior quàm quod ſubſtantia non eſt:
Quod certè abſurdum,clamabit turba ſophorum.
At ſi vita ipſa eſt ſubſtantia,corpore nullo
Indiget adiuncta ſibi:ſolaquè purius atquè
Commodius per ſe quàm corpore iuncta manebit.
Nam quare adſciſcat corpus ſibi,viuere liber
Quum valeat mundi ſator,& ſine corporis vſu?
Nempe ſuperuacua eſt moles,& carceris inſtar
Continet incluſas vires,animamq; coërcet,
Impediens,ne quò vult pergere libera poſſit.
Ille igitur ſūmus princeps,bonus, omnipotensq;,
Æternus,ſapiens,prorſus,ſine corpore viuit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere ? dicam,
Nempe quia in craſſo demerſi corpore,craſſo
Obducti ſenſu,nil præter corpora norunt.
Vt ſi fortè oculis vitrum quocunque colore
Infectum obijcias,quicquid ſpectabis,eundem
Qui vitro,credas deceptus habere colorem.
Scire tamen debemus,& omni errore fugato
Credere,nec dubiè?eſſe alia & quamplurima verè
Entia,vel nullo viuentia corpore:vel quæ
Corpus habent tenue in primis,vt cernere noſtri
Haud poſſint oculi,nec noſter tangere ſenſus,
Atque ideo nobis meliora & nobiliora.
Quod forſan tali poterit ratione patere:
Omne graue & craſſum quāto plus continet in ſe
Ter=

Terrenæ fæcis, tanto ſit vilius illo
Quod tenue atque leue,& ſubtilis materiali,
Meſſa eſt cōpoſitū: docet hoc quodcūq; metallū:
Nam ſimul ac validis Vulcani viribus arſit,
Liquitur,& partes illius deteriores,
In quibus eſt terræ plus,& grauitatis,habentur
Pro nihilo,in ſcoriamque abeunt:leuiora magisq;
Pura,nitent:meliore ſono,meliore figura.
Sic panis melior,qui purior & leuior fit
Ex ſimila:hūc domini comedunt:ſed craſſior eſcā
Dat famulis:rurſus grauiori & deteriori
Cuſtodes pecoris paſcuntur rure moloſi.
Sic aqua,ſic vinū,atq; oleū,et liquor omnis habe-
Nobilior tanto,quanto eſt ſubtilior atque (tur
Lucidior leuiorq;:cibus quoque craſſior,& cui
Plus grauitatis ineſt,in ſordes verſus ab aluo
Pellitur:aſt alius terreni ponderis expers,
Fit caro fit ſanguis,fitque vtile nutrimentum.
Cur lapides viles, craſſoque,grauiq; & apaco
Corpore ſunt, gem mæ pretioſaq; marmora lucēt?
Nempe quia his minus eſt terrenæ fæcis:at illis
Materies concreta magis dēſataque tellus
Dat pondus,lucemq; adimit,pretiumque decoris.
Sunt ſpecioſa igitur minus,& pretioſa tenēt quæ,
Plus terræ: vnde etiam poſſunt minus entia dici:
Vt minus eſt aurum ſcoria, & ꝙ vilius aurum eſt.
Nanq; elementorum certè eſt viliſsima tellus,
Et quaſi fæx quædam:idcirco faber optimus illā
Inferiore loco fixit,multumq; remoto:
Vt quantum poſſet,diſtaret ab æthere puro:
Denſauitq; globū:vt minor & contractior eſſet.
Cœlicolumq; minus turbaret lumina,quando
Immenſi ſpectare velint penetralia mundi.
Ergo vbi tā pulchrū abſoluit Deus amphitheatrū,
Ornauitq; ipſum ſtellantibus vndique gemmis,

Quic-

Quicquid vbiq; fuit scobis, immundæq; relictum
Passim materiæ, ventos abstergere iussit.
Illi confestim domini mandata facessunt.
Hinc aquilo, inde Notus, Zephyrusq; Eur⁹q; pa-
Certatim verrũt cãpos, glomerantq; redactas (tẽtes
In mediũ sordes, varijsq; afflatibus vrgent:
Sic facta est tellus, quæ prorsus ab æthere toto
Expulsa, ad centrum sese miseranda recepit.
Non locus alter erat distantior, inferiorquè
Ad quem confugiens tandem requiescere posset.
Nònue etiam reliquis infirmior est elementis.
Debiliorquè? etenim si discindatur ab æstu,
Aut ferro, aut alia quauis ratione, redire:
In sese nequit, ac diductas iungere partes.
Ast aqua si fuerit diuisa, recurret in vnum
Extemplò, & rursus veluti prius integra fiet.
Sic aër. sic ipse ignis quum dilaniantur,
Quam primùm coëunt, dissectaquè mẽbra reducũt
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Vnde hoc? nimirũ quia sunt meliora, magisque
Perfecta, & propria possunt virtute moueri?
Terra autem per se stabili grauitate quiescit,
Immo alijs causa est vt sint immota, locũquè
Ne mutare queant. siquidem plus est vbi terræ,
Plus grauitatis inest, minus illi c mobilitatis.
At quæ sunt leuiora, eadem sunt mobiliora,
Et vitæ propiora quidem: nam causa mouendi
Corporibus vita est: patet hinc, quòd mortua mo-
Cuncta carent, sed quũ viuentia sint meliora (tu
(Quandoquidem nihil est vita pretiosius ipsa)
Haud dubiè, leuius quodcunque est, mobiliusq;,
Illud idem melius dicendum nobiliusquè.
Ergo errant prorsus qui credunt entia tantùm,
Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur,
Et quæ crassa magis. quid enim subtilius ipso

Aëre?

Aëre? quídve potest tangi minus atque videri?
Vnde ipsũ multi vacuum,& nihil esse putarunt.
Apprimè est tenuis:quid ni? veruntamen est ens,
Et verum Corpus,primis de quatuor unum,
Nobilius terra,& terram humectantibus vndis,
Tradita proinde fuit sedes sublimior illi.
Nam quæ sunt cælo & stellis propiora beatis,
Debent nobiliora etiam,& meliora putari.
Nónne omnes venti tenues,vt lumina fallant?
Quis tamen esse neget ventos? qui ferrea postquã
Carceris Æolij fregêre repagula,montes
Ingentes quatiunt,validoquè à stirpe reuulsas
Deijciunt ornos,pontumquè a sedibus imis
Euertunt,cogunt nubes,soluntquè coactas
Terribilesquè cient tonitrus,& fulmina trudunt:
Quum tantas habeant vires,non entia dices,
Cernere quòd nequeas,vel prẽsos strĩgere palmis
Nimirũ stultum est committere sensibus omne
Iudiciũ,fallunt oculi persæpe videntem,
Proq; alio mõstrant aliud demergito in vndas
Perspicuas baculum rectum,apparebit in illis
Incuruus,currat propè littus adacta phaselus,
Currere tunc littus credas,cessare phaselum.
Fallaces igitur senses,ætate frequenter
Aut morbo,aut alijs causis mutantur & errant:
Nec sunt cuique pares.quod pulchrũ iudicat ille
Cõtrà hic turpe putat:dulce ille,hic ducit amarũ:
Ille alget,calet hic.variantur corpore sensus,
Inquè alia sunt carne alij,partesquè sequuntur
Interdũ per quas operantur:vt ebrius vnam
Esse duas credit flammas,& fixa moueri:
Quippè mero turbati oculi,turbant quoq; visũ.
Aër præterea solet ipsos vertere sensus:
Nãq; nõ est clarus,mõ turbidus,humidus est nũc
Nũc siccus,nũc est densus,nũc rarus:ita ipsos

Illudit

Illudit variè ſenſus: hic ſanguineus ſol
Apparet, minor, hinc vel maior luna videtur:
Hinc clamante aliquo ſinuoſa reſultat imago,
Decipiens ſtolidas iteratis vocibus aures.
His alijsque modis poſſunt errare. ſed ipſa
Certior eſt ratio. duce qua mens inuenit inter
Mille latens nugas & inania ſomnia, verum.
Hāc amat, hāc ſequitur, totis huic viribus hęret,
Qui ſapit, ingenioque valet, cui viuida mens eſt,
Æthereusq; animus: ſed craſſa obtuſaq; turba
Nō videt hanc lippis oculis: hinc plurimus error,
Vanaque credulitas, & opinio cæca tenaxque.
Prudentum rectrix ratio eſt at opinio vulgi.
Nos igitur rationis iter, quà poſſumus, omni
Conatu ac ſtudio quæramus & ingradiamur.
Ipſa etenim ratio ſol eſt, qui tramite certo
It ſemper, per quam à brutis dictare putamur:
Obſcuram, incertamque imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dictat? viuentia multa
Eſſe quidem, noſtros fugiant quę tenuia ſenſus.
Nam niſi feciſſet meliora & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempe videretur non magno dignus honore,
Nēpe imperfectū imperiū atq; ignobile haberet.
Infra etenim naturam hominis, pecudesque ferę q;
Exiſtunt, viles omnes ac mente carentes,
Et miſeræ, & ventri tantùm ſomnoque vacantes:
Quòd ſi nullum animal melius natura creaſſet,
Quidnā aliud foret hic mūdus quàm turpe ferarū
Ac pecudū ſtabulum, ſpinisq; fimoque refertum?
Quidnā aliud foret ipſe Deus quàm paſtor herusq;
Multorumque gregū, multorumque armentorū?
Atqui hominē fecit: nimirū maxima laus hæc,
Nimirū ſatis hoc: ohe, fieri melius nil
Debuit aut potuit? iamiam perfectior orbis

Eſſe

Eſſe nequit:fuit hæc Iouis infinitā poteſtas?
Sed videamus vtrum ſit fas hoc credere.non eſt,
Non eſt hoc(inquam)fas credere,nec ratio vult.
Nā quid homo eſt ? animal certè ſtultū atq; ma-
Prǽq3 al js miſerū,ſi ſe cognoſcat ad vnguē(lignū
Quis nō ſponte malus? vitiorū lubrica & ampla
Eſt via,qua properāt omnes,vltroquè feruntur,
Nec pro hibere valēt monitor,lex, pœna,metùsve
Cōtra,virtutis ſalebroſa,anguſta,nimisquè
Ardua, quà pauci tendunt,iiſdéque coacti.
Quis ſapit?an mulier?nūquid puer?aut cerdonū
Tota cohors?eheu ſtultorum maxima turba eſt.
Cæcis verſamur tenebris,& ducimur omnes
Affectu:aut nulli,aut pauci,quos rector Olympi
Præcipuè ſibi delegit, ratione reguntur.
Quis contemplari valet:aut vnde otia nobis
...nt,vt poſſimus latitans inquirere verum?
Diſtrahimur varijs curis,pars plurima vitæ
Cōteritur ſommo, reliquum morbi atque labores
Aſsidui impediunt,paupertasve improba turbat,
Deſidia interdum,interdum furioſa voluptas.
Hinc ſtulti ſumus,hinc nobis ſapientia deſit,
Nanque ea continuo ſtudio longoq3 paratur,
Pacatūq3 animū poſcit,mētemquè quietam.
Quā verò genus humanum miſerum ſit, abundè
(Ni fallor)ſexto libro monſtrauimus ante.
Eheu pœnarum ſcelerumquè & ſtultitiarum
Hic locus eſt: hæc eſt tenebroſi regia Ditis,
In qua nemo quidem nō multa incomoda ſuffert.
Turba tamē ſtupida & craſſa hoc non cogitat,imò
Inter continuos,deteſtandosquè labores,
Sæpe canit demēs,& ridet nec miſerā ſe
Etgnoſcit,patitur pœnas,obiterque iocatur,
A ſubitò obliuiſcitur omnia:dummodo parua

Dulcedo ſubeat, lethen hæc mentibus infert?
Prouida ſed tales voluit nos eſſe.ſagaxquè
Natura: vtiliter certè nam ſi ſaperemus,
Quis ferret miſera tot tantaquè tædia vitæ?
Triſtitiam,curasquè graues ſapientia gignit.
Ipſe etiam natura hominem ſpe lactat inani,
Qua ſine quiſque ſibi mortem conſciſceret vltro.
Ergo ſtultitia & ſpes,ſunt duo pharmaca nobis
Tradita prudentis naturæ conſilio,ne
Tot tantisquè malis affecti deficiamus.
Quòd ſi hodie haud vllũ eſt animal pręſtãti' ipſo
Mũdi author quid erit?ſtultorũquè & miſerorum
Et ſceleratorũ dominus,princeps, pater,& rex.
O bellũ imperium,ô ſummum ac mirabile regnũ?
O bellos comites?quid quæris Iupiter vltra?
Iam non es ſolus: tam pulchrum cõdere mundum
Scilicet hos propter decuit te.ſeruiat iſtis
Cælum,ſol,luna,aſtra,aër,tellus,mare. quid hi?
Sed mox in nihilum redeant,pereâtquè velut nix
Adueniente æſtu,aut hyberno tempore frondes.
Quanti ſunt quæ tam imbecillo corpore cõſtant?
Quanti ſunt quę tam imperfecto tempore durant?
Nunquid credibile eſt,terrã pontumquè habitari
Duntaxat:quæ ſunt cælo collata fęre nil.
Quid tell' põtusquè ſimul?punctum propè dicas,
Si mundi ſpatium immenſum ac mirabile acuto
Perpendas animo:quin ipſis quodlibet aſtrum
Eſt maius,veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam ixiguus locus,& tam vilis habebit
Tot piſces,homines,pecudes,volucresque,ferasq;:
Cætera erunt vacua,& proprio cultore carebunt?
Aque aër deſertus erit,deſertus olympus?
Delirat quiſquis putat hoc,hebetisque cerebri eſt
Immò illic longè plura & longè meliora
Viuere credẽdum eſt, longequè beatius atq; hic.

Deui-

Deniq; si verum volumus sine fraude fateri,
Est hominũ sedes, brutorumquè infima tellus:
Ast aër vltra nubes, cælumquè beatum,
Pax vbi perpetua & nitidi lux clara diei
Assiduè regnant, domus est & regia diuûm.
Quos licet haud possit mortalis cernere visus
(Est etenim tenuis nimium natura deorum)
Sunt tamen innumeri, bibulæ quot corpora arenæ
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis,
Qui credit cælum tam immẽsum, tamquè decorũ
Desertum omnino ac solum, vacuumquè colonis,
Quum tenuat vilis tam multa animalia tellus:
Delirat, crassa mentis caligine pressus,
Nec minus ac pecudes terrena in fæce sepultus.
Nec mirum puto si fortunatæ inueniuntur
Insulæ in Oceano, loca cunctis plena bonis &
Delicijs, veluti quidã scripsère, vbi vitam
Nunquam vllus dolor aut casus cõtaminat vllus.
[illegible] cælum, Oceani nomen, quia concolor illi est,
Et velox [illegible]imè, ideo fortasse recepit:
Omnis [illegible] autem censebitur [illegible]: quid ni?
Nònne domos etiam multas ita sæpe vocamus,
Quòd solæ à reliquis sint omni ex parte remotæ?
At si aliter dicunt quàm nos exponimus, errant:
Non etenim in nostro Oceano sunt talia: Reges
Hæc loca non sinerent armis intacta, suoquè
Imperio vellent adiungere, siquis ad illa
Accessus foret, & cuperent consistere in illis.
Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempe suos aër cælumquè ac sidera ciues
Indigenasq; tenent: quod qui negat, ille beatis
Inuidet, atq; Dei maiestatem insipienter
Blasphemat. Nũquid non est blasphemia, cælum
Dicere desertum, & nullis gaudere colonis?
Atque Deum nobis tantum brutisquè præesse,

Tam paucis,& tam miſeris animalibus,& tam
Ridiculis? certè ſciuit,potuit,voluitquè
Omnipotens genitor,nobis meliora creare,
Quæ viuant meliore loco:vt ſua gloria maior,
Maius & imperium foret,& perfectior orbis.
Nam quo plura facit,quo nobiliora,relucet
Hoc magis & mundi decus,& diuina poteſtas.
Sed dubiũ eſt an ſint puræ & ſine corpore formæ:
An varia(vt nos)membrorum compagine cõſtent.
Nimirum dictat ratio,quòd in aëre & igni
Corpus habent quæcũq; manent animalia: nam ſi
Non ſunt corporea,ergo aër deſertus & ignis
Prorſus erit,vacuusquè locus dicetur vterque.
Quippe locum præter corpus:nihil occupat illi
Cui non eſt corpus,non eſt locus, idquè loco nil
Indiget: vt ſatis oſtendunt præcepta ſophorum.
Sed nunquid morti debentur? credere par eſt,
Viuere longa quidem & fœlicia ſæcula,tandem
Deſinere,atq; mori.Nam ſi corrumpitur aër
Atque ignis,cur non pereant viuentia in illis?
Nempe loci naturam haurit,ſequiturq; locatum:
Fortè aliquis,quali ſpecie,qualive figura
Sint hæc,ſcire velit:par eſt quoq; credere talem
Eſſe illis faciem qualem nec terra nec vnda
Ferre ſolet,noſtra meliorem ac nobiliorem:
Qualem nec fas eſt,nec cernere poſſumus ipſi.
At quibus in ſtellis vita eſt,& in æthere puro,
Cælicolę,nunquam pereunt quia nulla ſenectus
Aſtra terit,nulla vnquã ętas labefactat olympum.
Credendũquè ipſis maiora & lucidiora,
Et formoſa magis,magis & valida & læuia eſſe
Corpora quàm reliquis quęcũq; ſub ęthere viuũt,
Atq; elementa colunt, & tempore menſurantur.
Sed quid agunt?gaudẽt ſenſu ac ratione viciſsim,
Nunc hoc nunc illa vtentes:mirisquè fruuntur
Delicijs,

Delicijs,quas humanum nec fingere poſſet
Ingenium,nec mortalis percurrere lingua.
Illic eſt verus mundus,vera entia,veræ
Diuitiæ,veri mores,& gaudia vera:
Aſt hîc ſunt vmbræ tantùm, ſimulacráque rerum
Friuola, quæ paruo momento vt cera liqueſcunt.
Illius mundi quædam eſt hic noſter imago:
Quātū pictus ab hoc,tātū hic quoq; diſtat ab illo.
Extra ipſum verò cælū & ſupra omnia corpora
Eſſe alium mundum meliorem incorporeumque,
Qui non percipitur ſenſu,ſed mente videtur,
Nonnulli credunt:nec res eſt diſſona vero.
Nam ſi nobilior ſenſus,& præſtantior eſt mens,
Cur habeat propriū mundum,propria entia ſēſus,
Quævere exiſtant,quæ percipiantur ab ipſo:
At mens ſola manens.Proprio non gaudeat orbe,
Nilq; habeat per ſe exiſtens?ſed ſomnia tantum
Apprendat,tenuesq; vmbras,et inania ſpectra?
Quæ non exiſtunt per ſe,vera entia non ſunt.
Aut igitur mens eſt nihil,aut natura creauit
Menti conſimilem mūdum,qui continet in ſe
Res veras,ſtabiles,puras, immateriales,
Quæ per ſe exiſtunt melius quàm ſenſibiles res.
Hic ille archetypus mundus,perfectior iſto
Senſibili,quanto ſenſu perſectior eſt mens,
In quo ſol Deus eſt ſummus,dijque aſtra minores
Ergo plura etiam quàm ſit perfectior in ſe
Contiuet,ac diuerſa magis quàm materialis
Corporeusque orbis:ſed nil corrumpitur illi,
Nil motum,nil tempus habet:ſunt omnia fixa,
Æterna,abſq; loco,& nullis obnoxia damnis.
Illic ſunt cauſæ,& cunctarum ſemina rerum.
Senſibilis mundus mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo,& quædam eſt illius imago.
Omnia ſed perfecta illic,atque vndique tota.

Hîc ſunt particulæ rerum,quæ multiplicantur
Materiæ vitio.Sic plures efficiuntur
Ceruí:nanq; illic virtus eſt vna creatrix
Ceruorum:vulpes facit hæc,facit illa leones.
Sic de alijs dico quæ noſter continet orbis:
Quę numero plura,at ſpecie clauduntur in vna,
Omnia proueniunt ſuntq; à virtutibus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in vrbe,
Quiſq; ſuo incumbens operi diuerſa laborat.
Quare ex particulis hic mundns conſtat:at ille
Ex totis,viuis per ſe,diſtantibus à ſe.
Singula nonnulli credunt quoque ſidera poſſe
Dici orbes,terramquè appellant ſidus opacum,
Cui minimus diuûm præſit: quia nubibus infrà
Imperium teneat,producatq; omnia ſolus
Corpora quę,æquor habet, tellusq;,atq; infim⁹ aër
Vmbrarũ Dominus, ſimulacraq; viua gubernans,
Cui data ſit rerum cura & moderamen earum:
Quæ quia non durant,ſed tempore corrumpũtur
Exiguo,propè nil poſſunt,vmbræquè vocari:
Hîc reor eſt Pluton,à quo tenebroſa teneri
Regna canunt vates,nanq; infrà nubila nox eſt,
Suprà autem lux clara nitet,ſplendorq; perennis:
Huic igitur,tanquam minimo, Deus ille deorum,
Rex genitorquè dedit viliſsima regna,aliosq;,
Vt quiſq; eſt melior, melioribus addidit aſtris:
Imperiumquè ſuum natis diuiſit habendum,
Sed tamen hæc hominum nulli certa eſſe putam⁹.
Nam ſecreta Dei quis nouit? quis fuit vnquam
In cœlo,redijtquè iterum,potuitquè referre?
Non tanti eſt mortale genus,mens noſtra labaſcit
In rebus ſummis,nec ſpectat noctua ſolem.
Quiſq; ſuo ingenio fretus,noua fingere gaudet:
Præſertim vates, quibus eſt fiducia maior.
Traditur his,quacunq; velint,impunè vagari:

Tam

Nam furijs agitantur Iacchi.& Apollinis œſtro.
Quanquam nil prohibet furioſos dicere verum:
Et verum dixit quondam furioſa Sibylla.
Sit ſatis(hoc veluti promiſimus)oſtendiſſe
Multa eſſe,& nobis longè meliora videri
Quæ nequeunt,viuunt tamē, & ratione fruuntur,
Imo aliqui in primis docti ſcripſere ſophorum,
Tales eſſe animas quoq; noſtras,corporibusquè
Exutas non poſſe mori,æternasquè fatentur.
Sic Plato,ſic Samius voluit,ſic ſenſit & ille
Diuinus verè Plotinus,ſicquè poëtæ
Non pauci cecinere.Igitur par eſſe videtur,
Atque operæpretium(quoniā dignisſima ſcitu
Res eſt) hanc etiam meditando euoluere partem.
Quid meliusquā ſe cognoſcere?corpora quid ſint
Norunt vel pueri:puluis de puluere: verùm
Difficile eſt naturā animi cognoſcere ad vnguē.
Quare hanc,Pierio confiſus numine,totis
Viribus ingenij & ſolerti indagine,poſthac
Quærere conabor,faciliquè oſtendere verſu,
Quo facto,libram egresſus,tua Scorpio adibo
Signa,vbi fatorum vires ac iura requiram,
Si modò non obſtant ſcribendi fata poëtæ.
Sed quia in ambiguis rebus bene percipiendis
Progreſſus bonus eſt ac debitus ordo,vt ab illis
Quæ manifeſta magis,magis & certa,incipiamus,
Hoc nos facturi ſumus hac in parte etenim ſi
Principia obſcuris fuerint abſtruſa tenebris,
Quęcunq; ex illis veniunt,incerta ſequentur,
Friuola ſi fuerint fundamina, tempore paruo
Deficiet quicquid ſuper his fabricare volemus,
Effectus verò certi magis ac manifeſti
Sunt nobis quàm cauſæ:igitur ſumamus ab illis
Principium,& foribus rem perſpiciamus apertis
Iamquè ideo à motu(quia per ſe ſponte moueri

Poſſunt, quæ vitam retinent: quia deniq; motus
Præcipuum vitæ indicium eſt) prius incipiemus.
Nempe ipſũ corpus, necnon mẽbra ipſa quieſcũt
Per ſe, & putreſcunt: calor eſt fortaſſe mouendi
Cauſa, aut calfactus ſanguis. Sed viua frequenter
Stant immota, inſit licet his ſanguisque caloŕque,
Quandocũq; volunt requieſcere. Proinde volũtas
Ipſius motus fons & cauſa eſſe videtur.
Sæpe volunt tamẽ, & nequeunt animata moueri:
Ergo vtrunq; ſimul motum creat: imperat vnum,
Exequitur reliquum: iubet hoc, iuſſa efficit illud.
Velle quidem nihil eſt, ſi deſit poſſe. Sed vnde 10
Vult animal mutare locum? quia nempe voluntas
Mente bonũ mõſtrãte videt, deinde ipſa mouetur
Virtute obiecti, & trahitur, velut ignis ab eſca,
Vt lapide Idæo ferrum, paleæque minutæ
Heliadum lacrymis. Miro ſic ordine mundum
Inſtituit pater omnipotens, vt plurima nexu
Iungatur facili, & coëant: ſed plurima contrà
Diſcordent inter ſeſe, pugnentque viciſsim.
Vnde aliqui merito eſſe aiunt primordia rerum,
Litem & amicitiã, perq; hæc fieri omnia credunt:
Ergo bonũ mouet, à quo deinceps mota volũtas
Membra agitat, corpusq; vrgẽs huc mittit & illuc. 18
Nõ tamen eſſe bonum cunctis animãtibus vnũ
Credamus. Neque enim cunctis eſt vna cupido,
Diuerſis diuerſa placent, ſua gaudia cuique
Diſtribuit natura: aliud puer optat amatque
Quàm matura ætas: nam qualia corpora, tales
Sunt plerunq; animi, & talis plerunq; voluntas,
Propterea nunc hoc volumus, nunc illud amamus:
Et quæ grata prius fuerant, mox deſpiciuntur:
Nimirum, quoniam corpus mutabile, nunc hos,
Nunc illos habitus diuerſo tempore ſumit,
Naturãq; animi ſecum trahit. Hinc ſitis, hinc &

Macra

Macra fames,venerisq; oritur genitiua cupido,
Atqui ipſum corpus mutant complura, vel ætas,
Vel tempus,vel caſus,item potus,cibus,aër,
Sideraq; interdum,vt quidam ſcripſere periti.
Non igitur ſolum obiectum,ſed corporis ipſa
Cōditio,nos velle facit diuerſa,mouetquè.
Sed ratione aliqui potius ducuntur,& illa
Procedunt monſtrante viam,& virtute trahūtur:
Qui perquam rari exiſtunt.Nam lumina mentis
Haud ſecus obducunt affectus corporei quam
Phœbeum iubar inſpiſſantes aëra fumi.
His deum cauſis corpus mortale mouetur.
Vis autem motiua animæ,cui mota voluntas
Imperat,imperium exequitur,membriſq; quietis
(Indupedita modò hęc non ſint)infuuditur,horſū
Illorſum impellens.Sed cur laſſata labore
Laguescuut? ſic crura dolent,ſic brachia torpent.
Hinc credo,quoniam ſanguis feruore ſolutus
(Feruet enim motu nimio)ſubducitur,atque
Deficit exhalans paulatim: non aliter quàm
Ægrorum extenuāt quum pallida corpora febres.
Sāguis enim.aut alius vice ſāguinis humor,in ipſis
Diffuſus membris,animā vehit,atq; alit ipſum
Corpus:quo vegetante , mouens vis concitat art•
Spiritus eſt etiam,quidam tenuisq; leuisquè,
Quem generat calor,ac ſāguis reſolutus ab ipſo,
Ceu ſolet à radijs ſolis reſoluta creare
Vnda leues agilesquè auras.Hic ſpiritus intra
Viſcera concluſus paſsim fluitansquè cauernis
Corporeis,animæ præſtò eſt,animæq; miniſtrat,
Quum vult ipſa aliquid fieri, corpusquè moueri.
Verùm hi qui ſomno oppreſſi ſunt,quomodo motū
Exercent? nam ſæpe aliquis per ſomnia ſurgens
Arma capit,vel ſternit equum,vel ſcribit,vt aiūt:
Vel citharam digitis pulſat ſopitus inertem:

Scire opus eſt, rerum in nobis ſimulacra manere,
Quas viſu aut alio ſenſu percepimus: hinc eſt
Quòd quaſi præſentẽ, abſentem ſpectare videmur
Quod iam præteritas voces audire putamus:
Has igitur ſpecies, cerebri penetralibus altis
Incluſas, turbat ſtomacho qui ſurgit ab imo
Euolitatquè vapor: tunc mens deluſa, mouetur
Atque mouet corpus, fuerit ſi fortis imago.
Sed caudã colubri abſciſſam, caudamq; lacertæ
Motantem ſeſe, nunquid mouet ipſa volountas?
An potius vis illa animæ, quam nomine, Graij
Phantaſiam dicunt? ceu quos vel dira phrenitis,
Vel Bacchi liquor immodicus, vel ſomnia vexant?
An ratione alia id contingit? forſitan intra
Nodoſas caudæ partes, vegetabilis ille
Spiritus incluſus, toto conamine quærit
Qua data porta fugã, et ſinuoſa volumina torquet,
Perquè vias tenues ſenſim eluctatur in auras:
Vel pars illa animę qua corpus ſentit, in illo
Stat diuiſa loco, & motũ ciet arbitròr autem
Iudicio quæcũq; carent, non poſſe dolorem
Aut aliquid ſentire. etenim vis maxima ſenſus
Cognitione fluit: qui plus cognoſcit, habetq;
Iudicium maius, patitur magis, & magis idem
Gaudet: ſed ſtupidi atq; habetes min⁹ omnia curãt
Lædũrur minus, et metuũt minus, & minus algẽt
Atq; calent, vix dignoſcunt aduerſa ſecundis.
Nõ igitur quoniam doleat, cauda illa mouetur:
Nihil etenim ſentit, quia vis quæ iudicat, illic
Non eſt, ſed capitis parte in meliore remanſit,
Vnde prior mihi cauſa magis vera eſſe videtur.
Sic igitur motus fit, quo viuentia ſeſe
Proripiunt. Tamen hoc prædictis addimus vnum,
Quod quandoq; bonũ præſẽs, qúum poſſit haberi,

Non mouet aut petitur:quia nõ cognoſcitur.Ergo
Cognitio,motus etiam cauſa eſſe videtur:
Imò præcipua eſt:quis enim cupit illa petítve
Quæ prorſus neſcit?cæca eſt per ſe ipſa voluntas,
Nec quicquam ſibi velle poteſt ſine lumine mẽtis:
A quo ſi fuerit minus illuſtrata,ſiniſtrum
Carpit iter,ſpecieque boni deceptá labaſcit.
Verũ hæc de motu ſatis.Hinc videamus vt ipſum
Viuentis corpus grandeſcat,quomodo fiat
Cremẽtum, & certo cur tandem limite ſiſtat.
Æthereus quidam eſt ignis, qui animantia quæq;
Viuificat clauſus membris ac pectore cæco:
Hunc humor genitiuus alit,ceu flamma lucernæ
Occaſo iam ſole,leui nutritur oliuo.
Hic ſtomacho immiſſas epulas coquit,inde p art⁹
Sparguntur partes ſubtiles,vnde medullæ,
Oſſa,caro,nerui,ſanguis gignuntur,& omne
Paulatim augeſcit corpus:uelut imbribus herbæ
Ac plantæ creſcunt,ſolis virtute iuuante.
Si multus fuerit validusq; hic ignis,& humor
Conueniens adſit,quantum calor ipſe requirit:
Fit magnũ augmentum, tandem finitur,& vltrà
Non tendit,quum ſit virtus finita caloris:
Quo demum languente,ſolet decreſcere corpus,
Hoc patet in ſenibus.fiunt hi nanq; minores,
Incuruiq;,cauo ſpectantes lumine matrem
Deficit ignis enim,& languet calor ille animalis:
Deficit humor item natiuus,quo ſine vita
Stare nequit,veluti non lucet flamma lucernæ,
Si deſint alimenta illi,redeuntquè tenebræ,
Iam verò motus animo dicamus,& vnde
Proueniant:res abſtruſa eſt,tamen excutiemus,
Qua mens noſtra tenus poterit pertingere verum:
Ac de ira primùm. Audaces facit ira,pericli
Contemptrix,auget robur,viresq; miniſtrat:
Qua

Qua ſuadente,hoſtē impauidi, Martēq; cruētum
Aggredimur,raptisq; in prælia currimus armis.
Cauſa eſt nimirū ſanguis qui accenditur, & cor
Flammiuomum,fellisq3 liquor diffuſus amari.
Iræ etenim ſedes fel creditur,ipſaque bilis
Materiam præbet ſtimulis cæcoq3 furori.
Hinc quæ felle carent animalia ,neutique poſſūt
Iraſci,pacemque colunt,ac bella recuſant,
Hinc quibus eſt ſanguis feruentior,atq; caloris
Vis maior,tumidam citiùs labuntur in iram.
Sic iuuenes,ſic & quorum mera vina replerunt
Plus æquo fibras, facilè excandeſcere notum eſt.
Ergo anima indignans,bilem cū ſanguine miſcet.
Deinde manus ad bella armat,mox vulnera fiunt,
Nam prius ipſam animā lædens iniuria turbat:
Quæ turbata,dehinc corpus mouet : vnde vidētur
Errare hi quicunq; animā non poſſe moueri
Contendunt:nam ſi nunquam moueatur,oportet
Stare loco,atq3 gradu corpus quoq; ſemper eodē.
Motus enim varius varium ſimul indicat eſſe
Motorem. Sol mutatur,mutantur & vmbræ:
Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nēpe quia huc illuc volitat manus,& diuerſos
Dum tactus agitat,varium dat fiſtula cantum:
Sic anima affectus prius accipit ipſa latenter:
Quos vbi vult fieri notos,tunc vtitur huius
Aut huius membri officio,impertitur & illi
Id quod habet latitans in ſe,vt videatur & extet,
Haud aliter quàm quum fido rex dicit amico
Atq; aperit ſecreta animi,quæ poſtmodo cunctis
Diuulget populis,& diuulgata pàteſcant.
Sic etiā fit amor: nam quū mens dulce quid optat,
Vſa miniſterio cordis,tunc pandit amorem.
Corde amor,ira,timor,votū,ſpes,cura,voluptas,
Tāquā arce in quadā:cū anima verſātur, et inde
Mem-

Membrorum officio excurrent per corporis vrbẽ.
At de iſtis aliâs forſan dicemus abundæ,
Si deus annuerit nobis,facileſq; Camœne.
Sufficiat nunc,affectus fieri prius omnes
In natura animi,cauſis venientibus extrà:
Deinde hos vel mẽbri vel ſanguinis aut humoris
Cuiuſcunq; opera effundi,in lucemq; propelli.
Iuncta etenim cũ ſint corpuſq; animuſq;, neceſſe (eſt
Cõmmunes motus,communia vulnera vtriſq;
Accidere,inq; vicem ſeſe mutare:quod vni
Infertur,quãprimũ aliud quoq; ſentit, habentquè
Sympathiam,tanto ſe fœdere complectuntur.
Poſt hæc de ſenſu,quoniam properamus ad ipſũ
Chelarum finem,breuiter mea Muſa loquamur.
Quinq; dedit ſenſus natura animantibus illis
Quæ ſũt perfecta:aſt alijs non tradidit omnes,
Atq; ideo poſſunt meritò imperfecta vocari,
Quales lumbrici,& talpæ,conchæq; marinæ,
Cochleaquè, & ſpinis circumuallatus echinus.
Hos inter ſenſus præſtantior eſſe putatur
Viſus·quandoquidem menti certiſsimus hic eſt
Nuntius,oſtendens illi quæ plurima terris
Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,
Tot flores,herbas,fructus,animalia, plantas,
Tam multas lapidum ſpecies, tã multa metalla:
Oſtendens etiam quos paſsit in æquore Proteus
Squammiferos populos,et monſtra natantia põto:
Quodquè his eſt maius,cæleſtia templa deorum,
Stellarũque globos,& ſancti lumina Solis:
Mitto ea quæ faciunt homines,quę lingua referre
Nulla poteſt:ergo hic ſenſus pulcherrimus atque
Optimus eſt, in quo ſedes bene criditur eſſe,
Præcipiũq; animi hoſpitium: quotieſque videri,
Aut affari aliquem volumus,tunc lumina noſtra
Eius in aduerſos oculo intendimus,ac ſi
Totus homo atque animus totus conſiſteret illic,

Nempe oculos,animi ſpeculũ quicunque vocarit,
Verus erit:nam blandus amor luceſſit in illis,
Apparentquè odium,feritas,clementia,mœror,
Lætitia,improbitas,pietas,prudentia,necnon
Stultia,ambitio,timor,ira,audacia,culpa.
Sed viſus,quo fit pacto,diuerſa ſophorum
Iudicia exquirant alij,nos prodere paucis
Conemur quicquid vero quadrare putamus.
Scire opus eſt vnam eſſe animã,minimãq; videri
Vt nequeat: tamen innumeris prope viribus aptã,
Quas illi natura dedit,ſummusquè creator.
Hæc auget,nutrit,generat,mouet,afficit,audit,
Guſtat,odoratur,tangit,videt,& cognoſcit:
Quæ vis præcipua eſt & maxima,cælitibuſquè
Cognata ac propria:has igitur per corporis artus
Diffundit vires,quæ certis partibus hærent,
Perquè oculos lucem admittit,varioſq; colores
Percipit,atque omnes dijudicat ipſa figuras
Pupillæ officio,& totum conſidorat orbem.
Sic quoque per nares diuerſos prendit odores,
Perq; aures haurit voces,ſtrepitusquè ſonusquè:
Per guſtũ hæc eadem ſentit genus omne ſaporis:
Per tactum à calidis diſcernit frigida, duraquè
A minimè dutis,á læuibus aſpara,demum
Sunt quinque ipſius comites,fidiquè miniſtri,
Per quos cognoſcit res omnes: queis ſine prorſus
Inſcia,lethæo torpebit preſſa ſopore.
Ergo oculi quum ſint vitrei,denſoquè nitore
Perſpicui,apprehẽdunt rerum ſimulacra,tenẽtq;,
Non ſecus ac ſpeculum ſoleat, præſentia quãdo
Luminis interſit: enim virtute creantur
Senſificæ ſpecies,fuerit niſi popula læſa.
Has ſpecies menti (capitis nanque arce ſuprema
Mens habitat,ſolioquè ſedet regaliter alto)
Oſtendũt oculi:tunc prudeus illa,ſagaxquè,

Cog-

Cognoſcit rem cuius adeſt formalis imago.
Hæc eadem, vocum diſcrimina mille, ſonoſquè
Innumeros, mira vi percipit, ingreditur quum
Incolumes aures aër eliſus ab ipſis
Corporibus. Nanque eſt aër tenuiſsimus, atque
Mobilis in primis: qui quum ſe corpora pulſant,
Deprenſus medio actu, tum diſſultat ab ictu,
Irrumpitquè, cauas penetrans violenter in aures,
Ianua clauſa licet fuerit, clauſæquè feneſtræ:
Vſqueadeò eſt tenuis, & penetrabilis aër.
Quinetiam piſces, piſcantiũ gurgite ab alto
Horreſcũt ſtrepitus, pauidiq; in retia currunt:
Quippe aër penetrare poteſt in viſcera Nerei,
Inde tument fluctus, inde importuna, minaxquè
Sæuit hiẽs, qua vrgẽte vouent pia munera nautæ,
Dura igitur quoties collidunt corpora ſeſe,
Aut quoties aër pulſus vehementer, in illa
Concaua præſertim per ſtricta foramina tranſit,
Diuerſæ ac variæ fiunt vocesquè soniquè.
Vt varia eſt rerum natura, & forma locorum,
In quibus ipſe aër gignit voceſque ſonoſque,
Sic tuba longè alium reddit quàm tibia cantum:
Sic Peluſiacis diſcordant nablia ſiſtris.
Ac veluti iactu lapidis perculſa mouetur
Vnda in multiplices orbes, ſic percitus aër
Diffundit ſpiras longè lateque rotantes:
Atque ideo multis vox inſonat auribus vna,
Vt multis etiam ſpeculis vna hæret imago.
Aſt odor vt nares intret dicamus: ab ipſis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt latè: veluti quum thura videmus
Panchæa, aut prunis cinyreia dona cremari,
Fit guſtus linguæ officio, curuique palati:
Nanque his percipitur rerum guſtabilis humor,
Qui penetrãs tangit ſẽſum, ingeneratquè ſapores.

Tact

Tactũ autem, sanguisq; & spiritus efficiunt, qui
Passim per corpus fluitant. Animantibus iste
Sensus inest cunctis, cunctis quoq; gustus inesse
Creditur: ast homini meliorq;, & maior vterq; est.
Hinc etiam homini quàm alijs prudentia maior.
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negantquè
Acceptas oculis species causam esse videndi:
Aëre nec medio esse opus aiunt, vt videantur
Res, aut audiri possint: namq; omnipotens rex
Tot vires animæ concessit, quot genera ipse
Effinxit rerum, vt posset comprendere cuncta.
Quæq; suũ agnoscit genus aptè, ac percipit vltro.
At contemplatur mens omnia, & omnia cauto
Iudicio expendit, quæcunq; à sensibus hausit,
Et verum atq; bonum diuino examine librat.
Mens igitur sol est animæ, sunt sidera sensus:
Sic perhibent quidam. Sed nos properamus, & ista
Linquimus excutienda alijs, finemq; propinquum
Appetimus: quia iam chelarũ extrema tenemus.
Colligitur tamen ex dictis: ac perspicitur, quòd
Est anima æthereum quiddam, sine corpore viués,
Omnia viuificans, cognoscens omnia, diuûm
Quatenus ille hominumq; pater permisit: ab illo
Tradita cuiq; rei est certa & finita potestas.
Illi autem soli vis est sine fine, potestquè
Omnia quæ fieri possunt, à lege solutus.
Nã si anima & sentit, & cuncta intelligit, ergo
Nõ est corporea, aut corpus. quia corpora nulla
Non terra, vnda, aër, ignis, neque condita ab istis
Has per se vires retinent. Non est dubitandum,
Esse animam semen quoddam cæleste, Iouisquè
Progeniem æternam, cui tantum cognitionis
Cessit vt immensum valeat comprendere mundũ.
Quid si atomi, quas nonnulli finxere sophorum,
Sũt animæ potius quàm corpora? corpora nanque

Omnia sunt quanta,& possunt vtcunque secari:
Nempe anima est indiuidua, atque immaterialis.
Et veluti centrū quoddam, ad quod plurima tēdit
Linea.Per sensus quia cuncta feruntur ad illam
Vndique,ceu fluuij concurrunt vndique in ęquor,
Quare illos miror qui dicunt tempore eodem
Ipsā animam extingui & corpus pariterq; perire
Nam licet hoc esset,debet tamen vsque taceri:
Non sunt hæc dicenda palàm,prodendaq; vulgo
Quippe hominū plerique mali,plerique scelesti:
Qui si animam credant nihil esse à funere,nilquè
Posse pati, postquam semel est egressa, nec vllam
Defunctis pœnam infligi,formidine adempta
In scelus omne ruent, confundent fasq; nefasq;.
Præterea multi,qui sperant posse beati
Post mortem fieri,& versari cum Ioue semper,
Atque ideo sese dedunt virtutibus vltrò,
Ac bene de multis qua possunt parte merentur:
Si post fata dari sibi præmia nulla putarint:
Illico torpebunt,& tot benefacta peribunt:
Tot spatiosa etiam templa & speciosa,tot aræ
Insignes auro & peregrino marmore,demum
Relligio & pietas & honor, cultusq; deum
Ad nihilum venient,si homines nil morte relinqui
Crediderint,animasq; in ventos prorsus abire.
Semiferum vulgus frœnandum est relligione,
Pœnarumq; metu: nam fallax atque malignum
Illius ingenium est semper,nec sponte mouetur
Ad rectum:virtus inuisa molestaq; vulgo est,
Relligio generis decus est & gloria nostri,
Quæ nos conciliat superis,& iungit olympo:
Nemo igitur bonus & prudens audebit aperte
Dicere,mortalē esse animā,& corrumpere vulgus.
Nūc tamen est multa nobis ratione probandum,
Hanc esse immunem lethi,æternamquè manere,

Vt

Vt chriſti cultor teſtatur,bruchiphagusque
Iudæus credit,præputia noſtra peroſus:
Quæ Deus haud faceret,ſi non facienda putārit
Ac gens ferme omnis concordi prædicat ore.
Principio, quicquid ſimile eſt magis omnipotenti
Cunctorum domino,diuturnius eſſe fatendũ eſt,
Perfectũque magis:nam quod durabile non eſt,
Sed citò dilapſũ perit,imperfectius eſſe
Quis neget?atque ideo durant cæleſtia ſemper
Quòd diuina magis ſunt & perfecta:ſec iſta
Proxima quæ terris,quæ cælo amota videntur,
Quum ſint imperfecta,breui fugiuntq3 cadũtque.
Ergo animus noſter,quum vita & cognitione
Diuinæ ſimulis naturæ appareat,intra
Corporeos fines claudetur?nec magis ipſe
Quàm caro durabit, neque viuet longius æuum?
Præterea corrumpi animus nequit,hac ratione:
Quòd ſimplex & materia ſecluſus ab omni eſt.
Huc accedit item quòd corpore debilitato
Vis animi creſcit:quare imbecilla ſenectus
Conſilio ſuperat iuuenes,mentiſque vigore.
Ingenio plerunque caret qui robore præſtat.
Rarò vtrunq3 Deus cuiquam largitur,vt idem
Sit ſapiens,& ſit robuſto corpore pollens.
Quare ſi,longo fractis iam viribus æuo,
Fortior eſt animus,nõ ipſe à corpore pendet,
Sed per ſe eſt aliud quiddã,& poſt funera viuit.
Nónne etiã quum pes dolet, hũc mẽs ipſa dolorẽ
Indicat?haud dubiũ eſt.Sed quomodo mẽtis ad ar
Peruenit iſte dolor?nũ ſurſum tendit ab imo, (cẽ
Paulatim aſcendens vt fumus? non.quia multæ
Partes non ſolùm(ſi ſic)pes ipſe doleret,
Nec pedis,at potius partis quæ proxima menti,
Tunc ſentiretur dolor.Vnde probatur apertè,
Corpoream non eſſe animam,& ſic morte carere

Quum medij nullius egens diſtantia tangat.
Adde his quòd quoties reminiſci aut fingere q̃c-
Egregiè volum⁹,vel quicquã intelligere aptè:(quã
Tunc animum reuocare opus eſt à ſenſibus, vnde
Nonnulli vt melius meditentur, lumina claudũt,
Aut ſeſe à turba abducũt,loca ſola petentes:
Vel quum nox piceo terras velamine texit,
Etiam lethæo torpent animalia ſomno,
Peruigilant,tacitiq; toro extinctaq; lucerna,
In tenebris acuunt contractam à corpore mentẽ.
Nempe animũ turbant ſenſus:populatur eundem
Affectus,reddũtquè hebetem,inuoluũtq; tenebris:
Non ſecus ac nitidum prætexunt nubila ſolem.
Ergo ſi proprijs reſidens penetralibus,intra
Ipſe ſuas latebras,fugiens à ſenſibus,atque
Corporeis crucibus,melius ſapit: eſſe profectò
Quum poterit liber,moribunda à carne ſolutus.
Cuncta animus meliore modo cognoſcet,& ipſi
Hærebit vero magis ac perfectius abſque
Corpore & æternum viuens durabit in æuum.
Deniq; quũ ſit homo medius bruta inter & ipſos
Cælicolas,commune aliquid retinebit vtriſque,
Corpus brutorum eſt,animi natura deorum.
Altera pars moritur,neſcit pars altera lethum.
Non igitur prorſus delet mors omnia:nanque
Lethiferis animus lædi nequit ipſe ſagittis:
Prædictis etiam poſſum connectere,quòd ſi
Nil ſuperat noſtri poſt fata,videbitur eſſe
Iniuſtus Deus,atque malis præbere fauorem.
Quippe hi dum viuunt lætis plerunque fruuntur,
His neque diuitiæ deſunt, neque grata voluptas:
Hos decorat præclarus honos,& gratia vulgi,
Contrà ſæpe bonos vexat fortuna, malignis
Caſibus inuoluens:nunc paupertate premuntur,
Nunc morbis,aliquo ſemper triſtantur amaro.

Quare animus buſto ſupereſt,ſcelerũq; ſuorum
Dat pœnas:vel ſi bonus eſt,bona præmia ſumit.
His alijsq; modis multis oſtendere poſſem
Immortalem animi naturam,incorporeamquè.
Sed ſatis eſt.iam me finis vocat.Haud equidem ſũ
Neſcius,harmoniam dici quoque,non tamẽ aptè,
Ipſam animam:ac veluti miſtis ex vocibus exit
Harmonia,& varijs fiunt bona pharmaca rebus
Compoſitis ſimul,vnde oritur vis ipſa medendi:
Sic elementorum certa ratione modoquè
Iunctorum,& cæli pariter virtute creari
Quidã animam rentur:quæ partim corporis intra
Septa manet,partim cauſas ſortitur ab extrà.
Vt viſus,virtute oculi,externoquè creantur
Lumine.Nã cęlum cauſa eſt,qua hîc omnia fiũt:
Quo ſine nec tellus quicquã,nec gigneret æquor.
Nimirum hæc falſa eſt,& peccat opinio.Namque
Si ſic,non poſſet corpus cõſurgere contrà,
Et carni vnde oritur capitale indicere bellum
Ipſa anima,& vario motu in contraria ferri:
Sed ſemper foret vna eademq;,vt quælibet eſt vis
Quæ ſolet ex miſtis diuino numine naſci:
Vt patet in genere herbarum, gemmisquè beatis.
Quidam etiam cenſent,animam nihil eſſe ſoluto
Corpore,quòd ſomnus,qui mortis fertur imago,
Et ſenſum & mentem nobis auferre videtur.
Vel quia diuerſis cauſis ægreſcere cernunt,
Ac multis varijsquè modis,ne munere poſſit
Ipſa ſuo fungi,mentem lædiquè premiquè
Aſpiciunt,necnon cum corpore creſcere,& vnà
Deficere:vt patet in pueris,ſenibusq3,virisquè.
Ignarus puer eſt, prudens vir,deſipit ætas
Vltima,corrumpit corpusq3 animũq; ſenectus:
Quinetiam dicunt,Si anima eſt diuina,poteſtquè

Viuere ſeiuncta à membris mortalibus, vt quid
Se miſeræ carni inſinuat? cuius vitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta eſt, ſi ſponte hoc facit: at ſi inuita nefandas
Corporis ingreditur latebras? quis cogit? an ipſe
Iuppiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit: imò
Carcere quam clauſit tam turpi, odiſſe videtur.
Et quum nec corpus nec quanta exiſtat ab ipſo
Corpore non credunt vlla vi poſſe teneri.
Præterea per ſe (niſi diſcat ſollicitè) quum
Nil ſciat, ac ſubeant percrebra obliuia mentem:
Per ſe animũ nihil eſſe putant poſt corporis vſũ.
Diſcere tunc etenim poterit nil, ſenſibus ipſis
Corruptis morte, vnde omnis doctrina paratur.
Quidã aiunt vnam eſſe animam dũtaxat in orbe,
Quæ vitam tribuat cunctis viuentibus: vt ſol
Vnicus, eſt oculis animantum cauſa viuendi.
Æternamquè putant illam, licet extinguantur
Corpora, vt extinctis oculis æternus adeſt ſol.
Has non difficile eſt nugas ratione potenti
Vincere: ſed vereor ne ſim prolixior æquo.
Non deerit qui rectè iſtis reſpondeat olim
Quæſitis, nodoſquè omnes diſſoluat ad vnguem.
Vir macte ingenio, viuet tua gloria mecum,
Noſtraq; (quid dubitas) laudabũt ſcripta minores;
Aude opus egregium, & cæleſtia diſſere terris.
Vnum hoc adijciam, quod quiuis noſſe valebit:
Æternam eſſe animam, & diuino ſemine natam,
Si ſenſus atq; affectus compreſſerit omnes:
Si ſpernens prorſus mortalia gaudia ſeſe
Abdicet à curis terrenis, aſsiduoquè
Conetur ſtudio ad ſuperos extollere mentem.
Tunc etenim ſapiens fiet, poteritquè futura
Cernere, vel vigilãs, vel ſomno oppreſſus inerti.
Hoc pacto cecinere olim ventura Prophetæ.

Sobrius ergo animus propior fit ad æthera, quãto
A terris magis,atque a carnis amore recedit.
At pecudum ritu ſequitur pars maxima ſenſum,
Nec bona cognoſcit niſi quę ſũt corporis:hinc eſt
Quòd pleriq; putant animam ſuccumbere morti,
Quandoquidem nequeũt infirmo lumine quicquã
Diuinum ſpectare, atra caligine preſſi,
Sed de anima ſint iſta ſatis:redeamus ad ipſum
Authorem mundi,quem concludamus ab omni
Corpore ſeiunctum:& ſine corpore millia multa
Eſſe,quot in ſiluis frondes gignuntur opacis:
Vel ſi corpus habent,tenue eſt,nec prorſus ab vllo
Percipitur ſenſu,ſed ſola mente videtur.
Atq; hæc in primis ſunt entia vera,ſuique
Iuris:nulla etenim carnis contage laborant.
Tu verò hîc iam Muſa tace: mox quum volet ille
Qui mea labra mouet,mecum ſcrutabere cauſas
Rerum, quas fieri ſub lunari orbe videmus,
Contingant fato,an nulla ratione ferantur.
Interea dum ſol Nemeæi terga leonis
Torret,& inſanæ ſub opaca fronde cicadæ
Ingeminant raucos ſtrepitus,quæramus in vmbra
Aut lauri aut myrti ſuauem ſpirantis odorem,
Propter aquæ crepitantis iter,Pimplæa,quietem.
Ipſa quies animum reficit,reuocatq; vigorem,
Mox vbi regreſſæ fuerint poſt otia vires,
Rurſus ad altiſonos(adſis modò diua,tuoquè
Numine me foueas)tentabo accedere cantus.
Et ſi fortè mihi vultu fortuna benigno
Auxilium tulerit,longos miſerata labores,
Pauperiemquè procul,curasq; fugarit amaras:
Totus ero tecum,tuaquè intra limina ſemper
Verſabor,ſola hæc fuerint ſolatia nobis:
Tunc Aganippæis vbertim explebimur vndis,
Inſuetumquè melos Cirrę in rupe canemus.

SCORPIVS.

CVR tam diuerſo mortalia tramite pergant,
Hæc in honore æuum ducant fœliciter, illa
In tenebris iaceant, multo vexata labore:
Pieri pulchra doce. Tibi enim fas noſſe deorum
Conſilia, & rerum cauſas aperire latentes.
Sunt qui cuncta putent cæco contingere caſu,
Nec mundum ratione regi. quòd plurima ceruũt
Indignis decorata bonis, & plurima contrà
Indignis agitata malis, diſcrimine nullo
Prudentes iuſtosquè premi, regnare ſceleſtos,
Virtuti vitium præferri, & templa cremari
Fulminibus, prodeſſe etiam ſua crimina multis.
Talia quum fieri videant, pars maxima credunt
Aut non eſſe deos, aut illos ſpernere quicquid
In terris fiat, ſoliquè incumbere cælo.
Hinc temere, incertoquè aiunt ferri omnia caſu.
Aſt aliqui tibi dant regimen Fortuna, vocãtquè
Te dominam rerum mortalia ſceptra tenentem,
Inſtabiliquè rota verſantem cuncta proteruè,
Erexitquè aras tibi quondam ignara vetuſtas,
Et cecidit votiua tuis ſæpe hoſtia ſacris:
Non deſunt quoque qui committant omnia fatis,
Et credant certis fatorum legibus orbem
Diſponi atque regi, æterno ſtabiliquè putantes
Ordine, ceu choreas & pompas, cuncta moueri,
Cuique ſuas partes tribui, ac ſi fabula agatur,
Quas implere opus eſt, dum totum trãſigat æuum.
Vtilis eſt certè, & pulcherrima, difficiliſque
Quæſtio, nec noſtris prætermittenda Camœnis.

Nunc igitur primum dicamus, quòd ſine cauſa
Eſſe poteſt nihil,aut fieri,ſed cauſa neceſſe eſt
Vt ſuo ab affectu diſtet,diuerſaquè res ſit:
Quandoquidem nil ſe gignit,nil prouenit à ſe,
Nilq; ſui cauſa eſſe poteſt.Ergo infinitus
In cauſis proceſſus erit?minimè:ſed oportet
Nimirũ eſſe aliquid primum,à quo maximus ordo
Cauſarũ incipiat,qui à ſummo tendit ad imum.
Hanc igitur ſeriem cauſarum dicimus eſſe
Fatum quod Deus ipſe ſemel quaſi fatus, vt iſta
Omnia ſic fierent,decreuit lege perenni.
Sed quo quęq; magis cauſa eſt cõtermina primæ,
Et vicina,hoc eſt alijs magè digna,potensquè,
Subiectasquè ſibi mouet,ac dominatur eiſdem.
Ens primum cauſa eſt,& non effectus:at imum
Effectus tantùm debet,non cauſa vocari.
Quæ media exiſtunt,his nomen adhæret vtrunq;.
Quod ſi cauſarum non eſſet nexus & ordo
Perpetuus,ſi alia ex alia non pendeat, ac ſi
A ſummo iunctis nodis ducatur Olympo
Longa catena, vſq; ad nigri regna infima Ditis,
(Quod dictu abſurdũ eſt)plura vno prima dabũ-
Principia,& cauſæ primæ multæ inueniẽtur. (tur
Tunc diſcordabunt inter ſe,ac magna ciebunt
Prælia tot reges,quia regni ſumma poteſtas
Non patitur plures: ſic mundus non erit vnus,
Nec pulcher:nanq; eſt ordo pulcherrima rerum.
Sed dicet fortaſſe aliquis,deſcendere ab vno
Principio rerum ſummo plures ſimul inter
Seſe diſtinctas cauſas,vt ſolis ab orbe
Plures emanant radij,diſcrimine quodam
Diſiuncti,quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
Sic non eſſe opus vt pugnent,ſeſeq; viciſſim
Impediant.ſiquidẽ via non eſt omnibus vna.
Non

Non modus hic malus eſt,non hæc ſentẽtia multũ
Diſplicet,at forſan vera eſt: tamen aſpiciamus
Interius,procul excuſsis à mente tenebris,
Quippe humana nequit mens lucẽ attingere veri
Tam cito,tam facilè,& falli ſolet ipſa frequenter.
Hinc tam diuerſæ ſectæ,& contraria dicta.
Hic ait,ille negat.propria eſt ita opinio nobis,
Vt diuis ratio:certi mortalibus eſt nil.
Ergo ſi plures cauſæ ſunt immediatè
A prima(vt dictũ eſt)quæro an ſit quęlibet æquè
Perfecta,haud vllus tunc ordo patebit in illis.
Nãq; vbi nil primũ,& nullus gradus,aut diſcrimẽ
Cernitur,ordo illic poterit qnoq; nullus haberi.
Inquouis genere inuenies primum,mediumquè,
Necnon poſtremũ:genus eſt abſq; ordine nullũ.
At ſi non æquè perfecta eſt quælibet. Ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictu
Difficile eſt.alijs poſſum concedere cauſis
Quare vnus primæ cauſæ tribuatur,& idem
Optimus,atque omni perfectus parte putetur
Effectus:reliquas autem,quo quæque recedit
A prima magis,hoc plures,minus at perfectos
Crediderim facere:vt plures quoq; gignere fruct⁹
Arbor non bona conſueuit,ſed deteriores.
Semper plura bonis mala ſunt,& triſtia lætis.
Verùm inter cauſas quo quæq; potentior,atque
Altior eſt,hoc & vitę & rationis habet plus,
Simpliciorq; eadem,magis & ſubſtantia pura eſt.
Inferior contrà quęcũnque eſt,debiliorquè,
Poſſidet illa minus vitæ,minus & rationis,
Sed concreta magis, magis à ſubſtantia abhorrẽs.
Quod patet in terris: vbi paruo tempore durant.
Omnia,vbi ratio apparet vix vlla,vbi purum
Nil eſt,ſed multis ex rebus omnia conſtãt.

Miſta & compoſita in terris ſunt cuncta, videri
Vt nuſquam poſſit ſubſtantia: quin nihil ipſa
Penditur hîc, ſolis honor obtingentibus illi eſt:
Conditur illa intus, cæcis abſtruſa latebris.
Hinc eſt quòd pluris bona corporis ac fortunæ
Fiunt quàm virtus animi. Subſtantia nanque eſt
Fermè hominis virtus: at in hoc ſubſtantia mundo
Exulat. Illi etenim patria & domus, & ſua ſedes
Cælũ: vbi habet fidos comites, verumquè bonũq;.
Hoc igitur pacto ex cauſis contexitur orbis,
(Vt dictum eſt) ſeruans æterno fœdere cuncta:
Nec talem, niſi fortè Deus, ſoluiſſe catenam
Vlla poteſt vis, aut ſeries immenſa dierum.
Ex his quicquid erit, vel nunc eſt, vel fuit olim,
Exoritur cauſis: vires quibus omnibus ipſe
Rex ſuperûm, certis metis, & tempore certo
Conſtituit, certisquè modis procedere iuſſit.
Atqui non neſcire opus eſt, concurrere plures
Interdum cauſas, vt quicquam fiat ab illis.
Contingit tamẽ haud temere hic concurſus, & iſta
Miſtio cauſarum: ſed fatorum ordine certo
Cuncta meant, certis ſubiecit legibus omnia
Omnipotens ille aſtriferi faber amphitheatri,
Menſuramquè dedit rebus, quaſcunq; creauit,
Quare non verum eſt quòd nonnulli aſſeruere,
Eſſe nihil certi in rebus, contingere caſu
Omnia, nec curare Deum mortalia quenquam,
Errant nimirum quibus hæc ſententia adhæſit.
Quãdoquidem caſus nihil eſt, niſi opinio quædã
Futilis, haud multum diſtans ab imagine ſomni:
Quicquid Ariſtoteles, vel quiuis dicat, eorum
Dicta nihil moror, à vero quum fortè recedunt.
Sæpe graues magnosq; viros, famaq; verendos,
Errare & labi contingit, plurima ſecum
Ingenia in tenebras conſuerunt nominis alti
Au-

Authoress,vbi conniuent,deducere easdem:
Tātum exempla valent,adeò est imitabilis error:
Nemo putet sibi me addictū. Mihi flectere mentē
Sola solet ratio,ratio dux fida sophorum est:
Hanc scrutator amet veri,imprimisquè sequatur.
Quòd verò casus nil sit,me credere cogit
Ipsa rata atq; potens ratio. Nam si omnia certis
(Vt dictum est)causis,certo ordine,tempore certo
Supremi iussu rectoris progrediuntur,
Quo sit perfectus mundus,ne noxius error
Tantum soluat opus,quam sedem casus habebit,
Ambiguus,varius, Vertumnū & Protea vincens?
Vt vacuum,sic & casum natura recusat.
Incertum in mundo nihil est,sunt omnia certa:
Ipse Deus,natura,æther,elementa,& ab illis
Quicquid vel factū est,vel fit,vel fiet in æuum.
At si quid foret incertum,nō omnia certè
Mens sciret diuina,aliquis cadet error in illam:
Quod dictu absurdū est. Nā qui facit omnia no-
Omnia,nilq; potest ipsum vlla ex parte latere. (uit
Quāquam aliqui dicunt,quòd si mortalia nosset
Ætherei mens illa patris,vilesceret. Atqui
Errāt:nāq; malus nemo est,quia non bona nouit,
Nec vilis,quia non pretiosa intelligit:albus
Nō fit proinde aliquis quòd rē bene percipit al-
Nec sol deterior, quoties illustrat iniquos: (bā:
Nec quia fortè lutum radijs ferit,est ideo ipsi
Fœdus:non sordet lumen quum sordida tangit:
Sic non vilescit quum vilia fortè capit mens:
Imò decet nouisse malum,at fecisse nefādum est.
Ergo Deus nihil ignorat,scitq; omnia quæ sunt,
Quæq; fuere olim,& quæ mox ventura supersūt:
Quæ nisi certa forent, sciri non posse fatendū est,
De certis etenim tantùm ipsa scientia habetur.
Quinetiam vates,referunt siquando futura,

Prædi-

Prædicũt certoſque dies, & nomina rerum
Certa canunt: quot non fieret niſi quæq; futura
Certa forent, veluti quæ ſunt, quæ & præterierunt:
Attamen hîc fieri caſu nonnulla videntur.
Vt ſi imbrex deiecta alto de culmine tecti,
Vi boreæ quenquam feriat, vel ſiquis opertos
Theſauros reperit, puteum dum defodit altè:
Talia nimirum caſu contingere vulgus
Autumat. Aſt eadem nõ eſt ſentẽtia nobis,
Nam licet eueniant præter ſpem talia multa,
Incertis nobis atq; imprudẽtibus: ergo
Propterea in rebus debemus ponere caſum?
Noſtrũ ſcire quidem, aut neſcire, nihil variat res,
Nõ eſt proinde ignis calidus, nix alba, nitẽs ſol,
Quod ſcimus ſic eſſe: imò magis ordine verſo,
Naſcitur ex ipſis humana ſcientia rebus:
Atq; ideo ſcimus ſic eſſe quòd ipſa ita res eſt,
Et mens noſtra poteſt falli, non res. Ego de re
Nũc loquor, & quæro an caſus dominetur in illã.
Nec mihi nunc curæ eſt, fieri rem nécne ſciamus.
In nobis igitur tantùm, non rebus in ipſis
Eſt caſus: quoniam fieri caſu illa putamus,
Quorũ cauſa latet nos, ipſis cogita diuis.
Omnia certa igitur. Nam motu ſemper eodem
Verſatur cœlum, atq; eadem naſcuntur eiſdem
Seminibus ſemper, ſemperq; elementa tenorem
Ipſa ſuum ſeruant: & partes annus eaſdem
Semper habet ſiquidem poſt ver, feruentior æſtas
Extemplò ſubit, hanc pomis comitatus & vuis
Autumnus ſequitur, poſt quem ſua frigora ſecum
Ducit hyems, gelidiſq; Aquilonibus omnia torpẽt.
Non herbæ mutant vires: animalia ſemper
Ex ijſdem conſtant membris, & morbus, ijſdem.
Nec fieri aut errore, aut cauſu mõſtra putandũ.
Quum certas habeant cauſas vt triſtia monſtrent:

Vnde

Vnde illis nomen quare & portenta vocantur.
Sponte ſua hæc natura facit:quæ ſæpe iocatur
Informes edens partus,ludicra creando:
Vt pictor,qui cauſa animi quandoq; figuras
(Sit licet ipſe opifex bonus,egregiusq; magiſter)
Gibboſas,naſo ingenti,labroquè tumenti,
Pingit: digna ſatis vano ſpectacula vulgo.
Ergo cuncta modo quum fiant ſemper eodem,
Rarus & inſtabilis caſus,nil iuris in orbe
Prorſus habet:què ſumma Dei ſapientia torquet:
Vt facilè agnoſcet qui quàm miro ordine, quãq;
Perpetuo,quàm concinnè & bene machina mũdi
Condita ſit,ſecũ reputet,quàm membra animãtum
Sint proprijs aptisq; locis diſpoſta,ſuisquè
Vtilia officijs & conuenientia pulchrè:
Quàm nihil incaſſum faciat natura, Deusquè.
Qui ſecum hæc reputat,non caſu,ſed ratione,
Conſilio iuſſuquè Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia, ſicut
Nõ pauci credunt? pulchrũ & laudabile ſcitu eſt
Hoc quoq; quare animi vires huc flectere oportet,
Ipſa tamen fortuna prius cognoſcere quid ſit,
Eſt operæpretium. Priſci coluere,putantes
Eſſe deam quandam,terris,cęloquè potentem:
Atque illi ſtruxere aras,& vota tulere.
Aſt ego non reor eſſe deam,nec cælicolarum
Fœmina vel mas eſt quiſquã nam ſexus ab illis
Prorſus abeſt:nec gignuntur,nec morte teruntur,
Vt quidam cecinere olim:fortaſſe putantes
Eſſe deos noſtri ſimiles.ô pectora cæca?
O capita Anticiræ ſuccis curanda meracis?
Creditis eſſe deos,vt nos? thalamosquè dearum
Ingreſſos,blando compreſſu gignere prolem?
Ergo deum quendam potius dicamus,& imum
Degeneremquè,ideo terræ pelagiq; tenentem

Vilia

Vilia regna, vbi tot ſunt crimina, totq; dolores,
Tot peſtes, vbi nil tutum: namque inſidiarum
Omnia ſunt plena & fraudũ. Deus ille vocatur
A Chriſto & Paulo princeps mundi huius. Eũdem
Laurigeri appellant Ditem ac Plutona poëtæ,
Qui ſtultis fauet atque malis, inſontibus aſper.
Hæc domus, hæc ſedes, hæc tali digna tyranno
Regia, quem vulgò Fortunam dicimus. Atqui
Omne malum eſt infra lunam: nox atra, procellæ
Terribiles, frigus, calor, importuna ſenectus,
Pauperies maleſuada, labor, dolor, improbitas, mors
Supra autem lunam, lucis ſunt omnia plena,
Nec non lætitię & pacis, non tempus, & error,
Et mors, & ſenium eſt illic, & inutile quicquam.
Fœlix, ô nimium fœlix cui ſedibus illis
Tam pulchris, & tam iucundis, tamquè beatis
Viuere conceſſum eſt ſupremi munere Regis.
Cæterùm opinantur quidam, plenum eſſe deorũ,
Mũdum hunc, & multos ipſorum degere vitam
Aëris in campis latis, quos dæmonas Argi
Indigitant, curãq; hominũ gerere atq; animãtum
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite:
Arbitrioq; ſuo bona vel mala tradere, honores,
Gaudia, diuitias, atq; his contraria. Quare
Grande operæpretium eſt, illis vtcunq; placere
Quod fieri & ſacris & carmine & arte magorum
Cenſent nonnulli: ac nobis (modò rite vocentur)
Apparere aiunt, noſtriſq; adſiſtere votis:
Nilquè homini melius contingere, poſſe, nihilq;
Dulcius in vita quàm conuerſarier iſtis
Cum dijs, præſentes affari, audire loquentes:
Quod certè paucis mortalibus arbitror eſſe
Conceſſum: iuſtis tamen, & quid deſidioſæ
Illecebras carnis, laſciuaque gaudia temnunt,
Terrenaſquè abigunt curas, cæleſtia tantùm
Mirantes,

Mirantes,tantũquè pium rectumq́ʒ colentes.
Quãquã etiã ſũt qui credant hos dæmonas inter
Eſſe malos quoſdam,atq; malis parere,coactos
Carminibus magicis,fieriquè hoc plurima pacto
Turpia.Nil miror hoc,nec nũc locus:vltima ſolis
Sidera,ſquamoſis radientia fratribus,iſtud
Forſitan expedient, vbi de dijs plurima dicam,
Si Deus ipſe volet,qui nunc mihi carmina dictat.
Miſſa ergo hæc faciamus. Ego vix credere poſſũ,
Eſſe Deũ quenquã prauum.Sapientia nunquam
Peccatum parit: at contrà eſt inſcitia mater
Erroris,culpæ,& ſceleris: mihi nemo videtur
Sponte malus:vult nanq; bonũ ſibi quæq; volũtas
Semper iudicio niſi falſo decipiatur.
At dæmon ſapit,id nomen ſi conuenit illi,
Verùm vtcumq; ſit,aut terras fortuna gubernet,
Dæmones aut ipſi humanas moderentur habenas,
Nil extra fatum eſt,metiturquè omnia ſummi
Mens regis,cuius ſine numine fit nihil vſquam.
Sed dubium ex dictis oritur,nodusquè profectò
Difficilis,qualem Alcides vix, aut Macedûm rex
Solueret:hoc multorũ animi turbantur & hærẽt.
Nam ſi cuncta iubet fatum,& fieri illa neceſſe eſt,
Libera non nobis,non dijs eſt ipſa voluntas:
Tollitur arbitrium prorſus,nec præmia virtus
Nec pœnas vitiũ (quod dicta eſt turpe)meretur.
De dijs nõ locus eſt nunc dicere,ſed ſpeculemur
De nobis quid ſit,dequè his quæ ſubdita noſtro
Sunt generi,& poſſunt humana luce videri.
Dico igitur quòd in his quæ ſub ditione locãtur
Fortunæ,nihil eſt ſine fati numine nobis.
Diuitiæ ſiquidem,ſolatia,gaudia honores,
Imperià,ex alto veniunt:nec noſtra voluntas
Hæc tribuit.Quis enim nollet ſibi talia? ſed nil
Velle iuuat,potiusquè nocet,ſi fata repugnant.

Quàm

Quàm multi fatis inuitis tendere ſurſum
Conãtur, magis atq; magis, ſed ad ima recurrunt
Semper, & augeſcunt tate aduerſante ruinæ?
Contrà illi quibus aſtra fauent vllo abſq; labore
Nec ſperata quidem, ſed ſpõte ablata, frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnuſia rete,
Dum ſtertunt, multo diſtentum piſce reducit.
En aliquos claro de patre ac diuite naſci
Cernimus, atque frui primo çum lacte repertis
Delicijs, & nutriri in faſtigia rerum.
Vt præſint alijs, indigni ſæpe: regantque
Ipſi oculis capti luſcos, viuantquè licenter.
Aſt aliqui obſcuris miſerisquè parentibus orti,
In pœnã & lacrymas magnum caſſumq; laborem
Aſſiduè tolerant, nullaq; expellere poſſũt
Sedulitate famem, ſemperquè in ſordibus hærent.
Quis neget hæc fatis contingere damna ſiniſtris?
Sunt formoſi, agiles, robuſti corpore, multi:
Multi etenim turpes, ægri, imbellesq; creantur:
Vnde iſtud? nunquid meritis aut crimine noſtro,
Aut noſtro arbitrio fieri dicemus? ab ipſo
Nimirũ hæc veniunt mortalibus omnia fato.
Deniq; ius rerum noſtrarum & corporis huius,
Fatũ habet: eſt penes hoc etenĩ gen⁹ horaq; mortis.
Hic laqueo, hic ferro, hic flãmis, hic frigore, hic (vndis,
Ille fame, ille cibo moritur: multiq; dolore,
Aut morbo, aut caſu intereunt, ſeniòve fatiſcunt.
Certa dies lethi eſt cunctis, diſcrimina nulla
Ætatis: nec fas viuendo excedere metas,
Præſcripſit tetrici quas cuiq; potentia fuſi.
Sic perijt ſcirpo magni laudator Achillis:
Sic olim, dum Trinacrijs ſpatiatur in oris
Aeſchylus, occubuit valido teſtudinis ictu,
Sic paſſæ, Anacreon, te granum perdidit vuæ.

Heu

Heu quot habet mors ſæua vias, arteſq́ꝫ nocendi.
Quomagis eſſe procul credis,magisimminet vnde,
Certius eſt quàm mors,quã mors incertius eſt nil
Nonnulli tamen aſtrorum qui noſcere vires,
Et magni ſecreta poli pertingere poſſunt,
Fatidici vates etiam,qui numine pleni
Neſcio quo,ventura vident,prædicere mortis
Sæpe ſolent genus atq; diem, quià certa futuri
Natura eſt veluti pręſentis præteritiquè:
Certa(inquam)in cauſa prima,cauſiſq; ſecundis,
Quæ nexu longo à prima extenduntur ad imã.
Aſt animi quę ſunt bona vel mala,nũquid ab ipſo
Prouenîunt fato? ingenium ac doctrina videntur
Hinc manare : etenim poterit quis diſcere, ſi non
Polleat ingenio,ac vires natura miniſtret,
Si fortuna obſtet vel prauo in corpore languor?
Hic rhetor,ſophus ille, alius myſteria diuùm,
Sidereas ve plagas quærit: ſunt & quibus vnda
Caſtaliæ vili cum paupertate bibatur,
Et placeat cognata fami dulciſſima fama:
Hæc ſtudia vnde fluunt? à rerum præſide fato,
Hinc omnes artes,& munia diffunduntur.
Diuerſis etenim gaudet natura miniſtris,
Vt fieri diuerſa queant,ornantia terras.
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam,
Sed varias iubet ire vias,varioſquè labores
Suſcipere,vario cultum ſit pulchrior orbis.
At verò mores fatum,vel noſtra voluntas
In nobis pariat,permagni inquirere refert:
Nec paruus labor eſt hac in re tangere verum.
Arbitrij certè remanet quota portio noſtri?
Actum eſt de nobis,libertas prorſus adempta eſt
Humano generi,ſi fati ſumma poteſtas
Eſſe malos cogat nos,inuitiquè trahamur

In

In ſcelus?& nulla liceat ratione reniti.
Quare operępretiū eſt, huc totã intẽdere mentẽ:
Et quantū Deus ipſe ſinit,verum excutiamus.
Principiò arbitrium quid ſit nos dicere oportet.
Arbitriū eſt homini data libera& ampla poteſtas
Ab Ioue, quæ libeant iuſta aut iniuſta ſequendi:
Non ideo tamen vt peccet virtute relicta:
Sed contra vitiū vt vitans incūbat honeſto:
Nam malefacta nocẽt, laudẽ benefacta merentur.
Quærendū vlterius, nunquid ſit in omnibus æquè
Arbitriū:nunquid quocunq; in tempore duret.
Non certè in pueris,nec in illis eſſe videtur
Quos animi vehemens nimium vel corporis angit
Morbus,vel quorū ſopor occupat altus ocellos:
Quandoquidẽ ſomnus mortis perhibetur imago.
Quare ſi verum ſubtili indagine quæras.
Inuenies paucos inter tot millia,qui ſe
Arbitrio moueant, & libertate fruantur.
Ætatis culpam mitto,puerilibus annis
Ignoſco: & veniã damus his quoq;,lumina quorū
Letheus preſſit ſopor,aut quos feruida torret
Febris ,vel morbi ſtimulat vis durius æquo.
Magna quidem turba hæc: ſed longè maior eorū,
Longè & deterior quorum mens oblita fœdis
Criminibus,morbisque animi labefacta recedit
A ratione procul,rectoque à tramite vitæ.
Nūquid habent iſti arbitriū? aut dicenda volūtas
Libera in his?nępe ambiguū eſt, multiq; negarūt.
Vnde aduertendum,quòd liber ſolus haberi
Debet qui recta regitur ratione,nec vllo
Vincitur affectu.nec ventorū impete vaſto
Fertur in vndifragos ſcopulos,ſed fortiter obſtat,
Intrepidusq; hæret clauo,portumquè capeſsit.
Rectè igitur quidã,liber ſolus ſapiens eſt,
Dixere.hic etenim ſolus ratione magiſtra

Castigat motus animi, sensūq; rebellem:
Cætera turba nequit facere hoc. Cur? an Deus illis
Non dedit arbitriū? ratio est vbicūq;, profectò
Est ibi & arbitrium, sēperq3 hęc iuncta cohærent.
Atq; ideò pecudes, quoniam ratione carere
Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habēre.
Ast hominum cuiuis ratio data fertur, in ipsis
Omnibus idcirco arbitrium quoq; creditur esse.
Est autem ratio lumen quoddā, atq3 animi vis,
Qua curuū à recto secernimus, atq; ab honesto
Turpe, oculusq3 solet mentis quandoq; vocari:
Qualem oculum fortasse tibi Polypheme fuisse
Significant vates, quo lactea membra videbas
Dilectæ liquido ludentis in æquore nymphæ.
Sed malus (heu) malus hunc, vrenti stipite Vlysses
(Quis poterit cauisse malos?) extinxit, & ora,
Ora prius formosa, suo spoliauit honore:
Qualem oculū Lynceus habuit quoq;, nubila sol⁹
Qui penetrans visu noctem vincebat opacam.
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æquè
Distribuit figuli sapientia summa Promethei,
Sed pauci vtuntur, pauci quos æquus amauit
Iupiter: hinc tantæ errorum scelerūq; scatebræ.
Nam si omnes rationis iter sequerētur ad vnguē,
Pax foret in terris æterna, & Martius ensis
Non tantas passim clades, tantosq3 cieret
(Heu) fletus, starentq3 suis cum mœnibus vrbes:
Armaq; tartareis primùm conflata caminis,
Et primùm Stygijs inuenta sororibus agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in vsum:
Tunc & apes: & ruris opes, pecudesq; beatis
Agricolis largè affluerent, ac sæcla redirent
Aurea & vna domus diuosq3 hominesq; teneret,
Sequè oculis nostris paterentur numina cerni.
Cur autem pauci vtantur ratione, sequentes

Auia, & arbitrium nullum videantur habere,
Viuentes pecudum ritu, pro viribus edam:
Est quiddam in nobis diuinum, mensquè vocatur,
Ac ratio: id capite in summo natura locauit,
Atq; illi voluit famulos assistere sensus,
Quorũ opera cælũ, terras, mare, & omnia posset
Percipere, imméso quæ comprehendũtur ab orbe.
Est aliud quiddam mortale in pectore clausum,
Cuius ope augemur, vegetamurq;, igne ministro:
(Sic placitũ est superis) hoc menté hostiliter vrget
Detrahit, infestat, turbat; multusquè satelles
Huic etiam parti non deest, ignaua voluptas,
Ira, dolor, metus, atq; timor, simul ardor habendi
Improbus, ambitioq; nocens, caput obsita fumo.
His igitur famulis, hoc milite, prælia menti
Infert: hi sunt qui summo conantur Olympo
Deturbare Iouem, insignes feritate Gigantes,
Iapetusq;, Gygesq; ferox, tumidusq; Typhoeus
Hortatorq; mali Enceladus, Briareusq; timend⁹:
Scilicet ingestis curarum mollibus, angunt
Diuinum in summo positum, nisi fulminis instar
Gratia præsto adsit, cælo delapsa supremo.
Nam semel amissis vbi præceps currus habenis
Effudit sede, ac vehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retinere volens auriga laborat:
Principijs obstare opus est: quum parua fauilla
Languet adhuc: postquam creuere incédia, iamq;
Flamma furens tecto erumpit, cęloq; propinquat,
Præsertim Boreæ si flabra ruentis ab arcto
Immineant, (heu) frustra vndas vicinia clamet.
Quum semel ex alta saxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat? secum trahit omnia saltu
Perfringens rapido cognatas montibus ornos,
At prius exiguo poterat molimine sisti.
Sic motus animi, si totis viribus ipsam

Inua-

Inuadunt mẽtem, vix(heu)vix tendere contrà
Infœlix audet ratio, clauoque relicto
Per fluctus agitur, latè bacchantibus Euris,
Datq; manus plerunq; hosti,& captiua tenetur.
Ergo dum noua sunt vitiorũ semina, cautus
Opprime quamprimũ,& causas auerte, priusquã
Præcipites: tunc arbitriũ, tunc libera mens est,
Victor Idumæis tunc exornabere palmis.
At si iam cæpta est pugna,& iam concutit arcem
Hostis atrox, valido labefactans ariete muros:
Crede mihi, nisi quis Deus adsit numine dextro,
Succũbit ratio,& tantos non sustinet ictus.
Nõnne vides, menti quantum liquor obsit Iacchi?
Quas sæpe immittat furias, si plus satis intret
In stomachũ merus? arbitriũ dic est vbi, postquã
Ebrietas caput inuasit, fumisq; repleuit?
Sobrius arbitrium tenet, ac ieiunus, agitque
Id quodcũq; iubet ratio contrà, ebrius illa
Quæ nolet, nescitque facit, mox pœnitet, in se
Quum redijt, multoq; dolet sua facta pudore.
Ebria sic mens affectu fit, nec minus ac si
Ascendat temeti vapor, inuertatque cerebrum,
Turbatur misera,& nebulis inuoluitur atris.
Quocirca est solus liber, solusq; profectò
Possidet arbitriũ, ratio quem sola gubernat:
Qui affectus omnes superat, fingitq; premendo,
Hoc poterit facere, à primis qui insueuerit annis
Virtuti, atq; bonas iampridem inuaserit artes.
Vsqueadeò valet vsus,& est nil fortius vsu.
Cætera turba agitur pecudũ ritu: vnde poëtam
Iure puto dixisse, Trahit sua quenq; voluptas.
Arbitriũ multis oppressũ atq; indupeditum est.
Ergo qui verè liber cupit esse, resistat,
Quamprimũ incipiunt, affectibus,& rationi
Illos subijciat, semperque vtatur habenis.

Nãq; caro aduerſus mentem conſurgit,& illam
Continuo exercet bello. Leuis aſtra petit mens:
At grauis aſtra caro refugit,terrenaq; tantùm
Appetit:eſt etenim terra,in terramq; redibit.
Sic duo tam diuerſa Deus compegit in vnum:
Eſto autem quòd ſis ſapiens,ſolaquè regaris
(Vt dixi)ratione,habeas & liberum ad vnguem
Arbitrium:nunquid vi tunc agitabere fati?
Imò magis fato tunc ſubijcieris,& illi
Parebis: ſiquidem fatum eſt diuina voluntas,
Cum qua vir ſapiens concordat ſemper,& eius
Iuſſa facit: cõtrà inſipiens atq; improbus horret
Ac refugit præcepta Dei,ceruice ſuperba,
At dices,Ergo eſt liber.Nec vincula fati
Vlla tenet?non:ſed dominis peioribus atque
Infandis ſeruit,ſceleri ſcelerisquè ſorori
Stultitiæ.Quãquam hoc etiam diuina voluntas,
Sed quæ permittit,nõ quę iubet(eſt quia duplex)
Effecit vnde patet,cunctaeſſe obnoxia fato:
Seu bona ſeu mala ſint. Nãq; hæc permittit,at illa
Vult fieri fatum,& fati Deus optimus author.
Talibus admoniti quidam rationibus,aiunt,
Viuite mortales læti dum ſtamina veſtra
Nec Lacheſis,triſtesquè animo depellite curas,
Neu vos ſollicitent præſentia,ne ve futura:
Lege etenim ſtabili fiunt, certo ordine cuncta
Procedunt:cur vos dolor aut metus vrget inanis?
Sors ſua cuiq; data eſt ſcriptãq; in pectore geſtat
Quiſq; ſuo ignorans quæ ſit.Verùm explicat illã
Paulatim ipſa dies,atq; experiundo pateſcit.
Quid gemitu aut lacrymis opus eſt?cæleſtia retro
Corpora non remeant,non eſt mutabile quicquid
Inſtituit ſemel ipſe Deus:nanq; optimus ordo,
Et ſeries perfecta,ſuum ſi fortè tenorem
Deſerat,aut peior fiet(quod neutique fas eſt)

Aut

Aut melior. Sed perfectò perfectius est nil.
Est aliud dubium magnum ac mirabile: nam si
Omnia sunt (veluti modò dixi) obnoxia fato,
Cur De⁹ hæc premit et cruciat? cōtra illa benigno
Prospectat vultu? cur non est omnibus æqua
Conditio? cur hæc viuunt fœlicius illis?
Cur his blanda parens, illis natura nouerca est?
Hunc igitur par est etiam dissoluere nodum,
Multi hoc aut culpa, aut meritis contingere nostris
Dixerunt: iussuquē Dei mala sontibus esse,
Et bona conferri iustis, ego non ita credo:
Nec verum est. Nā quid metuere expertia mētis
Bruta? quid arboribus culpæ vel criminis hæret?
Sors tamen est illis multum diuersa, nec vno
Versantur casu pecudes, Nāque improbus illā
Fur rapit, hanc lanins laniat, pars ore luporum
Interit, aut morbo, aut vndis, aut frigore vitam
Exuit ante diem, quędam periere senecta:
Durior his ætas agitur, iucundior illis.
Sors diuersa etiam arboribus contingit, ab Euro,
Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa
Cæditur in varias artes, aut pabula flammæ:
Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu.
Piscibus atque feris, & rebus denique cunctis,
Arbitrio fati sors est sua cuique tributa.
Bruta tamen nunquam possunt peccare, nec arbos.
Præterea plerunque bonis aduersa videmus
Accidere, & iustos agitari sorte sinistra:
Contrà fortunam plerunque fauere scelestis
Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis respondent munera fati.
Quare aliam potius causam indagare necesse est.
Fortē aliquis dicet, causa est diuina voluntas:
Nilquē vltra quæret. Non est satis istud, oportet
Scrutari interius dubij penetralia veri.

Nó etenim quum ſit Deus optimus & ſapiés,vult
Quicquã quod careat ratione:ſed optima ſemper
Eligit,atque iubet fieri diuina voluntas.
Quocirca eſt aliter dicendum,quod cauſarum
Quælibet à prima quo diſtat longius,hoc ſit
Illi diſsimilis magis.& magis vndique diſcors.
Ergo quum Deus & ſimplex ſit ſemper,& idem
Vltima cauſarum quæ diſtat maximè ab illo,
Et minimè ſimplex erit,& diuerſa,ſuosquè
Effectus ſemper varios pro viribus edet.
Hæc eſt quæ terras regit,& terrena gubernat.
Idcirco in terris certi nil eſſe videtur:
Quandoquidem variat ſemper fortuna tenorem,
Diuerſo gaudens mortalia voluere caſu.
Cur tamé hunc potius quàm illũ iubet eſſe beatũ?
Et cur hunc potius quàm illum peſſũdat & vrget?
Cur onera huic,illi gratos largitur honores?
Horum difficile eſt veram cognoſcere cauſam,
Nec minus ac ſiquis cupiat cognoſcere quare
Ignis ſit calidus, nix alba,abſinthia amara:
Quare hæc herba obſit, iuuet illa:et quælibet ar-
Cur tales habeat frondes? animalia cur hæc (bos
Callida ſint,alia obtuſo malè prouida ſenſu?
Cur paleas electra trahant,& pondera ferri
Magnes,cur nequeat facere hoc adamãte ꝓpin-
Talia multa Deus tenebris inuoluit opacis,(quo,
Conſtituitquè ſuos fines mortalibus,vltra
Quos fruſtra humanum ingeniũ ſenſusq; laborat.
Si figulus maſſam argillæ diſtinxit,& illã
Diſtinctam in partes varias vult fingere,quare
Hãc partem potius quã illã transformat in ollã,
Aut patinã aut ſcaphiũ?cur ex hac fabricat vrnã
Ex illa vrceolũ?nunquid ratione mouetur?
Aut nulla eſt prorſus ratio,ſed ſola voluntas?
Arbitrioq;ſuo(vt libuit)ſic omnia fecit?

Difficile est nimium artificis pernoscere mentem.
Sic qui scire velit cur hunc fortuna vel illum
Aut premat, aut sursū tollat, nimis ardua quærit:
Terrarum siquidem est illi concessa potestas
Maxima, & huic illā præfecit Iuppiter orbi,
Vt posit quodcunq; libet facere: ordine fati
Seruato tamen. Auscultant nanq; omnia fato.
Cur igitur quicunque illi fecisse libebit
Non facit iure? aut quæ lex iure arguet illam?
Num serui debent dominis imponere leges?
Nos certe huic serui sum⁹, hic dū vuiuim⁹: & nos
Iste potest quocūq; velit compellere dæmon.
Nō tamē in nostras animas dominatur, habétve
Imperiū: quando est animæ cælestis origo.
Hāc solam excepit Deus à ditione tyranni,
Cætera permisit quæ sunt terraq; mariquè
Illius arbitrio & fieri sinit omnia ab illo,
Qualiacūq; libet, iusta atque iniusta licenter.
Fortè aliquis dicet, Deus ergo est causa malorū,
Iniustusq; potest dici. Nā qui facit, & qui
Nō prohibet fieri peccatum, dummodo possit,
Cōmittunt ambo scelus æquè, & peccat vterque,
Supplicioq; pari dignum lex censet vtrunque.
Quare si Deus in terris mala tot patitur: si
Quum possit prohibere, tamen non illa coërcet:
Esse mali causa, & sceleri: assentire videtur.
Huic etiam parti sum respondere paratus,
Si modò diuini radius mihi luminis adsit:
Est igitur primū solerti mente notandum,
Quòd causarū aliæ sūt viles atq; minutæ,
Sunt aliæ egregiæ & præstantes nobilitate,
Præpositæq; alijs: veluti quum exercitus ingens
Præfectos habet atq; duces, pars cætera grex est.
Has (inquam) causas primores egregiasquè
Præposuit mundo, mira ratione modoquè,

Maximus ille pater rerũ, & dominus dominantiũ,
Immensam, qui lucem habitat super extimamũdi
Mœnia,& astriferos nutu circumuehit orbes.
His tribuens causis vires & munera,easdem
Limitibus certis,velut aggere,circumsepsit,
Ne liceat cuiquam tales transcendere fines.
Et quia disposuit sapienter cuncta,necesse est
Cuncta suum æterno cursu seruare tenorem.
Nam quæcunq; semel rectè sunt facta,sine vllo
Errore,haud vllo mutari tempore debent.
Est igitur prorsus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem rectè summus Deus omnia fecit.
Quare si dæmon qui terris præsidet,errat,
Aut malus est,hoc fit quia causa est vltima,longè
A prima distans,longeque à luce remota:
Atq; ideo magis est cæcis vicina tenebris,
Duntaxat veri simulacro & cortice gaudens:
Quam Deus idcirco patitur,quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam veluti lucis spatium determinat vmbra,
Dantque sibi finem contraria cuncta vicissim:
Sic causarum etiam seriem numerumq; bonarum,
Desinere in causam prauam miseráq; necesse est.
Quæ miseris præsit regnis,& praua gubernet.
Hinc igitur veniunt discordia,iurgia,rixæ,
Prælia,bella,doli,fraudes,incendia,cædes,
Furta,latrocinia,insidiæ,penuria,pestis,
Diri terrarum motus,diræq; procellæ,
Tam multi morbi,tam multa & crebra pericla:
Et demum quodcunque mali contingit vbique,
A causa hac misera & terrarum principe manat.
Hei mihi quàm verè dixit ter maximus Hermes,
Congeries mundus cunctorum est iste malorum.
Nimirum quoniam dæmon qui præsidet orbi
Terrarum malus est, sæuaq; tyrannide gaudet.

Ac

Ac veluti fons eſt cunctorum prima bonorum
Cauſa, ita cunctorum fons eſt poſtrema malorum.
Quare ſi in terris dominantur Sardonapali:
Si diadema tenent aſini ſub imagine regum:
Si tutela ouiũ curæ eſt commiſſa luporum:
Si in templis habitant meretrices atque cinædi:
Si Chriſti pia ſacra hodie manus impia tractat:
Si cupidus vẽdit cælum & Phlegetonta ſacerdos:
Denique ſi impunè & paſsim tot turpia fiunt:
Non eſt culpa Dei ſummi, ſed dæmonis huius,
Quem nos fortunã, quẽ etiam Plutona vocamus,
Sarcotheus poſſet tamen apto nomine dici:
Quippe illi carnis ius arbitriumq; tributum eſt.
Huic igitur ſeruit, quicunque eſt carnis amator
Immodicus, corpusquè ſuum plus diligit æquo.
Corpora ſunt huius, propter quod corpora ſẽper
In vitium tendunt, animisq; inimica repugnant,
Cæleſtis quoniam vis eſt & origo animorum,
Corpora ſunt autem terrena, aduerſaquè cælo.
Ergo hic Sarcotheus, mundo qui præſidet imo,
Cæleſtes homines, carnalia diſpicientes
Gaudia, virtuti addictos, animumque colentes,
Odit perſequitur, ſtimulat, premit, impedit, angit,
Vt ſolet inſanus princeps, ſæuusq; tyrannus
Infeſtus ſemper ſapientibus eſſe bonisquè.
Suſpecta eſt etenim prauis odioſaquè virtus.
Hoſtes quæque ſuos odere, timentquè cauentquè
Atque ideo malus hic dæmon incommoda multa
Obijcit his quorum mens eſt ſublimior, & qui
Cælicolũm ſedes, naturaquè abdita quærunt,
Nollet enim agnoſci: nam ſi bene cognitus eſſet,
Illum omnes ſcelerum patrẽ, noſtriquè cruentum
Carnificem generis deteſtarentur, & omnes
Odiſſent meritò, ac maledictis inſequerentur,
Crudelem, inſanum, deceptoremquè vocantes.

Proin-

Proinde latet ritu loliginis,& sapientes
Exosus refugit, ne cognoscatur ab illis:
Non metuit talpas,at lyncea lumina vitat.
Sic fures etiam faciunt, omnesquè scelesti,
Oderunt lucem,ac tenebris lætantur opacis,
Vt sua non possint furta & malefacta videri.
Inde fit vt quoties aduersi quid patiuntur
Mortales,rerum ignari,& caligine mētis
Oppressi(nanque errorum ignorantia ferme est
Cunctorū causa)irati querulique putantes
A summo sese vexari authore bonorum,
Deuoueant sanctum illius ac venerabile nomen:
Tūc malus exultat dæmon, furtimquè cachinnat,
Et gaudet se nesciri,& sua facta latere:
Et nocuisse tamen,sed nō nocuisse videri.
Summi nanq; Dei est inimicus,& æmulus:à quo
Eiectus cælo,pressus claususquè tenetur
Lunā inter terrasq; graues,& regnat ibidem.
Quocirca ô miseri mortales,discite tandem
Quæ vestri sit causa mali, tot tristia vobis
Vnde fluant,& carnificem cognoscite vestrum.
Nēpe hic Sarcotheus, nēpe hic est qui cruciat vos,
Dulcia qui vestris damnis sibi gaudia quærit:
Haud aliter q; quum proles Mauortia terris
Iam domitis,iucūda sibi spectacula cæde
Quærebat miserorum hominū,vel cæde ferarum:
Ipse senator,eques,populus,diuersa manebant
Per loca diffusi,vt lex præcipiebat Othonis.
Ecce theatralem ingressus gladiator arenā,
Aut alius sua membra feris lanianda daturus,
Vel leo,vel tigris,vel quæuis bellua ludis
Opportuna aderat,delectatura Quirites
Morte sua,& fuso per vulnera crebra cruore.

Sæpe

Sæpe alijs dolor alterius ſolet eſſe voluptas.
Quare peſſimè agunt qui verbis turpibus audẽt
Irritare Deũ ſummũ,qui cauſa bonorum
Cunctorum eſt,à quo per ſe propriequè mali nil
Eſſe poteſt vnquam,niſi contingenter.vti ſol
Producit tenebras quoties deſcendit ad imos
Antipodas,frigusquè abſente creatur ab igni:
Nõ tamen obſcurus ſol eſt,neque frigidus ignis.
Vnde ſatis miror quoſdam doctos alioqui
Aſſerere,offendi atque iraſci,& ſumere pœnas
De nobis,illud ſummũ verũquè bonũquè,
Hinc bellum atq; famẽ & peſtẽ prodire putantes
Offendi ſi poſſet enim mortalibus actis,
Quid quæſo in mundo foret infœlicius illo?
Quaque die atque horæ momẽto plurima fiunt
Crimina, vbiq; hominũ blaſphemia turpis in ore
Sentitur:certè poterit requieſcere nunquam,
Nunquam lętus erit:neque erit Deus ipſe beatus
Si quoties peccant homines offenditur,& ſi
Iniuſtis hominũ factis dictisquè mouetur.
Nimirum Deus offendi lædive nequit, ſi
Verum perſpicim⁹,Nã adeò perfecta potensquè
Ipſius eſt natura Dei,tantũquè remota
Sordibus à noſtris,vt nos diſtemus ab illo
Longius atque magis quàm à nobis diſtet aſell⁹
Quàm muſca aut pulex,& quicquid vilius his eſt.
Quomodo tam miſeri & viles offendere tantum
Tãq; potens numẽ,vel lædere poſſumus vnquã?
Nónne impaſſibilis Deus eſt,penitusq; doloris
Expers:atque ideo æternus,ſemperq; beatus?
Num decet iraſci regem ſi morio verbis
Indignis illum petat:an contemnere præſtat?
Nunquid cũ puero decus eſt pugnare Giganti?

Præterea

Præterea quum ſit ſapiens,videatquè futura
Omnia,dic quæſo,num debuit illa creare
Quæ ſibi pòſt nocitura forent, vnde ipſe doleret?
Nònne illum decuit,qui toti conſulit orbi,
Conſuluiſſe ſibi? vel dic,ſi offenditur,an vult
Offendi?ſi vult,iam non offenditur,imò
Gaudet:ſi non vult,cur hoc permittit?an ipſe
Non eſt omnipotens?certè eſt,omnesquè fatentur.
Deberet prohibere igitur,quod non facit: vnde
Vult ratio vt credam,nihil illum poſſe moleſti
Sentire omnino,& tranquillam ducere vitam.
At dices,ſi non offenſa iraſcitur vlla,
Curramus proni in vitiū, in ſcelus omne ruamus.
Non ſic:ſed noſtris aures nunc arrige dictis,
Recludāquè tibi ianuam penetralia veri:
Quando aliquis peccat,tūc ſeſe abducit ab ipſo
Fonte boni:rectum,lucem,pacemq; relinquens.
Vnde fit vt peccans vltrò in ſua damna feratur.
Quandoquidem talis natura eſt oppoſitorum,
Vt quanto refugis magis atque recedis ab vno,
At reliquū tanto accedas magis atq; propinques:
Sic fugiens peccando Deum, ſeſe admouet ipſi
Sarcotheo:cuius poſtquam iuga ſæua recepit,
Afficitur varijs pœnis,iuſſuquè tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur ſæpe dolore.
Non impunè igitur cuiquam peccare licebit.
Quanuis nullorum poſſit Deus eſſe malorum
Cauſa,(vt iā dictū eſt,)per ſe,proprieq; :ſed vltr ò
Qui peccat ruit in pœnā, & ſua damna requirit,
Carnificiquè miſer cruciandum ſe exhibet vltrò.
At dubia hinc duo conſurgunt ſatis ardua.Nā ſi
Peccare eſt nobis noſtrorum cauſa malorum,
Cur ſæpe iniuſtus,ſceleratus,& impius,omnem
Lætus agit vitam,& laudato funere finit?
Cōtrà,vir bonus atque pius,mala plurima viuens

Suſti-

Sustinet,& tandem miseranda morte recedit ?
Præterea suprà ostensum est,planequè probatum,
Non culpa aut meritis nostris contingere nobis.
Vel bona vel mala, sed cuiusdam numine diui,
Qui mare,qui terras,quiqne aëra possidet imum.
Quomodo nunc igitur mihimet contraria dico
Et mea nunc discors secum sententia pugnat?
Quisquis es,ô Lector, poteris dignoscere verum?
Atq; tuo tenebras animo procul ire videbis,
Si prębere aurem nostris dignabere dictis.
Ergo duplex scito esse bonũ,vulgi ac sapientum:
Sicquè ma lum duplex:atqui sententia vulgi
Deterior semper:nã crassi hebetisq; cerebri est
Iudicioquè caret: propter quod corporis & quæ
Fortunæ bona sunt,sola hæc miratur & optat:
Ast animi bona vel nescit,vel friuola credit
Contrà autem sapiens,animi bona sola requirit,
Cætera despiciens,quare sumus antè secuti.
Iudicium vulgi,& vulgi de more locuti:
Nunc verò à vulgo sententia nostra recedit.
Deq; bono atque malo sapientũ dicta probamus,
Sic non dissideo mecum,aut contraria dico.
Tali igitur pacto asserimus,bona nulla scelestis,
Et iustis mala nulla quidem contingere posse,
Quod clarè ostendam,& clara ratione patebit.
Primũ hoc scire opus est,vitiũ quodcũq; scelusq;
Esse animi quendã morbum:nec corpore solo
Aegrotãt homines, animus quoquè vulnera sentit
Nec leuiora quidem quàm corpus. quilibet ergo
Improbus,est æger:quippe illi est ægra voluntas,
Iudiciumq; ægrum,propter quod noxia præfert
Vtilibus,miser,& præponit turpia honestis .
Quòd si non ægra est illi mens aque voluntas,
Improbus esse nequit,sed erit iustusquè piusquè,
Hoc etenim solo discrimine distat vterque.

Ac veluti totũ corpus malè languet,vbi vllo
Hæc duo læduntur morbo,cor atque cerebrum:
Sic(heu)ſic animus totus malè languet,vbi vllo
Hęc duo læduntur vitio,mens atque voluntas.
Vtq; cibus ſuauis ſtomacho languente videtur
Inſuauis,prodeſtq; nihil,neque competit ægris:
Sic animo languente,boni nihil eſſe ſceleſtis,
Nil prodeſſe poteſt.Quod ſic verũ eſſe docebo:
Eſt aliquis legum iuriſquè vtriuſq; peritus,
Sed vafer,iniuſtus,cupidus,cõtemptor honeſti:
Quid ſua quæſo illi prodeſt doctrina? boni quid
Inde habet?heu miſeros fallit,ſpoliatq; clientes,
Atque alios multos lædit.Doctrina ſceleſti
Eſt gladio inſani ſimilis.Nam ſemper abuti
Improbus ipſe ſolet rebus quas poſsidet. Vnde
Fert alijs damnum,nomen ſibi turpe,odiumquè:
Quaſquè ſerit ſpinas,pedibus ſæpe excipit ægris:
Vel ſaltem metuit:quos lædendo efficit hoſtes.
Ergo bona illius dicenda ſcientia,multis
Quæ nocet,vt ſæuus coluber,neque parcit habẽti?
Sic de alijs dico doctrinis quas habet ipſe
Improbus:eſſe bonæ ſimili ratione negantur.
Sed malus eſt diues,gemmis auroquè refertus:
Diuitiæ ne bonæ illius?non. Dic mihi,quare?
Ecce ego iam dico, quia turpiter vtitur illis.
Scorta alit,ignauamquè gulã,lenaſquè doloſas
Cõducit,pretio pueros corrumpit auaros:
Aggreditur donis,ſiqua eſt paupercula virgo:
Vtquè ſibi indulgens quodcunquè libido ſuaſit,
Efficiat,leges hominum pariterquè deorum
Iusque piũquè nihil curat.Quòd ſi ſit auarus,
Heu quid nõ audet ſceleris? lupus iſte cruento
Ore furens,nulli non inſidiatur ouili:
It præceps, quocũque rapit ſcelerata cupido.
Intolerabilius nil eſt quàm diues auarus,

Quàm

Quàm ſtultus locuples, quàm fortunatus iniquus.
Aut igitur pecudum ritu carnalia tãtum
Gaudia ſectatur, ſibi noxius atque crumenæ,
Aut parto nimirũ parcens, fit Tantalus alter.
Cõgregat, & neſcit cui congreget: vtquè ſolet ſus,
Nõ ſibi, ſed multis alijs ſeſe ipſe ſaginat,
Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Vnde patet non eſſe bonas quaſcũq; ſceleſtus
Diuitias habet. At ſi ſit robuſtus & acer,
Quid faciet? crebrò rixabitur, & violentus
Nũc hunc nunc illum lædet, plerũq; ſequetur
Militiam aut latro fiet: quòd more ferarũ.
Crudelis, cęde atq; alieno ſanguine gaudet:
Arma & bella ferox, ſceleris, non laudis amore
Diliget: vnde ſuis damnũ feret atq; pudorem.
Corporeæ vires, mente ac probitate carentes,
Heu quàm ſępe nocent homini, quã tẽpore paruo
Durãt quàm rarò ad primã venère ſenectam?
Sed quid opus multis percurrere ſingula verbis?
Hæc poſſũt exempla ſatis bene pandere verum.
Nunc operæpretium eſt ſolerti inquirere cura
An iuſtis ſanctisquè mali contingere quicquam
Poſsit, vt à multis dici crediquè videmus
Ardua res certè, tamen hanc audacter adibo,
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis.
Principiò quiſquis bonus eſt, ſit ſanus oportet
Mente animoquè: licet grauis ęgro in corpore lã-guor
Sæuiat, & vario vexentur membra dolore:
Ne rectũ illi iudicium, neu recta voluntas
Deficiat: nanq; his ſine vir bonus eſſe, piusquè
Nemo poteſt: duo virtutis fundamina ſunt hæc.
Talis homo quæcũquè tenet rectè vtitur illis.
Atque ideo bona ſũt, doctrina, pecunia, vires
Illius, & demũ quæ poſsidet omnia: nanque
Maxima pars rerum bona vel mala fertur ab vſu

Et

Et si cura hominum diis immortalibus vlla est,
Præcipuè hi debent iustosquè piosque tueri:
Quòd si non facerent, diui ratione carerent,
Nec sacris essent digni, nec thure, nec aris,
Quare non video qua lædi parte bonus vir.
Quidve mali vel mente pati vel corpore possit:
Quum Deus hũc amet & foueat, dextraq; potenti
Propugnet tutumque omni discrimine reddat.
Nam quis non iuuet, aut quis non tueatur amicũ
Quandocunque potest, si verè diligit illum?
Sed tamen interdum iustus miser esse videtur,
Pauperiemque pati, & morbos casusque sinistros:
Quum non sit vere iustus, sed hypocrita: quales
Inuenies passim multos, qui, pelle sub agni
Vipereum celant virus, moresque luporum
Et stolidos ficta virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanaque mẽtis
Hunc non custodit, nec amat: nos pectore crasso
Et cerebro insulso, decepti ab imagine recti,
Tũc iustũ mala multa pati, & miserũ esse putamus
Heu quàm sæpe hominũ falsa et stulta inueniũtur
Iudicia, & quàm mens humana est nescia veri.
Quisque sibi placet, & sapiẽs sibi quisque videtur
Hinc risũ excutimus superis, hinc plurimus error
Esto tamen, iustus morbos patiatur, agatque
Despectam in tenebris & paupertate pudenda,
Eiectus patria, vel clausus carcere, vitam,
Atque aliis etiam vexetur casibus, esto:
Proptereáne malum patitur? non, quippe ferendo
Talia fit melior, fit clarior: omnia iusto
In melius cedunt, iussu Iouis, vtque medentes
Sæpe aloën ægris adhibent, succosque molestos,
Quo fiant validi, & pulso languore resurgant:
Sic plerunque Deus iustos exercet, vt ipsos
Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.

Vtque

Vtq; homines reddit ſtultos,prauosq; voluptas.
Sic dolor ad mentem reuocat,vitiumq; coërcet,
Criminibus frænum, calcar virtutibus addit.
Nonne vides,igni fieri pretioſius aurum?
Vberiusquè ſolum præduri dente ligonis?
Et putreſcere aquam quæ non fluit?aſpice ferrũ,
Pulchrius eſt vſu,ceſſans rubigine ſordet.
Multa igitur ſunt quæ aduerſis agitata niteſcunt:
Præſertim virtus,quæ in rebus clarior atris
Perſpicitur, velut in tenebris magis enitet ignis.
Quare aut nil prorſus patitur bonus & pius, aut ſi
Quid patitur,parit hæc illi patientia lucrum,
Fertq; illi,ſit amara licet medicina ſalutem.
Et nequis fortaſſe putet me fingere nugas,
Res eadem quæ vni prodeſt,quandoque venenũ
Eſt alij.Sic nonnullis ſunt noxia vina,
Atque caro,ſic nonnullis abſinthia proſunt.
Sic calor ipſe niuem,ceram glaciéquè reſoluit:
Argillam contra durat.Sic talia multa
Diuerſos pariunt diuerſo in corpore fœtus.
Et quoties ijſdem verbis hic ridet,at ille
Contrà triſtatur,vel mota bile tumeſcit?
Nõ eadem cunctis eadem ſunt:Bacchus aceſcit
Egregius,ſi tu vitioſa in dolia mittas.
Nimirum ſanis ſunt omnia ſana:ſed ægris
Quę bona ſũt,quãdoq; nocẽt, lethumq; minãtur.
Sic ergo(ad noſtrũ vt redeam)mala corporis, atq;
Spicula fortunæ,ſunt pernicioſa ſceleſtis:
Expediunt verò iuſtis,proſuntquè nocendo,
Sufficiant hac dicta tenus:iam claudere librum
Muſa iubet,Chironquè vocat,qui ſcribere mores
Humanos cupit,& ſacraria pandere vitæ.
Quocirca eſt operæpretiũ me linquere cantus
Aonios,tacitumquè ſacris requieſcere ſiluis,
Pieridũque tholo citharam ſuſpendere,donec

Tempora prætereant hęc peſſima,tẽpora multum
Deploranda:quibus procerum diſcordia totam
Nititur Italiam bello veſtare ſuperbo.
Vnde ſuos queritur direptos Roma penates:
Narnia,Ticinum,Melfis ſenſere ruinam:
Vnde & Parthenope Sirenis clara ſepulchro,
Nunc ſua Gallorum manibus pomaria cernens
Vaſtari,heu triſtis gemit ad Sebethidas vndas.
Quid memorem viſæ cælo miracula flammæ
Vincentis ſplendore diem? triſteſquè locuſtas
In morem nebulæ nitidum prętexere ſolem,
Et teneras auido ſegetes abrodere morſu?
Quàm multas miſerãda fames,miſerandaq; peſtis
Ciuibus exuerit,vacuaſquè reliquerit vrbes?
Quot loca diluuijs propè deſolata videntur?
Heu mihi quàm iuſtas de nobis numina pœnas
Sumũt? nã ſceleris quid non cõmittimus?aut quid
Iuſtitiæ eſt vſquam? quis amor cultuſq; deorum?
Relligio,aucupium facta eſt: cæleſtia venum
Omnia nunc dantur,violantur ſacra profanis
Lenonum manibus:tamẽ hęc ſpectãtq; tacentquè
Magnifici reges,& Chriſti prorſus honorem
Nil curant:ſic nos miſeros idola gubernant?
Ergo ibo interea,& Parnaſſi in rupibus altis,
Donec Muſa iterum iubeat me exire,latebo.

LIBER IX.
SAGITTARIVS.

LVCESCIT iam Muſa:ſatis requieuim' antris
Caſtalijs: agedum plectro citharaquè reſumpta,
Effice concordes neruos, ſolitoque fauore
Antiquum cane Diua melos, bona carmina mẽti

Sint

Sint tibi, quæ quondam blandus dictabat Apollo
Laurifera in ſilua Permeſsi ad fluminis vndam.
Nos vocat ecce alius labor,haud inglorius: alta
De ſpecula,& ſummo Parnaſsi vertice,mores
Spectemus varios hominum,vitamq; notemus.
Iam mediũ mea cymba fretum tranauerat, & iam
Canebant gelidis ſiluarum ſumma pruinis:
Quũ mihi neſcio quis De⁹ adſtitit, & procul atrã
Expulit affulgens diuino lumine noctem.
Tunc ſcopulũ quendam aſpexi,qui vertice nubes
Exuperans,latè cælum ſpectabat apertum:
Difficilis primo acceſſu: nanque aſpera circum
Saxa arctam facere viam,plenamq; laboris.
Imaque cinxerunt ſilueſtres vndique dumi:
Mitior in medio:quãtumque accedit ad arces
Æthereas propius, tanto clementius idem
Præbet iter ſurgens,ſcopuloque Theorea nomẽ:
Illuc me Genius duxit meus. Vtquè cacumen
Venimus ad ſuperum,plena & plena omnia vidi
Delicijs miris:quas ſi mea lingua referre
Nunc velit,antipodas citius ſol ibit ad imos,
Et nox humenti terras velabit amictu:
Dum moror,& miror latos lætosquè ſagaci
Mente locos,vox ecce polo delapſa ſupremo,
Flecte(inquit)Stellate genu,regemq; precare
Cælicolûm ſupplex,cuius ſine numine fruſtra
Carpere delicias ſcopuli conaberis huius.
Ergo humilis venerare Deũ , fauor omnis ab alto
Defluit in terras: nihil eſt mortalibus ægris
Vtilius quàm cæleſtem, ſanctéq; piequè
Orando,ſibi quærere opem,& cognoſcere diuos:
Talibus auditis,facie manibusq; ſupinis,
Et genibus flexis,effudi has pectore voces,
Magne pater diuûm,mundi ſuprema poteſtas.
Quo nihil eſſe poteſt, nec fingi maius,ab omni

Corporea ſtans mole procul,tamen omnia fingēs
Corpora,vel prorſus mutari neſcia, vel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fathiſcunt:
Principium ſine principio,fons vnde bonorum
Effluit omne genus,naturæ rector & author:
Omnia comprehēdens,at non comprenſus ab vllo
Maieſtas immenſa,bonum,ſapientia,vita,
Ordo, decus,finis,mens,verum,lux,via,virtus:
Nuſquā habitās,& vbiq; habitās:immobilis,et dās
Aſſiduè motū cunctis:a quo omnia,& inquem
Omnia,per quem etiam ſuntomnia: ſemper eadē
Conditione manens,nullo mutabilis æuo:
Maxima cauſarum:quæ certa lege reuoluens
Sideriam molem,fatorum iura gubernas:
Rex regum,cui mille adſtant,& mille miniſtrant
Agmina diuorum,lætantum, hymnosquè canentū,
Lucis in immenſæ campis,extra extima mundi
Mœnia,vbi eſt veris ſedes aptiſsima rebus:
Te colo,te veneror,te nunc reuerenter adoro,
Atque precor ſupplex,vt me ſpectare benigno
Digneris vultu,vocemque audire precantis.
Mitte tuæ lucis radios mihi,pelle tenebras
Oppreſſæ(heu)nimiū moribūdo in corpore mētis.
Da rectam reperire viam,ne noxius error,
Vanaquè credulitas & opinio cæca trahat me
Præcipitem in ſalebras rerum & contagia vitæ.
Nā ſine te ingenium mortale humanaquè virtus,
Dum ſe tollere humo ſperat,(velut Icarus olim
Diſiuncta compage ruit,penniſquè ſolutis)
Nec potis eſt ſine te occulti penetralia veri
Cernere,nec qua parte ſalus aut arte petatur.
Largire ergo mihi,Rex ô digniſſime regum,
Vt te cognoſcā,& placeam tibi: deinde ſciam me,
Quid ſim,qua in terris cauſa productus,& vnde
Huc veni,ac tandem quò vita functus abibo:

Quid

Quid mihi dum viuo ſit agẽdum,ſitquè cauẽdum:
Vt quum finierit lacheſis mea fila,diesquè
Vltim⁹ abdiderit mẽbra hęc exhauſta ſepulchro,
Mors fiat mihi grata quies port⁹q; ſalutis.
His dictis iterum noſtras vox impulit aures,
Placaſti æthereum numẽ,votisquè litaſti:
Eſto animo Stellatè bono,tibi poſſe manere
Hoc datur in ſcopulo,& cæleſtes carpere fruct⁹.
Cõfeſtim his dictis tacuit,nihilque addidit vltra.
Aſt ego ſenſi animo magnũ acceſſiſſe vigorem,
Atq; oculis lumen,quo latius omnia cœpi
Cernere,& antiquum ſuperabam Lyncea viſu.
Mox me ſenſi etiam vento ad cryſtallina cæli
Conuexa extolli blande,ſurſumque leuari,
Alitis in morem vulcania tela ferentis.
Diſcuſſura polum tonitru flammisque coruſcis,
Quandocunque Iouem mortalia facta laceſſunt.
Iamquè propinquabam lunæ, portasq; videbam
Partim auro inſignes,partim candore nitentes
Argenti puri: ingredior viſu omnia luſtrans.
Ecce mihi occurrit venienti fortè Timalphes,
Egregius iuuenis forma,& virtutis honore:
Quẽ Ioue diua Arete quondã eſt enixa parẽte.
Hic me quamprimum agnouit(nam matre iubẽte
Multa diuq; alius frerat mecum ipſe locutus)
Vtquè ſalus dicta eſt nobis vltroquè citroquè,
Admirans me multa rogat: mox ducit in vrbem
Ingentem,quantam terrarum non habet orbis:
Mœnia ſurgebant ſolido ex adamante,ſed ipſa
Propugnacula erant flammanti extructa pyropo.
O quæ illic, quanta & quàm pulchra palatia vidi,
Templa,theatra,fora,& magnarũ ſtrata viarum,
Cuncta ex argento,atque auro,gemmisq; beatis?
Longè plura etiam vidi pulcherrima ibidem,
Singula ſed nequeo memorare, & ſingula quãuis

Possem, dij nolunt memorari singula vulgo.
Mirabar populum ingenté, innumerosq́3 per vrbé
Vestibus indutos niueis incedere ciues,
Serta quibus comptos cingebant florea crines.
Læti omnes, manibus gestabant lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulcisono & concordi voce canebant:
Menarchũ ingeminãt, Menarchũ carmine laudãt,
Garrula Menarchum referebat sæpius Echo.
Arcadas hic domuit fœlici Marte Gigantes,
Vt mihi tunc retulit fido sermone Timalphes.
Nanq3 ait, Arcadiam totam sine montibus olim
Planitie ingenti campos habuisse patentes,
Terribilesquè illud regnum, tenuisse Gigantes,
Mænalon & Pholoen, & amantem lustra Lycęum,
Gestantéq; humeris aprorum terga Erymãthum,
Est flagrantem odijs in cælicolas Cyllenem:
Qui primi ante alios natiuo robore freti,
Turpia sunt ausi conuicia dicere lunę:
Se prius esse illa genitos, & nobiliori
Stemmate conspicuos, ideoq́; in sede locandos
Æthcrea magis, & diuorum nomine dignos.
Quinetiam insani struxere ad sidera turrim,
Maiorem, Nemrothe, tua ferroquè recuruo
Ter sunt conati de cælo euellere diuam,
Sanguineam vultu, mortaliaq́; arma timentem:
Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
Expressos nigro Saturni è gramine succos,
Iniecit miseris, virtusquè per ossa cucurrit.
Obriguere illi extemplò, victiquè dolore
Informes liquere animas, quas Tartarus imo
Excepit fundo, cruciandus omne per æuum:
Corpora sed valido penitus, labefacta veneno,
Mẽbrorum molem in montes vertere superbos,
Muta-

Mutataquè suũ nomen tenuere figura:
Vnde huius facti memores tantiq; triumphi,
Solenni pompa celebrant pia festa quotannis
Lunicolæ,regemquè suum venerantur ouantes.
Progresi inde arcem petimus,quæ tota nitebat
Auro gemmarumq; coloribus intertextis.
Hanc nulli fas est mortali intrare(meus dux
Inquit)proinde foris stetimus,spatiũq; per amplũ
Ingentis plateæ,diuersa è parte videmus
Aduentare animas,consistereq; ante tribunal
E regione arcis positum,& mira arte paratum.
Illic iura dabant animis,altequè sedebant,
Crimina censentes,nec non benefacta notantes
Quæ quisq; in terris viuendo gesserat olim,
Tres Iouis & Doxæ nati,Telescopus,atq;
Dorophonus,semperq; volens sibi recta Philorth9,
Hi merita & culpas æquata lance videbant,
Arbitrioquè suo paucos ascendere ad astra,
Innumeros verò ad terram descendere rursus,
Complures etiam in luna perstare iubebant.
Obstupui tacito obtutu,tãdemq; locutus,
Dic bone dux mihi quęso,inquã,si tartara in imis
Sũt latebris terrę(vt perhibẽt)cẽtroq; propinquis
Atq; animas illuc vectas post corporis vsum
Æacus & Minos & terrificus Rhadamanthus
Iudicat,& meritas pœnas aut præmia confert:
Cur eadem hîc fieri video,repetiquè peracta
Iudicia,expẽdique iterum mortalia facta?
Ille autem,humanam mentem(respondit)opaco
Carcere membrorũ clausam, ignorantia & error
Opprimit,& longè oppressam per deuia ducit
Hinc hominũ genus in nugas & somnia pronũ est.
Et procul à vero, nisi quis Deus adsit,aberrat.
Nõ mirum est igitur si vestri multa poëtæ
Falsa canunt, quoniã paucis via cognita veri est.

Tu tamen hęc memori myſteria pectore habeto,
Omne quod eſt ſupra Lunam, æternũq; bonũquę
Eſſe ſcias, nec triſte aliquid cœleſtia tangit:
Quicquid verò infrà lunæ conuexa creauit
Omni parens natura, malũ eſt, mortisquę ſeueras
Perpetitur leges, & edaci abſumitur æuo
Hæc loca diſiungit medius lunæ orbis, vtrique
Mundo interiectus, cæli confinia ſeruans.
Ergo vbi terrenos artus liquere, feruntur
Huc omnes animæ, atq; ipſis commiſſa fatentur
Iudicibus: quorum iuſſu, loca certa, ſuisquę
Moribus apta petunt, & habent ſua præmia in illis
Quanto quæq; magis vitiorum fæce grauata eſt,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit,
Contra, quo melior quæq; eſt ac purior, hoc ſe
Altius attollit, ſummoquę propinquius orbi.
At quibus æqua boni eſt animis mẽſura, maliquę,
Hic remanent, habitantquę diu lunaria regna:
Donec poſt multos longæui temporis annos,
Aut lapſæ in vitium rurſus terrena reuiſant,
Aut bene purgatæ æthereas mittantur ad arces.
Hęc ait. Aſt ego tunc, Cur tã paucæ ardua (dixi)
Aſtra petunt animæ, & ſũmo potiũtur Olympo?
Cur ſic in vitium pronæ labuntur, & ipſam
Virtutem fugiunt miſeræ, luciquę tenebras
Præponunt? cur fœda magis quã pura ſequuntur?
Vnde illis tantus furor, & tam cęca voluntas?
Tunc ita reſpondit nobis Areteius heros,
Et cupio, & fas eſt tibi me recludere multa,
Iudice te, pulchra, & ſcitu dignisſima, quando
Non te huc aduenisſe reor ſine numine diuũm,
Et diui hæc te ſcire volunt, ad limina quorum
Nemo venire poteſt viuus niſi vectus ab illis.
Ergo audi, & quęcunq; loquar fac mente reponas.
Sed prius hinc operæpretium eſt ſecedere paulũ.

Iuimus,

Iuimus,atq; alta in ſpecula conſedimus ambo,
Vnde maris terræquè orbem ſpectare licebat,
Tunc has diuino deprompſit pectore voces:
Eſſe malæ per ſe nequeunt,nec ſponte ſuapte
In vitium tendunt animæ,quarũ æthere ab alto
Eſt genus, & quarum diuino è ſemine origo eſt:
Nec praua eſſe poteſt per ſe natura animarum:
Quas Deus ipſe creat,quo nil authore mali fit,
Sed ſunt quædam aliæ cauſæ,quæ in tartara cæca
Detrudunt miſeras,& multo crimine fœdant:
In primis verò corpus. Nam carceris inſtar
Eſt animæ quã dum membrorum nexius arctè
Implicat,æthereæ mentis ſuffocat acumen,
Haud ſecus ac intus poſitam vas fictile flammam,
Et nebulæ nitidum obducunt Hyperionis orbem.
Tunc anima ipſa ſubit cunctarum obliuia rerum,
Tunc bibit infernam lethen, raſæquè tabellæ
Efficitur ſimilis,quam dextera nulla notauit.
Ergo ita captiuã,& moribundo in carcere clauſã,
Mille quidem illudũt peſtes,mille vndiquè mõſtra
Oppugnant, quaquè arte valent euertere tentant.
Qualis viminea dum fortè quieſcit acanthis
In cauea,mulcens vario ſua fata canore:
Ad quam prorepit ſummiſſo corpore fallax
Ælurus,miſeramquè infeſtans vidique terret:
Venator murum ælurus,volucrumquè peremptor.
Illa autem metuens rabiem prædonis,in omnes
Obuolitat partes,ac ſe fugitando tuetur.
Interea alter adeſt hoſtis,ſimiliquè furore
Attonitam infeſtat,donec per latius æquo
Vnguibus immiſsis prenſam extrahit interuallum,
Et ſolito extractã mandens cum murmure glutit.
Talis diuerſo hinc illinc vrgetur ab hoſte
Infœlix anima,& fugiens hæc retia,in illa
Incidit, humano dum corpore clauſa tenetur.

Inci-

Incidit,humano dum corpore clauſa tenetur,
Neſcit enim quid agat,quò ſe retrahatve feratve.
Et decepta boni ſpecie velut ebria mutat.
Vnde niſi auxilio monitoris,& arte docentis
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit ſemper,meliora refutans.
Prima igitur labes animæ,& contagio prima,
Præcipuumq; malum,quod culpa corporis illi
Euenit,eſt veri atq; boni ignorantia,de qua
Iudiciũ falſum exoritur:quæ maxima peſtis
Humano eſt generi.De qua duo mõſtra creantur,
Stultitia atq; ſcelus:ſed ab his mala cũcta duobus
Proueniunt,quęcũq; homines patiuntur agũntve.
Quippe oẽs peccãt,vel quòd bona falſa ſequũtur
Stultitia monſtrãte viam: vel quòd ſcelus illis
Immittit ſtimulos,quibus in facta impia agũtur.
Propterea rectè aut ſtultus dici,aut ſceleratus
Ille poteſt quiſquis peccat ratione relicta,
Verùm in parte animæ quæ concupit,ipſe reſedit
Stultitia,atq; illic habitans tentoria fixit:
In parte auté alia quæ iraſcitur,eſt ſcelus,armis
Terribile atq; dolis & lethiferis aconitis,
Hi duo ſũt reges magni, & magna agmina ducũt
A tergo,humanumquè genus populatur vterque.
Ambo etenim veri expertes, falſoq; creati
Iudicio,(vt dictũ eſt)animas in carne ſepultas,
Naturæq; ſuæ immemores,ac lucis egẽtes,
In tria ſtagna erebi & mortis ducũtq; trahũtquè:
Quorũ vnum fertur limoſum,illiquè Voluptas
Præſidet: aſt aliud ſpinoſum dicitur,in quo
Regnat Auaritia,& lucrandi effræna cupido:
At reliquo eſt nomen fumoſo,cuius habet ius
Imperiũq; tenet ſitibunda Superbia honoris.
In tribus his ſtagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo,hęc illis immenſa ruina eſt:

Nam

Nam quæcunque vndis merguntur talibus,illas
Perdit amor carnis,fugitiuorumq; bonorum:
Nec se vltra agnoscunt,cæliq; obliuia potant,
Vsqueadeò vt vitam præterquã corporis vllam
Esse negent,seseq; aboleri in funere credant.
O viles crassasquè animas,& ab æthere prorsus
Auersas,nil egregium & sublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantum aspicientes!
Sunt & causæ aliæ propter quas efficiuntur
Prauæ,animę,vnde malis multis iure afficiuntur.
Nanq; vbi densantur nubes,pluuiæq; creantur,
Et venti horisono concursu fulgura gignunt,
Illic prauorum sedes est dæmoniorum:
Quorũ opera fiunt pestes,insanaquè bella,
Et tempestates,terra pelagoquè furentes.
Horum astu, suasu,hortatu,impulsuque,doloquè,
Turba ignara hominum ruit in turpissima quæq;
Flagitia:hinc recti,hinc obliuiscuntur honesti.
Sed quoniam tentatores & dæmones istos
Peruersos,paucis concessum est posse videre,
Pauci ideò credunt vsquam reperirier illos:
Imò aliud nihil esse putant quàm nomen inane
Pleriq;,ac veluti ægrotorũ insomnia rident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle,meisquè
Crede,fidemq; adhibe (nã sunt verissima) dictis.
Vtquè scias melius nullas me fingere nugas,
Iamiam oculis faxo proprijs tute omnia cernes.
Sed prius hîc tentare opus est Thaumãtida votis,
Quæ mandata solet Iunonis ferre per auras,
Dissipet vt vento nubes cęlumquè serenet,
Impediat ne te spectantem turbidus aër.
Ergo Irin supplex tali sum voce precatus,
Iri decus cæli,vario spectanda colore,
Quæ nube ingentem roranti porrigis arcum,
Aduersoquè sinu radiantis lumina Phœbi

Excipis,

Excipis, abſorptasquè ad nubila conuehis vndas:
Iri hominum ſtupor,& Iunonis nuntia magnæ,
Thaumantis verè proles miranda vetuſti,
Redde precor nobis pulſa caligine clarum
Æthera,& Æolio imbriferos pulcherrima claude,
Carcere diua Notos,proquè his permitte ſerenos
Stellantis cęli Boream percurrere campos.
Continuò his dictis ſeptem de parte trionis
Emicuit Boreas,& ſiccis flatibus omnem
Aëra purgauit latè,purumquè reliquit.
Poſt hæc neſcio quo irrorans mea lumina ſucco,
Dux meus,aſpice ait,iam mundi arcana videbis.
Pandite nunc veſtros fontes,veſtra antra,ſorores,
Quæ iuga lauriferi Parnaſsi ex celſa tenetis:
Et mihi(nanq; opus eſt)date centũ in carmina lin
Vt poſsim aëreos reges populosque referre,(guas
Ludificatores hominũ,ſcelerũq; magiſtros,
Qui aſſiduè vexant mortalia cuncta,ſuisq;
Artibus humanas tradunt in tartara mentes.
Hic vbi puniceo coniux Tithonia curru
Oceano emergit primùm, primumq; niteſcit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,
Ingentem vidi regem,ingentiquè ſedentem
In ſolio,crines flammanti ſtemmate cinctum,
Pectus & os illi turgẽs,oculiquè micantes,
Alta ſupercilia,erectus,ſimilisq; minanti
Vultus erat,latæ nares,duo cornua lata,
Ipſe niger totus:quando nigra corpora prauis
Dæmonibus natura dedit,turpesq; figuras,
Deus tamẽ albus erat,ſannæ albę vtrinq; patẽtes.
Alæ humeris magnæ,quales veſpertilionum,
Membranis contextæ amplis,pes amplus vterque,
Sed qualem fluuialis anas,qualèmve ſonorus
Anſer habere ſolet: referebat cauda leonem.
Nudus erat,longis ſed opertus corpora villis.
Multa

Multa illi adſtabat turba: innumerusq́3 ſatelles.
Circũ aderant longè lateq́3 quot agmina Xerxẽ
Non habuiſſe puto, peteret quum Marte Pelaſgos,
Infœlix, vix inde fuga rediturus inermi.
Quiſq; ſcis vncum manibus, follemque tenebat:
Folle quidem vt capita inflarent, ventoq́3 replerẽt
Illorum quibus aut magnas fortuna dediſſet
Diuitias, vel quos doctrina, robore, forma,
Nobilitate, alijs multis præſtare viderent:
Vnco autem, vt quos impleſſet petulantibus auris
Iam ſatis atq3 ſuper, fumoſa in ſtagna tumentes
Pertraherent, prædam ranis colubrisquè futuros,
Atq; alijs abitant illo quæ gurgite monſtris.
Regi huic (quẽ dixi) nomen fuit, eſtq́3 Typhurgo.
(Sic etenim agebat declarans cuncta meus dux.)
Poſt hæc occiduas qua Titan vergit in vndas,
Et prono curru extremis impendet Iberis.
Sollicitam direxi aciem, ſimilemq́; priori
Proſpexi regem, ſublimi in ſede locatum,
Apleſto cui nomen erat: populosq́; regebat
Spirituum innumeros, ſolis quoſcunq3 cadentis
Fert regio, atq; plagis quicunq3 morantur in illis.
Dipſada quiſq3 manu dæmon geſtabat, & vncum.
Tũc Iouis atq; Aretes nat⁹. Videò, inquit, vt ipſos
Quiſq; ſuum irritent angues: digitisq́3 laceſſant?
Vt morſu grauiore petant, grauiore veneno
Inficiant terrenorum hominum vilisſima corda?
Nam qui peſtiferi læduntur vulnere dentis,
Amittunt mentem miſeri, & cæleſtia prorſus
Deſpiciunt, tantaq́; ſiti vexantur vt vnquam
Expleri nequeant, fruſtraq; bibendo laborent.
Dumq́3 ita nequicquam ſemper ſitiũtq́; bibũtquè
Immemores mortis, ſortis, cæliquè, ſuiq́;,
Ecce adſunt diris armati dęmones vncis,
Arbripiuntquè illos, & adhuc ſitientia figunt.

Guttu-

Guttura ſpinoſi ſtagni mergenda ſub vndas,
Illic innumeris pœnis plectuntur, & illic
Plurima mõſtra latent: præſertim plurima hirudo,
Morſibus aſsiduis quorum noctesq; diesque
Intolerabiliter cruciati, deniq3 reddunt
Quem viuendo alijs olim extraxere cruorem,
Nec tales minuunt longiſsima ſæcula pœnas,
Ergo hic rex facit, & punit quos fecit auaros,
His dictis conuerti oculos ad frigida mundi
Sidera, quà geminam noster polus aſpicit arcton,
Et ſua ſemper agit circũ ſarraca Bootes.
Illic regem alium video, innumerasque malorum
Spirituum turbas, Aquilonia regna colentes,
Geſtãtesq; hamos manibus. Tũc dux me' inquit,
Rex hic qui gelidis Boreæ dominatur in oris,
Luxuriæ atq; gulę eſt princeps, idemq; Philocre'
Nomẽ habet, nõ fraude alijs neq; viribus impar:
O quantum noxæ cęcis mortalibus affert!
Nanq; hamis quos ipſe vides, dulcem inſerit eſcã
Infectam tamen occulto, Stygioque veneno,
Hisq3 capi iubet inſulſos, ſtagnique lutoſi
In vada nigra trahi captos, & gurgite mergi.
Qui mox mutati in brutorũ corpora, fiunt
Porci, aſini, tauri, vulpes, vrſique, lupique,
Atq; alia, humanæ, quę ſunt expertia mentis.
Nec ſatis hoc: veſpis, crabronibus, & ſcarabeis
Torquentur miſeri aſsiduè, quæ plurima in illis
Obuolitant ripis animalia, ibique morantur.
Talibus oblectant placantq3 Philocrea pœnis,
Gaudia qui carnis, ſpreta virtute, ſequuntur.
Hęc ait. Aſt ego, quà vertex decliuior auſtrum,
Nubiferũq3 Notum gignit, genitũque per oras
Anguiferæ Lybies, ſpatia in contraria mittit,
Proſpiciens viſu intento, quanta' agmina cerno,
Et quantos paſſim conuentus dæmoniorum,

Hinc

Hinc atq; hinc nigris alis par inane volantum.
Rex erat in medio magnus,magnaquè corona
Inſignis, qui torua acie vultuquè maligno
Vibrabat ſtridens linguam patulo ore triſulcam,
Vipereum in morem,& virus ſaniemq; vomebat:
Qualem murenæ coluber ſtimulatus amore,
Gaudia coniugij metuens temerare veneno,
Effundit ſummo in ſcopulo,effuſamq; reponit
Cautibus in rigidis,mox ſaltu præcipitem ſe
Deijcit in medias ſinuoſi fluminis vndas,
Sibilaq; ingeminans charam veſtigat amicam:
Illa ſono audito,confeſtim occurrit amanti.
Multipliciquè ambo coniungunt corpora nexu.
Aſt vbi iam veneris tandem eſt expleta voluptas,
Emergit lætus coluber,peſtemquè relictam
In ſcopulo repetit prudens,ſuaq; arma requirit:
Quæ ſi amota videt,vel proculcata,dolore
Afficitur tanto,vt mœrens,vitamq; peroſus,
Terquè quaterq; caput ſaxis illidat acutis,
Donec animã morte & curas ſimul exuat omnes.
Iſte igitur rex talis erat,talesquè videbam
Eſſe ſuos populos:plerunque eſt regis imago.
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipſorum fallaci armata dolone,
Liuidaque ora,atri dentes,ſpumoſaquè labra.
Regẽ hũc inuidiæ eſſe patrẽ dominũq; Timalphes
Aiebat referens,ipſũque Miaſtora dici,
Quo inſtigante ſui mortalia corda miniſtri
Tartareis implent ſpumis, tunc improba peſtis
Diffundens ſeſe,totos contaminat artus:
Præſertimque oculos angit,ne proſpera ferre
Alterius poſsint,intabeſcantque videndo.
Poſtremò infixis per terga dolonibus,ægras
Extrudunt animas,triplici quas gutture mandit
Cerberus,& manſas aconita in triſtia vertit:

Corpo-

Corpora ſcorpiones fiunt,& acumine caudæ,
Quanuis blando illis videantur brachia,lędunt.
Sed tu iam medias contemplare aëris oras,
Sarcotheumquè vide,qui rex eſt primus,& idem
Peſſimus,hunc alij reges metuuntquè colũtquè,
Huic ſeruit quicquid tenet orbis dęmoniorum,
A quo ceu quodam centro genus omne malorũ
Emicat.vt radij ſolis de corpore manant.
Aſpexi hunc igitur,ſęuum horribilemq;,ſuperbo
Extantem ſolio,ſceleratáq; ſceptra tenentem.
Sanguineæ criſtæ huic ſurgunt, & cornua ſeptem
Erecta,& totidem ingentes referentia turres,
Auribus atque oculis lucent & naribus ignes,
Oraquè fumoſas euoluunt grandia flammas.
Heu quot habet ſecũ comites,quãtasq; phalãges
Inſtructas telis & bombiferis tormentis
Iſte tyrannus agit,tanquam perfringere cælum
Vellet,& ætherea ſuperos depellere ab aula.
Tũc mihi ductor ait,Fuit hic pulcherrimus olim
Supremoq; Ioui chariſſimus:at mala mentis
Conditio,& lætis cognata ſuperbia rebus,
Attulit,exitium miſero.Par nanque volebat
Eſſe Deo,cupiens æqualem ſedis honorem.
Proinde relegari meruit:iuſſusquè Michaël
Conſtituit certos illi inter nubila fines.
Sæpe tamen priſcæ laudis,veterũq; bonorum
Non oblitus adhuc, & ſpe deluſus inani,
Bella mouet ſuperis,cælũquè irrumpere tentat.
Hinc fragor,hinc tonitrus,metuẽdaq; fulmina fiũt
Horrificiquè ignes nigranti nube coruſcant.
Terrentur pecudes,humanaquè corda tremiſcũt.
Sed furit incaſſum,& vexat labor irritus illum,
Nec potis eſt vltra ętthereos intrare penates:
Quiquè prius lucis lator,dicique ſolebat
Lucifer,eſt nunc noctis amans,gaudetque vagari

Per noctem, lemures ſecum & phãtasmata ducẽs:
perq́; diem interdũ,quoties committere quærit
Armatas nebulonum acies,& ſternere cæſis
Corporibus campos.Vel quum crudelia nautis
Fata parat,miſerasq́3 vndis operire carinas:
Aut quũ grande aliud tẽtat ſcelus.Ille etenim tũc
In lucem prodit, ſed olim : mittitquè latenter
Ad loca certa ſuos famulos. Qui corda malorum
Inſtigant hominum,furijsq́; audacibus implent:
Et taciti inſpirant mentem,non voce loquuntur.
Aſt ego,Quæſo (inquã)mi dux,iã dęmones iſtos
Mittamus,resq́; humanas tandem aſpiciamus.
Nãq; hac de ſpecula facile eſt terráque fretũque
Cernere,non leuiter nos hęc ſpectacla iuuabũt.
Cœpimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primum vario diſtincta colore
Corpora : nã medię gens eſt quæ proxima Zonę
Nigra erat,& craſſis labris,criſpisq́3 capillis,
Et nuda,aut ſimę corio malè tecta capellæ.
Quæ verò gelidis Boreæ reperitur in oris,
Vincebat candore niues,& frigora longis
Veſtibus,ac multo vix defendebat amictu.
Hanc illáq́; inter gentem quicunq́3 morantur
Innumeri populi,nigro tinguntur & albo,
Sed magis atq; minus:quanta eſt diſtantia ſolis.
Talia dũ ſtultè admiror:quid friuola curas?
Quid vanos ſpectas humana in carne colores?
Dux meus inquit:erit melius perpendere mores,
Atq́3 animorum habitus varios,operũq́; figuras.
Ex quibus agnoſces,mequè oſtendente videbis,
Quę ſit vita hominũ, & quãtũ chaos erret in illa.
Principiò tibi finge manum,quæ pollice cælum
Aſpiciat,paſſis digitis: & pollice in ipſo
Pone hominũ genꝰ illorũ quibꝰ optima mens eſt,
Qui res humanas ſpernũt,diuinaquè tantùm

Mirantur,quibus in primis ſapientia cordi eſt
Qui contemplari naturam atq; ęthera gaudent,
Innocui,mites,iuſtumq; piumq; colentes,
Quos neq; diuitiæ capiunt,neq; turpia carnis
Gaudia,nec tumidi ſplendor titillat honoris:
Cęleſtes homines,humano in corpore diui,
Rari adeò perfecta etenim ſunt omnia rara.
O vtinam talem te Iuppiter eſſe iuberet:
Proxim' huic digito eſt index,vbi ponere oportet
Prudentes homines.genus hoc eſt quippe ſecũdũ,
Eſtq; bonum,tamen in terras decline,regendis
Vrbibus ac populis aptum, rebusq; gerendis,
Iuſtitiam colit atque fidem,moresq; pudicos,
Nõ tamen exutũ eſt terreno prorſus amore.
Cui ſiquando Deus rerum permittit habenas,
Imperijq; decus,tunc aurea ſæcula fiunt,
Tunc floret virtus,terrasq; Aſtræa reuiſit,
Pax viget,& vitium duris cohibetur habenis.
Poſt ſequitur medius digitus,qui infamis habetur:
In qua ſede aliud genus eſt tibi conſtituendum,
Illorum quibus eſt magnæ ſolertia mentis,
Ingenijquè vigor,necnon vis magna loquendi:
Sed praui ſunt,iniuſti, vitijsquè referti,
In terras curui,nunquam æthera ſuſpicientes,
Aſtuti in primis,falsoquè in pectore vulpem
Geſtantes,turbamquè ignaram decipientes.
Quũq; odio virtutẽ habeant,quũ numina temnãt,
Se ſimulãt iuſtos tamẽ ac virtutis amantes,
Proquè albis nigra,& pro nigris alba loquuntur.
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
Nec niſi præſentem vitam ſperântve timéntve.
Hi ſunt qui ſemper prudentibus aduerſantur,
Armatiquè dolis,confidentesquè fauori,
(Quem ſibi ſeruitio turpi vel muneta blando
Conciliare ſolent)ſanctis conatibus obſtant

Pru-

Prudentum,& nubem veris rationibus obdunt:
Quæ ſi nō proſunt artes,tunc res agitur vi,
Vtuntur ferro,flammis,atroque veneno:
Lædere ſi nequeunt,ſurtim,graſſantur apertè:
Ergo his militibus,ſeſe ac ſua regna tuetur
Ipſe malus demon,tali ſe robore fulcit,
Tali præſidio terram ſibi ſubijcit omnem,
Nam longè plures ſunt,& longè aſperiores
Aſtuti quàm prudentes,ideoq; reportant
Palmā plerunq;,& victa probitate triumphant.
Qui quum ſceptra tenent,& præſūt vrbibus, ætas
Ferrea regreditur,mauortia bella reſurgunt:
Iuſtitiam & leges vincit furor,omnia demum
Bacchantur vitia impunè,& iacet obruta virtus.
Hoc hominum genere eſt nullū ſceleratius inter
Mortales,nec cælicolis odioſius vllum eſt.
Proxima ſtultorum eſt ſedes,quartoquè locari
In digito debet.ſtultorum maxima turba eſt.
Quis neſcit?gaudet ſtultis natura creandis,
Vt maluis atque vrticis & vilibus herbis
Hi ſunt obtuſo ingenio,craſſoquè cerebro,
Et nihili pendunt animi bona,ſolaquè ventris
Et veneris pecudum ritu oblectamina quærunt,
Quos bipedes aſinos ipſi mille artibus atque
Inſidijs capiunt aſtuti,plurima iiſdem
Perſuadere ſolent iniuſta & falſa,ſuoquè
Eloquio quocunque volūt ducuntquè trahuntquè.
Credula quandoquidē eſt ſtultorum, ceu puerorū
Turba,ſed in vitium magis hæret opinio ſemper
Illis deterior quibus eſt quoque deterior mens.
Hinc eſt quòd ſtulti aſtutorū quàm prudentum
Promptius auſcultant dictis, & credere malunt:
Quippe ferunt praua aſtuti, & plerunque doloſa
Conſilia,& vitium pulchro ſub cortice velant.
Sed licet in multis aſtuti ludificentur

Hos quos dixi aſinos,tamen vna ſuperſtitionis
Eſt facilisquè via,& cunctis iam cognita ſeclis,
Qua aſtuti in primis vtuntur.Nãque deorum
Addicunt ſeſe templis,ac ſacra miniſtrant:
Tunc implent vrgentq; metu inſulſiſſima corda
Stultorũ,terrentquè minis,niſi numina placent
Muneribus,redimãtq; datis ſua crimina nummis:
Quos ipſi mox accipiunt,quibus & ſua ſæpe
Scorta ſacerdotes caſti,mulasquè ſaginant.
Nempe ſacerdotum qualis ſit vita,modusquè
Fallendi ſtultos,quis non videt? attamen ipſis
Hæc impunè licent:tanta eſt clementia regum,
Duntaxat ludo,ventri,Venerique vacantum.
Hæc quoque dij faciles tolerant,paruiquè vidẽtur
Pendere,qua ſua ſacra manu,quo pectore fiant:
Quo probro in terris,quòve afficiantur honore.
Sed redeo ad ſtultos,quos quando extollit,& alto
Collocat in ſolio,cupiens Fortuna iocari:
O quot ſtultitijs tunc omnia plena videbis:
Quas memorare nimis lõgũ foret.Improbitas tũc
Exultat,virtusquè mouet contempta cachinnum.
Tum choreis lautisquè epulis,varijsq; vacatur
Ludis atque iocis,tum ſcurrarum ac meretricũ
Agmina cernuntur paſſim,tunc ſola voluptas
Turpis & inſipiens,tota dominatur in vrbe.
Qualis enim rex eſt,talis quoque ſubditus illi
Eſſe ſolet populus,ſtudijsquè tenetur eiſdem.
Non eſt ſola tamen ſtultis cognata voluptas:
Ira frequens etiam quatit illos,pronus in iram
Stultorũ eſt animus,facilè excandeſcit,& audet
Omne ſcelus,quoties concepta bile tumeſcit:
Tunc ferri ſceleratus amor,rixæquè cruentæ
Surgunt & gelidæ dant plurima corpora morti.
Ergo ferũ genus hoc hominũ eſt,valdeq; cauẽdũ.
Vltimus eſt digitus minimus,quo ſæpius aures

Scal-

Scalpuntur, diciquè ideo solet auricularis:
Hic locus est insanorum, qui mente videntur
Exuti, quibus est vsus rationis ademptus.
Quorum si nunquā cesset furor, expedit illos
Oppetere, & tātum moriendo relinquere morbū.
Ergo hominū duo sūt genera, & nō plura, bonorū:
Cætera (nā mala sunt) vitato sedulus: aut si
Nó vitare potes, saltem irritare caueto:
Nā furit atque ferit sæuissima bellua vulgus.
Postquam sic fata est proles Areteia: nunquid
A vitijs (inquam) possunt ad honesta vocari
Officia, astuti & stulti? an via nulla medendi est
Criminibus? vel siqua via est, edissere quæ sit.
Tali autem mihi tunc respondit voce Timalphes,
Natura vt multos humano in corpore morbos
Ingenuit, sic multa animo mala contulit ægro,
Atque suos parti vtrique est largita labores.
Aspice quāto hominū genus amplectatur amore,
Opportuna tamen medicamina multa creauit:
Quod nisi fecisset, nimis iracunda fuisset.
Ergo eadem nocuit, quæ profuit vtq; nocendo
Ingeniosa fuit, fuit ingeniosa medendo:
Vt dubites, materne, an sit dicenda nouerca.
Sed nūc mittamus morbos & pharmaca, quæ sūt
Corporis, ista patent iam multis edita libris:
Deq; animo (vt melius quę me paulò antè rogasti
Percipias) quantū res postulat ipsa loquamur.
Principiò, vt iussu naturæ rustica tellus,
Vrticas tribulosquè & vilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adsit, multoque labore
Ingratas rastris ac vomere dissipet herbas:
Nec satis hoc, opus est etiam bona semina ibidē
Spargere, & assidua sparsis insistere cura:
Sic animus, dum corporeo stat carcere vinctus,
Horrescit densis vitiorum sentibus, & sit

Penè ferus, nisi prudenti cultore iuuetur,
Qui vitia expungat, virtutesq; inserat aptè.
Sed quę sit cultura animi fortasse requiris.
Est sophia, est inquam sophia: hác intellige, mores
Quę docet, atque probos homines facit, & viuendi
Rectè monstrat iter mortalibus, vt pietatem
Iustitiamquè colant suadens, & crimina vitent.
Sola hæc nimirum sophia & sapientia vera est:
Non ea cui passim medici vafriquè cuculli
Temporibus nostris incumbunt nocte diequè,
Quęrentes rerum abstrusas euoluere causas
Naturæq; intus latitantis pandere claustra,
Materiam primã, vacuumq; ac mille Chimæras.
Inflatis buccis ructantes, vt videantur
Docti, & rugosas distendant ære crumenas.
O bellam sophiam, cuius studiosa iuuentus
Aut inhiat lucro, aut sterili ambitione tumescit:
Sed nil candidior, sed nil moratior exit,
Non hæc est cultrix animi, & sapientia dici
Iure nequit: potiusq; vocanda scientia, si non
Ambiguos veri calles decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit, scit, nõ sapit: atque scientis
Nomen habere potest forsan, sed non sapientis.
Hæc duo sunt etenim spatijs disiuncta reductis,
Suntq; operum diuersorum sapientia fructum
Producit vitæ, fert ipsa scientia florem:
Prodest illa, sed hæc ornat: considerat illa
Quę sũt intra hominẽ, hęc circa exteriora vagat:
Illa piũ ac iustum, hæc doctum facit atq; desertũ.
Proinde animi cultrix sola est sapientia, mores
Quę docet, vt dixi. Hęc etenim vitia omnia vellit,
Virtutesq; serit, quas cælesti irrigat imbre.
O humani generis lux, ô via vera salutis,
Præsidium, portus, solamen, regula vitæ,
O pax & medicina animi, ô venerabile asylum,

Suauior ac potior ſapientia nectare: quis te,
Quis te nũc amat aut ſequitur? tibi quis locus, aut
Eſt honor in terris? quondã regnare ſolebas (quis
In templis, in porticibusq́ꝫ, & gymnaſijs, &
Concilijs, regumq́; aulis: nunc cognita nulli es
Sed pro te regnant nugę, & mera ſomnia vatum,
Quid nunc in ludis pueri, imprudensq́ꝫ iuuentus
Diſcit? fabellas turpes, vel prorſus inanes.
Ecce ſedens altè præceptor, codice aperto
Excreat: & poſtquam circumſpectauit hiantes,
Arrectasq́; aures tironum, voce ſonanti
Aut tragicas laruas, aut comica ſcorta referre
Incipit aut veterum inſanos effutit amores:
Aut quod monſtroſũ et ſæuũ & plorabile narrat.
O caput elleboro dignum: ſic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge ſaginas?
Hoc ſale conditur tenera ac petulantior ætas?
Non pudet his nugis abſumere turpiter æuum?
Hinc tot vbiq; vides prauos, tot vbique ſceleſtos:
Hinc & tanta ſeges vitiorum creſcit vbique,
Quando nulla animis cultura adhibetur honeſta;
O corruptores, non cultores puerorum:
Diſcite vos prius, inde alijs oſtendite rectam
Viuendi formam, & ſanctos inducite mores,
Ne pecudum ritu vitam, ducatis inertem.
Tu verò Stellate audi: te nanqꝫ docebo,
Et paucis, qua animus tibi ſit ratione colendus.
In primis vnum eſſe Deum meditare frequenter,
Imméſũ, æternũ, ſummũ, optimum, & omnipotenté,
Qui cælum, & toto fulgentia ſidera cælo,
Cæteraquè aut oculis apta, aut non apta videri,
Ex nihilo, nutu ſolo, ſine tempore fecit,
Factaq́ꝫ perpetuo ſtudio ſeruatquè regitquè.
Hunc venerare, time, cole, lauda, & ſæpe precare,
Nocte dieq́;, oritur quũ ſol, quũq́ꝫ occidit, et quũ

Æquali ſpatio meta diſiunctus vtraque eſt.
Nã prima eſt virtus, prima eſt ſapientia, regem
Cælicolùm patremq́; hominũ cognoſcere, amare,
Sinceroquè animo, laudare, timere, precari.
Hic ſine virtutes alias nihil eſſe putato:
Hoc verò ſolum penè eſt ſatis. Ergo teneto
Corde ac mente Deũ ſæpe, & ſæpe ore vocato;
Hac pietate poteſt tibi nil contingere maius,
Hęc ad virtutes alias eſt ianua, quippe
Diuino nequeũt prorſus ſine numine haberi
Virtutes aliæ, & nequeunt vitia ipſa caueri.
Præterea ciues cęli, angelicasq́; cohortes,
Et ſummi regis famulos, ſanctosquè miniſtros
Diuinæ maieſtatis iuſſa efficientes,
Adſtantesque illi fœliciter omne per æuũ
Ætheris in campis puri ſemperq́ʒ sereni:
Sępe pijs precibus ſupplexq́ʒ orare memento,
Vt tibi præſtò adſint, & ſæua pericula pellant,
Dignenturquè Deo te cõmendare profectò
Poſſũt, atqʒ ſolent multũ prodeſſe roganti
Angelicę mentes, humanaque vota ſecũdant,
Nec ſis tu è numero illorũ (caue quęſo) putãt qui
Nil melius naturã homine, ac nil dignius vſquam
Finxiſſe, inſani quum tot terraquę mariq́;
Viuere conſpiciãt animalia, in æthere credũt
Stellarũquè globis nullos habitare colonos,
Et deſerta poli cenſent ſpatia ampla beati.
O curuas animas, ô pectora plena tenebris?
Percipere humani ſenſus non omnia poſſunt:
Plurima ſunt quæ oculos fallũt, ſed mẽte vidẽtur,
Vnde acies mentis potius ratioquè ſequẽda eſt,
Quę docet eſſe deos, cælumq́ʒ habitarier. Ergo
Aut ſtellę dij ſunt, aut lucida templa deorum:
His fundamentis iactis, amplectere deinde
Iuſtitiã. & per te nulli vnquã iniuria fiat,

Sed

Sed verbis alijsve modis fuge lędere quenquam:
Quodq; tibi nolles, alijs fecisse caueto:
Quodq; tibi velles, alijs pręstare studeto.
Hæc est naturæ lex optima: quam nisi ad vnguem
Seruabis, non ipse Deo (mihi crede) placebis,
Postq; obitũ infœlix non aurea sidera adibis.
Alterius famem vel honorem tangere, vel rem
Inuidia, aut ira, aut suadente cupidine, noli:
Immo iuua, quos esse bonos intelligis, omni
Sedulitate: malisq; interdum gratificare,
Quòd tibi vel nunquã noceãt, vel parcius obsint.
Nec te à iustitia retrahant mala munera, amòrve
Aut odium nanq; hęc tria sunt quæ lumina mẽtis
Præstringunt, rectoq; homines à limite trudunt.
Sed memor esto Dei semper, mortisq; futuræ,
Post hæc illecebras omnes fuge corporis, atque
Fræna voluptati durissima pone : voluptas
Improba perniciem ingẽtem mortalibus affert,
Nil magis aduersũ est virtuti, tendere sursum
Nititur assiduè cognata ad sidera virtus:
Cõtrà inimica polo, sẽper petit ima voluptas,
Et pecudũ in morem despectat cernua terram,
Suffocans animi vires & corporis: vnde
Ignauos facit, & morbos inducit amaros.
Hæc illa est Circe, hęc Syren, hic hamus iniqui
Dęmonis: hoc laqueo innumeros capit, et ꝓhibet (ne
Post mortem patrij redeant ad limina cæli,
Callidus, & secum tenebris includit auernis.
Has ergo insidias, hoc blandũ & dulce venenum
Hostis tartarei, quantum potes aufuge cautus:
Ne te pœniteat frustra, quum serior ætas
Sentiet ingenium, famam, rem membra perisse
Exiguo mellis gustu, & dulcedine inani.
Tũc etenim, vt multi, dices, O tempora pulchra
Quàm malè vos noui? quò fugistis? miserum me,

Si mihi nunc reddat pueriles Iuppiter annos,
Et liceat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro quò tendit littera cornu;
Sit licet anguſtus limes, perquè ardua ſurgat.
Eſt melius virtute nihil, quæ permanet omni
Tempore, quę laudem tribuit, largitur honorem,
Cenſum auget, vitam ſeruat poſt funera durat.
At me infęlicem decepit blanda voluptas,
Quæ iampridem abijt, meq; inter damna reliquit.
Nãq; ego dũ iuuenis meretricia luſtra frequento,
Dum ventri & ſomno, et ludo ſum deditus amens,
Diſcere nil volui, ſtudium libroſq; peroſus,
Contempſiq; bonas artẽs: nunc (heu) video me
Indoctum, infamem, ſine nummis, corpore fracto,
Mente hebeti, ſenſu obtuſo: vixi hactenus, vt qui
Dum ſtertit, vigilare tamen ſe credit, & errat.
Talia ab ignauis iactari verba frequenter
Conſuerunt: vbi iam morti vicina ſenectus
Expendit ſerò malè, ductam examine vitam.
Maxima pars pecore, amiſſo præſepia claudit:
Tumq; ſapit quum calua retro fortuna receſſit:
Et medicum quærit, quum ſpes eſt nulla ſalutis.
O miſeri, dũ tempus adeſt, cognoſcite tempus.
Nam fugit hora leuis, nec ſcit fugitiua reuerti.
Nil lacrymę & gemitus defuncto corpore proſũt:
Vtilis eſt medicina ſuo quę tempore venit.
Quare tunc opus eſt quum florere incipit ætas,
Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet
Viuendi callem, & ſtudijs incumbere honeſtis:
Tunc eſt vtendum ratione, animusquè regendus
Conſilio, dum mollis adhuc, ne fortè malarum
Melle voluptatum captus, petat auia præceps.
Qui ſapit, hic ſapiat citò: nam ſapientia ſera
Proxima ſtultitiæ eſt, fertq; importuna dolorem,
Deplorans fruſtra graue & irreparabile damnũ,
Eſt

Eſt tibi præterea ſitis imbroba diuitiarum
Omnino,& ſcelerata auri vitanda cupido.
Nãq; vbi auaritia eſt,habitãt fermè omnia ibidē
Flagitia ,impietas,periuria,furta,rapinæ,
Fraudes atq; doli,incidiæq; & proditiones,
Iurgia,& infandæ cædes. Quid ſingula narrem?
Deniq; ſordidius nil eſt,nil peius auaro:
Qui totus terræ immerſus,ceu talpa,cupit nil,
Nil amat agnoſcit ve altis quam munera terræ:
Propter quæ ſolet omne ſcelus patrare, Deumq;
Nullũ alium prærer nummum,væſanus adorat.
Nec videt infœlix quam ſit fragilisquè breuisquè
Vita hominũ,& quã mors cõtracto ſẽper ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda ſagittas.
Nec iuueni parcat,nec docto,nec locupleti,
Sed quodcunq; caput nullo diſcrimine pulſet:
Sæpe etiam propius tunc ſit quum longius eſſe
Creditur,& ſubitos ferat improuiſa tumultus
At tu diuitias terrenas,& bona cæcæ
Subiecta imperio ſortis,nec pendere magni,
Nec multum curare velis. Nã propria cuiquam
Non ea ſunt quæ pro arbitrio largitur & aufert
Inſtabiles Fortuna ſuo vel morte recedunt,
Diuerſos dominos permutatura viciſſim.
Sunt alia inquirenda tibi bona, ſunt potiores
Diuitiæ cupiendæ, omni quæ tempore durant:
In quas nec morti, nec ſorti eſt vlla poteſtas,
Has cumulare tibi ſtudeas noctesquè diesquè:
Nam verè tunc diues eris,verequè beatus.
Cætera quæ vulgus demens miratur & optat,
Si tibi ſint nummi,fundus,domus & pecus:illis
Vtere,(quis prohibet)iuſtè tamen atq; modeſtè:
Quũq; potes,miſerere inopũ,& ne deſpice egenos
Hoc pacto acquires laudem,æternamquè ſalutē,
Et pro terrenis cæleſtia munera habebis.

Non

Nõ homo,ſed lupus eſt,quẽ nõ clementia tangit,
Qui non alterius miſeranda ſorte mouetur,
Qui negat auxilium ſocio pręſtare roganti.
At ſi pauper eris,patienter ſuſtine,& æquo
Pectore pauperiem tolera·magis ille ſiniſtris
Caſibus afficitur,plus curarum atq; laborum
Perpetitur,qui plura tenet,cui plura dedit ſors:
Deprimiturq́; adeò rerum grauitate ſuarum,
Vt contemplari nunquam cæleſtia poſſit,
Eſſe leuem & vacuum terrenæ fæcis oportet
Illum qui æthereas animo vult tendere ad arces.
Nã quo quiſq; magis terram petit, hoc magis alto
Abſtrahitur cœlo,ſuperaq; à luce recedit.
Atq; vbi quiſq; ſuos theſauros poſsidet,illic
Aſſiduè cor habet,ſemper conuoluitur illic.
Eſt igitur multis paupertas vtilis, illos
Exonerans,vt ad aſtra volent leuioribus alis.
Sed tibi non minus eſt vitanda ſuperbia,mater
Rixæ odijq́;,vrbes ſtudia in contraria ſcindens.
Excidiũq; ferens multis.Hac peſte laborans
Olim Roma ruit, ciuili oppreſſa furore.
Hoc tartareum monſtrum,ſi quæris amicus
Eſſe Dei,& tandem cælo poſt fata potiri,
Nemo ſuperbus amat ſuperos, nec amatur ab illis!
Vult humiles Deus ac mites: habitatq́; libenter
Manſuetos animos procul ambitione remotos:
Inflatos verò ac ventoſos deprimit idem,
Nec patitur ſecum puro conſiſtere Olympo,
Ergo vtres tumidi,quid veſtra ſuperbia vobis?
Quid tituli illuſtres,præclaraq́; nomina proſũt?
Quę citò mors rapit,& letheas mergit in vndas.
Laudari à vulgo cupitis,vulgoq́; placere:
Dicite,iudicij quid habet plebecula veri?
Vos putat eſſe deos: quid tum? quum ſitis aſelli,
Humana exterius tãtum apparente figura?
Falli-

Fallitis ignaros homines,non fallitis ipſos
Cælicolas: imò his riſum ſtomachũquè mouetis.
Nam veſtros mores,occultaq; crimina norunt.
Sed vos, ô cæci, diuos nihil eſſe putatis?
Nec ſupereſſe animas,extincto corpore, veſtras
Creditis,atque ideo præſentis commoda vitæ
Optatis tantùm,deridetisquè futuram.
Quam multæ pecudes humano in corpore viuũt?
Hic veſtri erroris cauſa eſt, veſtræquè ruinæ:
Quòd nil craſſa acie niſi corpora craſſa videtis
Nec veras res,ſed rerum cognoſcitis vmbras,
Maxima pars fumo gaudet,fumoquè repletur.
Stulti quid fumo eſt leuius? quid mani⁹?aut quid
Ridiculũ magis eſſè poteſt quàm quærere honorẽ
Immeritũ,& cauſas veri contemnere honoris?
Aſpicimus prauos,indoctos,mentis egentes,
Sublimi in ſolio poſitos, dominarier illis
Qui ſe ſunt longè meliores,& quibus ipſi
Deberent ſeruire magis. Nempe improba ludit
Rebus in humanis Fortuna, & lege ſine vlla:
Omnia confundit,plerũq; ad ſidera tollens
Ignauos ſeruos,piſtrino & carcere dignos.
At ſi ſana foret,ſolis ſapientibus orbem,
Vt decet,vt par eſt,committeret ipſa regendum.
Cuncta etenim rectè fierent,legesq; vigerent:
Sacraquè tractarent puri innocuiquè miniſtri
Et dij ſe ſinerent mortali luce videri:
Sed perſonatis gaudet temeraria mimis.
Fert tamen iſta Deus ſummus,qui talia poſſet
Corrigere:& cur nos etiam non iſta feramus?
Quid prodeſt verum firma ratione tueri,
Et nihil proficere,atq; odiũ ſibi quęrere fruſtra?
Spernitur,ac damnum patitur ſapientia:cui non
Reſpondent vires,quam nulla potentia fulſit.
Vnde tacere quidem pręſtat: tu deſpice laudes

In-

Inſulſas vulgi:& fortunæ munera cæcæ
Atq; Deo ſtudeas omni virtute placere.
Poſt cineres eſt verus honos,eſt gloria vera,
Quæ datur aſtrifero in cælo,iuſtisquè pijsquè,
Tunc mites humilesquè ſuo lætantur honore.
Aſt Stygia mœſti lacrymant in valle ſuperbi,
Poſtremò compeſce iram parit ira furorem,
Turpia verba furor: verbis ex turpibus exit
Rixa,ex hac oritur vulnus,de vulnere lethum.
Ira adeò mentem confundit,vt ebria bile
Feruenti,nequeat dignoſcere quid ſit agendum:
Iudicijquè expers plerunq; per auia tendat.
Mox dolor atq; pudor facta inconſulta ſequũtur.
Ergo caue hanc,animũq; rege,et te vince,ferendo
Fortiter:egregia eſt etenim Patientia virtus:
Qua quicunq; caret, careat probitate neceſſe eſt,
Sitquè ferus ſemper rixas & iurgia ſemper
Exercens,propria eſt nimirum rixa ferarum,
Pax verò tranquilla decet mortalia corda.
Vir bonus & ſapiens quærit ſuper omnia pacem,
Vultquè minora pati metuens grauiora, cauetquè
Ne paruo ex igni ſcelerata incendia ſurgant.
Qui nil ferre poteſt,hominum commercia vitet,
Et ſolus degat ſiluis aut montibus altis.
Qui vero humanos cœtus vrbesquè frequentat,
Diſcat multa pati,frænisquè coërceat iram,
Diſſimulans conceptā arcano in pectore bilem:
Nec facile, atq; leui de cauſa,abrumpere pacis
Vincla velit,quantumq; poteſt ignoſcat amicis,
Vt poſſit quam alijs veniam dedit, ipſe mereri
Pauca hæc de cultura animi dicenda putaui,
Sufficiuntquè ſatis. Potuiſſem his addere plura:
Sed cui ſunt hæc pauca,illi nō cætera deerunt.
Aduenientq; vltro quęcunq; videntur omiſſa:
Nā comprenduntur tacitè,& clauduntur in iſtis.

Attamē

Attamen interea sapientum incumbere libris
Est operæpretium,& rerum perquirire causas,
Denique doctrinis varijs componere mentē.
Quippe animus sine doctrina est ignau⁹ hebesq;.
Hoc igitur pacto(vt dictum est)florescere possūt
Virtute ac meritis stulti astutiquè,colentes
Sese animumque suum,& cælesti sede potiri.
Talia dum memorat ductor meus,ecce deorum
Nuntius,Atlantisquè nepos,Ioue missus ab ipso,
Astitit,atq; iubet supera ad conuexa Timalphem
Ire citum.Nanque aiebat dudum esse vocatos
Cælicolas omnes Iouis ad tecta aurea summi,
Velleque de rebus grauibus nonnulla referre
Momū,vtru quosdā monachos in colle manētes
Extra vrbem, cuius prope mœnia labitur atque
Intrat in Adriacas piscosus Ariminus vndas,
Diuitijs deceat priuari,& partibus illis
Quas auferre solet cristatis villica gallis:
Quum sint lasciui nimium,nimiumquè superbi,
Et spernant omnes,& turpia multa licenter
Committant,senis exemplo qui præsidet illis.
Proh pudor,hos tolerare potest ecclesia porcos,
Duntaxat ventri,veneri,somnoq́; vacantes?
Quo audito confestim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat:qui ad tartara iturus,
Plutoni secreta patris mandata ferebat.
Hic comprehēsum arctè tenuit me,& nubila vexit
Per media in terras.Quo Thuscus tēpore Clemēs
Intra Felsineos habitans cum Cæsare muros,
Florentinam vrbem longa obsidione premebat,
Ergo Atlantiades,quatiens talaribus auras,
Peruenit tandem sancti ad prærupta Marini
Saxa,& stelliferum ferientes æthera rupes.
Inde breui lapsu,posuit me in pinguibus agris
Verruculi,mox infernas properauit ad oras.

LIBER

LIBER X.

CAPRICORNVS.

SALVE Atlantiade : Stygia de valle reducti
Tam cito ? dic quæſo, quidnam Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingens,ingensq́; tumultus:
Cur hoc? Dicam equidé, quanquá feſtino reuerti
Ad ſuperos:tanta eſt Turcarũ,Chriſticolûmq;,
Ac Iudæorum turba illic, vt locus illam
Non capiat,vacui nihil eſt,ſunt omnia plena,
Veſtibulum plenum,plena atria,regia plena,
Tépla,domus,plateę,fora,mœnia,deniq; tota vrbs,
Et campi,& colles, & frondiferæ conualles,
Vſqueadeo vt ſeſe impellant,trudãtq; viciſsim
Calcibus & pugnis & morſibus,aſpra gerentes
Prælia:nam ferro nequeunt decernere manes,
Nec fas eſt illis iterum ſuccumbere morti.
Vix potui tranſire,& Ditis limina adire,
Per denſas vmbrarum acies,cuneosquè coactos,
Fit via vi:irrumpens aditus, arctiſsima laxo
Agmina,diſuciens crebro huius verbere virgæ:
Tandé peruenio ad nigri penetralia Regis,
Quem video triſti efflantem ſuſpiria vultu.
Poſtquam illi expoſui patris mandata iubentis
Solui Antichriſtum è cauea,terrasq; per omnes
Emitti, vt faciens miracula falſa,docensquè
Iam ſummam aduenifſe diem, mundiq; ruinam,
Omnia perturbet,pecudes,hominesquè deosquè:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo:
Quæſo(inquam)Pluton,cur ſic es triſtis? at ille:
Nõne tibi indignum iniuſtũ,infandumq; videtur,
Vos adeò latum cælum,immenſũquè tenere,
Quum ſitis pauci,quumq; illuc vix hominũ tres.

Vel pāulo plures, longo post tempore pergant:
Et me tam angusto in regno & paruo esse locatū,
Quò innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes iudæi, Turcæ omnes, non tamen omnes
Christicolæ (fateor), sed certè portio maior
Huc huc decendunt, hæc ad viuaria currunt,
Cur ad nostra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui possidet æthera, saltem
Presbyteros, fratres, monachos, nō accipit intra
Septa poli, sedesq; suas, & continet illic?
Nō pudet, hos homines qui in tēplis tā bene cā-
Quaq; die, & sacris in turribus æra fatigāt (tant
Qui tot thura adolent, tot scortorum miserentur,
Qui soluunt alios, sua crimina soluere nolunt,
Qui vespillonum funguntur munere, & ornant
Templa Deùm statuis, pictoris, atq; sepulchris:
Mittere ad infernas sedes, & plectere pœnis
Millia quot non fert sitiens Apulia muscas?
Pontifices etiam summos nihil ille veretur:
Imò iubet cunctis alijs peiora subire
Supplicia: vnde Erebo miseri clauduntur in imo,
Atq; illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni quum sidera summa reuises,
Dic fratri, dic (quæso) me cuncta libenter
Facturum quæcunq; iubet: sed consulat idem
Regno etiam nostro, & nostras non despiciat res:
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet.
His dictis, Faciam, respondi, atq; inde recessi.
Nunc redeo ad superos. & me properare necesse
I fœlix, nostriq; memor, tu Musa memento (est.
Versiculos dictare mihi: nam charta parata est,
Et calamus, nec scribenti grata otia desunt:
Incipe, meq; doce, quali sophus ordine fiat.
Principiò nasci fausto sub sidere oportet,
Illum quicunq; est sapiens fœlixq; futurus.

Diſtat enim multum quali ſub imagine, quali
Sub facie cæli quiſquam naſcatur: vt aiunt,
Qui aſtrorum vires, & nomina norunt
Et geneſes hominum obſeruant, & fata recludũt.
O quàm magna, & quàm mirãda potẽtia cæli eſt,
Quo ſine nil pareret tellus, nil gigneret æquor?
Cælum eſt Oceanus, rerum pater: aſtra, ſorores
Sũt nymphæ: omne bonũ in terras delabitur inde.
Neſſe igitur ſapiens & fœlix nemo poteſt qui
Naſcitur aduerſo cælo, ſtellisquè ſiniſtris.
Permagni refert etiam, quos quiſq; parentes
Accipiat, quo ſit pacto nutritus, & à quo
Inſtructus. nam quos mores puer adbibit, et quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus.
Illa diu durant, animisquè tenaciter hærent,
Quæcunq; à primis naſcentes hauſimus annis.
Ergo ſit probus & doctus prudensq; magiſter
Qui puerum inſtituat, cogatq; aſſueſcere honeſtis
Vtq; peritus eques, nunc huc, nunc torqueat illuc
Indomitum, frænis ſimul & calcaribus vtens.
Nec tantùm verbis moneat, ſed valdius ipſum
Exemplis moueat. quid enim benè dicere prodeſt
Si malefacta aliud monſtrãt, verbisq; repugnant?
In primis ſtudeat laſciuis atq; ſceleſtis
Arcere à ſocijs. commercia turpia ſanctos
Corrumpunt mores: multi hoc periere veneno.
Vis tu noſſe hominem qualis ſit? perſpice amicos
Illius: aſſociant ſimiles natura, Deusq;
Cum paribusq; pares habitant, viuũtq; libenter.
Valde igitur caueant cum præceptore parentes,
Nẽ puer aut iuuenis laſciuus & improbus illum,
Quem fore fœlicem ac ſapientẽ gnauiter optant,
Moribus obſcœnis contaminet: (heu facilè omnes
Labimur in vitiũ, et facilè ad peiora mouemur?)
Interea puer hic quem fingimus, vt ſapiens ſit,

ßii. Græcis

Græcis incumbat libris, pariterq; Latinis:
Et quantum potis eſt, euadat doctus, honeſtos
Perlegat authores, & ſcripta inhoneſta refutet.
Indoctum rarò eſſe probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit,
Attamen à ſtudio nimio, nimioquē labore
Abſtineat: ne dum ſapientia quæritur, amens
Fiat, vel morbum incurrat, ſeſeq; trucidet.
Immodica officiunt, nec longo tempore durant.
Interdum genio indulgens, animumq; relaxans,
Et vacet, & ludat: nempe interiecta vigorem
Fert requies, reparant tempeſtiua otia vires.
Sed quanquam dignæ ſcitu pulchræq; bonæq;
Diſcipline omnes videantur: ſunt tamen iſtæ
Præcipuæ, & quæ naturam & quæ ſidera pandit.
Hiſce igitur totus incumbat viribus, haſce
Perdiſcat ſophus hic noſter, iam grandior æuo,
Inq; harum ſtudio grauiores conterat annos,
Et ſimul (vt dictum eſt ſupra libroq; priori)
Culturam exercens animi, iuſtusq; piusq;
Fiat, & exornet duplici ſua tempora lauro
Quã pulchrũ eſt hoĩm pariter doctũ eſſe ꝓbũq;
Et ſcire & ſapere? inſipiens doctrina timenda eſt.
Vt furioſus habens gladium, ſic doctus iniquus.
Verùm non ſatis eſt animum curare, boniſquē
Moribus & doctrina æquē componere, quando
Corporis eſt etiam ratio non ſegnis habenda.
Corpus enim malè ſi valeat parere nequibit
Præceptis animi magna & præclara iubentis.
Quare danda opera eſt vt victus ſit bonus, vnde
Gignatur ſanguis purus, nam noxius humor
Plerunq; ex prauis epulis per membra creatur.
Ebrietas eſt vitanda, ingluuieſquē ciborum
Quippe caput ſtomacũq; grauat, fumiſq; cerebrũ
Inuoluũt, ſtupor hinc ſequitur, ſomnuſq; diurnus.

Parcus edat, parcusq́; bibat, Vir doctus & æquus:
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, viresq́; reducit.
Segnities robur frangit, longa otia neruos
Debilitant, ignaua quies effœminat artus.
Præterea calor immodicus, frigusq́; cauendũ eſt,
Atq; aër craſſus nimium, regioq́; paluſtris:
Præſertim ſole æſtiuo, quum Sirius agros
Diffindit, viridiq́; canunt ſub fronde cicadæ:
Deniq; conandum pro viribus vt bene ſanum
Sit corpus, præcepta animi vt bene cũcta faceſſat
Quod facile haud fieri poterit, ſi dura vetabit
Pauperies: opus eſt nummis vel morte relictis,
Vel ſorte inuentis, vel quauis arte paratis.
Quippe inopem mala multa pati contingit vbiq;,
Nec ſine diuitijs fas cuiquam ducere vitam
Fœlicẽ, heu quam ſæpe gemit rerũ indiga virtus!
Quam contempta iacet ſi ſacra pecunia deſit!
Ille autem diues verè proprieq́; vocatur
Qui valet ingenio, eloquio, prudentia, & arte:
Atq; vbicunq; manet, victũ ſibi quærit honeſtum,
Et quamuis loca multa petat, diuerſaq́; longè,
Fert ſua quæq; tamen ſecũ bona: nec ſibi deſunt
Commoda, quæ poſsint lætam producere vitam:
Nec metuit fures, nec ſæuorum arma latronum:
Seq́; iterum veſtit citò, ſiquando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere neſcit.
Quælibet vrbs, totuſq; orbis patria eſſe videtur,
Egregio fortiqué viro, & bene viuit vbiq;.
At virtute carens, quamuis ampliſsima paſsim
Prædia poſsideat, quamuis exuberet auro,
Non tamẽ ire poteſt quo vult, terrasq; per omnes
Currere, diuerſos hominum perpendere mores,
Diuerſos ſpectare locos, et viuere vbique,
Quippe domos agroſquè ſuos & ſcrinia ſecum

Ferrè

Ferre nequit, quodcunq; meat, ne fortè latronum
Hæc rapiat manus,aut fallax voret omnia pōtus,
Mox mendicus egens aliena cibaria quærat.
Sedibus ergo ijsdem patriaq; moratur eadem,
Semper vbi vinum & segetes sua prædia reddunt.
Vtq; relegatus metuit transcendere fines
Quos sibi præscripsit sua sors, & inertia mentis:
Vnde videre nequit vasto quæ plurima in orbe
Fiunt pulchra, suis latebris vt carcere clausus.
Proinde sophi veteres subtili indagine quendam
Commenti lapidem, sibi fida viatica cunctis
Permansura locis nunquam interitura pararunt,
Quo auxilio varias terras diuersaq; regna
Cernere,& à multis quamplurima discere possent
Quondam igitur tristes implorauere deorum
Mumina mactatis de more bibentibus antè:
Mercurium in primis, solem, lunamq; precati,
Fuderunt tales puro de pectore voces,
O mundi decus, ô diuûm pulcherrime Titan,
O quæ nocturnas Latonia disijcis vmbras,
O Iouis & Maiæ instabilis fugitiuaq3 proles,
Cui datur in varias se transformare figuras:
Adsitis,placidi, & nostras audite querelas.
En pauci, quorum mens est sublimis, et altum
Ingenium, quibus asiduè sapiencia cordi est:
Dum causas rerum & naturæ arcana videre
Nitimur,immensumq; animo metimur Olimpum,
Pauperie premimur, patimurq3 incōmoda multa,
Deficimusq3 fame: interea plebs vilis & amens
Cuncta sibi rapit, & nūmos sibi congregat omnes,
Nec nostri quenquam miseret: si poscimus vllam
Iam,digitum ostendunt mediū, et nos ludificātur.
Vnde agros fodere, aut iumenta strigare coacti,
Aut stabulis efferre fimum, vix quærere victum
Possumus, et stultis miseri seruire iubemur.

Quare vos diui ſaltem miſereſcite noſtri,
(Si qua cælitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monſtrate viam, qua viuere honeſtè,
Et veri latebras inueſtigare queamus.
Talibus auditis, diui aduenere vocati.
Reſponditquè prior Phœbus, Venerãda propago
Semideûm, cælo digni, ſuperumq; fauore,
Audite, atq; animis mea dicta recondite veſtris:
Hunc iuuenẽ Arcadiũ, infidum, nimiumq; fugacẽ,
Prendite, & immerſum Stigijs occidite lymphis.
Poſt Hyales gremio impoſitũ Deus exipiat, quem
Lemnia terra colit, ſublatumquè in cruce figat:
Tunc ſepelite vtero in calido, & diſſoluite putrẽ:
Cuius ſtillantes artus, de corpore noſtro
Spiritus egrediens penetrabit: & ordine miro
Paulatim extinctum nigris reuocabit ab vmbris,
Aurata indutum chlamyde, argentoq; nitentem:
Proijcite hunc demũ in prunas, renouabitur alter
Vt phœnix: & quæ tanget perfecta relinquet
Corpora, naturæ leges & fœdera vincens:
Mutabit ſpecies, paupertatemq; fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atq; eadem præſens Diana probauit,
Mox abiere omnes, cæli ad conuexa volantes.
Tunc mentis diuinæ homines oracula cæca
Voluentes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non paruis ſumptibus, illam
Inuenere artem, qua non ars dignior vlla eſt,
Fingendi lapidem æthereum: quem ſcire profanis
Haudquaquã licet, et fruſtra plebs improba quærit
Quẽ qui habet, ille poteſt vbi vult habitare decẽt,
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum,
Sed paucos tanto dignantur, munere diui.
Forſan & hoc aliquis roget, an deceat ſapientem
Connubio aſtringi, & generãdę incumbere proli,

Atq;

Atq; maritali sese vincere capistro.
Quãquã aliqui laudãt, tamẽ hoc (me iudice) sãctis
Æthereisque viris non conuenit: impedit vxor,
Natorumq; effrænus amor, diuina sophorum
Ingenia, & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat vxorum & natorum amplexibus ille,
Qui tantùm terrena sapit: crebrosque hymenæos
Aduocet: at sapiens lætetur cœlibe vita,
Sit castus, purusq; & mente & corpore, nam qui
Exiguo & raro victu contentus, ab omni
Abstinuit venere, orando assidueq; pieque,
Et contemplando, mentem ad cælestia tollens:
Ille Deûm crebro visu & sermone fruetur,
Et fœlix fiet, prospectabitque futura.
Candida virginitas res est gratissima diuis:
Huic sese ostendunt, huic multa arcana recludũt,
Contrà luxuriam immundam, lususq; pudendos
Odere ac fugiunt, detestanturq; salaces.
Nemo tamen virgo esse potest, nisi cui Deus adsit
Auxiliumq; ferat, donum hoc descendit Olympo,
Humanis meritis, humanis viribus impar,
Quo sine non poterit sapiens perfectus haberi.
Pulchrum etiam scitu est, an conueniant sapienti
Horrida Mauortis tractare ferociter arma,
Hostiliq; suam tenerare in sanguine dextram,
Et sibi pugnando immortale acquirere nomen,
Quandoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
Maior nulla quidem quàm bello parta videtur.
O cæci, ô miseri, quid bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nempe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat,
Nam ratio & leges si semper vbique vigerent,
Nusquam bella forent, pax inuiolata maneret,
Iura silent bello, bello lex opprimitur vi.
Tunc furor & vitium laxis bacchantur habenis.

Tunc praui tollunt criſtas, & cornua ſumunt,
Impunè occidunt, feriunt rapiūtq; nec vlla
Iudicis admoniti formidine cuncta profanant.
Pax decet alma hominē, gaudet fera bellua bello.
Arma amens amat, arma cupit, quicunq; laborem
Odit iners & inops, qui viuere luxurioſè
Vult, quāuis requeat, non reſpondente crumenā.
proinde animam vendit pretio, ſeſeq; periclis
Obijcit, vt raptis alienis victor ouansquè
Ad proprios referat predā et ſpolia āpla penates.
At quicunq; domi eſt diues, vel ſufficienter
Arte poteſt aliqua ſeſe nutrire ſuosq;.
Militiam refugit, pacemquè libentius optat,
Sit niſi mens inſana illi, inſulſumq; cerebrum.
At dices, etiam magni regesq; ducesq;
Sæpe armis delectantur, Martemq; ſequuntur.
Quid tum? nonne etiam magni regesq; ducesq;
Delirant ſæpe, & vitiorum peſte laborant?
Sultitijsq; ſuis ſæpe vrbes exitio dant?
Et quū multa habeāt, cupiūt plura? omnis auārus,
Et ſi poſsideat quantum Tagas exipit auri,
Pauper inops & egens tamen eſt hoc ergo furore
Reges atquè duces dira impelluntur in arma,
Imperiumq; ſibi miſerorum cæde lucrantur.
Sed quanquam bellū turpe, exitiale, nefandū eſt:
Non tamen vtilitatis habet nihil. omnia vafri
Fallacesq; homines, vſuræ & fraudibus apti,
Agglomerāt cumulantq; ſiqi, quo tempore pax eſt
At quum bella fremūt, miles malè parta rapit vi.
Tunc meritò vulpes vlciſcitur ira luporum.
Præmia tunc fortes aſtutis digna rependunt,
Parq; pari referunt. variat ſic omnia tempus.
Præterea reges mille artibus atque rapinis
Quum pax eſt, ſpoliāt populos, atq; vndiq; nūmos
Corradunt; vnde omne aurum argentūq; voraret
Fiſcus

Fiſcus, ni bellum erueret quod pace latebat,
Diſtribuens multis quantum congeſſerat vnus,
Poſtremò eſt hoīm turba haud mediocris, habetq;
Nec rem, nec doctrinā, artém ve, fugitq; laborē,
Dedita nequitiæ, prona in ſcelus, impia & audax.
Tales ergo homines, imò vmbras, tempore certo
Mittit in arma. Deus, crudeli morte necandos.
Sic genus humanum purgat: multosq; per annos
Qui remanent, viuunt hilares, hac peſte remota:
Donec ſuccreſcant iterum mala gramina, rurſus
Euellenda acri bello, gladioq; ſecanda.
Tunc iterum immundas deſpumat Iuppiter ollas,
Tunc iterum immiſsis furijs purgamina verrit.
Hic eſt perpetuus mundi ordo ab origine prima,
Has olim ſtatuere vices fata ipſa, Prometheus
Quum ferula æthereos in terram detulit ignes,
Et quum Deucalion hominum tot millia naſci
De lapidum iactu Pyrrha cum coniuge fecit.
Ergo decet ſapientem vti ratione, & amare
In primis pacem: pacem complectier omni
Conatu ac ſtudio: niſi fortè, aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro ſeq; ſuiſquè tuendis?
Tunc venia eſt dignus, tūc fit ſine crimine bellū.
Nam ius faſq; ſinunt vim vi propellerè, fraudem
Fraude, velut meritum merito penſare decorū eſt.
Quærendum vlterius, ſapiens an debeat vllam
Exercere artem, ſibi qua ſuccurrere egenti
Poſsit, ſiquando infœlix patrimonia caſus
Abſtulerit, ſiquando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis.
Ne mendicus eat, patiens frigusquè famemquè.
Nimirum eſt aliquid, fieri quod poſsit honeſtè
A ſapiente, iuuet quo ſe, ſi cogat egeſtas.
Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucrum domino, morbosquè fugabit.

Hanc olim Phœbus coluit, Phœbeius atque
Filius, hac ſeſe immortali nomine dignos
Efficere: hanc & didicit Chironis alumnus,
Quauis Æacida, quamuis Nereide natus:
Hac fuit illuſtris Pæon, clarusquè Machaon,
Hippocratesq; ſibi æternum quæſiuit honorem.
Quid memorē cūctos quibus hæc ars cōtulit olī
Et lucrum & laudē, & demū poſt funera famam?
Egregius medicus, mendicus non erit vnquam.
Adde huc quòd plena eſt occultæ cognitionis.
Hæc florum, herbarum, lapidum ſecreta recludit,
Et quicquid tellus intra ſua viſcera celat,
Perſpicit, ac vires naturæ prouida pandit,
Corporis humani partes conſiderat omnes,
Et reuocat multos regnum ad plutonis ituros.
Ergo quid hac potius ſapientem ſcire decebit?
Vt non ſolùm animos poſsit ſanare monendo,
Verumetiam membris ægris prodeſſe medendò,
Sic vtranq; hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum ſapiens ſeruabit ad vnguem.
Aſt vbi iam ſeros Lacheſis nere incipit annos,
Et, iam canities fœdat barbamq; comamq;,
Tunc ipſum decet in primis requieſcere & vſquā
Siſtere, nec varias vltra percurrere terras,
Sed certam ſedem, certos habitare penates,
Atq; ibi degendæ vitæ opportuna parare,
Ne deſint alimenta ſibi veniente ſenecta.
Interea tamen à turba ſecedere, paucis
Contentus ſocijs debet, ſolusq; frequenter
Nocti dieq; Deum purgata mente precari,
Et penitus ſeſe diuinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas,
Tunc aderunt diui ſecreta in valle moranti,
Aut colle, aut nemore vmbroſo, aut in vertice
Exiguas ædes deſertaq; tecta colenti. (mōtis
Non

Non adeò tutum eſt cùm multis viuere, & vrbes
Stultorum plenas habitare, interq́; latrones
Sacrilegos, cupidos, rixoſos, ambitioſos
Verſari: fugiat ſapiens commercia vulgi.
Quandoquidem inuiſa eſt vulgo ſapiẽtia, propter
Diſsimiles nimium mores: contraria ſemper
Se oppugnant, ſemperq; ſibi aduerſãtur & obſtãt.
Hinc periere ſophi complures, quòd voluere,
Quando aliquid fieri prauè iniuſteq́; videbant,
Carpere ſtultorum mores, ac dicere verum,
Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere,
Afflicti à ſtultis, interfectiq; fuere.
Quare ne videat ſapiens tot turpia, ne ve
Diſcrimen ſubeat, dum vera & honeſta tuetur,
Secernat ſeſe à vulgo, ſtudeatq; latere,
Et ſocios habeat paucos, doctosq́; probosquè.
Quanquam illi rarò deerit præſentia diuûm.
Nan ſapiente ſolent ſuperi gaudere, & ab illo
Permittunt ſeſe audiri cernique libenter,
Illius & mira pectus dulcedine complent,
Fœlix in terris ſapiens, & in æthere fœlix.
Ite ergo ô cæci mortales, ite, & auaras
Cogite diuitias, loculos diſtendite nummis
Per fas atque nefas, digitos onerate lapillis,
Aureaq; indigno glomerate monilia collo,
Et Serûm veſtes paſsim oſtentate ſuperbas,
Perquè forum medium tumidis incedite buccis:
Ite, inquam, ô cæci mortales, ſceptra, coronas,
Imperia, & demum quicquid temeraria vobis
Largiri fortuna poteſt, nunc pectore toto
Affectate: breui tamen hæc tam pulchra recedẽt,
Somnia ſunt cuncta hæc durantia tẽpore paruo,
Quæ citò vel vobis ſors auferet, aut rapiet mors:
Quæ facilè, vt fumus, fugiunt nequeuntq́; reuerti.
Ite ite, ô miſeri, nebulasq; capeſsite inanes:

Quum poſtrema dies, atque hora nouisſima vitæ
Adueniet, tunc tunc veſtrarum ſtultitiarum
Nequicquam memores, vos deliraſſe ſcietis,
Et neſciſſe viam rectam, fruſtraq; pigebit.
Heu dum tempus adeſt, errorem agnoſcite veſtrū
O curuas nimirum animas, ô vilia corda,
Cur pecudum more in terrā tantùm aſpicitis? cur
Nunquam oculos ad ſidereas extollitis arces?
Ille ille eſt verus mundus, vera omnibus illic
Vita datur, quicunq; Deum metuuntq; coluntq;.
Illic nec ſorti, nec morti eſt vlla poteſtas:
Diuitiæ veræ ſunt illic, delitiæquè,
Quas pater omnipotens ſolis ſapientibus affert,
Quas non vlla poteſt ſeries abolere dierum.
Hoc igitur veſtros animos intendite, donec
Fata ſinunt, dum veſtra trahūt ſubtegmina Parcæ.
Nónne hominum vitam tenui pendere capillo,
Nónne perire breui mortalia cuncta videtis,
Ac veluti fumus, tenues vaneſcere in auras?
Quò nunc tot reges auro gemmisquè ſuperbi:
Quó tot pontifices ſummi, qui ſe eſſe putabant
Æquales ſuperis, abiere? in fœda ſepulchris
Oſſa iacent, forſanq; animas ſtyx atra coërcet,
Expulſas procul à felici ſede piorem:
Atque ibi dant pœnas faſtus, ſcelerumquè ſuorū,
Quám vellent nunc, ſi poſſent, ſua corpora rurſus
Indvere, atq; nouis iterum ſe includere membris,
Vt poſtergatis opibus, regnoq; relicto,
Vitam agerent purā & ſanctā ſub paupere tecto,
Iuſtitiaq; ſua cæli ſibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur Olympo.
Sed qui ſerò ſapit, fruſtra ſapit. ocyus ergo
Pro ſe quiſque Deo ſtudeat virtute placere,
Terreniſq; bonis ſpretis cæleſtia quærat.
Denique ab exemplo ſapientis diſcite, qui res
Huma-

Humanas paruifaciens, & commoda vitæ
Præſentis fugitura breui, bona vera futuræ
Sperat, & agnoſcit dijs oſtendentibus ipſis.
Talis Apollineo Soractis vertice montis
Viuebat ſapiens, paucis contentus amicis,
Tempeſtate mea, macer & barbatus in æde
Exigua, & ferrugineo veſtitus amictu:
Præſtantis vir doctrinæ, vultusquè verendi:
Semotam & cinctam ſiluis habitabat eremum.
Enthea mens cuius venturi præſcia fati,
Vera nimis quoties vellet reſponſa canebat.
Reſponſa antiquis nunquam cedentia Delphis:
Huius ego impulſus fama per longa viarum
Perrexi ſpatia ad ſacri faſtigia montis,
Conueniquè ſenem ſub aprica rupe ſedentem.
Qui poſtquā acceptam mihi reddidit ore ſalutē,
Suadet vt aſsideam aſſedi, & ſimul iſta rogaui,
Cur ſibi tale genus vitæ delegerit, & quo
Ipſe modo poſsit dura inter teſqua manere,
Plurima vbi deſunt humanis vſibus apta,
Tunc mihi vir ſanctus reſpondens, talibus infit,
Intra vrbes olim placuit mihi viuere, quando
Iunior ac rerum ignarus nihil eſſe putabam
Optandum, niſi diuitias & commoda vitæ
Præſentis, vulgi exempla erroremquè ſecutus.
Tunc ego gaudebam turba cœtuquè virorum,
Cumquè alijs præceps in gaudia vana ruebam,
Deceptus falſa ſpecie veriq; boniq;.
Sed poſtquam ſubijt grauior labentibus annis
Ætas, acceſsitquè mihi prudentia maior,
Cœpi hominum mores (diuino numine credo
Impulſus) mecum perdendere, & acta notare,
Viuendiquè modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & ſcelerata videbam,
Iuſtitiæ ſupereſſe nihil niſi nomen inane,

Puniri

Puniri inſontes, ſontes impunè vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latêre:
Pauperiemq; premi, & meritis plus poſſe fauorē:
Ius venale, fidem extinctam, amiſſumq; pudorem
Omnes artificium corruptas fraudibus artes:
Latrones quoque cauponas conducere, vt illic
Sopitos melius peregrinos perdere poſsint.
Contemplabar item, multos furtoq; doloq;
Ditatos, licet obſcœnos, dignosquè capiſtro,
Laudari tamen atque coli, multumq; timeri:
Imperia indignis committi, & honoribus illos
Ornari, quibus eſt hominis duntaxat imago.
Denique auaritia labefactam religionem,
Atque ſacerdotes tantū Venerique gulæq;
Intentos, lucrum ficta pietate latenter
Quærere, & aſtutè vulgi exhaurire crumenas,
Dum prætio cælum reſerant,& tartara claudunt,
Dum iactant ſe poſſe animas huc mittere & illuc,
Et precibus quocunque velint impellere diuos.
His igitur cauſis ſeceſsi, atque oppida liqui:
Tutius eſſe ratus deſerta habitare,& in iſto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte,
Monte vbi Sylueſtri eſt venerabilis ara beati,
Et tanti monumenta viri celebrata renident.
Quę loca ſint quāuis ſalebroſa & inhoſpita,ſāctis
Sunt tamen apta viris, pacem cupiētibus, & quos
Delectat ſeruire Deo, mentiquè vacare,
Qui ſeſe æthereis coniungere ciuibus optant.
Sed tibi difficile ac mirum fortaſſè videtur,
Me poſſe has inter rupes & ſaxa manere,
Quo pauci & rari veniunt, vbi plurima ad vſum
Quæ faciunt hominis vitæq; aptisſima deſunt:
Non tamen eſt ita diffiicile aut mirabile, ſi quem
Spiritus afflauit, cœli demiſſus ab arce:
Spiritus ille Dei ſanctus, qui pectora purgat,

Subli-

Sublimatq; animas moribunda in corne ſepultas;
Ceu ſublimatur ſubiecti viribus ignis
Mercurius, niueumq; capit purgãdo colorem.
Spiritus hic mentem illuſtrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cæleſtem inducit amorem:
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre poteſt leuis eſt labor omnis amanti,
Præſertim ſpem aliquam magnæ mercedis habẽti.
Spes & amor, duo ſunt calcaria fortia, quæ nos
Audaces faciunt, contemptoresq; laboris.
Propterea aſsiduis votis precibusq; petẽdum eſt
Vt delabi in nos dignetur ſpiritus iſte,
Qui cum ſpe ingenti ingentem producat amorem
Quo mens accenſa aſcendat ſublimis Olympum:
Deſpiciens terras & gaudia corporis huius
Friuola, ſeq; Deo quantum pote iungere tentet.
Non adeò mirum eſt igitur ſi adiutus ab iſto
Flamine diuino, poſſum hic perſiſtere, & inter
Has cautes duram patienter degere vitam.
Quanquam nec victus, nec cultus defuit vnquam
Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,
Non luxus paucis nempe hęc ſeruatur ad vnguẽ.
Paucaq; ſufficiunt homini virtutis amanti:
Qui ſibi quod ſatis eſt optans, nil cætera curat,
Qui mauult animi quàm carnis viuere vitam.
Nam vita eſt duplex, (ne tu ſis neſcius.) vna
Corporis, hanc ſequitur ſtultorum maxima turba
Vulgus iners, plebs inſipiens, quæ nil ſapit altum
Egregiumq;, ignaua colens pro numine ventrem:
Hęc pecudũ propria eſt, ꝓpria eſt hęc vita ferarũ.
Altera verò animi dijs conuenit, atque deorum
Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia poſſunt
Verè homines, & ſemidei, heroësq; vocari.
Tales conſueuit rarenter gignere tellus,
Tellus iniuſtis mater iuſtiſq; nouerca.

Sed

Sed quoniam video te nunc audire paratum,
Quædam de hac animi vita non vilia dicam,
Que debent cuicunque bono intellecta placere:
Principiò esse hominẽ nõ solo ex corpore cõstat
Verumetiam ex anima: hęc vitã viuentibus affert,
Hæc motum sensumquè humana in viscera mittit
Hæc tribuit nobis mentem, qua dignius est nil,
Per quã multa homines mirãda operãtur in orbe.
Sed multi dubitant an sit mortalis, & vnà
Cum mẽbris anima hæc pereat, lethine sit expers,
Et maneat semper nullum interitura per æuum,
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni est,
At vitijs, diuúm contemptrix, credit & optat
Mortalẽ esse animã, scelerum quia digna suorum
Supplicia(heu)metuũt: ꝓpter quod tartara nollẽt
Vlla dari, aut manes vsquam reperirier vllos,
Sic malefactorum cupiunt euadere pœnas.
Altera pars hominum melior, qui fœda perosi
Crimina, virtutis pulcro stimulantur amore,
Esse putant æternam animam, nec morte resolui.
Vtq; putant, vellent, quòd præmia digna bonorum
Expectant operum, & sperant post fata salutem,
Et promissa sibi melioris munera vitæ.
Vtra igitur potior sententia? nonne bonorum?
Nimirum in dubijs ea semper opinio debet
Præferri, quecunquè placet melioribus, & quam
Egregij sanctiquè viri plerunque sequuntur.
Tutius est hærere bonis quàm cręderę iniquis.
Non quot, sed quales aliquid dixere, notandũ est.
Quare cum paucis iustis te credere præstat,
Morte carere animas, quàm multorũ iniustorum
Iuditio initi, & nullos concere manes.
Sed magis vt credas, etiam hac ratione docebo
Esse immortales animas. nam si Deus id quod
Est melius, semper facit (vt sapientia dictat,

Vtq;

Vtq; fateri omnes debent iuſtiq; pijq;)
Haud dubiè æternas animas feciſſe putandum eſt
Quandoquidē longè eſt melius has viuere ſemper
Quàm cū carne vnà extingui, in nihilūq; reuerti,
Quod ſic oſtendo. ſi mors animas quoque delet,
Si non vita datur nobis niſi corpore in iſto,
Cenſeri iniuſtus poterit Deus, atque vocari
Improbus: innumeros etenim florere videmus
Diuitijs opibusq;, & honoribus imperijsq;,
Ignauos homines, indoctos atque ſceleſtos,
Qui peccant impunè, ac læta ſorte fruuntur.
Contrà ſæpe bonos aduerſis caſibus, atque
Paupertate premi, & contemptā ducere vitam.
Aut igitur Deus eſt iniuſtus talia qui fert;
Aut ſua poſt obitum partitur munera cuique,
Aut quid agant homines in terris ſcire recuſat.
Præterea quæ & quanta Dei clementia poſſit,
Quæ bonitas dici, ſi ſolam hanc ipſe dediſſet
Nobis tam exiguam, tam incerto limite vitam?
Cuius dimidium dormitur: cætera curis
Innumeris varijsq; laboribus atque periclis
Exagitata, fugit rapidis velociùs vndis.
Ergo agite, ó miſeri mortales, grandia templa
Conſtruite, egregijs onerate altaria donis,
Feſtiuam ſacris foribus ſuſpendite laurum,
Solennis cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares diſtendite fumis:
Hæc facite, atque alios etiā ſuperaddite honores,
Vt vitam hanc vobis tam bellam præbeat, in qua
Vos cruciat nunc frigus iners, nūc feruidus æſtus,
Nunc peſtis, nūc dira fames, nūc Martius horror,
Nunc morbus, caſus ve aliquis, nūc triſtis egeſtas,
Nunc muſca atque culex, nūc & cū cimice pulex.
Exultate, inquam, quòd mille laboribus æuum
Ducitis, & victum multo ſudore paratis,

Et breue poſt ſpacium mortem tolerâtis amaram,
In tumulo iacituri, & vermibus eſca futuri.
O vitam egregiam, ô pulcherrima dona Deorũ!
Natus homo in mũdo hoc,inter pecudeſq; ferasq;
Inter tot ſtultos & iniquos viuit, vbi imber,
Nix, glacies, cœnum, puluis, nox, noctius aër,
Et nebulæ & nubes, ventiquè, atræq; procellæ,
Et dolor & luctus regnant, vbi denique mors eſt.
Hæc felix patria, hæc ſtatio ſedesq; beata,
Propter quam tantos diuis debemus honores!
Propter quam precibus fas eſt obtundere diuos!
Quod ſi non aliam vitam quam corporis huius
Tam fragilis,tamq; immũdi poſt funera habemus
Non video cur tanta Deo preconia laudis,
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miſeros miſera hac in ſede creauit,
Tot mala paſſuros, & in æternum perituros.
Ergo ne iniuſtus Deus & crudelis haberi,
Ac dici meritò poſſit, fateare neceſſe eſt,
Non aboleri animas letho, ſed viuere ſemper,
Non ſecus ac diui in cælo vel in aëre viuunt,
Corporis expertes, necnon ſomniq; cibiquè.
Et fateare opus eſt, etiam ſua quenq; manere
Præmia poſt morté,aut meritas perſoluere pœnas.
Sed ſatis hæc ratio tibi ſit: nanque iſta malignis
Si dicas, rident. lux nulla illuminat orbos.
Tu verò crede omnino, certumquè teneto,
(Nanq; hoc principiũ eſt,fundamentumq; ſalutis
Æternam eſſe animi naturam, & prorſus ab omni,
Parcarum imperio exemptam, nil fatâ timere,
His ita præmiſsis, compertisquè incipiamus
De vita tractare animi : quæ cælicolarum
Nos ſimiles reddit,per quam affectamus Olympũ.
Sed quoniam apparent meliùs contraria,quando,
In conſpectu ambo adſiſtunt,& iuncta cohærent:
Proinde

Proinde operæpretium eſt de vita corporis antè
Dicere,quę in terram nos detrahit æthere ab alto,
Brutorumquè facit ſimiles, contraria menti.
Hanc igitur vitam viuit, quicunque ſuperbos,
Sit quanquam virtutis inops, venatur honores,
Et laudes captare ſtudet ventoſus inanes,
Tantū oculis hominū cupiens vtcunque placere:
Et qui diuitijs virtute aut fraude parandis
Inuigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
Talpa bipes, alta ſemper tellure ſepultus,
Aſpiciens nunquam ſublato lumine cælum:
Et qui luxuriæ atque gulæ deuinctus amore,
Illecebras carnis ſequitur, ſpretoquè pudore
In Venerem præceps fertur, ventremq; ſaginat
Demens, vt vermes maiori fumere paſcat.
Omnes hi turpes, & vero nomine poſſunt
Carnales homines à carnis amore vocari:
Quorum vita parum à brutorum ſorte recedit.
Contrà qui humanus laudes terrenaq; prorſus
Gaudia contemnit, viuens caſteq; piequè,
Spiritualis homo fertur: nam ſpiritus eius
Corpore iam domito, victaquè libidine, liber
Imperat, & ſumma capitis dominatur in arce.
Ergo vita animi eſt, in primis ponere turpi
Fræna voluptati, & ventrem Veneremq; domare,
Subdere ſpiritui carnem,contemnere quicquid
Naſcitur in terris,ſoliquè inſiſtere cælo,
Cælum optare, & amare omni conamine cælum:
Illic ſpirituum patria eſt, ſedesquè bonorum,
Illuc contendunt animæ poſt funera iuſtæ:
Illuſtres animæ, illuſtri virtute nitentes:
Æterna in luce, æterna mercede fruentes.
Præcipuè mentem ſtudijs exerceat: illos
Perlegat & libros auidè qui vel de anima,vel
De dijs, de miſera vitæ huius conditione

Tractant, de morte, aut alijs de rebus honestis,
Spiritualis homo & sapiens: his nocte dieque
Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe
Gaudeat audire atque loqui, secumq; volutet.
Authores verò turpes, & turpia vitet
Colloquia. heu quātū bona mens corrūpitur istis!
Lectio nimirū esca animi est: quæ si bona, ꝓdest:
Si mala sit, non parua solet dare damna legenti.
Non secus atque malus cibus est damnosus edēti.
Que seruāda licet sint omnia, nil tamen est quod
Plus hominem à vili carnis secernat amore,
Plusq; Deo admoueat, quàm non rarò meditari
vitæ huius miseram sortem quæ tam breuis, & tot
Plena malis quum sit, mihi mors, nō vita videtur,
Immò aliquid peius morte. ecquis nō videt? ecquis
Non adeò sentit quantum sit fellis vbiq;?
Singula si excutias, sincerum comperies nil.
Omnibus infudit rebus natura venenum.
Plurima habēt geminas facies: foris alba, sed intus
Nigra, suo fallunt oculos spectata colore.
Si tamē est quicquā in vita hac pulchrūq; bonūq;
Fumi instar nebulæq; fugit; reuolubile tempus
Nil sinit esse diu in terris, vana omnia reddit
Atropos, & fastus hominum conculcat inanes.
Heu quàm cuncta habeunt celeri mortalia cursu:
Quám fluxa atque fugax humana est gloria, bullæ
Persimilis, quæ olim summa turgescit in vnda,
Mox perit, & vento exiguo dispulsa fathiscit,
Hora breuis bona cuncta rapit, tūc fabula restat:
Hic fuit, hic fecit, pugnauit, vicit, amauit,
Regnauit, gentes domuit, populosq; subegit,
Composuit libros. at nunc vbi talia? nusquam.
Ipse vbi nūc? nusquā. quid nūc? nihil. aut abijt quo
In ventos. Heu heu nugæ, & mera sōnia sūt hæc,
Quæcunq; in terris pulchra & miranda videntur.

Quid

Quid mihi cũ Fuit, aut Fecit?népè.Eſt valet vnũ
Plus quàm mille Fuit, værùm hoc Eſt vtitur alis:
Tranſuolat, & ſecum noſtros abducit honores.
Hæc igitur meditari,& pertractare frequenter
Qui ſolet, ille huius mundi deponit amorem,
Et facilè exoſus terram,ſuſpirat Olympum.
Præſertim ſi etiam ſecum bene cogitet idem,
Corporis humani quam ſit miſerabilis,& quam
Sordida conditio:fragili quod carne coactum,
Contextum duris ex oſſibus & cute tectum,
Fæcibus immundis plenum eſt,& ſanguine fœdo,
Semper ſordeſcens,niſi ſemper proluat ipſum
Abſtergatq; frequens cura,inſtaurando nitorem.
O vas,hoſpitiumq; animi illætabile,per quod
Tot morbos patimur,per quod tot rebus egemus:
O veſtis grauis,ô carcer viuumq; ſepulchrum,
Suffocans mentẽ ac ſenſum, inuoluensq; tenebris
Vnde hominumgeneri tanta ignorantia adhęret.
O terra in terram citius reditura,breuiq;
Vermibus aptã eſcam in tumulo gratãq; datura?
Quàm miſer eſt quicunq; tui ſe ductus amore,
Veram animi vitam & cæleſtia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua cõmoda tãtũ
Sectatur, curatq; parum iuſtumq; diumq;,
Nec putat eſſe aliã quàm hoc vili in corpore vitã
Demens atq; ſui oblitus, patriæq; prioris:
Vnde has in tenebras & triſtia regna receſsit,
Vt carne incluſus miſera miſer efficeretur.
Omnis enim qui corporeo ſtat carcere clauſus
Spiritus, & membris terrenis conſociatur,
Eſt miſer haud dubiè? donec ſoluatur ab illa
Compere. & æthereas redeat iam liber ad oras:
Ni fortè impediat vitiorum pondus euntem,
Et teneat preſſum in terris aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur puriſsimus æther,

Nec praui aut ſtulti cæleſtia limina tangunt.
Hæc dum vir ſanctus loqueretur, finierat ſol
Penè diem laſſo iam curru, & iuxta aderat nox,
Paulatim niſi inficiens atro velamine mundum.
Diſcedo, & Romam verſus veſtigia duco.
Dumq; iter inceptum perago,iam Cynthia pleno
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur ſolus, meditans audita : ſed ecce
Tres comites hæſere mihi, quos fortè repertos
Affatus blandè, quo vellent ire rogaui
Romam, dixere interea me conſpicit vnus,
Nomine me appellans. vnde is nũc,inquit,ab illo
Reſpondi ſapiente, manet qui in vertice ſummo
Rupis Appollineæ. ſubriſit protinus ille :
Atq; ait, O demens, reperiri qui ſapientem
Poſſe putas quẽquam in terris,ſapere ille videtur
Qui minus eſt alijs ſtultus, licet inſipiens ſit.
Conuenit aut dubiè ſolis ſapientia diuis:
Quorũ de numero ſumus hîc tres.nãq; ego dicor
Sarracilus, verùm hic Sathiel, hic Iana vocatur.
Quamuis humanam videamur habere figuram,
Dij ſumus, & lunæ contermina regna tenemus,
Nanq; illic habitat diuûm ingens turba minorũ.
Eſt quibus imperium telluris & æquoris alti.
Talibus auditis ſtupui, cœpiq; timere :
Me tamen audacem oſtendens, tectoq; timore,
Cur Romam peterent quæſiui. tunc ait ille.
Eſt ſocius nobis illic qui dicitur Ammon,
Hunc ſibi ſeruitio adſtrictum,magicaq; coactum
Arte tenet iuuenis quidam, cui Narnia tellus
Eſt patria, Vrſiniq; colit qui Præſulis aulam.
O quanta eſt hominum generi conceſſa poteſtas:
Coguntur diui.vobis hinc ſcire licebit
Diuinas animas veſtras, & morte carere.
Nam ſi nil veſtri ſupereſſet, ſi moreretur

Veſtra

Veſtra aīa, vt corpus moritur: quid iuris haberet,
In ſuperos tam vile animal, tam friuòla imago?
Si foret in vobis nil ſanctum, quomodo diui
Tāti hominē facere, aut homini ſuccūbere poſſet
Ipſe etiam quandoq; fui ſeruire coactus,
Germano cuidam, cryſtalli in corpore clauſus:
Sed me barbatus tandem fraterculus illis
Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
Romam igitur petimus, cupientes ſoluere duro
Seruitio ſociū, ſiqua eſt via: deinde vt ad Orcum
Romanos quoſdam proceres hac nocte trahamus.
Hæc dicente illo, flauit leuis aura repente.
Tunc Sathiel ait, O ſocij, iam noſter ab vrbe
Remiſſes remeat: præcedens indicat aura.
Non vanus fuit hic ſermo: nanq; illicet illic
Egregius iuuenis Remiſſes aſtitit, omnes
Adueniſſe illum gaudent, lætiq; ſalutant,
Atq; rogant quidnam Romana ageretur in vrbe.
Cuncti luxuriæ, atq; gulæ, furtiſq; doliſq;
Certatim incumbunt, noſterq; eſt ſexus vterq;,
Reſpondit: ſed nūc ſummus parat arma ſacerdos
Clemens, Martinum cupiens abolere Lutherum,
Atq; ideo Hiſpanas retinet nutritq; cohortes:
Non diſceptando, aut ſubtilibus argumentis
Vincere, ſed ferro mauult ſua iura tueri.
Conſilium valeat, valeant commenta Lutheri,
Pontifices nunc bella iuuant, ſunt cætera nugæ:
Nec præcepta patrū, nec Chriſti dogmata curāt
Iactant ſe dominos rerum, & ſibi cuncta licere.
Cui vis eſt, ius non metuit, ius obruitur vi,
Sed nos hinc ſocij lucrum ſperamus, & inter
Tot cædes, multorū animas ad auerna feremus.
Sic ait: & mox inter ſe nonnulla locuti,
Decedunt, & me ſolum triſtemq; relinquunt.
Nanq; vbi Sarracilus nullum dicit reperiri

In terris ſapientem, extemplò pectora triſtis
Inuaſit cura, & cœpi ſic voluere mecum,
Ergo nequicquam petitur ſapientia nobis?
Laudatur fruſtra, fruſtra ſperatur, & ipſis
Cælicolis tantùm conceditur? ergo neceſſe eſt
Hac miſera in vita mortales deſipere omnes?
Ridiculoſq; eſſe, & ſpectacula tradere diuis?
O humanum genus infœlix, ò effrena parentum
Luxuria, & natos gignendi infanda libido!
Quid tandem facitis? ſtultos miſeroſq; creatis.
Mas puer eſt natus, læti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas feſtiuis addite mẽſis:
Sed mox illa puer fiet ſtultuſq; miſerq;,
Aut citò pallentes moriens migrabit ad vmbras.
O mens cæca hominum, & venturæ neſcia ſortis!
Mortales miſeri lætantur ſæpe dolendis.
Hæc igitur mecum meditabar, triſtitiaq;
Plenus paulatim hoſpitium requiemq; petebam:
Nanq; oculos iam ſomnus iners & crura grauabat:
Hæc ſint de ſapiente ſatis deponere feſſam
Muſa chelym par eſt, & raucis parcere chordis.
Interea mundi authorem dominumq; precemur,
Vt nos clementer permittat, quæ duo reſtant
Sidera Zodiaci cantando abſoluere noſtri.
Sunt maiora etenim dictis dicenda: timetq;
Mens mea tam tinuis myſteria tanta referre.
Naturam Hydrochoos noſter ſcrutabitur omnẽ,
At labor extremus diuûm penetralia pandet.

LIBER

AQVARIVS.

NAturæ omniparentis amor,cauſasq; videdi
Occultas rerum nobis innata cupido
Aonios iterum fontes haurire, iugisq;
Parnasſi vmbriferis iterum conſiſtere ſuadet.
Muſa redi, citharamq; refer: nunc diuite vena,
Nunc opus ingenio eſt, & doctæ munere vocis.
Non leuia hic tractanda libet ſpecularier omnem
Naturæ faciem, totumq; euoluere mundum.
Principio quicquid fuit, aut eſt, aut erit vnquam,
Dicitur ens,quippe hoc cōplectitur omnia nomē.
Sed rerum, quaſcunque Dei ſapientia finxit,
Quædam funguntur vita ſine corpore: quædam
Aut ſunt expertes vitæ, aut in corpore viuunt,
De primis liber iſte nihil, ſed proximus olim
Tractabit, nunc dæ reliquis mea Muſa canamus.
Mundana molis loca ſumma atque extima cælum
Immenſis ambit ſpacijs, motuq; perenni
Circuiens intra ſeſe facta omnia claudit.
Quinque ſecant ipſum Zonæ:ſed qualibet harum
Eſt habitata ſuis nihilo prohibente colonis.
Nam neq; dijs frigus, neq; torrens officit æſtus.
Talia conueniunt terris ſacer æther ab omni
Semper abeſt glacie, nulloq; incenditur igni:
Qui licet asſiduè circumuoluatur, ibidem
Permanet, et nunquam prima de ſede recedit.
Nanq; duos inter ſtabiles fixosq; locatus
Diuina ratione polos, retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet ſemper,& ambas
Aſpicit, oceanoq; procull circumuehit arctos:
Alter ſub terris aduerſa in parte moratur,
Antipodumq; oculis nocturna luce videtur.
Hanc verò æthereram molem dicuntur ab ortu
Occaſum verſus, parili diſtinguere tractu

Tot cycli quot ſũt Zonæ.qui proximus Arcto eſt,
Arcticus eſt dictus: poſt hunc eſt circulus ille
Qui medium Cancrum ſecat, & decedere ſolem
Paulatim à nobis cogit, retroquè reuerti.
Hunc alius ſequitur, medium qui diuidit orbem.
Atq; dies nitidos obſcuris noctibus æquat.
Non procul hinc alius mediũ ſcindit Capricornũ
Vltra quem prodire nequit, rurſusq; redire
Incipit ad noſtras paulatim Cynthius oras.
Poſtremus verò cyclus, qui proximus auſtro eſt,
Vt polus oppoſitus noſtro, ſic ipſe vocatur,
Vltra hæc ſegmenta obliquus quoq; circulus alto
Signatur cælo, per quem pulcherrimus it ſol,
Billenis complens obeuntem menſibus annum.
Lacteus eſt etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua ſecat,caudáq; Nepę,tropicos quoq; binos
Oliquamq; viam ſolis, medium ſimul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, Aquilamq;
Necnon Aurigam, Cygnumq;, & Perſea tangit.
Suntquè paralleli cycli. ſic nomine dicunt
Hos Græci: motuq; ſuo ſol efficit vnum,
Quaq; die occaſum repetens,ortumq; relinquens
Inſuper eſſe duos Coluros dicitur: alter
Solſtitia oſtendens,Cancrum ſecat & Capricornũ
Percurrens vtrunque pòlum: ſed diuidit alter
Phryxæam pecudẽ & chelas hic tẽpora monſtrat,
Sunt quibus æquales & luci & noctibus oræ,
Vltra hos ſunt cycli multi varijq; ſecantes
Hinc atq; hinc vtrunq; polum: mediæq; diei
Nomen habẽt,noſtrũq; caput ſuper ingrediuntur.
Circulus eſt etiam quidam, qui fertur Horizon:
Diuidit hic ſphæram mediam, noſtrumq; videre
Terminat: vnde vocant hoc illum nomine Graij.
Præterea in multos cælum diſtinguitur orbes.
Sũtq; noue: quorũ ſummus, quod mobile primum
Dicitur,

Dicitur, extremis voluens decedit ab indis,
Hiſpanos Mauroſq; petens, ſpatioquè diurno
Complet iter, necnon rapidus cœleſtia ſecum
Gorpora cuncta trahit, nullo ſpectabilis aſtro.
At reliqui oppoſitis voluuntur motibus orbes,
Et gangem verſus currunt à Gadibus horum
Maximus innumeris ſtellis eſt lucidus, atq;
Curriculo annorum centum vix perficit vnum
Ipſe gradum. iuxta hunc Saturni ſphæra locatur
Inferius, triginta annis hæc tota mouetur.
Iuppiter huic ſubſtat, totuſq; reuoluitur annis
Bis ſex. hunc ſequitur Mauors, anniſq; duobus
Vertitur in gyrum. poſt hunc ſol ipſe tercentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus,
Adde his ſex horas, totum pertranſit olympum.
Poſt ſolem inferius Veneris rota voluitur,& ſe
Circumfert, quam ſol ſeptemq; decemq; diebus
Ocyus aſt huic Mercurij ſubuoluitur aſtrum:
Quod venerem ſuperat curſu, citiuſq; mouetur
Quam Venus ipſa nouem(ſi vera eſt fama)diebus.
Vltimus eſt orbis Lunæ, ſpatioquè dierum.
Viginti atq; nouem, necnon bis quatuor horis
Finit iter, remeatq; illuc prius vnde receſsit.
Sidera ſunt ſeptem quæ Græci errantia dicunt
Voce ſua, quorum ſummus Saturnus, habere
Pro domibus fertur puerũ Iouis & Capricornũ.
Iuppiter ipſe domos etiam tenet æthere binas,
Piſces atq; arcu pugnantem : Scorpius autem,
Phryxæusquè aries, ſtolidi ſunt tecta Gradiui:
Dat propriam ſedem Nemees fera bellua Soli :
In Libra & Tauro mollis Cytheræa quieſcit:
Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet:
Carcinus hoſpitium præbet tibi Luna benignum.
Dicere de ſignis cæleſtibus aggrediamur.
Zodiaco qua ſol gradiens totum efficit annum,

Signa

Signa quid in duodena manét: Borealia ſunt ſex,
Aduerſò totidem ſumpſerunt nomen ab Auſtro.
A capite auratæ pecudis, finem vſq; puellæ
Erigones, ſeptem dicuntur ſigna trionis.
Aſt à principio libræ, finem vſq; duorum
De grege Neptuni, quędcũq; eſt, ſpectat ad auſtrũ
Nomina ſignorũ iam nũc mea carmina pandent:
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornusq;, Hydrochoosq;,
Et duo cæleſti radiantes lumine Piſces,
Septima quæq; ſibi opponuntur: quũ venit illud,
Conditur hoc. Aries ad nos quũ ſurgit ab ortu
Libra cadit. Tauro ſic Scorpius Europço
Obijcitur: naſcente illo, hic deſcendi in vndas.
A Cancri capite ad Centauri extrema, vocantur
Directa: à prima Ægocerotis parte, gemellos
Vſq; ad Tyndaridas, òbliquo limitte pendent.
Triginta gradibus longum, latum duodenis:
Quodlibet eſt ſignũ, terreſtria ſunt, Capricornus,
Taurus & Erigone: ſunt aêris hæc tria, Libra,
Hydrochoos, Gemini naturã ſeruat aquarum,
Piſcibus & Cancro ſimilis Nepa: quę tria reſtant
Ignea ſunt, Aries, Ghiròn, Leo, maſcula ſunt hæc,
Cum tribus aëreis, & fortunata vocantur:
Cætera fœmineo dicuntur nomine, ſuntq;
Infortunata, vt perhibent qui ſidera norunt,
Mobilia hæc, Aries, Cancer, Libra, & Capriconus:
Fixa, Leo, Taurus, Nepa, cũ Ganymede vocãtur.
Sunt Gemini, Virgo, Chiron, communia, Piſceſq;,
Vltra hæc, triginta ſunt & tria ſigna beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at pluuius ſibi cætera vendicat auſter,
Hæc ſunt quę ſpectant ad ſeptem ſigna triones,
Binæ Vrſæ, quarum eſt Helice maioribus aſtris
Splendi-

Splēdidior, Cynoſura minor Phœnicibus eſt dux,
Inter quas medius ſerpit Draco fluminis inſtar.
Hîc micat & Cepheus, hic Caſsiopeia, Coronæ
Proxima Gnoſiacæ, niueo vicinus Olori eſt
Engonaſis, dulcemq; Lyram miratur & audit.
Necnon Arctophylax mōſtrat ſua ſidera ibidem;
Perſeus hac etiam cæli in regione locatur,
Ora Meduſæo geſtans rorantia tabo.
Hoc eodem cælo nitet Auriga Anguitenensque,
Illius & Serpens, cumq; hoc Serpente Sagitta,
Adde Aquilā, æthereoq; mari Delphina natantē.
Hic & equus ſplendet qui Pegaſus appellatur.
Andromede ſequitur: poſtremum Delta vocatur.
Signa tria atq; decē aduerſo retinentur ab auſtro
Cetus Perſea vix tandem falce peremptus.
Hac etiam parte armatum Oriona videbis,
Multiplicemq; vadis Nilum, Leporemq; fugacem.
Hūc Canis haud vnus ſequitur, maiorq; minorq;
Inter & auſtrales Argo micat inclyta flammas.
Hîc Aram, magnumq; potes Cratera videre,
Necnon Phœbæum fulgenti ſidere Coruum,
Centaurumq; trucē, domitamq; laboribus Hydrā
Herculeis, peſtem Lernæ, mirabile monſtrum.
Hac eadem Piſcis quidam regione videtur.
Quæ ſint ſigna poli patefeci verſibus. at nunc
Singula quot ſtellas habeant quoq; verſibus edam.
Aſtra Helice ſeptena tenet: quæ dicitur Vrſa
Maior, quòd cælo maiori lumine fulget.
At Cynoſura minor fertur, quòd luce minori
Apparet: quamuis viginti vnamq; fauillam
Corpore contineat: vigilem quindena Draconem
Sidera conficiunt, geminas qui diuidit Arctos.
Cepheus ipſe decem atq; nouē cō plectitur aſtra.
Caſsiopeia decem atq; tribus ſtat lucida flammis.
Ipſa nouem ſtellis ſolita eſt ſplendere Corona;

Dant

Dant triadena modum Ledæo sidera Cygno,
Ignibus Engonasis lucet bis quinq; nouemquè,
Quattuor atq; decem designant astra Booten:
In cuius Zona Arcturus stans clarius ardet.
Ipse decem septemq; faces tenet æthere Perseus,
Heniochus septē: ast humero quę clara sinistro est
Fertur Capra: duas alias quas læua manus fert
Hœdi dicuntur, nautis sæpe anxius horror.
Septenis denisq3 nitet flammis Ophiuchus.
Ipsius ac Serpens viginti est clara duabus.
Est Lyra luminibus fulgens Orphæa nouenis.
Quattuor æthercam designant astra sagittam,
Quadruplitiquè nitet raptor Ganymedius igne,
Delphin ipse polo fulget bis quinq; fauillis.
Octo decemq; micat nocturnis Pegasus astris.
Ignibus Andromede bis denis ardet Olympo.
Sed tria Deltoton duntaxat sidera fingunt.
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerũ aggrediar cōpēdere versu.
Est Aries primus: tenet hic astra octo decemquè.
Taurus habet stellas viginti, vnamq;: sed harum
Septem, quæ ipsius postrema in parte renident,
Vergiliæ, necnon Atlantides appellantur.
Sunt totidē in capite, atq3 Hyades dicuntur ab (imbri,
Tyndaridæ fratres denis octoq; fauillis
Splendescunt: alter denas, alter tenet octo.
Bisquè nouem flammis cælestis Carcinus ardet:
Bine insunt dorso, quæ Asini & Præsepe vocātur,
At Leo bisdenas stellas retinet minus vna,
Virgo tenens spicam micat astris octo decemq;.
Chelæ ignes vtrinq; duos, libramquè figurant.
quindenas reliquo flāmas Nepa corpore mōstrat
Quindenis etiam facibus splendere videtur
Arcitenens: quandāq; pedes tenet ante coronam,
Septenis quæ sideribus constare putatur.

Viginti Ægoceros ſtellis nitet atq; duabus.
Iliacus puer eſt bis ſeptem lucidus aſtris.
Octo nouemque faces Piſcis tenet alter:at alter
Huic iunctus bis ſex ſplendeſcit in æthere tædis.
Nunc quot habent ſtellas auſtralia ſigna docebo:
quãuis ſit procul,atq; oculis malè cognita noſtris
Lumina terribilis triadena habet æthere Priſtis,
Sunt totidem Nilo, Leporem ſex aſtra peturunt,
Sideribus ſeptem atq; decem præfulget Orion,
Octo atq; vndenis incendit Sirius orbem
Ignibus, at Procyon triplici micat æthere flãma,
Viginti atq3 tribus decorata eſt Argo fauillis.
Vnam plus Chiron retinet:ſed victima, geſtat
Quam manibus,reſupina,decéq; vnamq; recepit.
Luminibus verò ſpecioſa eſt Ara quaternis.
Sex & viginti facibus ſpectabilis Hydra eſt,
Longa trium ſpatio ſignorum,corpore Cancrum
Occupat Erigonemq; ſimul, tumidumq; Leonem.
Septem aſtris Coruus, Crater ſpectabilis octo eſt,
Biſſeno at notius decoratur lumine Piſcis.
Occaſus nunc ſignorum dicamus & ortus,
Signorum eſt ortus triplex, occaſus æorum
Eſt etiam triplex. nanq3 ortus coſmicus, atq;
Occaſus fertur quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod ſignum quoq; ſurgit eoa
De regione ſimul vel quum mane occidit vndis.
Dicitur at Cronicus, quoties ſurgit ve cadit ve
Signũ aliquod, quũ primũ alto ſe gurgite cõdens
Iam patitur ſtellas alias ſplendeſcere Titan.
Heliacus verò eſt ortus, quum ſole propinquo
Iampridem occultũ ſignũ, poſt quam ille receſſit,
Ingrediens aliut, poſſe incipit orbe videri.
Occaſus contrà Heliacus tunc dicitur eſſe,
Quãdo aliquod ſignũ per quod tũc ingreditur ſol
Obtenebrat ſplendore ſuo prohibetque videri.

Nunc

Nunc quo quæq; modo exoriantur signa, cadátq;
Versibus expediam: tribuant modò carmina nobis
Pegasides, vatemque suum non spernat Apollo.
Quando Aries oritur, cõsurgit pars quoq; læua
Andromedæ, Perseiq; caput, media tenus aluo,
Opposita tunc parte poli pars occidit Aræ,
Auerso Taurus per cælum corpore fertur:
Ipso ascendente, ascendit totus quoque Perseus.
Heniochi consurgit item pars maxima, necnon
Pristis cauda, etiam penitus tunc occidit ara.
Ipse autẽ Arctophylax tũc primũ abscõditur vn-
Cum Geminis totus Cetus, partesq; priores (dis
Eridani surgunt cumq; his armatus Orion.
Anguitenens vtrunq; pedem tunc æquore mergit.
Carcinus exoriens partem apparere Coronæ
Dimidiam vetat, & caudam Ceti, notiumq;
Piscem, atq; Engonasis caput, aluum dimidiamq;
Eiusdem: à genibus scapulis tenus anguitenentẽ,
Ipsiusq; anguem, excepta ceruice: Booten
Totum penè: oritur sed contrà Orionis vsq;
ad Zonam corpus, toto cum flumine Nili.
Hæc cum magnanimo nascuntur signa Leone:
Tota aquila atq; Lepus, procioquoq;, primaq; cru
Maioris Canis, exurgit caput insuper Hydrę (ra
at contra arctophylax totus, totus Ophiuchus
Cum capite & ceruicæ sui quẽ continet anguis.
Quæquẽ superfuerat nitidæ pars illa Coronæ.
Engonasis simul ipse, genu tamen ac pede læuo
Exceptis, tunc hesperias merguntur in vndas.
Virginis exortu totus Canis Hydraquẽ surgit
Vsq; ad cratera. apparet quoq; Thessala puppis,
Quatenus erecto dependent carbasa malo.
Opposita sed partẽ latent hæc sidera: Delphin,
Totus Olor, cauda excepta simul ipsa Sagitta,
atq; Chelys, Niliq; prior pars. Pegasus autem

Cum

Cum capite abſcondit collum,pars cætera fulget:
Tota argo cum Libra oritur, totusq; Bootes,
Extremam præter caudam tota Hydra videtur,
Engonaſis dextrumq; genu, dextram quoq; ſurã.
Tunc & Centauri caudam ſplendere videbis,
Tunc & dimidiam poteris ſpectare Coronam.
Corpus equi aligeri reliquum,poſtremaq; Cygni
Celantur, nec non ceruicem Cetus aduſque
Deſcendit totus:tunc & caput occulit vndis
Andromedæ, tunc & deſcendere Cephea cernes,
Ipſius Andromedæ patrẽ,manibusq; humerisquè
Et capite extremas ponti flauitantis in vndas.
Scorpius exoriens hæc ſecum ſidera ducit,
Caudã Hydrę,Chironis equũ,reliquãq; Coronã:
Quamq; manu geſtat Chiron tunc Hoſtia ſurgit.
Surgit item caput Anguis,itẽ caput anguitenentis.
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atq;
Cepheus a capite ad Zonam, flexuraq; duplex
Eridani:reſupina cadit quoq; Caſſiopeia,
Tunc etiam abſcondi Canis incipit, atq; Orion.
Arcitenens quũ oritur,iubet apparere Ophiucũ,
Ipſiusq; anguem totum, caput atq; ſiniſtram
Engonaſis, totamq; Lyram, pectusq; caputq;
Æthiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et Lupus, & maior Canis occidit, Heniochusq;,
Exceptis capite ac pedibus, tunc Perſeus vna
Tendit in occaſum totus, dextro pede necnon
Crure manet. puppi excepta tota occidit Argo.
Ægoceros quum ſurgit, olor, ſimul atq; ſagitta,
Ara quoq; atq; aquila aſcẽdũt:ſed cætera puppis
Deſcendit, Procyonquè mari ſua ſidera condit.
It quoq; ſub terras toto tunc corpore Perſeus,
Sidera quũ pulchri apparent Ganymedis ab ortu
Prima Meduſæi conſurgunt membra caballi
Tunc contrà caput & ceruix deſcendit Echydnæ

Occultatur item poſtremo corpore Chiron.
Quum gemini ſuperum tollũtur in ęthera Piſces,
Andromedæ dextrum corpus quoq; ſurgit,& ille
Qui notius fertur Piſcis: tunc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Hæc de ortu atq; obitu ſignorum dicta putamus
Eſſe ſatis, nunc ad reliqua incunctanter eamus.
Sed prius Vranien libet huc ad noſtra vocare
Carmina, vt auxilium tribuat, ſecretaq; pandat.
Vranie, cui nota alti penetralia cæli,
Quæ superûm ſedes gẽmataq; templa frequentas:
Vranie formoſa adſis,arcanaq; diuûm
Tecta aperi, vatemq; iuua tua regna canentem:
Æthereos da mente lares, animoq; tueri
Mœnia ſtelliferi circumlabentia mundi.
Et primùm mihi Diua aperi,num corpore duro
Ac ſolido conſtet cælum,an fluxo tenuiq;,
Non ſecus atq; aër facili quem ſcindimus ictu.
Poſt hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis.
Sunt duo naturæ primordia prima,vocantur
Materia & forma: ex his corpora cũcta creantur,
Ex his eſt tellus, vnda, aër, ignis, & æther.
Vnde errant,qui materiam celeſtibus vllam
Corporibus non eſſe putant contraria in illis
Quippe forẽt, & ab his corrupta aliquãdo perirẽt.
Sic aiunt.verùm hæc ratio(me iudice)peccat.
Nam neq; materiæ culpa eſt,ſi corpora ſoluit
Longa dies:neq; corrumpunt contraria per ſe,
Si æquales habeant vires, niſi fortius vnum
Sit reliquo.quia quum vis æqua eſt atq; poteſtas,
Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens æternum condere cælum,
Optima materiæ primæ ac puriſsima legit,
Temperiemq; illis talem addidit,vt nihil vnquam
Se lædant, ſemperq; habeant contraria pacem,

Sic

Sic cælum æternum eſt,ſic nullo abſumitur æuo.
Sed quoniã quæ dura magis,diuturna magis ſunt,
Læduntq; minus: proinde eſt duriſsimus æther,
Plus adamante, adeò vt ferrũ contemnat et ignẽ,
Vimq; omnẽ:prçter Domini,à quo cõditꝰ ipſe eſt.
Eſt alia id monſtrans ratio.nam mobile primum
Intra ſe poſitas ſphæras rapit, ac violenter
Occaſum verſus ſecum trahit,atq; diurno
Motu (obſtent quãuis) ſpatia in contraria verſat.
Quod fieri nequeat,ſolido niſi corpore conſtent.
Adde huc quòd lunæ pars illa ſimillima cælo eſt,
Quã ſol non ſpectat,fraternaq; lumina tangunt.
Sic etiam ſtellæ, manifeſta in luce diei
Conſimilem cælo creduntur habere colorem.
Luna tamen ſtellæque ipſę ſunt corpora dura,
Sunt & opaca. hoc eclipſis declarat apertè:
Nam radios Phœbi Luna interiecta repellit,
Nec ſinit in terras claram deſcendere lucem.
Cur non durities eadem tribuatur Olympo?
Nempe aliter nunquam ſua ſidera fixa teneret,
Sed paſsim errarent, nec certa in ſede manerent,
Non tamen eſt cæli, vt ſtellarum corpus opacum.
In terris etenim poſiti ſumma aſtra videmus,
Et penetrat noſter ſuprema ad ſidera viſus.
Quum verò ſint (vt dixi) duriſsima cæli
Corpora, ſintq; eadem puriſsima, forſitan illis
Eſt etiam ſonus: & quũ ſe tangantq; rotentq;,
Concentum faciunt aliquem, cæleſtibus aptum,
Vt quidam ſcripſere olim doctiq; probique:
Hunc tu Muſa etiam nodum mihi ſolue roganti,
Dura & plura licet ſacri ſint corpora cæli,
Peruiaq; humanis oculis,tamen illa ſonorem
Efficiunt nullum: neq; etenim pulſantur ab vllo,
Nec ſi pulſentur reſonant, craſsiſsima quum ſint,
Cumq; illi aër nullus ſit quo ſine fruſtra

Speratur ſonus, atq; ideo ſine murmure currunt.
Præterea ſphæræ bis quatuor inferiores,
Auroram verſus omnes vertuntur eodem
Progreſſu: nec ſe collidunt concutiuntq;
Occurrendo ſibi, ſed certa lege modoque
Vna eademq; via leni vertiginæ pergunt,
Et choreæ in morem placide taciteq; feruntur.
Mobile duntaxat primùm aduerſatur eundo,
Orbib⁹ (vt dixi) reliquis: tamē haud ſtrepit vnquā
Nilq; ſonat prorſus: quippe illic deficit aër,
Quippe ſuperficies multo eſt leuiſsima ſphæris:
Vnde fluunt celeres, nullo impediente rigore,
Et ſua contactu molli confinia lambunt.
Propter quod motum faciunt ſine voce ſilentem.
Non igitur rectè veteres ſenſere, putantes
Sphærarum motu harmoniam conſtarier, at non
Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur quæ decidit altis
Rupibus vnda prope: at lōgè fragor editur ingēs.
Nugantur certè, & ratio hæc eſt prorſus inanis.
Nam ſi nemo vnquam audiuit, cur fingere debent
In cælo ſonum? turpe eſt ea dicere quæ non
Oſtendi poſſunt, quæ poſſunt iure negari.
Nō noua ſunt fingēda, niſi hec vera eſſe probētur
Nullam vera fidem amota ratione merentur,
Sed nūquid cœlum eſt, vt fertur, (Muſa) rotundū?
Sphærica nimirum perfectior eſſe figura
Cenſetur cunctis alijs, quòd non habet in ſe
Principium finemq;, capax quòd ſit magis, atq;
Simplex & formoſa magis, magis apta moueri,
Præſertim circa medium, ceu vertitur æther
Circa ipſam terrā, in medio quæ cōdita mūdo eſt.
Conuenit hæc igitur cœlo tam digna figura,
Conuenit hæc eadem Soli, Lunæ, omnibus aſtris:
Quanquā aliter pictorum audax inſcitia fingit.

Stellæ

Stellæ autem ſunt ne(vt fertur)pars dēſior orbis?
Non ita: quippe ſuam ſortita eſt quælibet harum
Diuerſam à cælo ſpeciem, diſcrimine magno,
Ipſæ etiam inter ſe diſtant, ceu ſorbus ab vlmo,
Ceu pyrus à ceraſo differt, fœtu atq; figura.
Indicat id color haud vnus, diuerſaq; earum
Virtus & ſplendor, ſtellæ eſt ſua cuiq; poteſtas:
Quandoquidem natura etiam ſua cuiq; tributa eſt
Cælum ergo eſt ſedes tantùm opportuna, locusq;
Stellarum, non materia aut ſubſtantia earum.
Quid virtutis habet cælum? eſt vis omnis in aſtris,
Aſtra regunt orbem terrarū, atq; omnia mutant:
Aſtra creant cūcta in terris, & cūcta gubernant:
Hoc docet aſtronomus, cōmunis opinio fert hoc,
Quare non ſolùm raro denſoq; putandum eſt
Diſtingui à ſtellis cælum, diuerſa ſed ipſis
Natura eſt etiam, & diſpar facieſq; vigorq;.
Quanta etiā ſint aſtra, & num ſine fine rotentur,
Quo ſunt fixa loco(vt viſū eſt aliquādo Platoni:)
An ſint deſerta, an quiſquam verſetur in illis,
Muſa velim ſcire: vnde precor mihi ſingula pāge.
Non ſunt aſtra quidē magna æquè. nanq; minora
Plurima ſunt numero, vt poſſit cōprendere nemo.
Sunt aliquot maiora etiam, ſed pauca: ſereno
Quæ paſſim cælo veneranda luce refulgent.
Ex quibus aſtronomi varias fecere figuras,
Et pinxere amplum diuerſis æthera ſignis.
Ex his ergo aſtris maioribus (vt perhibent, qui
Aſtra ſciunt, vtq; eclipſis phœbeia monſtrat:
In qua Luna patet quanto ſit corpore, fratris
Dum ſubiecta ſui ſpecioſum lumen opacat)
Quædam ſunt tanta, vt totam terræque mariſq;
Excedant molem, ac ſpacio maiore niteſcant:
Quāuis parua adeò videantur, propterea quòd
Tam longo diſtant à nobis interuallo.

Quippe aliquid quãto eſt lõginquius, eſſe videtur
Tanto etiam minus, & ſpectantum lumina fallit.
Stellæ autẽ fixæ (veluti Plato maximus inquit)
Quęquæ ſuum circa centrum voluuntur ibidem
Semper: & hæc ratio eſt cur ſcintillare videntur:
Non ea quam fingunt quidã, quia lõgius abſunt,
Proinde illas tremulum nobis oſtendere lumen.
Nimirum hæc ratio vana & puerilis habenda eſt.
Non etenim quicquã ſcintillat, quòd procul abſit
A noſtro viſu: minus atq; obſcurius illud
Sed tunc apparet, nec ſcintillatio, motu
Vlla carere poteſt. quare fixa aſtra mouentur,
Cum Sole vnà, illo motu quem diximus antè:
At non Saturnus talem, nec Iuppiter, & Mars
Efficiunt motum, nec Lunæ Mercurij ve
Aut Veneris ſidus: Verùm hęc gaudent epicyclis.
Cur non ſcintillat Saturnus. Iuppiter & Mars,
Vt Sol? quum tamen à nobis longe altius abſint,
Nec magno a ſtellis fixis diſcrimine diſtent?
Nimirum, quoniam, non ſic voluuntur vti Sol,
Sed ſua permittunt epicyclis corpora ferri.
Fortè aliquis ſolem non ſcintillare putabit.
At ſi hunc perſpiciet ſummo quum mane reſurgit
Vel quum deſcendit brumali tempore in vndas,
Quando acies illum melius tolerare valebit:
Tunc circumuolui, tunc ſcintillare videbit.
Nec quiſquã hoc adeò magnũ ac mirabile dicat,
Singula ſi tali voluuntur ſidera motu:
Nónne magis mirũ eſt, tam immenſi corpora cęli,
Tam celeri ſemper ferri vertigine, vt omnes
Præuertant volucres, ventoſq; & fulmina vincãt?
Vnde nota, Ille pater rerum, mundiq; creator,
Omnia quæ fecit, diſtinxit in hæc duo, motum
Atque quietem. atqui in terris cẽtroq; locata eſt,
Ipſa quies propriè, poſſedit cætera motus.

Vnda

Vnda fluit, ſemperquè aer agitatur & ignis.
Præcipuè tamen in cælo eſt vis maxima motus:
Et quo quæque magis ſphæra eſt ſublimis, in illa
Fortior eſt motus, mundumq; rapacius ambit.
Quare illud cælum, quod primum mobile fertur,
Maximũ habet motum: ſed motus maximus ille eſt
Tẽpore qui minimo ſpacia & loca maxima trãſit,
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obſtarent illi ſphæræ, quas continet in ſe,
Frenantes curſum illius, ne protinus omnem
Voluendo raperet ſecum terram Oceanumquè
Quippe animal nullum poſſet tunc viuere in illis,
O rem mirandam in primis! quis non ſtupeat, quũ
Secum agitat, tantam tam paruo tempore molẽm,
Tam lõngas tranſire vias, iterumq; reuerti.
Nec ceſſare vnquam, & nullum ſentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à dijs totum æthera volui:
Aſsignantq; ſuum motorem cuilibet orbi:
Qui quaſi piſtrino addictus, non deſinat vnquam
Tam vaſtam verſare molem noctesq; diesquè:
Nec quanuis cupiat, minimum requieſcere poſsit
Fœlix ſeruitio tali Deus ille profectò.
Sed nugæ ſunt hæ, commentaq; inania eorum
Qui cupiunt primi mortales inter haberi.
O quot moroſophos tellus parit, & philodoxos.
Quare non tutum eſt facilè omnia credere cuiuis:
Ille licet magni ſit nominis, innumerasq;
Scribendo implerit nigra loligine chartas.
Magni ſæpe viri mendatia magna loquuntur.
Et nemo eſt adeò prudens, quin ſæpius erret,
Eſt igitur ratio in primis quærenda, fidesquè
Maior in ambiguis rationi eſt ſemper habenda.
Quàm dictis hominũ: nãq; hęc ſũt falſa frequẽter
Quid ratio oſtendit? cælum ſtellaſq; moueri
A dijs, an per ſe, naturaliquè vigore?

Qualis honor, vel quale lucrũ,vel quãta voluptas
Esse potest diuis, versantibus æthera semper?
Vt stultorũ hominum vitæ opportuna ministrent,
Atq; feras pecudes volucres piscesq; gubernent?
Siene decet dominos seruis seruire? deosq;
Seruitio æterno damnari,et pabula brutis.
Vt stultis prauisq3 ferant mortalibus escam?
Nonne decet potius libertas maxima diuos,
Vt quocunque velint faciles accedere possint?
Ne tanquam dura deuincti compede, nusquam
Ire queant, semperq3 loco teneantur eodem?
Aut tanquam figuli instantes operiq; rotæq;
Nunquam decedãt scamno,nunquam otia captẽt?
Est ne illis adeò dulcis labor ille rotandi?
An labor ille potest diuis nunquam esse molest'?
O sapientium hominum sententia digna notatu.
Sed ratio obsistit,ratio manifesta reclamat:
Nil etenim per se æternũ est, nisi conditor orbis.
Post ipsum æterna est rerum natura suarum.
Quas ipse ex nihilo,stabili sed lege creauit,
Vt non esse queant aliter quàm iusserat olym,
Quum primum immensi iaceret fundamina mũdi.
Sic aqua semper erit mollis,sic ignis adurens:
Sic stabilis tellus,sic semper mobilis aër,
Sic & circumagi cælum sine fine necesse est:
Sic forma & virtus herbis sua cuique tributa est,
Necnon arboribus,necnon animalibus ipsis,
Vt nullo possint mutari prorsus ab æuo:
Vsqueadeo ipsius naturæ immobilis ordo est,
Vsqueadeò est eadem semper diuina voluntas.
Quare si motus cæli est æternus oportet
Naturalem esse, vt grauium leuiumq; videmus,
Nã quod naturę est propriũ,nõ deficit vnquam.
Si verò est alius motòr, quandoque quiescet,
Nil etenim æterno violentum tempore durat.

An

An grauium & leuium natura potentior est quàm
Astrorum & cæli, vt posint per se illa moueri,
Hæc verò nequeant, nisi dijs agitentur ab ipsis?
Terra ergo atque ignis sunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc quòd non motoris egent elieni,
Sed per se à centro aut ad centrũ tẽdere possunt,
Credendum est igitur, cælestia corpora per se
Atque suis formis, vt terra ignisq; moueri,
Natura est siquidem motore potentior omni,
Naturam vincit solus Deus: Et nihil (ipso
Excepto) est melius natura, & maius in orbe.
Naturam verò appello, legem omnipotentis
Supremiq; patris, quã prima ab origine mundi
Cunctis imposuit rebus, iussitq; teneri
Inuiolabiliter, dum mundi secla manerent.
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: vnde
Quum rebus dant esse. Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem,
Nempe suis res à formis tales generantur,
Quales præcepit qui formas condidit ipsas.
Hæc verè ac propriè natura est, & melius quàm
Forma aut materia, vt quidã posuere. etenim sunt
Hæc duo cunctarum potius primordia rerum,
Vel causa primæ, vel componentia prima:
Non autem natura: placent si nomina vera,
Et nisi malimus dare falsa vocabula rebus.
Sed de hoc iã satis. ad reliqua accedamus, et vtrũ
Sint deserta poli pulcherrima regna beati,
An quisquam sedes illas teneatque colatq;.
Præsens hora monet solito nos dicere versu,
Quum cælum sit tam immensum, tantiq; decoris,
Conspicuum tot sideribus, tam nobile corpus,
Desertum et vacuum et solũ incultũq; manebit?
Terra autẽ innumeris gaudebit. et vnda colonis?
An mare vel tellus, locus est iucundior atq;

Pulchrior & melior, vel toto maior Olympo?
Propter quod potiuſquàm æther mereātur habere
Tot ciues, & tam varijs animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, et mire ſpecioſum intuſq; foriſq;,
Nolle tamē (ſtabulo excepto) permittere quēquā
Tam pulchras habitare ædes, vacuaſq; tenere?
Nempe eſt tòtius mundi ſtabulum terra, in qua
Sunt omnes ſordes, puluis, cœnumq; ſimunq;,
Oſſa, putres carnes, varia excrementa animantū.
Quis memorare vnquā tot fœda immūdaq; poſſet
Quæ tellus & pontus habent, ac ſemper habebūt?
Quis neſcit pluuias, nebulas, nubeſq;, niueſq;,
Prælia ventorum tempeſtatumq; furores:
Quæ mare perturbāt, quatiūt terrá, aera verſant?
Terra tamen pontuſq; tenent animalia multa:
At cælum vacuum, vacuum cælum eſſe putatur?
O vacuæ potius mentes, quæ creditis iſtud?
Quippe ſuos etiam ciues habet æther: & aſtra
Singula, ſunt vrbes cæli, ſedeſq; deorum.
Illic & reges, populi inueniuntur & illic.
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non velut hîc, vmbrę ſimulacraq; inania rerum,
Quas citò mors rapit, & tēpus terit, inquinat, au-
Illic fœlices, immortales, ſapientes: (fert.
Hîc habitant miſeri, mortales, incipientes:
Illic pax & lux regnant, & ſumma voluptas:
Hîc bellū aſſiduū & tenebræ, & gen⁹ ōne doloris.
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.
Imò aude, ô demens, ſtabulū hoc prępонere cælo
Verùm aliquis dubitare poteſt, ſi durior æther
Eſt adamante, & nil vacui reperitur in illo,
Quomodo dij poterunt illic habitare, vel illac
Pergere? nimirum hoc fieri non poſſe videtur.

Preterea

Præterea qùum cælum ipſum non poſſit arari
Atque fodi, quónam pacto Bacchusq; Cereſq;
Naſcentur, frugesq; aliæ, quarum indiget vſus?
Friuola ſunt hæc, & rugoſo digna cachinno.
Nanque ſit ipſe licet multo ſolidiſsimus æther,
Peruius eſt tamen, & cedens cultoribus: & nil
Obſtat quin facilè huc poſsit ſe ferre vel illuc,
Et quacunque libet nihil impediente moueri.
Cælicolis etenim tenuiſsima corpora cunctis
Ille author mundi dedit, atque leuiſsima quare
Ipſis non opus eſt foribus, patulis ve feneſtris
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Vſque adeo eſt illis tenuis natura, potensq;.
Quis, niſi vidiſſet piſces habitare ſub vndis,
Sub limo ranas, ſalamandras viuere in igne,
Aere chameleonta, & paſci rore cicadas,
Crederet? at vera hæc tamen & mira eſſe fatemur
Plurima ſunt, quæ quum fieri non poſſe putemus,
Sępe tamen fieri poſſunt, & facta videmus,
Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
Cælicolas, qui per cælum facile ire valerent,
Nulliuſquè cibi vel potus prorſus egerent?
Si potuit, certè voluit: nam turpe fuiſſet,
Tã pulchras ſedes, tamq; amplas linquere inanes
Atqui cælicolis non eſt opus, vt vel arando,
Vel fodiendo parent alimenta iuuantia vitam:
Quandoquidem non ſunt illis mortalia membra,
Quæ inſtaurare ſolet ſenſim labentia victus:
Nec ſitiunt vnquam diui, eſuriunt ve beati,
Denique nulla illos penitus contriſtat egeſtas.
Quippe vltra fines lunæ illętabile nil eſt.
Cuncta mala in terris poſuit Deus, illaq; clauſit
In medio, & vetuit ſacrum contingere cælum.
Ergo fœlices viuunt, nectarquè bibentes,
Ambroſiæ viridi paſcuntur gramine, cuius

Copia magna oritur passim cælestibus aruis,
Cælicolûm verò illorum fœlicior atq;
Nobilior vita est, loca qui magis alta frequẽtant.
Nam quanto æthereis locus est sublimior oris,
Tanto etiam melior, tantoq; beatior idem est.
Sed quid sũt maculę illę atrę quę in corpore lunæ
Apparent? nã de his homines diuersa locuuntur.
Nil per se in cælo lucet, nisi Phœbus: ab illo
Accipiunt lucem stellæ omnes, ipsaq; Luna:
Quæ quia cunctarũ stellarũ est vltima, & imam,
Sortita est cæli sedem, terrisq; propinquam:
Vt sit opaca magis, minus & sincera necesse est.
Vnde eius partes quum non æqualiter omnes
Sint albe, & densæ, & leues lucisq; capaces:
Hinc non tota nitet luna, & maculosa videtur:
Nam partes albæ, & densæ, leuesq; receptant
Nocturnum solem, reliquis sine luce relictis.
Nocte igitur lucet, sed tempore luna diurno
In faciem nubis maculosæ albescit Olympo:
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes,
Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
Et proprium ostendunt amota fraude colorem.
Nanq; dies vera ostendit, nox, fraudibus apta est
An verò æternum sit cælum, an cœperit olim,
Expectetq; suum post plurima sæcula finem,
Pulchrũ etiã scitu est. nã de hoc diuersa sophorũ
Scripta extãt: ait hic, negat ille. & opinio discors
Authorum, rem difficilem valde ambiguamq;
Arguit, & verum tenebrosa in sede latêre.
Sunt qui principium credant habuisse, putentq;
Mundum ex materia æterna, quandoq; creatum
A summi virtute Dei, quum non prius esset:
Atq; duo hæc æterna aiunt, semperquè fuisse
Materiã summũq; Deũ, à quibus omnia manant.
Contendũt quidã ex nihilo mundum esse creatũ,
Materi-

Materiamq; negant vllam antè omnino fuiſſe,
Sed verbo iuſſuq; Dei facta omnia cenſent.
Aſt alij affirmant, freti rationibus, ipſum
Omni principio ſimul, omni fine carere.
Harum autem quænã propior ſentẽtia vera eſt?
Ipſe quidem, niſi relligio prohiberet, & omnes
Chriſtologi obſtarent, tutantes dogmata Moſis,
Credere non aliud poſſem, quàm ſemper ab æuo,
Vt nunc eſt, mundum mundiq; elementa fuiſſe,
Principijq; expertem eſſe, ac ſine fine futurum.
Nam cur non ſemper mũdus fuit? an quia ſemper
Non potuit Deus, aut neſciuit condere: ſed poſt
Doctior euadens didicit, demumq; peregit?
An ſemper ſciuit, potuitq;: at noluit? vnde hoc?
Cur potius voluit poſtquam prius? aut ratio quæ,
Mutauit mentem illius? ſi non erat æquum,
Vtileq; hunc fieri mundum: cur cõditus vnquã eſt?
At ſi conueniens erat illum, atq; vtile condi,
Quare tam ſerò fecit Deus? & quare ætas
Tam breuis eſt mundi? nam ſi fas credere cũcta
Chriſtologis, nondũ annorum bis quattuor implet
Millia, ab antiquo bene ſi numerentur Adamo.
Præterea quæ cauſa fuit qua cõdere vellet
Hũc mundũ Deus? an quia mũdi ipſe huius egebat?
Si ſic, debebat prius ipſum condere, ne ſe
Torqueret talis tam longo tempore egeſtas.
Si non: cur fecit? fruſtra ne? an non decet ipſum
Fruſtra aliquid facere? hic etenĩ inſipiẽtib⁹ eſt mos.
Cauſa aliqua ergo fuit, ſed quæ? nẽpe illius ingẽs,
Haud dubiè bonitas, necnon immenſa poteſtas,
Ne fruſtra intra ſe ſemper concluſa maneret
Vtraq; ſed potius cunctis effuſa pateret.
Fruſtra etenim bónus atque potẽs is dicitur, à quo
Nil vnquam fieri magnum egregiumq; videtur.
Si Deus ergo fuit ſemper bonus atque potens, cur
Non

Non voluit ſemper tã pulchrum cõdere mundũ?
Cur in tam ſeros tantam rem diſtulit annos?
Nulla quidẽ ratio eſſe poteſt, niſi fingere quiſquã
Aſtutus velit, & nugas præponere vero.
Quare ſi humanæ rationi credere par eſt,
Æternus certè mundus dicetur, & omni
Principio prorſus, prorſus quoq; fine carere.
At ſi aliter quondam dixit Deus,& ſua Moſi
Facta reuelauit, debemus credere Moſi:
Succumbat ratio fidei, & captiua quieſcat.
Nanque Deus nunquam fallit, nec fallitur ipſe,
Si modò dignatur quicquam mortalibus vnquam
Dicere, ſi cuiquam apparens arcana recludit.
At qui materiam æternam poſuere,chaoſq;,
Nugantur. nam cur Deus hanc liquiſſet inanem,
Tamq; diu informem, potuit ſi condere mundum
Confeſtim, & primo momento cuncta creare?
Fruſtra differtur diuerſa in tempora quicquid
Vna eademq; poteſt fieri perniciter hora.
Sunt verò quidam æternum mundum eſſe putãtes
A nullo factum tamen, a nulloq; creatum:
Sed per ſe vt nunc eſt ante omnia ſecla fuiſſe,
Et per ſe vt nunc eſt poſt omnia ſecla futurum.
Quod certè falsũ eſt·ratio quippe ipſa repugnat.
Eſſe etenim nunquam duo perfectiſſima poſſunt:
Nam diſſentirent forſan, bellumq; cierent
Eſto quòd ſemper concordi pace manerent,
Fruſtra ponuntur duo maxima: ſufficit vnum,
Quod ſaltem natura alijs prius eſſe neceſſe eſt.
Si prius eſt alijs, ergo eſt quoq; cauſa aliorum:
Nanq; prius cauſa efficiens eſt poſteriorum
Quocirca haud dubiè mũdũ hũc Deus ipſe creauit
Ex nihilo ęternũ.ſed quomodo?ſi libet,audi.
Eſt bonitas æterna Dei, eſt æterna poteſtas:
Nonne eius potuit ſimul eſſe æterna voluntas
Gignen-

Gignendi mundum? quæ ſi fuit, vt ratio vult,
Nil obſtat quin æterno ſit conditus æuo
Mundus ab artifice immenſo, compagine mira:
Vt ſiquis ſolem æternum conceſſerit, idem
Aeternam ſolis lucem concedere debet,
Lux tamen effectus ſolis, ſol cauſa vocatur.
Sed decedentes iam cælo elementa gradatim
Scrutemur, deq; his quædã haud ĩdigna loquamur
Quidam ſub cælo eſſe ignem dixere, propinquũ
Contiguumq; orbi lunæ, ſed luce carentem:
Vrentem tamen in primis, mireq́ʒ calentem.
Quod rerũm eſſe docet ratio. nam nocte videmus
Per ſudum volitare faces, flammasqʒ vagari
Aëra per liquidum, & delabi ſidera cælo.
Quæ proinde veniunt, tenues quòd in aëra fumi
Altius aſcendunt, ſuperoq; cremantur ab igni.
Nanq; vapor duplex, alter leuis, aridus, aptus
Incendi, vnde ignes fiunt per inane volantes:
Alter frigidior, grauiorq́ʒ & craſsior, ex quo
Gignuntur nebulæ, pluuiæ, nubesq;, niueſqʒ,
Fulgura cum ventis, tonitrus, ros, grãdo, pruina.
Quod niſi ſub cælo foret ignis, non vapor illic
Accendi poſſet, noctisq; volare per vmbram.
Præterea quum ignis leuitate ipſum aera vincat,
Altior haud dubiè locus illi conuenit: ergo
Sub cælo eſt eius ſedes, & proxima lunę.
Infra ignem verò eſt aër, qui parte ſuprema
Accipit æthereum vicino ex igne calorem.
Pars media ipſius multo eſt gelidisſima, & illic
Concreſcunt nubes, conflantur fulmina vaſto
Cum tonitru, varijq́ʒ agitantes nubila venti,
Infima pars calida eſt, atq; humida. nã vapor ipſã
Humectat liquidis exhalans iugiter vndis,
Et calet ob ſolis radios tellure reflexos.
Hîc nebulæ, hîc pluuiæ, hîc tenui cũ rore pruinæ

Atq; niues, varia ventorum sorte creantur.
Quippe data est ventis huius non parua potestas
Aëris : hi possunt æstiuo tempore frigus
Gignere & hybernis diffundere mensibus æstum:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges,
Hi nobis auferre valent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Libycis venit auster ab oris,
Spirat ab occasu Zephyrus, borealia flabra
Montibus à Scythicis, gelidaq; oriuntur ab arcto
Inter quos alij quoque sunt quibus omnibus aër
Inferior seruit, cumque aëre terra fretumq;.
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipsis
Nubibus emanant imbres, flocciq; niuales:
Fulmen, ros, grando, matutinæq; pruinæ :
Tempore sed vario, varia ratione modoq;,
Et varijs etiam perstantibus aëra ventis.
Quorum qui mediæ veniunt de parte diei,
Nubesq; & nimbos pariunt, cæliq; calorem:
Qui vero ex Scythicis regionib⁹, horrida gignũt
Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atque pruina,
Tempore brumali : sed cælum æstate serenant.
Fert Zephyrus flores, terramq; virentibus herbis
Vestit, dans auibus cantum, siluisque decorem,
Eurus plerunq; est bonus: at quãdoque procellas
Concitat ingentes, terris, pelagoq; timendas.
Hos ventos vel dij aerei, vel sidera mittunt.
Sæpe etenim quum Thesauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel consecrare libellum.
Vel magico ritu quenquam sibi subdure diuûm:
Audiui exortum ventum, subitamq; procellam,
Aut sata strauisse, aut hærentes vitibus vuas.
Materiam ventis prebet vapor ortus ab vndis.
Causa mouens ipsos, dij sunt quibus aëris est ius.
Verùm hæc non sapiunt vulgo, neq; talia vulgus
Credere vult, quid tũ? gẽmas ne apponite porcis

Credite

Credite vos docti, quibus eſt mens altior, eſſe
Non ſolum in cælo, ſed in aëre plurima diuûm
Millia qui ventos tempeſtateſquè ciere,
Et tonitrus facere, & detrudere fulmina poſſunt.
Non tamen eſſe nego cauſas alias quoque, naſci
Quæ faciant ventos: veluti ſol, lunaque & aſtra,
Præſertim ſeptem quæ vulgò errantia dicunt:
Quorũ opera exhalãs vapor ad diuerſa mouet.
Vidi ego, dũ Romę, Decimo regnante Leone,
Eſſem, opus à figulo factum, iuueniſquè figuram,
Efflantem anguſto validum ventum oris hiatu:
Quippe cauo infuſam retinebat pectore lymphã
Quæ ſubiecto igni reſoluta exibat ab ore,
In faciem venti validi, longequè furebat.
Ergo etiam ventus reſoluta emittitur vnda.
Dum vapor exhalans fugit impellente calore.
Nanque fugare ſolent ſeſe contraria ſemper.
Hac in parte etiam quam diximus aëris ima,
Apparere ſolent regalia fata cometæ,
Apparere ſolet variata coloribus Iris.
Hanc radij ſolis roranti in nube figurant:
Illos ſtella facit de ſeptem errantibus vna.
Dum ſibi ſubiecto radios impreſſa vapori,
Aſſimulat caudam, lumenquè in nube relinquit.
Haud aliter quam quum circumnitet area lunam,
Area venturi (vt perhibent) prænuntia venti:
Aut cũ tres ſoles lucere aliquandò videntur:
Nec ſunt tres tamẽ, at ſubiectæ in corpore nubis,
Seu quodam in ſpeculo ſolis formatur imago.
Sub regione autem craſſa imaq; aeris, vnda eſt:
Vnda inquam Oceani, quæ terram circuit omnẽ,
Anguſtoquè freto Herculeas ingreſſa columnas,
Diffundit ſeſe, longè latequè pererrans.
Hinc varium nomen ſortitur, & hinc mare fertur
Aegæum, Ionium, Tyrrhenumq; Adriacumquè,

Et mare Erythræum,& quod Perſidis alluit oras.
Hæc terræ occultas perlabitur vnda cauernas,
Et fluit ac refluit ſemper, variumq́; ſaporem
Accipit:vt varia eſt tellus,per viſcera cuius
Tranſit,ſulfureumq́; à ſulfure mittit odorem.
Hinc eſt æterno quòd tempore flumina currunt:
Quippe ſuos repetunt fontes,iterumq́; marinos
Ad fluctus properant illinc reditura viciſſim:
Hac abeunt,illac redeunt, & aguntur in orbem
Aſſiduè, vigetantq́; vt ſanguis corpora terram:
Hæc eadem facit vnda lacus,craſſasq́; paludes,
Necnon perſpicuos fontes puteosq́; perennes.
Deniq; ab Oceano emanat vis omnis aquarum,
Quaſcũq; orbis habet lymphas hic edidit omnes,
Partim ſub terra,partim ſupra ingredientes,
Partim etiam nigris de nubibus egredientes:
Sed cur eſt adeò ſalſum mare,nunquid ab ipſa
Natura iſtud habet? non arbitror,at ſapor omnis
Vndarum à terra cauſam trahit. Inueniuntur
In terra ſiquidem montes ſalis,hoc tegit æquor,
Exugitq́; ſalem,liquidas reſoluit in vndas.
Ergo ſal,non ſol cauſa eſt ſalſedinis huius.
Nam cur ſol non ſtagna etiam ſalſa efficit idem?
Nempe illam terræ partem,quæ non erat apta
Vſibus humanis,nimia ſalſedine abundans,
Natura Oceano ſubſtrauit prouida:at illam
Quæ fuerat melior,quæ dignior vberiorquè
Detexit nobis,nobisq́; reliquit apertam:
In qua ſunt montes,colles,cliuiq; tumuliq;,
Conualles,campi,rupes,fauces,iuga,rura,
Siluæ,ſtagna,lacus,fontes,fluuij, atq; paludes,
Oppida parua,vrbes magnæ,pagi,villæ,arces,
Saxa,metalla,hominum vitæ opportuna tuendæ:
Huic terræ,illiusq́; opibus natura Deusq;
Prępoſuere hominem,& regem fęcere animãtum,
Quot-

Quotquot pōtus habet,quotquot tellure morātur
Ingeniumq́3 illi ac mentem tribuêre,quibus ſe
Præponat cunctis,terrarūq; imperit orbi:
Atq; Deum agnoſcens, illum metuatq́; colatquè.
In medio terræ eſt centrum, quod ſuſtinet ipſam,
Nā Deus ad centrum iuſſit grauia omnia ferri,
Nec naturali motu decedere ab ipſo
Poſſunt,atq; ideo terra eſt immobilis,& ſe
Suſtinet in medio,ac propria grauitate tenetur.
Vndiq; enim ad centrū concurrit prona, globūq́3
Efficit immenſū,& denſum,ſolidumq́3 et apacum:
Circa quem roſeis noctesq́; diesq́; quadrigis
Sol vehitur:ſed nox aduerſa in parte creatur.
Quippe aliud nō eſt quā terræ atq3 æquoris vm-
Quæ ſi fortè ferit nocturnæ corpora lunæ, (bra:
Eclipſim facit,populos terroribus implet,
Credentes magico labefactam carmine diuam.
Vmbra hæc tunc noctes maiores efficit, eſt quum
Diſtans à nobis ſol longius:at breuiores,
Quum redit,& cancri borealia ſigna reuiſit.
Cauſa huius tumor eſt terræ montesq́; ſuperbi,
Quos interpoſuit prudens natura,ſuis vt
Verticibus noctes mutato ſidere mutent.
Nam quanto magis accedit ſol pronus ad auſtrū,
Tanto maiores veniunt à montibus vmbræ:
Vmbrę,quæ abſcondunt lucē,auroramq́3 morātur
Et ſpatio breuiore diem procedere cogunt.
Tunc ſpargit glacialis hyems ſua frigora nobis,
Tunc æſtas regna Antipodum decliuia torret.
Quum vero ſol ad cancri loca ſumma recurrit,
Tunc nox fit breuior nobis ,redeuntquè calores.
At bruma Antipodas magno tūc frigore torquet.
Sic vario curſu variat ſol tempora,& annum
Quatuor in partes totum diſcriminat æquas:
Circuiensq́; orbem terrarum ſeruit vtriſq;

Gentibus, & quæ ſub terra verſantur,& illis
Quæ ſupra,atq; pari moderamine tẽperat omnes,
Nam ſub terra homines etiã ſunt,nõ mare tantũ,
Aut ſiluæ.neq; enim ſolem natura diemquè
Iuſſiſſet radios illic diffundere inanes,
Et ſolùm ſeruire feris,generiquè natantum.
Nimirum tellus habitatur tota,nec vllus
Eſt locus,aut Zona vlla in qua non viuere poſſint
Mortales,aptasquè ſibi componere ſedes:
Sit licet immodicum frigus,vel maximus æſtus
Illic aſſiduè:natura vbi triſtia fixit,
Lęta adhibet,miſcetq; ſagax aduerſa ſecundis:
Atq; vbi fert morbos,medicamina debita gignit.
Ergo vbicũque calor nimius reperitur,ibidẽ
Non gelidi montes,non frigida flumina deſunt.
Nõ ſiluæ vmbriferæ,& multis cũ fontibus amnes,
Quæ valeant homines tanto defendere ab æſtu.
Præterea eſt illic ſemper nox æqua diëi,
Quæ ſolis radios æquato frigore frænat.
Vnde fit vt Zonam mediam non eſſe putemus
Deſertam omnino: multos ſed habere colonos,
Et proprio ingenio,& naturæ munere tutos:
Zonæ etiam extremæ,quas non habitarier aiunt,
Aſſiduis niuibus preſſas,glacieque perenni,
Poſſunt nempe coli: vt ratio non friuola ſuadet.
Maxima nanq; locis lignorum copia in illis
Naſcitur,& fiunt illic hypocauſta, grauesquè
Veſtes, ex varijs animantum pellibus,vnde
Calfaciunt ſe mortales,hyemiquè reſiſtunt,
Et multis arcere modis mala frigora norunt.
Congrua nec deſunt illis alimenta, ciboſquè
Indigenas partim, partim illuc vndique vectos
Accipiunt largè,& dapibus veſcuntur opimis.
Nõ igitur,verũ eſt quod quidam Gręculus inquit
Vnius tantùm Zonæ partem,exiguamquè

Natu-

Naturam humano generi tribuiſſe colendam:
At reliquum terræ deſertum prorſus, ab ipſis
Piſcibus atq; feris duntaxat ſemper haberi.
Ah foret indignum certè hoc,natura minoris
Feciſſet nos quàm bruta,imperiumq; dediſſet
In terris maius quàm homini & ſpatioſius illis.
Quare ſiqua fides adhibenda eſt vera loquenti,
Haud dubiè tellus tota eſt habitabilis, & nil
Obſtat quin poſſint mortales viuere vbiq;.
Naturæ auxilium in rebus non deficit vllis,
Ingeniumq; hominis duriſſima queq; refringit.
Poſtremò quoniã ad finem properamus,& hora
Iamdudum monet æthereos inuadere Piſces.
Propterea exponam paucis cur terra tremiſcat,
Quæ vis tanta illam quatiat,cogatquè moueri.
Scire igitur licet, innumeras vaſtasquè cauernas
Sub terris eſſe,atq; illic quandoq; creari
Ingentes ventos: qui dum crudelia miſcent
Prælia,concutiunt terram,nimioquè furore
Congreſſi euertunt totas cum mœnibus vrbes.
Donec parte aliqua erũpant facto agmine,& au=
Diffuſi in vacuas non longa pace quieſcant. (ras
Gignuntur verò hi venti telluris in aluo
Ex fumis, quos vicina trahit ignis ab vnda.
Quippe ignes in ſe multos magnoſquè perenni
Tempore nutrit humus (dictu mirabile) ſed non
Falſa tamen refero credet qui viderit Ætnam,
Qui ſcatebras calidarum vſquã ſpectarit aquarũ,
Et qui vitiferi benè nouerit acta Veſeui,
Hos agitant ventos qui ſubterranea regna
Dij manes habitant,cæcisquè morantur in antris,
Non etenim nugæ prorſus,nec inania verba
Sunt,quæ de Stygij rebus memorantur Auerni.
Nempe locus nullus fruſtra eſt: habitatur vbique
Sub terris, ſupra terras,inquè aëre & igni,

In cælo & ſupra cælum: eſt vbi regia ſummi
Induperatoris,mundum qui poſſidet omnem.
Muſa vale : interea extremum meditare laborẽ.

LIBER XII,
PISCES.

SVMME Deus, rex omnipotens, pater optime,cuius
Tam pulchrum tamquè immenſum ſapientia mundum.
Condidit ex nihilo,& regit,aſſidueq; tuetur.
Principium & finis rerum,cui omnia parent:
Quo maius,melius,ſpecioſius,altius eſt nil:
Qui ſupra omne habitas cælum,ſine,fine beatus:
Mens mea nunc ad te cupiens cõcendere, Muſis
Nõ eget,aut Phœbo,aut Parnaſſo,aut fontibꝰ illis
Vaniloqui quoſcunq; ſolent haurire poëtę,
Magnifica inſano ſcripturis ſomnia vulgo.
Quippe alio auxilio nobis,alioq; fauore
Eſt opus,atq; alias ſitientes quærimus vndas.
Te voco,te imploro,te poſco, te precor vnum:
Vt cœpto iampridem operi,extremoquè labori
Aſpires,tribuasq; optatum attingere finem.
Mitte tuum quęſo Deus in mea pectora numen:
Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare,& ſpectata alijs expromere poſſim,
Carminibusq; meis ęternum acquirere honorem.
Sunt qui extra cælum credant nihil eſſe, putentq;
Ætheris in ſummo dorſo conſiſtere fines
Rerum, quos vltra natura extendere vires
Non queat ipſa ſuas, ac debilitata quieſcat.
Quod falſum ratione mihi ſuadente videtur.
Nam ſi illic finis rerum eſt, vbi deſinit æther,
Cur nihil vlterius fecit Deus? an quia ſciuit

Ni-

Nil facere vlterius, propria defectus ab arte?
An quia non potuit? ſed iure negatur vtrunq;
Quippe Dei nullis eſt clauſa ſcientia metis,
Et nullum patitur diuina potentia finem,
Non etenim res vlla Deum concludere certis
Limitibus potuit, nec ſeipſe coërcuit vltro.
Magna loquor: tamē hęc ratio quoq; magna ꝓba
Si res vlla Deum finit vel terminat, ergo (bit:
Fortior eſt res illa Deo: nam quomodo poſſet
Efficere id, ſi non ipſum ſuperaret agendo,
Quem finire cupit, quem circumſcribere quærit?
At res nulla Deum ſuperat, neq; fortior ipſo eſt.
Quare nec finire poteſt, nec ſe Deus vltro
Limitibus cinxit. quis enim ſibi ponere finem
Vellet, quum poſſet liberrimus eſſe, ſuasq;
Quantumcunq; ſibi libeat diffundere vires
Nemo eſt qui cupiat ſeſe feciſſe minorem:
Imò omnes quærunt maiora capeſcere ſemper,
Atq; aliquid ſemper iam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latius alas.
Num Deus ergo volet, quum poſsit maximus eſſe
Ac ſine fine potens, proprium cohibere vigorem,
Spōte ſua, auguſtasq; ſibi circundare metas?
Non decet hoc certè, quare nec credere fas eſt,
Eſſe Deo finem, ſi non accepit ab vllo,
Nec dedit ipſe ſibi: vt ratio iam noſtra probauit.
His ita præpoſitis, concludimus, infinitum
Eſſe Dei omnipotentis opus, ne vana poteſtas
Illius dici. & ne vana ſcientia poſsit.
Nam ſi extra cælum ſciuit potuitq; creare
Plura quoq; & maiora Deus, ſed noluit: ergo
Scire ac poſſe ſuum fruſtra eſt, & prorſus inane,
Si ſciret quiſquam, & ſi poſsit gnauiter artem
Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil vnquā
Efficeret? fruſtra artificis ſibi nomen haberet,

Et

Et fruſtra propriam verbis extolleret artem,
Quæ non ars ,imò deberet inertia dici.
Verùm in diuina natura credere par eſt,
Eſſe nihil fruſtra aut vanũ,pulcherrima quum ſit.
Quæcunq; ergo Deus potuit, fecit quoq; virtus
Ne ſua vana foret,ne ſemper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita, putandũ eſt
Feciſſe infinita,omnemquè expleſſe vigorem,
Nec ſeruaſſe in ſe vanum vel inutile quicquam,
Atqui infinitum corpus poſſe eſſe negauit
Doctus Ariſtoteles: ego in hoc aſſentior illi.
Quippe extra cæli fines non ponimus vllum
Corpus:ſed purã,immenſam,et ſine corpore lucẽ:
Lucem qua noſtri ſolis longè minor eſt lux:
Lucem quam terreni oculi non cernere poſſent
Lucem, quam ex ſeſe effundit Deus infinitam.
In qua habitant cum rege ſuo dij nobiliores,
Cætera turba minor verſatur in æthere ſemper.
Ergo triplex regnum eſt:ac mundi portio triplex:
Cæleſtis ſubcæleſtis,quarum vtraq; fine
Clauſa ſuo eſt,reliquam nõ vllus terminus ambit,
Quæ ſupra cælum ſplendeſcit lumine miro.
Fortè aliquis dicet,nullam ſine corpore lucem
Poſſe dari,vnde extra cælum lucem eſſe negabit:
Sed fruſtra oblatrat nobis,fruſtraq; reſiſtit.
Nam ratio mea dicta probat,verumq; tuetur.
Dic quæſo,cur ſol lucet?num quòd ſua per ſe eſt
Lucida materia: an potius ſua forma dat illi
Hanc lucem,quæ tam vaſtum complectitur orbẽ?
Nimirum tribuit rebus forma omnibus eſſe,
Vt perhibent phyſici quibus & nos adſtipulamur.
Forma igitur ſolis cauſa eſt vt luceat:& non
Materia,à forma vis & decor effluit omnis.
Quòd ſi corporeis formis lux tanta tributa eſt,
Cur incorporeis lucem poſſe eſſe negamus?

Præſer-

Præsertim quum sint puræ magis,& tenues,&
Participes multo vberius pulchriquè boniquè.
Ergo Deûm formæ lucent vehementer:at illa
Lux non est oculis mortalibus apta videri
Imò inter diuos quo quisq; potentior est &
Dignior.hoc etiam maiori lumine fulget.
Non aurum,non gemmæ illis,nõ purpura honorẽ
Affert,vt nobis:lux est sua gloria diuis.
Vtq; inter stellas multo nitidissimus est sol:
Sic inter diuos lucet Rex ille deorum:
Nõ tamen obscurat reliquos,quin perficit illos:
Tanta eius bonitas est,& sapientia tanta.
Fortè etiam obijciet,subiectum esse aëra lucis,
Ac fundamentum:proinde aër est vbi nullus,
Extra oras cœli summi,lucem esse negabit.
Sed pariter nunc è vero decedit,vt antè.
Non etenim est aër subiectum luminis,& non
Est(vt peruersè arbitratur)in aëre lumen:
Imò aër contrà est in lumine, si benè cernat,
Non quid Aristoteles,sed quid ratio asserat ipsa.
Nã si adstans foribus clausis accensa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in ædes
Obscuras,quatiatq; aliquis tunc aëra,iuxta
Luminis immissi radium,transire per ipsum
Aër cogetur radium,nil lumine moto.
Si verò ipse aër subiectum luminis esset,
Nempe eodem motu radius quateretur & aër,
Cumq; suo haud dubiè subiecto lumen abiret.
Præterea si quis nocturno tempore tædam
Accensam properans gestet,lux illa mouetur
Assiduè,mutatq; locum,illustratquè tenebras
Nunc has,nunc illas: tamen aër ipse quiescit,
Immotusq; manet,tæda currente per ipsum,
Quòd si aër esset subiectum lucis,abiret,
Progrediẽs cum luce simul, numero vnus & idẽ.
Hoc autem non fit,sed lux stante aëre pergit,

Libe-

Liber per sese,& tædam comitatur euntem.
Vnde patet, quòd lux non indiget aére, tanquam
Subiecto: sed stare potest absq; aéris vsu.
Præsertim lux illa Dei pulcherrima,cuius
Particula impressa est in nostri corpora solis,
Atq; illic tanquam in speculo comprensa tenetur,
Namveluti in propria sphæra non cernitur ignis
Sub luna positus, sed si accendatur in ipso
Materia, apparent tunc astra cadentia cælo,
Ignitæq; trabes æstiua nocte micantes,
Atq3 alia id genus humanas turbantia mentes.
Sic lux illa Dei per se nequit ipsa videri
Corporeis oculis : at fixa in Sole nitescit,
Propter materiam solis, quæ aptissima luci est,
Quippe ipsam talem facit Deus, vt sua posset
Illic lux recipi, & toto fulgescere in orbe,
Allatura diem, & vitam & bona plurima rebus,
Illa etiam lux diuina est impressa aliorum
Diuorum formis:quamuis non omnibus æquè:
Vt non stellæ omnes æquali lumine,lucent,
Sed magis vna alia,quanto hęc perfectior illa est.
Vtq; potest candela alias accendere plures.
Non tamen ipsa suum amittit minuit ve nitorem:
Had secus illa Dei lux inuiolata,nihilq3
Decrescens, alios imperiit lumine diuos.
Verùm aliquis nunc me dubitans fortasse rogabit
An præter lucem quam diximus infinitam,
Quicquã aliud quoq3 sit,magni extra mœnia mũ
Sit licet indignũ,atq; impar mortalibus ausis: (di;
Ire tamen tentabo viam, qua nulla priorum
Hactenus apparent nobis vestigia vatum,
Thesaurosq3 Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipse volet, solitoquè fauore iuuabit.
Principiò patrem rerum,authoremq; fatendum est
Esse Deum, atq; ipso omne bonũ pulchrũq; creari

Quin summũ pulchrũ atq; bonũ verè ipse voca=
Ergo vbicũq; manet Deus, illic gloria secũ (tur.
Stat sua,& omne bonũ ac pulchrũ reperitur ibidẽ
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther
Pulchri habet,atq; boni, totum illud cernitur ex-
Cælestes orbes, vbi summi est regia patris. (tra
Et quanquam rebus non vlla in talibus insit
Materia, haud ideo tamen entia falsa putato.
Nam sunt vera magis, magis & perfecta,magisq;
Pulchra his materiæ quibus est data portio rebus.
Forma etenim quæcunq; ipsam se sustinet,absq;
Materiæ auxilio, longè est perfectior illa
Quæ sine materia per se consistere non quit.
Ergò illic formæ rerum sine materia sunt
Perfectæ ac puræ: quas nec longeua vetustas
Lædere, nec vis vlla potest dissoluere fati,
Plurima sunt illic etiam pulcherrima, quæ non
Corporeo in mundo omnipotens natura creauit.
Ex quibus emanant fœlicia gaudia diuis:
Gaudia quæ nequeunt humana voce referri:
Gaudia quæ nullo possunt amittier æuo.
Has formas incorporeas diuina Platonis
Mens olim agnouit quamuis turba inuida tanti
Scripta viri carpat, risuq; illudat amaro.
Sed cunctis non nosse datum est mysteria diuũm:
Pauci hæc percipiũt, mũdi quibus annuit author,
Datq; suum vt possint speculari talia,lumen.
Postremò diuum sunt illic millia tot, quot
Vel frondes habet omne nemus,vel littus arenas,
Vel pisces Nereus, vel stellas maximus æther:
Imò horum numerus, numero non clauditur vllo
Nam cur finitos fecit Deus, infinitos
Si potuit facere? vt sua gloria latior esset?
Præsertim quum sit prorsus sine limite mundus,
Vt suprà ostensum,& stabili ratione probatum est

Verùm

Verum incorporei quum ſint, omniq; carentes
Materia, idcirco mutantur tempore nullo:
Non ſenio ægreſcunt, & nil patiuntur amari.
Non ſomno aut eſca vtuntur, nullumq; laborem
Norunt, perpetua eſt illis & læta iuuentus,
Summaq; libertas: nulli ſeruitur ab vllo,
Nec quiſquam cogit, nec quiſquam cogitur, vnú
Duntaxat Dominum agnoſcũt, Regéq; Patremq;
Communem cunctis: illum venerantur amantquè
Vltro illi adſiſtunt, parent vltrò, atque miniſtrãt,
Gaudentes, eius laudes & facta canentes.
Quiſque illi ſtudet obſequio ac pietate placere.
Bella abſunt, odio nullo inuidiáue laborant.
Pax æterna viget concordia maxima amorquè
Mutuus eſt illis ſemper, nulla inſidiarum
Suſpicio, nullus ve dolus ſentitur ab illis,
Denique totius pars illa eſt optima mundi:
Quiquè illic viuunt, ſunt longè nobiliores,
Quã qui habitãt cęlũ, & ſacris verſãtur in aſtris
Nam quanto inferior, terræq; propinquior orbis
Quilibet eſt, tanto diuos tenet ille minores,
Atq; minora bona, & tanto eſt quoq; vilior idẽ.
Vnde vt qui ſupra cæli faſtigia viuunt,
Sunt ſummè pulchri atque boni, ſummeq; beati:
Sic qui obſcura habitant telluris viſcera, ſummè
Turpes & praui & miſeri inueniuntur, & illic
Non temerè eſſe olim finxerunt tartara vates:
Tartara, vbi ſcelerum mortales digna ſuorum
Præmia poſt mortem accipiunt, clauſiq; tenebris
Æternis fruſtra requiem pacemquè requirunt.
Sed quid ego in uentos effundo hęc verba, labo-
Incaſſum, & cæcis cupiens oſtendere lucem? (rãs
Vſque adeò genus humanum delirat, vt eſſe
Nequaquam credat ſuperos: infirnaquè regna,
Maxima pars ridet, ſiquis poſt funera dicat

Hu-

Humanas ſupereſſe animas & viuere ſemper.
Hinc eſt quòd ſolis inhiant noctesquè diesq;
Diuitijs: hæc eſt illorum maxima cura,
Vt fiant prælijs auro gemmiſquè potentes.
Aurũ omnes vtcũq; volũt, ſpes omnis in auro eſt
Hinc currit furioſa audax in prælia miles:
Hinc natis, vxore, domo, patriaque relictis
Mercator maris vndiſoni per cærula vectus
Veliuola pinu, extremas procedit ad oras.
Quiſq; dolis ſtudet ac furtis, vt congerat aurum:
Aurũ omnes cupiũt & amãt, placet omnibꝰ aurũ
Nec pœnas metuunt vllas, vbi vita receſſit.
O prorſus terreni homines, ſolaquè figura
Diſcreti à brutis? ſolum cognoſcitis aurum?
Per quod nil differt a ſtulto vir ſapiens, &
Quod plerũq3 malis ſors improba donat abũdè?
Diſcite nõnulla eſſe auro longè meliora,
Quæ ſtultis prauiſquè Deus concedere nõ vult.
Hæc ſunt virtutes, pietas, prudentia, nec non
Iuſtitia, & cunctis potior ſapientia rebus.
Hæc bona quiſquis habet deus eſt mortalis, & i-
Immortalis homo, fœlix poſt fata futurus. (dem
At qui non habet, & vitijs ſeſe inquinat atris:
Morte obita in tenebras præceps rapiet auernes.
Hęc nõ ſunt nugæ, aut fabellę, aut ſomnia: ſed ſũt
Vera quidem, imo etiam veriſſima. credite cæci,
Credite: væ vobis, ſi non credetis abibit
Nam citò vita, & me verum dixiſſe ſcietis
Tunc demum quum vos Plutonia regna tenebũt.
Ridetis nunc: ſed riſus vertetur amaras
In lachrimas, triſteſq; ferent hæc gaudia pœnas.
Tempus erit quum nudi, inopes, miſeriq; iacebũt
Auxiliũq; humili ac lacrimoſa voce rogabunt
Multi: qui nunc diuitijs regnoquè ſuperbi,

Præ ſe

Præ ſe deſpiciunt cunctos hominesq; deosq;
Vnde ô vos quibus eſt cordi iuſtumque piumq;
Sortiti meliorem animam, diuina propago,
Hæc terrena inſtar nebulæ fugientia, quę ſors
Improba largiri ſtultis ſolet atq; ſceleſtis,
Et quæ poſt paucos annos mors omnibus aufert,
Ne multum curate, & ſpem ne ponite in illis.
Querite duntaxat quantum vitæ exigit vſus,
Exiguum ſat erit: contenti viuite paruo.
Sed ſit veſter amor cælum, cæleſtia totis
Viribus appetite, huc omnes intendite ſenſus.
In cælo ſunt vera bona & durantia ſemper,
Quę nemo ſtultus, nemo ſceleratus habebit.
In terris quæcunque placent, ſunt omnia nugæ,
Quas ſtulti & terreni homines, pecudũq; ſodales
Optant in primis, atq; hæc bona maxima cenſent
Propter quæ ſubeunt diſcrimina mille, cientq;
Prælia, & opponunt ſtultiſsima pectora morti:
His ſeſe extollunt, ſcarabei ſtercore gaudent.
Vilia delectant viles & turpia turpes.
Terrenis igitur terrena hæc linquite, porci
Lætentur cœno, placeant cæleſtia vobis.
Magna decent magnos: ſunt fortia fortibus apta.
Terra breue hoſpitiũ eſt. patriã Deus æthere veſ-
Conſtituit: patrias optate reuiſere ſedes. (tram
Vt quum corporeo egreſsi de carcere, edendos
Liqueritis canibus veſtros, aut vermibus artus,
Illic poſsitis fœlicis, viuere ſemper,
Exempti à carne immunda, membriſq; caducis:
In quibus incluſi, multos fortaſſe labores,
Et multos morbos, & triſtia multa tuliſtis,
In mortis regno, & lacrymarum valle manentes,
Nomine enim tali digna eſt hæc terra vocari,
Quæ mũdi ſtabulũ, & genitrix, altrixq;, malorũ eſt
Regnat vbi inſanus dæmon, ſcelerũ pater & rex.

Propterea memores mortis vos esse frequenter
Cõuenit,& versare animo quàm proxima sit mors
Semper, & immineat,teloquè minetur adunco.
Quàm de improuiso inuadat, quàm sæpe iuuentã
Occupet, & pulchros importuna auferat annos.
O fragilis nimium, innumerisquè obnoxia vita
Casibus,ô nimiũ breuis atque incerta,recedens
Fumi instar! nunc hic moritur,nunc ille:hodie tu
Cras ego. sic demũ paulatim extinguimur omnes,
Non secus ac pecudes, lanius quas seruat ouili
Mactandas, nunc has ferro, nunc percutit illas,
Cras alias,post cras alias: sic denique cunctas
Dilaniat: donec caulæ reddantur inanes.
Hanc igitur fragilem vitam contemnite, cuius
principiũ est fletus,mediũ labor & color: at mors
Finis. quis talem vitam nisi stultus amabit?
Vitam aliam sperate, aliam affectate:vbi nullus
Est fletus,nullus labor accidit,aut dolor,aut mors.
Nēpe hæc vos manet: hæc dabitur post funera vo
Qui vitia odistis, sanctèq; Deũ coluistis: (bis,
Nec vestram in rebus terrenis spem posuistis:
Sed casti, innocui, veri, puriq; fuistis.
Fortè aliqui ex his.qui credũt intra æthera et extra
Esse deos, vellent artem quoq; discere (si qua est)
Per quam illos possent affari, illosq; videre.
O quàm sublime hoc,& quàm mirabile donũ est,
Quo nihil in terris homini contingere maius
Posse puto:ac pauci tanto dignantur honore.
Nam cum dæmonibus multi fortasse loquuntur:
Quos facilè alliciunt precibus,sacrisq; peractis,
Cùm procul à terris non sint,& in aëre viuant,
Atq; hominũ cœtus videant adeantq; frequenter.
Imo vltro apparent multis,vltroq; ministrant:
Et iuuenũ magno interdum capiuntur amore
Dij verò ætherei terras odere,hominumquè

Res

Res dedignuntur cognoſcere,& impia facta
Ipſorum deteſtantur,renuuntquè videre: (qua
Quippe quibꝰ bene cõpertũ eſt quã ſtulta et ini-
Sit natura hominũ,quàm fallax,perfida,et audax,
Contemptrix,ſpretrix, blaſphematrixq́; deorum.
Quare compellare ipſos,& cernere coram,
Difficilis nimium labor eſt,& gratia rara:
Quandoquidẽ occludũt humanis vocibus aures,
Auertuntq́; oculos ab eorum muneribus.qui
Poſtquam ſe furtis, ditarunt atque rapinis,
Particulam exiguam rerũ nõ iure ſuarum
Addicunt templis,cœlum venale putantes.
O bipedes aſini,diuos cenſetis auaros?
Et gemmas cupere,& fuluo lætarier auro?
Aut veſtri auxilij,veſtriq́; fauoris egere?
More hominũ donis corrumpi creditis illos?
Non corrumpuntur pretio,nec munera curant:
Cùm ſint fœlices,atque omni ex parte beati.
Cùm ſua ſint quæcũq; tenẽt tellus,mare,& æther,
Quomodo quæ ſua ſũt diuis donare poteſtis?
Nónne ipſi potius donant hæc omnia vobis?
Ergo cùm precibus flecti donisquè recuſent,
Ardua res nimis eſt illis præſentibus vti.
Ardua ſed quanquam res eſt,tamẽ aggrediemur:
Et quid in hoc valeant vires noſtræ experiemur.
Principio cauſas quibus ipſis gratificari
Poſſimus ſuperis,inueſtigare neceſſe eſt:
Nã neque diuitiis,neque nobilitate mouentur,
Non regno,imperiòve vllo, clarisve triumphis,
Nec curant,ſiquis forma vel robore præſtet.
Talia contemnunt prorſus:nec talia propter
Audire,aut ſaltem dignantur cernere quenquam:
Vnde alia eſt quærenda via, vt mereamur eorũ
Conſpectu alloquioq́; frui.mea carmina forſan
Hanc monſtrare viam poterunt,artemq́; docere:
Si

Si modò tam pulchris adſpirant numina cœptis.
Prima eſt mundicies animiq; & corporis, ob quã
Dijs homò ſit gratus, diuûmq; meretur amorem.
Quippe omne immũdũ odere, & vemẽter abhorrẽt:
Vſq; adeo ipſorũ pulcherrima & optima vita eſt.
Quare danda opera in primis vt ſinius ad vnguem
Purgati, nitidi, puri, & ſine ſordibus vllis,
Veſte atra exuti, & niueo candore decori.
Candida conueniunt ſuperis, at manibus atra.
Difficile hoc, fateor: nam quis ſine crimine vitã
Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?
Cuique ſuum impreſſit vitium natura, nihilq; eſt
Tam pulchrum in terris, aliqua quin labe notetur
Sunt quædam peccata tamen, tam friuola, tamq;
Exigua, vt prope nil offendant lumina diuûm:
Vnde his non indignantur, nam talia non ſunt
Vlcera, ſed tanquam ſpecioſo in corpore næui,
Queis facile indulgent veniam pia numina: quãdo
Norunt quã infirma & fragilis natura hominũ ſit.
At noxis grauibus valde offenduntur, & omnes
Oderunt, ſpernunt, deteſtanturq; ſceleſtos,
Nec tales audire volunt: niſi ſe prius ipſi
Mundarint multis lacrymis peccata lauantes,
Abſtulerintq; atras maculas candore reducto,
Et veniam precibusq; pijs animiquè dolore
Quæſierint, iterum virtutis calle reperto,
Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
Antiquas ſolet exuuias deponere ſerpens:
Qui renouatus abit, ſpolio inter ſaxa relicto,
Et caput in cælum attollens, animoq; ſuperbus
Ingeminat trifidis horrentia ſibila linguis.
Sic dij placantur, ſic ſe quûm ritè vocantur
Oſtendunt, & ſic nobis oracula dantur.
Eſt aliud tamen addendum, niueoq; colori
Iungendus raſeus, facies pulcherrima tunc eſt
Quum porphyriaco variatur candida rubro.

Quid color hic roſeus ſibi vult? deſignat amorem.
Quippe amor eſt ignis ſimilis, flammasq; rubétes
Ignis habere ſolet: color & calor exit ab illo.
Ergo opus eſt præter iá dicta, vt numina amemus
Væmenter. nam quiſquis amat,fit dignus amari.
Quiſquis amat ſuperos, & purè viuit,ab illis
Non poterit ſperni, & fructu potietur amoris:
Quodq́ꝫ petet, tandem accipiet, fietq́ꝫ beatus.
Sed quis amat ſuperos? an qui deſiderat huius
Corporis illecebras, & turpia gaudia quærit?
An qui in delicijs volucres habet? & canibus rem
Inſanus patriam, vel equis oblimat alendis?
An qui omni ſtudio fumoſos ambit honores,
Histrio fortunæ, & reſidens in culmine bubo:
An qui in diuitijs cor fixit,& omnibus illas
Artibus agglomerat, quas numinis inſtar adorat?
Credite qui terrena volunt, cæleſtia nolunt.
Nemo poteſt dominis rectè ſeruire duobus.
Cādida quiſquis amat,contēnat nigra neceſſe eſt.
Triſtatur tenebris qui ſolis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro.
Qui ad terram accedit, cælum fugit:æthera amare
Nemo poteſt, niſi ſit terreno exutus amore,
Sed pauci, heu nimium pauci, contemnere poſſūt
Hæc terrena, alisq́ꝫ animi ſe attollere cælo.
Cur? quia difiicile eſt, fateor: ſed præmia magna
Efficiunt facilem atque leuem quemcunq; laboré.
Quid maius quàm præſentes agnoſcere diuos?
Cernere & affari? nempe hæc eſt maxima merces,
Propter quàm nil debemus non ferre libenter.
Ignaui vellent lucrari, & ſcalpere ventrem:
Difficile eſt virtutis iter. tamen impiger illam
Aſſequitur, necnon pretium virtutis honorem.
Strenuus accipiet ſpecioſa epinitia miles,
Ignauus verò ac timidus ſine laude iacebit.

Ergo

Ergo laborandum est totis conatibus, vt nos
Aspiciant & ament superi, tunc omnia nobis
Prospera succedent, viuis, ac morte solutis.
Quid tanti facimus terrã, quam linquere oportet
Momento exiguo? cæci, fugitiua putamus
Æternis potiora bonis: quæ insania nostra est?
Postremò reliquum est vt crebris supplicibusq;
Insistat precibus qui vult commercia diuûm.
Non satis est petiisse semel: multumq; diuq;
Orandum est, donec longo post tempore victor
Ac voti compos diuina luce fruatur.
Non annosa vno quercus deciditur ictu
Nõ stilla vna cauat marmor, neq; protinus vno est
Condita Roma die: segetes, animalia syluæ
Paulatim fiunt, longoq; augentur ab æuo.
Tu tantum tamq; insigne ac mirabile credis
Posse opus extemplo fieri, minimoq; labore?
Non sic ad magnos facile est accedere reges,
Et compellare, & coram auscultare vicissim.
Nónne deos longè meliores regibus esse
Censes? cur igitur venient, nisi sæpe vocentur,
Et nisi suppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis terq; quaterquè
Quaq; die ingeminare preces, superosq; rogare,
Vt se dignentur quandoque ostendere nobis,
Alloquioq; suo nos multa arcana docere.
Hoc si fecerimus, venient, mihi credite, tandem,
Nosq; suo aduentu misera hac in carne beabunt
Et mox in cælo secum sine fine tenebunt,
Est vbi vera salus, & fœlicissima vita:
Tunc ire ad mundũ archetypũ sæpe, atq; redire,
Cunctarumq; patrem rerum spectare licebit:
Quo melius nihil esse potest, neq; pulchrius vsquã
Qui cuiusq; boni ac pulchri fõs, author, origo est,
Multi autem non posse putant contingere, vt vlli

In terris posito diui apparere, loquiue
Dignentur: meq; arbitrantur fingere nugas.
His facile ignosco, neque enĩ dedit omnibus vnũ
Natura ingenium: qnidam cœlestia semper
Mente agitant, semperq; aliquid sublime reuoluũt
Nonnulli tantùm quæ sent mediocria curant,
Nec procul à terris multum se attollere gaudent.
Innumeri tellure iacent, nec surgere possunt
Omnino, totoq; animo tellure morantur:
Non secus ac volucres spaciantur in aëre quedam
Sublimi, & leuibus pennis altissima tranant:
Nonnullæ medias percurrunt aeris oras,
Nec multum sublime volant: pars cætera in imo
Versatur spatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum est si nostris credere dictis
Turba nequit: siquidem turbæ crassissima mẽs est
Vera tamen sunt quæ dixi. nam quomodo quisquã
Montibus in rigidis inter deserta manere
Solus sponte sua, & tam duram ducere vitam,
Possit? nempe breui rueret, nisi quis Deus illum
Consolans blandè, tanto mœrore leuaret.
Credite, qui loca sola colit, desertaq;, vitans
Humanos cœtus: aut prorsus desipit, aut est
Plus homine, & crebro fruitur sermone deorum.
Hoc pacto priscos olim vixisse prophetas
Fama refert: multos etiam post funera Christi
Quos sanctos dixere patres & tempore nostro
Complures tali funguntur munere vitæ.
Hos tu homines, cum prudenter sciteq; loquãtur
Cùm faciant miranda, & cùm ventura recludant,
Deliros, hebetes, contemnendosq; putabis?
An magis afflatos diuino numine credes?
Præterea multos Ecclesia sancta fuisse
Affirmat, qui sæpe deos videre beatos.
Credere cur nolim, cùm sancta Ecclesia dicat?
Non

Non sunt nugæ igitur sed consentanea vero,
Posse hominem affari diuos coram, atq; videre:
Quod reor esse bonum summum, finemq; bonorũ
Cunctorum quæcunq; gemini contingere possunt
Donec præsentis vitæ freta turbida sulcat,
Cùm verò elapsus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens secum hęc tria, que sibi semper
Sunt propria, mẽtem, sensum, motum: ætheris oras
Exultans petet, & fœlix perfectè erit illic:
Quippe habitans cum dijs, Deus efficietur & ipse.
O cælum immensum, ô pulcherrima regia diuum,
Quàm pura es quã perspicua & mirabilis, & quot
Vndiq; sideribus varijs ornata renides,
Regia cunctarum plenissima deliciarum.
Nam si tot pulchris & gratis rebus abũdat
Terra, hominum locus ac pecudum, vilissima mũdi
Portio: quid de te censendum? stant vbi sancti
Cælicolæ, rerum domini, regesq; beati?
O vtinam postquam mea tristia fila sorores
Lanificæ implerint, liceat mihi corporis huius
Exempto latebris, illuc accedere, & illis
Delicijs tam mirandis sine fine potiri.
Iamq; ego Zodiaci diuino munere nostri,
Sidera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo studio longoq; labore,
Confectum tandẽ, atque extremo limite clausum.
Quas tibi agam grates ô mundi maxime Princeps
Qui me iussisti tam pulchra & grandia cœpta
Auderæ, audentiq; animum viresq; dedisti?
Gloria lausq; tua est, siquid mea pagina pulchri
Continet atq; boni pulchrum nanq; omne bonũq;
Ex te oritur: tu principium finisq; fuisti
Tanti operis, tu rexisti mentemq; manumque
Gratulor ergo tibi soli, tuus est honor omnis.
Siqua tamen mihi debetur mercedula, posco

Te

Te Deus hec, vt quando aderit meta vltima vitæ,
Vitæ, quam noctu per inania somnia duco:
Quam redeunte die varius labor vrget & angit:
Vitæ, quam nemo sapiens non nouit amaram:
Parcere digneris misero mihi, crimina delens.
Omnia quæ admisi (heu) mentis caligine cæca,
Atq; animam patiare meam requiescere cælo.
Tu liber interea diuersa per oppida curre,
Inuidiam subiture grauem. nam multus vbiq;
Oblatrator erit, cuius lacerabere morsu.
Non deerunt certè, qui cùm nil edere possint
Dignum laude, tamen gaudent maledicere sēper,
Carpendisq; aliis famam venantur inanem:
Hos tu liuidulos catulos, orisq; maligni,
Exosus refuge, & doctos inquire bonosquè,
Qui pauci sunt sed paucis potes, esse beatus.
Nimirum pauca in terris Deus optima gignit.
Hos reuerenter adi, & merces his exere nostras.
Quas si laudarint, satis est quid cætera dicat
Turba parum cura, & vulgi conuicia ride.
Iuditium vulgi insulsum, imbecillaq; mens est:
Stulta placent stultis: obsonia quisq; palato
Digna suo quærit, non omnibus vna voluptas:
Sed docti atq; boni, quæ sunt pie, vera & honesta,
Auscultant auideq; legunt, discuntq; libenter.
Hic cibus illorum est, hæc consolatia mentis.
Talibus ergo viris (nisi me præsagia fallunt)
Gratus eris, vultuq; hilari spectabere ab illis.
Vade igitur fœlix liber, & longissima viue
Tempora: quumq; meos tellus obduxerit artus
Tu varios populos diuersaq; regna superstes,
Quære, studeq; meum latè diffundere nomen.

FINIS.